

**СЛАВІСТИЧНІ СТУДІЇ:
ЛІНГВІСТИКА,
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО,
ДИДАКТИКА**

Збірник наукових праць

Випуск одинадцятий

Хмельницький

2022

Хмельницький національний університет
Кафедра слов'янської філології

**СЛАВІСТИЧНІ СТУДІЇ:
ЛІНГВІСТИКА,
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО,
ДИДАКТИКА**

Збірник наукових праць

Випуск одинадцятий

Хмельницький

2022

УДК 811.161.2'42:82:81
С 47

Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика : збірник наукових праць. Голова редколегії Н. В. Подлевська; відповідальна за випуск Н. М. Торчинська. Хмельницький, 2022. Випуск одинадцятий. 300 с.

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри слов'янської філології (протокол № 14 від 30 червня 2022 року)

Редакційна колегія:

Войталюк С. В., Горячок І. В., Подлевська Н. В. (голова редколегії), Ранюк О. П., Серкова Ю. І., Станіславова Л. Л., Терещенко Л. В., Торчинська Н. М. (відповідальна за випуск), Торчинський М. М.

Збірник наукових праць містить публікації викладачів та студентів, присвячені питанням українського та зарубіжного мовознавства, літературознавства, перекладознавства і дидактики.

Для філологів, перекладачів, педагогів та всіх, хто цікавиться зазначеними питаннями.

© Автори статей, 2022
© Хмельницький національний університет, 2022

ЗМІСТ

<i>Байдацька Галина.</i> Семантика фразеологізмів із компонентом «жіноче ім'я» в українській та польській мовах	6
<i>Балакир Ганна.</i> Образ Польської Народної Республіки у польській літературі після 1989 року	15
<i>Балицька Регіна.</i> Nowoczesne metody nauczania języków obcych	24
<i>Бачинська Ірина, Серкова Юлія.</i> Norwid – poeta osobnik	28
<i>Болкун Денис.</i> Особливості рекламних текстів у польських та українських ЗМІ: порівняльний аспект	35
<i>Василик Світлана.</i> Антропоніми у структурі польських пісень (на матеріалі збірника «Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego» Вацлава Залеського)	41
<i>Венгер Анастасія.</i> Новелістика В. Горбатюка: тематика, проблематика, образи (на матеріалі збірок «Золоті кораблі», «Хто перший?», «Птиці над нами», «Кринична вода»)	50
<i>Волобуєва Ольга.</i> Семантичні особливості синонімічного ряду дієслів із домінантою 'йти / ходити' в романі Василя Шкляра «Чорний ворон»	55
<i>Горячок Інна.</i> Система жанрів та особливість їх функціонування в інтернет-виданні «Українська правда»	63
<i>Демиденко Ганна.</i> Українська етнофразеологія: здобутки та перспективи подальших досліджень	69
<i>Дем'янюк Марія.</i> «Блаженні та грішні»: аналіз, інтерпретація	78
<i>Качуровська Лариса.</i> Особливості крос-культурної комунікації в повсякденному житті (на прикладі роману Андрія Куркова «Шенгенська історія»)	85

- Колесник Марія.** Система цінностей та еволюція поглядів на буття кожної з трьох подружніх пар у драмі Кароля Войтили «Перед ювелірною крамницею» **93**
- Колеснікова Юлія.** Все буде Україна, або нові реалії та виклики мовної освіти в Україні **101**
- Колодко Каміла.** Етимологічні та морфологічні особливості кулінарної лексики в українській та польській мовах **107**
- Коць Мар'яна.** Реальність фантастичного в художньому світі «Соляріс» Станіслава Лема **114**
- Ляпіна Ліна.** Наратив подорожі у творах Ольги Токарчук **119**
- Матвіюк Олена.** Польський націоналізм у переконаннях Романа Дмовського **131**
- Микулич Марія.** Теоретичні основи дитячої літератури **136**
- Нейман Віта.** Мова таргетованої реклами спортивних магазинів м. Хмельницького **142**
- Обідченко Оксана.** Донжуанство у драмі Лесі Українки «Камінний господар» на тлі світової традиції **147**
- Петкова Каріна.** Методичні рекомендації до уроку позакласного читання за твором Михайла Іваська «Дев'ять кроків назустріч вітру» **153**
- Петровська Тетяна.** Роль інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні граматики польської мови **158**
- Поліщук Вікторія.** Годоніми м. Хмельницького – маркери сучасних суспільних змін **164**
- Попик Наталія.** Латинські запозичення в польській мові **174**
- Провальна Зоряна.** Методичні рекомендації щодо вивчення підліткової повісті Йоанни Ягелло «Кава з кардамоном» **180**

- Ранюк Оксана, Войталюк Світлана.* Робота з текстом на заняттях із дисципліни «Сучасна польська мова» **188**
- Ротай Тамара.* Метафора в художньому тексті: структура, класифікація, сприйняття **194**
- Сафронов Артем.* Польська спільнота Канади: історія міграції, збереження культури та мови **201**
- Семенович Катерина, Гулько Світлана.* Порівняльний аспект побутування сленгу в польській та українській мовах **207**
- Співачук Валентина.* Особливості композиції оповіді в повісті В. Оркана «Коморнісу» **215**
- Станіславова Людмила, Терещенко Людмила.* Організація поточного опитування за допомогою Powerpoint у викладанні філологічних дисциплін **224**
- Титаренко-Бугай Наталія.* Особливості поетичного світу Віслави Шимборської **242**
- Токар Яна.* Польські та українські флоролексеми із числовим елементом першого десятка: порівняльний аналіз **248**
- Тонкошура Віта.* Сленг у польських рекламних текстах **260**
- Торчинська Наталія.* Порушення пунктуаційних норм у постмодерному дискурсі (на прикладі конструкцій із чужим мовленням) **266**
- Торчинський Михайло.* Власні назви океанів: денотатно-характеристичні, етимолого-словотвірні та функціональні особливості **276**
- Удовенко Олена.* Особливості літературно-естетичного руху «Молода Польща» **288**
- Храпак Тетяна.* Структурні й дериваційні особливості українських та польських фалеронімів **298**

Галина Байдацька,
вчитель початкових класів,
Довжанський ЗЗСО І–ІІІ ступенів
Жмеринського району Вінницької області;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – ст. викл. **Л. В. Терещенко**

СЕМАНТИКА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ «ЖІНОЧЕ ІМ'Я» В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ

У статті пропонується порівняльний аналіз фразеологічних одиниць, до складу яких входить компонент «жіноче ім'я» на базі української та польської мов, проаналізовано структурні моделі фразеологізмів з онімами, з'ясовано семантичні вияви фразеологічних одиниць з онімними складниками та їхнє морфологічне вираження в сучасній українській та польській мовах.

Ключові слова: *лінгвокультурологія, семантика, ім'я, антропонім, онім, фразеологізм.*

This article offers comparative analysis of phraseological units which have got woman name in their structure based on Ukrainian and Polish. The purpose of this article is to analyze the structural models of phraseological unit with onyms, finds out the semantic manifestations of phraseological units with onymic components and their morphological expression in modern Ukrainian and Polish languages.

Key words: *cultural studies, semantic, proper (woman) name, anthroponym, onym, phraseological unit.*

У сучасній лінгвістиці питання статусу власних назв викликає чимало дискусійних питань, чому сприяють, зокрема, їхня своєрідність, специфіка семантики. Питання про значення онімів цікавило науковців досить давно, починаючи від античності, а саме від моменту виділення стоїками власних назв у самостійний клас слів. Функціональна і мовна специфіка

власних назв зумовлює необхідність розгляду особливостей вияву семантичної природи власної назви на всіх рівнях мови – зокрема і на фразеологічному. Як відомо, зі словами, що піддаються фразеологізації, відбуваються складні семантичні зрушення. У фразеології актуалізується власне ономастичне значення «ім'я», властиве у системі мови кожній власній назві [4, с. 115]. Народна творчість, закріплена в ономастичній фразеології, підтверджує, що імена в мовній свідомості – не порожні знаки, а носії поняттєвого змісту. З огляду на це досить актуальним є аналіз функціонування в складі фразеологізму власної назви, зокрема жіночого імені, – одиниці, що має, крім суто знакової, глибшу інформацію, яка накладається на родову назву, тобто, власна назва – це знак, що виражає поняття.

Об'єктом нашої уваги стали імена осіб жіночої статі у складі фразеологічних одиниць (ФО) польської та української мов. У роботі маємо на меті простежити онімні компоненти «жіночі імена», які схожі або суттєво відрізняються у двох мовах, їхню семантику та структуру. Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання: проаналізувати склад і семантику фразеологізмів (ідіом) української та польської мов; розглянути типи фразеологізмів з ономастичним компонентом; з'ясувати особливості їхнього перекладу; простежити походження жіночих імен у фразеологізмах-відповідниках, що функціонують у двох мовах. Основними методами дослідження є описовий та зіставний, на основі якого проведено розрізнення фразеологічних одиниць польської та української мов; структурний метод, спрямований на вивчення зв'язків і відношень між структурними складниками.

Необхідно зазначити, що фразеологія – універсальне мовне явище, оскільки фразеологічні одиниці притаманні усім мовам. Однак назвати ідентичними системи фразеологічних одиниць різних мов не можна. Стійкі словосполучення порівняно з іншими одиницями мови (словом, вільним словосполученням, морфемою) мають більш складну лексико-граматичну та смислову структуру [10, с. 148]. Це зумовлено тим фактором, що

на їхнє утворення сильно впливають так звані зовнішні чинники – географічні, культурні, історичні, соціолінгвістичні.

Аналіз праць, присвячених ономастичній фразеології, показує, що симбіоз порівняльного та лінгвокультурологічного аналізу уможливорює виявлення культурних доміант і відмінностей у житті окремих лінгвокультурних спільнот, що допомагає краще осягнути власну культуру та менталітет. Через історію побуту й культуру народу імена відображають уявлення й фантазії людей. Людину оточують імена, утворюючи навколо неї певний континуум, особливий національно-культурний простір, єдиний для всього мовного колективу й індивідуальний для кожного окремого його члена [4, с. 116]. Ім'я – офіційно присвоєна назва індивіду, яка дається, щоб виокремити його з ряду подібних людей.

Природу компонента в сучасній фразеології розуміють неоднозначно. Одні науковці вважають компоненти фразеологічної одиниці словами, інші повністю відмовляють їм у семантичності. Серед відомих польських та українських дослідників, які вивчали семантику фразеологічних одиниць, можна назвати праці Л. Белея, В. Герасимчука, Т. Космеди, А. Кравчук та ін. Так, В. Герасимчук акцентує увагу на тому, що «власні імена в українських фразеологізмах мають різноманітне смислове навантаження» [3, с. 45]. А. Кравчук натомість стверджує, що «групування ФО за структурно-семантичними моделями спрямоване на поєднання національних та інтернаціональних ознак в ономастичній фразеології польської і української мов, а також на розкриття суті семантичної природи власної назви у складі фразеологічних одиниць» [8, с. 132]. Ці мовні одиниці відзначаються різноманітністю структурних і семантичних типів, мають різні експресивно-емоційні та оцінні значення. Провідну роль у їх формуванні відіграє саме власне ім'я. Завдяки його наявності фразеологізми є національно самобутніми, через колоритні імена вони повідомляють про своєрідні звичаї народу, спосіб його мислення, міфологію, історію [5, с. 117].

Як бачимо, про семантику власних назв написано низку наукових праць, однак ця проблема надалі має вільний для дослідження простір. Недостатньо вивченими як у польському, так і в українському мовознавстві залишаються питання значеннєвої природи власної назви, особливо жіночих імен, як компонента фразеологічної одиниці.

В українській лінгвокультурі кількісно переважають фразеологізми з розмовними варіантами жіночих імен (*Настя; Ганка, Галя, Одарка, Химка, Катря, Христя, Маруся, Мотря, Пріська, Стеха, Солоха*), а також літературні імена (*Анастасія, Анна, Ганна; Галина, Дарина, Хима, Катерина, Христина, Марія, Мотрона, Палажка, Палагна; Парасковія, Степанида, Соломія*), репрезентуючи відповідний спектр конотативних відтінків. Як правило, фразеологізація власної назви не повинна викликати певних труднощів декодування, оскільки обидві мови (польська та українська) належать до слов'янських мов. Проте вона дає змогу відчувати особливості відповідної лінгвокультури, знайомить читачів із національним характером. Жіночі імена, які часто трапляються у фразеологізмах польської мови, походять здебільшого з Біблії, античної культури та літературної класики. Серед них такі: *Zosia, Marysia, Agnieszka, Dorotka, Magda, Urszula, Teresa, Kasia, Jasia, Agatka, Róża, Kunda, Maga, Jaga, Maryna*.

Зауважимо, що в українській мові переважають негативно оцінні фразеологізми з особовими назвами, меншою мірою – нейтральні й позитивно оцінні, натомість у польській мові часто трапляються фразеологізми із позитивними та нейтральними конотаціями жіночих імен. Будучи використаними як структурно-семантичний компонент, імена надають оцінної експресії, фактично «номінують» людину цим ім'ям, що не тільки увиразнює оцінку, але й градаційно підкреслює актуалізовану рису вдачі, особливість поведінки [3, с. 201]. Тому ми вирішили не лише проаналізувати, яке значення має походження жіночого імені, а й дослідити використання жіночих імен у фразеологізмах польської та української мов.

Українська лінгвокультура репрезентує ФО з жіночими власними назвами, що відтворюють настанову, якою має бути жінка (дружина, господиня, матір), вказуючи на її працьовитість, охайність, любов до дітей: наприклад, «*Наша Марія, охайна, як писанка*»; «*Розумна Парася на все здалася*»; в польській мові знаходимо схоже значення про вмилу господиню: «*Każda Zosia dobra gosposia*» [7]. Проте в українській мові багато значень про невмилу, неохайну жінку: «*Зліпила Оришка: ні каравай, ні шишка*», «*Це тая Солоха, що кури полоха*», «*Видно, що Ганка млинці пекла, – аж ворота в тісті*» [7].

Спільними значенням ФО з компонентом «ім'я» для української та польської мов є особливі характеристики подружжя, які вирізняються поведінковими рисами. Наприклад, у поляків «*Każda Teresa ma swe interesa*», «*Każda Kasia ma swego Jasia*», «*Każda Róża ma swego stróża*», «*Każda Kunda znajdzie swego Edmunda*», «*Jaki Maga, taki Jaga*», «*Taka Maryna jak i hrabina*», а в українців «*Парочка – Мартин та Одарочка*», «*Який Оверко, така й Одарка*», «*Який Сидір, така й Ганка, який кожух, така й латка*».

Власні жіночі імена часто використовуються задля позначення певного явища або характеристики окремих рис людини, оцінки її поведінки відповідно до етичного кодексу, поступово виконують роль типізації. Наприклад, українські фразеологізми «*Христя в намисті*», «*Як Мотька з хозтовару*» використовуються задля підкреслення неохайного, недоладного, нечепурного, без смаку вигляду; недоречного поєднання буденного одягу зі святковим тощо. У поляків знаходимо: «*jak świni siodło*», тут йдеться про людину, яка має нечепурний, неохайний вигляд. Протилежне значення вродженої краси жінок, яка не потребує додаткових зусиль, фіксуємо в наступних ФО: «*Наша Галя, як краля*», «*Нашій Горпині гарно і в хустині*».

У польській та в українській фразеології оними часто позначають певну рису вдачі жінок й описують характерні особливості її характеру, такі як: жадібність, «*Mądra Kaśka, ale sobie: jeszcze pół garnka ma, a już skrobie*» [12, с. 435]; хитрість,

«*Figi miği i Jadwigi*», лінощі «*Сиди, Тетяно, бо ще рано*», «*Сиди, Векло, ще не смеркло*» [2, с. 429], «*Наша Хведора, як день так і хвора*». Прикладом також слугує характеристика жінки, яка надмірно говорить, її мовлення вирізняється беззмістовністю, неактуальністю й незв'язністю. У наведеному ряді аналізована характеристика переважно асоціюється з іменами *Палажка і Параска, Хвеська*, поодинокі – *Ганка*: «*Баба Палажка і баба Параска*»; «*Заторохтіла Солоха, як бочка з горохом*»; «*Леська та Хвеська, хоч якого дзвона перегудуть*» – хтось говорить нісенітницю, висловлює безглузді речі; характеристика надшвидкого, безперервного мовлення, що підкреслює неважливість і беззмістовність інформації; в польській мові бачимо «*Nie patówisz, nie Dorotka*»; про безглуздість розмови, про невміння слухати йдеться у таких ФО: порівняйте, у поляків «*Kto o czym, a ksiądz o Magdzie*», а в українців «*Хто про що, а я про Параску*».

Імена жінок часто конотують значення «забудькуватість», «неуважність» в українській та польській мовах: «*Казала Настя, як удасться*» [2, с. 6]; «*Ni ta Migdy, co nie bywa nigdy*».

Низка ФО в українській та польській мовах містять іронію, жарт, а іноді глузування, вказуючи на обмеження розумових здібностей: «*Дуня з водокачки*», «*Сплитати Химіні кури*», «*Дунька з мильного заводу*», «*Клава з Балаклави*», «*Як Манька в сливках*», «*От тобі, Ганко, і Київ*»; польський фразеологізм «*Do wielkiej / jasnej / ciężkiej Anielki*» – позначає психічний стан людини.

В окрему групу виділяємо ФО, у яких наявні жіночі імена, що вирізняють поведінку цінностей, світоглядні позиції, характерні реакції в типових ситуаціях (зумовлені особливостями культури): «*Кожна Ганна по-своєму гарна*», «*У кожної Меланки свої забаганки*», «*Taka Maryna, jak i hrabina*», «*Яка Настя, таке й з нею щастя*».

Український та польський народи вшановують різних святих, імена яких вписані у ФО: «*Święta Lucja dnia przyrzusa*», поляки святкують св. Люції і вважають, що у ніч із 12 на 13

грудня прибавляється день. Українці, у свою чергу, цей день пов'язують з іншою святою: «**Варвара** ночі увірвала, а дня *доточила*». Спомин іншої святої покровительки, який поляки святкують 21 жовтня, пов'язаний із похолоданням: «*Od Świątej Urszuli oczekuj koszuli*», а в українців цей день святкують 14 жовтня, він пов'язаний із Богородицею: «**Покрова** землю листом покриває».

У лексиці української та польської мов поряд з окремими словами існують стійкі словосполучення (фразеологізми), що виступають у мові як неподільні за значенням вислови, які мають одне лексичне значення. Важливим компонентом фразеологізмів є власні назви (оніми), які виникли дуже давно в процесі розвитку мови. Кожен онім містить інформацію про особливості іменованого об'єкта, історичну епоху, у якій виникла назва, етнос, котрий створив назву, мову, якою назва функціонує, і багато іншого. Семантика фразеологізму і його форма, особливості якої характеризуються компонентним складом, перебувають у діалектичній єдності. Процес фразеологізації кожної мовної одиниці складний і тривалий. Особливості форм багатьох фразеологізмів не можна, наприклад, зрозуміти і пояснити, якщо не зіставити їх із відповідними словосполученнями-прототипами інших мов

Розглядаючи структуру та семантику українських і польських фразеологізмів із компонентом «жіноче ім'я», ми мали змогу з'ясувати певні питання теоретичного та практичного змісту. Використання специфічної в наведених вище мовах власної назви надає фразеологізму національного забарвлення, проте, з погляду універсальності метафоричного мислення, українські та польські одиниці не відрізняються: вони виражають спільне значення при відносному збереженні граматичної структури.

Аналіз фактичного матеріалу з компонентом «жіноче ім'я» свідчить про те, що в українській мові більшою мірою формується негативний, ніж позитивний образ жінки, що демонструють такі негативні стереотипи: «надмірна

емоційність, нестриманість»; «надмірна балакучість»; «брехливість»; «лінощі»; «неохайність»; «хитрощі», що рідко спостерігається у польській мові. Характеристика позитивно маркованих фразеологізмів, що описують жінок, дає змогу зробити висновок, що найчастіше у стереотипах як поляків, так і українців, зображені такі риси, як «привабливість», «кмітливість», «працьовитість», «мудрість» (для жінок старшого віку).

Водночас слід відзначити, що у сфері досліджуваної проблематики залишаються й недостатньо розроблені питання. Вартими уваги є функціональні й соціолінгвістичні аспекти ономастичної фразеології. Видається необхідним ґрунтовніше вивчити семантику фразеологізмів на матеріалі всіх слов'янських мов.

Список використаної літератури

- 1.Белей Л. Ім'я дитини в українській родині. Київ : Далечинь, 2013. 288 с.
- 2.Беленькова Н. Словник «Пословица не мимо молвится – Нема приповідки без правди. Київ: Дніпро, 1969. 248 с.
- 3.Білецький О. Лексикологія та теорія мовознавства (ономастика). Київ, 1992. 280 с.
- 4.Герасимчук В. Власні імена в українських фразеологізмах. *Дивослово: Українська мова й література в навчальних закладах*. 2005. № 4. С. 43–47.
- 5.Качала О. А. Функції власних назв у складі фразеологічних одиниць чеської мови *Наукові записки*. Серія “Філологічна”. 2012. Випуск 24. С.115–117.
- 6.Космеда Т. Метафора сучасної публіцистики: актуалізація антропонімів (на матеріалі української та російської мов). *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. Серія «Філологічні науки». Мовознавство : збір. наук. ст. 2015. Випуск 3. С. 116–122.
- 7.Космеда Т., Гоменюк О., Осіпова Т. Короткий українсько-польський словник усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки. Познань-Харків: Коло (м. Дрогобич), 2017. 408 с.

8.Кравчук А. Особливості семантики ономастичного компонента фразеологізму (на матеріалі польської фразеології). *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. Львів, 2000. Випуск 29. С. 130–135

9.Кравчук А. Реалізація семантики власної назви в польській ономастичній фразеології. *Мовознавство*. 2001. № 2. С. 26–30

10.Савчук Г, Мацюк В. Власні назви у складі фразеологізмів як перекладознавча проблема. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2018. Випуск 36 (2). С.148-150.

11.Удовиченко Г. Фразеологічний словник української мови. Київ: Довіра, 1984. 758 с.

12.Zabrocki Z. *Z teorii imion własnych*. Studia indoeuropejskie. Wrocław, 1974. 300 s.

Ганна Балакир,

кореспондент видання «Експрес», м. Львів;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. пед. наук, ст. викл. **О. П. Ранюк**

ОБРАЗ ПОЛЬСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ У ПОЛЬСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПІСЛЯ 1989 РОКУ

У статті проаналізовано зображення способу життя в ПНР у польській літературі, яка з'явилася після падіння комунізму в Польщі 1989 року, а також стосунок автора до цього історичного періоду. Встановлено, що творчість більшості авторів, особливо першої демократичної декади, які зверталися в прозі до тематики ПНР, характеризує відстороненість від політичних оцінок минулої епохи. Їм притаманне занурення сюжету в тогочасну щоденність, апелюючи до почуття ностальгії та абсурдності «веселого бараку». Натомість, трагічний і злочинний бік панування комуністичного режиму висвітлено у творах літератури факту.

Ключові слова: ПНР, художня проза, література факту, спогадо-ностальгійний код, самоідентифікація.

The article analyzes the use of the way of life in Poland in Polish literature, which appeared after the fall of communism in Poland in 1989, as well as the author's attitude to this historical period. It is established that the work of most authors, especially the first democratic decade, who appealed in prose to the subject of Poland, characterizes the detachment from the political assessments of the past era. They are characterized by immersion of the plot in everyday life of that time, appealing to the feeling of nostalgia and absurdity of the «merry barracks». Instead, the tragic and criminal side of the communist regime's rule is highlighted in factual literature.

Key words: Poland, fiction, factual literature, memorable-nostalgic code, self-identification.

Тема реалій Польської Народної Республіки детально представлена в польській культурі, яка постала після власне

епохи комунізму, себто після 1989 року. Навіть більше – вона поширилася на сферу культурно-освітню (наприклад, музеї ПНР, численні тематичні виставки), рекреаційну (готелі, ресторани, інші туристичні послуги в стилістиці тих часів), дизайнерську (інтер'єр), чим створила феномен «моди на ПНР». Життя в комуністичній Польщі у всіх його ракурсах, від злободенного побуту до політичних злочинів режиму, увійшло також у літературний дискурс, стало об'єктом ностальгії, інструментом у пошуках самоідентифікації, подразником рефлексій про втрати і здобутки демократії тощо.

У нашому дослідженні ми спробуємо проаналізувати, чим стала для сучасного письменника тема ПНР: відповіддю на модні тенденції, спробою зведення рахунків з історичною несправедливістю, історичним та культурним тлом «веселого бараку».

Серед польських літературознавців та культурологів до теми мистецького переосмислення ПНР в літературі останнього 30-річчя зверталися К. Дунін «Читаючи Польщу», П. Чаплинський «Польська на обмін», Д. Новацький «Листівки з того світу», А. Ковальська «Література, щоденність і ПНР» тощо.

Актуальність теми зумовлена відсутністю аналогічних досліджень в українському науковому полі. Піднята тема наукового дослідження буде корисною та цікавою для широкого кола гуманітаріїв, зокрема, для академічного навчання студентів польської філології та проведення наукових досліджень у сфері сучасної польської літератури та соціально-історичних процесів періоду комунізму.

ПНР і феномен моди.

Для подальшого дослідження теми статті слід відповісти на питання: як пояснити феномен моди на ПНР, що виникла в демократичному суспільстві? Для відповіді варто звернутися до дефініції слова «мода» та її психології. На думку німецького філософа Георга Зіммеля, мода є формою соціального життя,

яка полягає на компромісі між уніфікацією та уподібненням і намаганням виділитися з натовпу [4, с. 22].

Водночас польський культуролог Барбара Гіза вважає, що запорукою поширення моди на ПНР стала часова дистанція між цим періодом, глибокі суспільні та політичні зміни, зміна поколінь, де адептами моди на ПНР стали люди, народженні після 1989 року або такі, хто застав комунізм дитиною. Це все стало запорукою сприйняття естетики й тематики ПНР в антуражі відмінності, певної новинки, виділення з натовпу [1, с. 89].

Варто зауважити, що на шляху повернення до теми ПНР в суспільстві відбулося відторгнення від цього ж таки ПНР, спровоковане ентузіазмом щодо очікуваних та втілюваних змін одразу після 1989-го. Це спричинило розрив зв'язку з традицією. Сьогодні ж спостерігається зворотній процес – повернення пам'яті про той період через різні форми мистецької нарації – кіно, образотворче мистецтво, література [1, с. 94]. Саме остання, а конкретніше – окремі твори художньої літератури та літератури факту, стали об'єктом нашого дослідження. Ми зосередилися на доробку польських авторів, який з'явився після падіння комуністичного режиму в Польщі у 1989 році та описують реалії життя в ПНР.

Польська література після 1989 року: загальна характеристика.

Перш ніж перейти до питання місця і значення тематики ПНР у польській літературі після 1989 року, дамо загальну коротку характеристику польської літератури цього періоду. Тут безсумнівно вирішальний вплив мали історичні зміни – падіння комуністичної системи, відкритість географічних та ментальних кордонів, свіжий погляд на способи самовираження. Тому нова література Польщі характеризується неабиякою різноманітністю жанрів, тематик та естетичних пошуків.

У цей період не втратила позицій польська поезія, яка ще раніше заявила про себе на цілий світ доробком нобелівських лауреатів, таких як Віслава Шимборська (1923–2012), Чеслав

Мілош (1911–2004). У демократичні часи ці автори стали свідками системних змін у літературі, проте вже не визначали напрями в новій поезії. Величезний вплив на формування та естетику польської поезії після 1989 року мали автори покоління «bruLion» – Марцін Светліцкі, Марцін Баран, Яцек Подсядло та ін. Це покоління, яке дебютувало на зламі 1980–1990-х, відкидало патерни, засновані на патріотичності, традиційності, стереотипах. Натомість велику вагу приділяли індивідуальності, тілесному та емоційному досвіду, зверталися до масової культури та постмодерну з її іронією та інтертекстуальністю.

У художній прозі після 1989 року можна виділити кілька періодів. Перша декада пройшла під впливом «літератур малих батьківщин». У центрі уваги авторів цього напрямку – образ малої батьківщини, закоріненої в культурно-традиційному контексті одного регіону (Сілезія, Мазовія, Помор'я і т. д.). Чимало імен «літератури малих батьківщин» апелюють до ностальгії, спогадів свого дитинства, які мали місце в комуністичні часи. Серед цих письменників варто відзначити гданську тематику Павла Гюле («Мерседес-Бенц», «Перша любов та інші історії», «Стіл»), Єжи Пільха з контекстом Цешинської Сілезії («Список коханок», «Тисяча спокійний міст»), Нижній Бескид у Анджея Стасюка («Галицькі оповідання»), Ольгу Токарчук із селом Правік («Правік та інші часи»).

Наступну декаду літературознавці символічно починають романом «Польсько-російська війна під червоно-білим прапором» тоді 19-річної Дороти Масловської. Твір з'явився 2002 року і був позиціонований як «роман про гопників», написаний сленгом, із використанням ненормативної лексики, мав хаотичну композицію. Через це здобув славу контроверсійного явища, широко дискутованого в культурі. Твором Масловської ознаменувався період появи нових молодих імен у прозі: Яцек Денель, Міхал Вітковський, Войцех Курчок.

Окремо варто виділити напрям літературного репортажу, який має у польській літературі свої традиції та є важливим сегментом культурного контексту. На початку 1990-х вийшли книжки вже відомого на той час журналіста Ришарда Капусцінського, якому пророкували Нобелівську премію. Також до видатних імен польської школи літературного репортажу тих часів варто зарахувати Ханну Кралль, Маріуша Щигела, Яцека Гуго-Бадера, Войцеха Тохмана, Вітольда Шабловського. Книжка останнього «Моя маленька ПНР» – експеримент із власною родиною, яка у ХХІ столітті наважилася на повне занурення у скромний побут комуністичних часів [2].

Травматичний досвід та образ ПНР у молодій «демократичній» прозі.

У перше десятиліття після падіння комуністичного режиму можна було зауважити нарікання польських літературних критиків на відсторонення мистецтва загалом від тематики ПНР. Мовляв, ця тема роздирає свіжі рубці на тілі суспільства, про які чимдуж хочеться забути. Також викликає роздратування через постійне «переживування» її у публіцистиці. «...існує сила, яка відводить нашу літературу від проговорення правди про ПНР і комунізм. Чуємо часто: не ступайте в це болото минулого, це – справи дідів, для чого їх впахати в голови сучасних читачів», – зазначає літературний критик Томаш Бурек і ставить риторичне питання: якщо уникати цього питання, то на який ґрунт опреться свідомість сучасних поляків, у чому шукатимуть самоідентифікації? Чи не обмежиться вона буттям суспільства, яке цікавиться лиш розпиванням пива і новими марками мобільних телефонів? [5, с. 18].

Однак не можна польській літературі першого «демократичного» десятиліття закинути повну відсутність уваги до тематики ПНР. До творів, які вийшли в цей період, належать «Дім, сон і дитячі ігри» (1995) Юліана Корнхаузера, «Обличчям до стіни» (1995) Януша Красинського, «Мадам» (1998) Антоні Лібери, «Тисяча спокійних міст» (1997) Єжи Пільха, «Білий крик» (1995) та «Як я став письменником» (1998) Анджея

Стасюка тощо. Щодо творів молодих та той час авторів, таких як Анджей Стасюк, літературний критик Марек Залеський має своє застереження: «...їхні романи відповідають на питання «як мені було?», так чи інакше підпорядковані міфологізації. А кожен із тих письменників, розповідаючи про роки своєї молодості, що припала на захід ПНР, послуговується винятково міфом, спогадо-ностальгічним кодом.... Ті, чиє дитинство та рання молодість припадали на кінець ПНР, а повністю вони сформувалися вже після перелому устрою, завжди будуть вдаватися до міфологізації. Натомість цікаво, чому старші письменники неохоче діляться величезним досвідом прожитого. Пишучи про ПНР, писали би теж про себе» [5, с. 22].

Літературознавець Даріуш Новацький зауважує, що польська література про ПНР 1990-х років намагається бути «невинною» в позитивному значенні цього слова. Автори занурюють головних героїв у реалії тих часів, створюючи ефекти присутності в ПНР, не більше. Це, на думку Д. Новацького, однозначно виграшна позиція. Оскільки ангажування автора в тогочасні політичні реалії, роздавання ідеологічних оцінок перетворилась би на «безглузду суперечку про ПНР» [3, с. 29]. По-друге, такий підхід дозволяє уникнути потрапляння в течію тенденцій вчорашнього дня, коли комунізм стигматизувався (мова йде про антисоціалістичний реалізм у літературі в 1980-х роках). Щоб уникнути риторики антикомуністичної агітки, деякі автори обирають шлях побудови розповіді на основі власної біографії (Анджей Стасюк «Як я став письменником») [3, с. 31].

Так, Анджей Стасюк у романі «Як я став письменником» переносить читача у 1980 роки (сам автор народився 1960 року). Він показує нам часи повної безнадії, соціальної депресії, дефіциту товарів. Головні герої його твору, серед яких центральною є постать власне автора-наратора, – аутсайтери, однак вони внутрішньо вільні в умовах пануючого режиму і є «останнім так щасливим поколінням». Настрій безтурботності творить контраст з атмосферою «закручування гайок» та

введення військового стану і одночасно дає пояснення цій легкості – героям нема чого втрачати. Вони займаються лише тим, що волочатся країною у пошуках пригод, п'ють алкоголь, слухають музику та читають книжки і ніби ненароком, пливучи за течією, без особливих ідеологічних поривів потрапляють у підпілля «Солідарності».

Часи комунізму як об'єкт нарації в літературі факту.

Зі збільшенням часової відлеглисті з комуністичним періодом тематика ПНР набуває тенденцій моди, що прийшла ззовні, як явище дистанційоване, з антуражем новинки, і охоплює різні сфери життя. На цій хвилі в польській літературі з'являється багато зразків літератури факту, що повертають читача в реалії ПНР. Частина з них розкриває жахи режиму, найгірші сторони репресій та цензури («Пеенер з-за ґрат: голосні судові справи 1945–1989 років» (2018) Хелени Ковалік, «Щоб не було слідів. Справа Гжегожа Пшемика» (2021) Цезари Лазаревича). Особливою популярністю тішилися ті, які демонстрували щоденне рутинне життя поляків у не так далекому минулому («Місяць з певексу: про шик в ПНР» (2017) , «Це не мої верблюди. Про моду в ПНР» (2019) Александри Боцьковської, «День без телеранку. Як жилося у воєнному стані» (2021) Анни Мещанек).

2013 року відомий репортажист Вітольд Шабловський із дружиною Ізою Мейзою видали книжку «Наша мала ПНР». Для її написання разом із родиною вдався до піврічного експерименту – повністю відтворив стиль життя 1981 року. Для цього родина з немовлям переїхала в панельний будинок, облаштувала його старими меблями, відмовилася від сучасного одягу та модних продуктів. Дружина їздила в село по картоплю, а чоловік шукав магазини з чергами, щоб пережити невід'ємний від щоденності ПНР досвід. Свої тексти В. Шабловський писав на старій друкарській машинці. Мобільними телефонами автори не користувалися, а до друзів ходили в гості, як раніше, без попередження.

У книжці не показані жахіття режиму, а Войцех Ярузельський виступає забавним персонажем, який з'являється в телевізорі, щоб повідомити про початок воєнного стану. Завдання Шабловського і Мейзи – показати, що ми втратили паралельно зі здобутками, які отримали з приходом демократичних цінностей та переваг цивілізації. Автори роблять акцент на розриві стосунків та дистанції поміж не так віддаленими людьми, такими як сусіди чи родичі. Репортажисти ставлять питання: куди поспішаємо і яка мета нашої соціальної гонитви?

Підсумовуючи проведене дослідження, зазначимо, що всі десятиліття ПНР – це не однорідний період. Його можна поділити на: повоєнні часи становлення комуністичного режиму та сталінізм; «гомуківську відлигу» після 1956 року, заявлену як десталінізація, демократизація комуністичного режиму; фазу занепаду. І кожен із цих періодів знайшов своє висвітлення в польській літературі останнього 30-річчя. Враховуючи вразливість та болісність теми комуністичних реалій, які важко назвати гуманними і справедливими, та ризик скочування риторики наратора до антикомуністичної агітації, у художній літературі можна спостерігати явище занурення сюжету в щоденність ПНР без надання оцінки та політизації текстів. Натомість висвітлення жахів комуністичного режиму знайшло своє висвітлення в польській репортажистиці та есеїстиці, що є дуже перспективним напрямом для роботи науковців, зорієнтованих на дослідження не лише літературних процесів у Польщі, а й суспільно-історичного дискурсу.

Список використаної літератури

1. Giza B. Antropologia codzienności w wybranych polskich filmach o PRL powstałych po 1989 roku. *PRL-owskie re-sentymenty*. 2017. S. 87–106.
2. Glinski M. Nie czekając (już) na arcydzieło: polska literatura po 1989. 2013. URL : <https://culture.pl/pl/artykul/nie-czekajac-juz-na-arcydzieło-polska-literatura-po-1989>
3. Nowacki D. Widokówki z tamtego świata. *Znak*. 2000. S. 28–52.

4. Simmel, G. Z psychologii mody. Studium psychologiczne. *Most i drzwi. Wybór esejów*. Warszawa. Oficyna Naukowa, 2006. S. 21–35.

5. W długim cieniu Pałacu Kultury. Dyskusja z udziałem Tomasza Burka, Jerzego Jarzębskiego, Dariusza Nowackiego, Jerzego Sosnowskiego i Marka Zaleskiego. *Znak*. 2000. S. 10–28.

Регіна Балицька,
старший викладач кафедри слов'янської філології,
Хмельницький національний університет

NOWOCZESNE METODY NAUCZANIA JĘZYKÓW OBcych

Jeśli prześledzimy historię metod nauczania języków obcych w ostatnich stuleciach, staje się jasne, że system ten nieustannie się zmienia. Wiadomo, że niektóre metody znikają z aktywnego stosowania, ponieważ nie są one obecnie istotne, więc są zastępowane innymi, bardziej nowoczesnymi i prostymi.

Słowa kluczowe: metoda, metody nauczania, student, lektor

Якщо простежити історію методики навчання іноземних мов останніх століть, стає зрозумілим, що ця система постійно змінюється. Відомо, що деякі методи зникають з активного використання, тому що втрачають свою актуальність, тому їх замінюють іншими, більш сучасними та простими.

Ключові слова: методика, методи, навчання, студент, лектор.

Informacje o nauce języków obcych docierają do nas od czasów starożytnych. Nawet w okresie rozkwitu kultury w starożytnym Egipcie, Grecji, Rzymie języki obce miały wartość praktyczną i edukacyjną ze względu na ożywiony handel i więzi kulturowe między tymi krajami. Dziś rola języków obcych nie zmniejszyła się. Znajomość języka obcego jest integralną częścią aktywności zawodowej człowieka. W rzeczywistości większość zawodów wymaga znajomości języka obcego. Dlatego nauczanie języków obcych powinno być jak najbardziej produktywne i skuteczne [1, s. 36–39].

Dlatego językoznawstwo pod pewnymi względami zależy od metod nauczania języków obcych. Zawiera zarówno elementy teoretyczne, jak i praktyczne. Jednak metoda nauczania języków obcych ma na celu praktyczne zastosowanie. Jego historia pokazuje, że stale się rozwija, pojawiają się nowe teorie, nowe podejścia i

nowe metody. Porównując obecny i XIX wiek, od razu widać, że odmiennie nauczano języków i różne były też metody. Historia metod nauczania języków obcych zawsze skupiała się na znalezieniu najbardziej racjonalnej metody nauczania. Uważa się, że najstarszą była metoda naturalna, według której języka obcego uczyło się w miarę, jak dziecko uczy się swojego języka ojczystego - naśladowując (imitując) gotowe próbki, powtarzając je wielokrotnie i odtwarzając nowy materiał przez analogię z badanym [1, s. 42–44].

Każda metoda ma swoje mocne i słabe strony, ale w pewnych warunkach działa dobrze. Jednak metody stosowane w różnych placówkach oświatowych przez cały czas były bezpośrednio zależne od porządku społecznego, który miał wpływ na cel i treść nauczania języków obcych, a nawet na wybór języka. Inne czynniki wpływające na wybór metod to rozwój nauki, ustroju kraju, kultury i tradycji, dlatego dziś mamy szeroki wachlarz metod, z których naukowcy, lingwiści i pedagodzy chcą znaleźć bardziej skuteczne i uniwersalne. Na razie nie jest to możliwe, więc istnieją metody, które są najczęściej stosowane, skuteczne i przynoszą szybkie efekty.

Metoda Berlioza – zakłada, że podczas nauki w ogóle nie używa się rodzimego języka uczniów. Zajęcia polegają głównie na konwersacji, zwykle prowadzi je native speaker.

Metoda Callana – odzwierciedla sposób, w jaki języka uczy się dziecko – słuchając i automatycznie powtarzając. Gramatykę przyswajają sobie poniekąd «przy okazji», naśladowując budowę wzorcowych zdań. Metoda opiera się na ciągłych powtórkach – błyskawicznej wymianie prostych pytań i odpowiedzi (lektor mówi z prędkością ponad 200 słów na minutę). Student przez całą lekcję zaangażowany jest w słuchanie i mówienie. Takie tempo nauki pozwala wykorzystać partie mózgu, odpowiedzialne za podświadome zdobywanie wiedzy, pomaga też przełamać nieśmiałość i lęk przed wypowiedzianiem się oraz wyćwiczyć refleks. Dzięki temu wszystkiemu rozmowa staje się coraz bardziej naturalna [2, s. 63–69, 87–91].

Metoda pytań i odpowiedzi – oparta jest na specjalnym systemie powtórek. Zajęcia prowadzone są tak szybko, że uczeń nie

nadaża z tłumaczeniem w myślach, co uczy go myślenia od razu w języku obcym. Poznaje też wiele różnych akcentów i intonacji.

Metoda komunikacyjna – kładzie nacisk na to, by uczeń potrafił się dogadać w różnych codziennych sytuacjach. Wykorzystuje różne scenki, odgrywanie ról, spotykanych w życiu.

Metoda Helen Doron – przeznaczona głównie dla małych dzieci. Uczy, bawiąc. Dziecku powtarza się w kółko słowa czy zwroty, puszcza nagrania, śpiewa piosenki, wyliczanki.

Metoda szkoły «OPENING» – także ta metoda naśladuje naturalny cykl nauki dziecka, ale jej głównym narzędziem jest film fabularny w krótkich odcinkach, symulujący pobyt ucznia za granicą.

«Całkowite zanurzenie» – to zajęcia konwersacyjne trwające cały dzień, także podczas posiłków. Pozwalają one na zapoznanie się z językiem i posługiwanie się nim w najróżniejszych codziennych sytuacjach.

Metoda dualna – zajęcia prowadzą na przemian lektor polski (uczy gramatyki, pisowni, tłumaczenia tekstów) i native speaker (utrwała ten materiał podczas konwersacji).

Metoda Wilka – to zajęcia w czteroosobowych grupach, trwające 90 minut. Każda z osób podczas zajęć ma wypowiedzieć ok. 300 zdań. Uczniowie wyłapują nawzajem swoje błędy i wzajemnie się korygują [1, s. 159–165].

Tandem Courses (system partnerski) – czyli wymiana «język za język», uczenie się nawzajem.

Metody «zdalne», e-learning – wykorzystują do nauki «na odległość» różnorakie narzędzia. Najpowszechniejsza jest metoda tzw. blended learning, bazującą tak na nowoczesnych technologiach informatycznych (najczęściej w Internecie), jak i tradycyjnych stylach nauczania. Podstawą są zwykle lekcje on-line, uzupełnione bezpośrednimi spotkaniami z nauczycielem [2, s. 115–119].

Metody tzw. «podświadomościowe» – opierają się na odkryciach Łazanowa, dotyczących superlearningu i Sperry’ego o zróżnicowaniu półkul mózgowych. Wykorzystują fale mózgowe «alfa» i niższe. Metoda wspomaga się różnymi urządzeniami i taśmami, np.: Alfatron, Synchro-Alfa1 czy Holosync. Badania

naukowe wykazują, że w stanie alfa szybciej zapamiętujemy do pamięci długotrwałej. Pojawiło się jednak sporo głosów krytycznych na temat tych metod, dowodzących, że bez świadomej, ciężkiej pracy nie można w pełni opanować języka obcego, zaś w stanie głębokiego relaksu uczniowie często po prostu zasypiają. W Polsce najbardziej znaną metodą tego typu jest SITA Learning System, w której wykorzystuje się specjalne urządzenie do bio-feedbacku, wprowadzające w stan relaksacji. Opiera się ona na założeniach sugestopedii (metody Łazanova) [3, s. 1–5].

Jeśli prześledzimy historię metod nauczania języków obcych w ostatnich stuleciach, staje się jasne, że system ten nieustannie się zmienia. Wiadomo, że niektóre metody znikają z aktywnego stosowania, ponieważ nie są one obecnie istotne, więc są zastępowane innymi, bardziej nowoczesnymi i prostymi.

Należy jednak podkreślić, że nie znikają one całkowicie. Jedna metoda rozwija się z reguły w głębi poprzedniej i ma dwie możliwe drogi rozwoju: albo przeciwstawia się poprzedniej metodzie, będąc jej całkowitym przeciwieństwem, odrzucając jej wady, oferując radykalnie nowe drogi rozwoju «od przeciwieństwo», czyli nowa metoda polega na twórczym, logicznym rozwijaniu starej, poprawianiu jej mocnych stron, korygowaniu błędnych lub jednostronnych podejść [1, s. 87–89]. Dlatego możemy stwierdzić, że metodologia nauczania języków obcych jest stale uzupełniana o nowe ramy metodyczne, usprawniające proces uczenia się języka obcego.

Bibliografia

1. Komorowska H. *Metodyka nauczania języka obcego*. Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna. Warszawa, 2004. S. 42–44, 87–89, 159–165.

2. Pamuła M. *Metodyka nauczania języków obcych w kształceniu zintegrowanym*. Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna. Warszawa, 2003. S. 63–69, 87–91, 115–119.

3. <https://lingwistyka.edu.pl/blog/nowoczesne-metody-nauczania-jezykow-obcych/>

Ірина Бачинська,
асистент учителя, бібліотекар,
Ліцей ім. Св. Марії Магдалени № 10, м. Львів;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»;
Юлія Серкова,
старший викладач кафедри слов'янської філології,
Хмельницький національний університет.

NORWID – POETA OSOBNIK

Artykuł omawia specyficzne cechy dramatu poety na podstawie dzieł estetycznych, artystycznych, dramatycznych, filozoficznych wybitnego polskiego poety romantycznego Cypriana Camila Norwida; analizowana jest wieloznaczność poezji i poetycka perspektywa autora.

Słowa kluczowe: *filozof, poeta, symbol, krytyka, teksty piosenek, opowiadanie, polityka.*

У статті розглядаються специфічні риси драматургії поета на основі естетико-художніх, драматичних, філософських творів видатного польського поета-романтика Ципріана Каміля Норвіда; проаналізована багатозначність поезії та поетична перспектива автора.

Ключові слова: *філософ, поет, символ, критика, лірика, новела, політика.*

Cyprian Kamil Norwid (1821–1883) – poeta, dramaturg, pisarz, również eseista, felietonista, rewelacyjny autor listów, malarz, grafik, rytownik, akwaforcista i rzeźbiarz. Poeta XIX wieku, twórczość którego, ukazał światu na początku ubiegłego wieku, Zenon Przesmycki. Nie ulega wątpliwości, że jest to jeden z najgłębszych i najtrudniejszych polskich poetów – wieszczów. Jego twórczość to połączenie słowa, dźwięku i obrazu. Jest to przenikliwość w piękno, mający na celu wzbogacenie człowieka i poprawę jego bytu [3, c. 7].

Norwid był poetą drugiego pokolenia romantyków. Pisarz miał bardzo silne poczucie zarówno przynależności pokoleniowej jak i

odrębności swojej generacji. Doświadczenia losów generacji własnej i poprzedniej, a także przekonanie o ich zmarnowaniu i przemyślenia na ten temat zaważyły na poglądach poety. Jedną z wyróżniających się odrębności poezji Norwida była głęboka intelektualna jej warstwa, dominująca nad emocjonalną. Ponieważ był on poetą-filozofem, obdarzonym bystrym, analitycznym umysłem, patrzącym krytycznie na świat, z tego powodu potomność nadała mu przydomek poety myśli. Dla Norwida filozofia była potrzebą duszy. Jego listy pełne są myśli, a nawet teorii filozoficznych. W tych wierszach rzadko odczytamy nastroje uczuciowe. Są albo polemiką, albo wypowiedzeniem jakiejś ważnej prawdy [4, c. 5–6]. Osobliwością jego twórczości jest hieroglificzność, która wyraża się w symbolach, paraboli, by uchwycić istotny, głęboki sens rzeczy. Zauważyć należy, iż jakiś poetycki wers może zawierać syntezę filozoficznej idei, lub streszczać po mistrzowsku cały system filozofii.

Jednym z przewodnich motywów poezji Norwida był konflikt pomiędzy jednostką a społeczeństwem. Poeta poświęcił wiele utworów «wielkim ludziom», którzy nie zostali należycie docenieni, gdyż dalece wykraczali poza swoje czasy. Dla Norwida geniusz jednostki zawsze wiązał się ze społecznym odrzuceniem. Warto pamiętać, że słowa poety najpełniej potwierdza jego własne, tragiczne życie [6, c. 5].

Kwestia ogromnego znaczenia, jakie Cyprian Norwid przypisywał słowu, została przez badaczy dość wcześnie zauważona i opracowana. Badaniem nad twórczością C.-K. Norwida zajmowali: Zdzisław Łapiński, Mieczysław Inglota, Janusz Maciejewski, Zenon Falkowski, Zbigniew Sudolski. Badane monografie przez Henryka Siewierskiego, Tadeusza Makowieckiego, Elżbiety Feliksia, Dariusza Pniewskiego, Aliny Merdas oraz Łuk Przymierza. Biblia i filozofia w poezji Norwida: Stanisława Cieślaka, Kazimierza Bereżyńskiego, Jerzego Brauna, Antoniego Dunajskiego. Z nowszych opracowań w zakresie badań nad językiem poety są prace zespołu Instytutu badań nad twórczością Cypriana Norwida przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, w Pracowni słownika języka

Cypriana Norwida na Uniwersytecie Warszawskim, a także zawarte publikacje w kulowskim periodyku. Są ważne teksty autorów: Stefana Sawickiego, Jadwigi Puzyniny, Grażyny Halkiewicz-Sojak, Jacka Salija, Zdzisława Łapińskiego [6, c. 6–7].

Celem tego artykułu jest próba opisanego wieloznaczności poezji poety, w których prowadzi nas przez swoją wizję człowieka i wartości. Pokazać perspektywę poetycką Norwidowej w dziedzinie estetycznych, artystycznych, dramatycznych, filozoficznych dzieł.

Wokół Norwidowego słowa ogniskują się bowiem niemal wszystkie tematy poruszane przez poetę zarówno w jego twórczości artystycznej, jak i publicystyce oraz listach. Poeta w swojej twórczości literackiej znany jest z przekraczania ówczesnych podziałów genealogicznych tzw. form podniesionych w literaturze, związanych z charakterystyczną dla niego «wieloperspektywicznością» ujęć, a także uniwersalizacją i parabolizacją treści dramatów, wierszy i poematów. Norwidolodzy tropiący przejawy nowoczesności Norwida jako poety i myśliciela zwracają uwagę na pewną «depersonalizację podmiotu mówiącego» w jego twórczości, związaną z powoływaniem się na bliskie mu myślowo autorytety, a także z tworzeniem tzw. poezji dyskusji nieustającej, m.in. poprzez wprowadzanie do wierszy lirycznego zwrotu «ty» oraz licznych zdań pytajnych [1, c. 6–10].

Przejawami nowoczesności Norwida jest także cechująca jego twórczość wielokulturowość, będąca ważnym przejawem szerokiego spektrum zainteresowań autora, a także wagi, jaką przywiązywał do dobrej komunikacji międzyludzkiej. Rozumiał ważność dialogu (który nazywał rozmową), ważność również wtedy, kiedy partner był oponentem. W wielu swoich utworach poetyckich, również w prozie publicystycznej i epistolarnej krytykował – czasem bardzo emocjonalnie – brak rozumienia i odzewu na wypowiedzi ważne, mądre czy to przeciętnych słuchaczy (w wierszu «Powiedz im, że duch odbrzmiął myśli wiecznej»), czy szlachty, czy kobiet (w wierszu «Co jej powiedzieć»). Dla Norwida poezja jest szczególnie ważną dziedziną sztuki, której poświęca większość swoich wypowiedzi, zarówno poetyckich, jak i prozatorskich [4, c. 12].

Poeta pisał o starożytności i nowoczesności, o świecie ideału, łączył świat wysokich, metafizycznych wartości ze sferą materialną rzeczy codziennych. Rozumiejąc świat, odrzucał wszelkie skrajne teorie, zarówno idealistyczne, jak i materialistyczne. Idealny wzorzec osobowości ludzkiej czyli tzw. «Człowieka Wiecznego» widział w postaci Chrystusa, który łączy w sobie pierwiastek boski i ludzki, duchowy i materialny. Historię traktował jako żywą współczesność. W dziejach ludzkości widział nieustanny postęp, polegający na realizowaniu się zasad wolności, demokracji i chrześcijaństwa, ideałów moralnych. Polemizował zatem z utopijnymi socjalistami, którzy traktowali swoje koncepcje i czasy jako szczyt i koniec rozwoju ludzkości (w utworach «Czasy», «Socjalizm»). Poeta krytycznie odnosił się do zjawisk społecznych i kulturowych spowodowanych rozwojem miejskiej i przemysłowej cywilizacji kapitalizmu. Zwrócił uwagę na samotność i tragedię artysty, którego praca w nowych warunkach nieuchronnie nabiera cech produktu. Nie akceptował negatywnych zjawisk obserwowanych na Zachodzie i na Wschodzie. Odważnie podejmował kwestie społeczno-polityczne. Zdecydowanie sprzeciwiał się skazaniu na śmierć amerykańskiego obrońcy Murzynów Johna Browna («Obywatel John Brown», «John Brown»), broniąc w ten sposób ideałów wolności i demokracji stworzonych wspólnie przez bojowników o niepodległość Stanów Zjednoczonych T. Kościuszki i G. Washingtona [2].

W swoich rozważaniach na temat historii i terażniejszości Norwid sięgał także po wątki rosyjskie («Do Moskali-Słowian», «Do wroga», «Do słynnej tancerki rosyjskiej»). Rosję carską interpretował jako odrębny system kulturowy, odmienny od Zachodu. Krytykował problemy polskiej emigracji. Ograniczeniu sprawy narodowej przeciwstawił absolutny imperatyw walki o niepodległość i mesjańskie koncepcje zbawienia ludzkości [2].

Inaczej niż romantycy zdefiniował pojęcie «Ojczyzna». Poeta w powstałym w 1852 roku «Memoriale o młodej emigracji» zawarł następującą myśl, że «Ojczyzna to wielki zbiorowy obowiązek». Poruszono współczesne problemy sytuacji politycznej narodu, m.in. w wierszu «Rozebrana», umiejętnie posługując się słownictwem

sytuacyjnym i miłosnym. Ten sam problem człowieka jako produktu i twórcy, nacechowany tragedią, podchwycił i Norwid w swoich wierszach, m.in. wspomniany «Promethidionie», «Garstka piasku», «Rzec o wolności słowa», «A Dorio ad Phrygium» [5, c. 25–27].

Obok liryki i wierszowanej epiki pisał nowele. Budował je najczęściej jako liryczne lub satyryczne przypowieści w których z codziennego, zwykłego szczegółu, wydobywał głębię, ogólnoludzkie sensy. Do najważniejszych utworów tego gatunku należy «Ad leones» – na pożarcie lwom» nowela mówiąca o sytuacji artysty i sztuki w kapitalistycznym świecie. Z nowelami spokrewnione są literackie traktaty poświęcone problemom etyki, filozofii, literatury, kultury, poetyki, polityki, pracy. Eseistyka zajmuje szczególne miejsce w twórczości Norwida, której najpełniejszy wyraz znalazł w wydaniu «Czarne kwiaty». Poświęconych wspomnieniom ostatnich dni życia: A. Mickiewicza, F. Szopena, J. Słowackiego oraz w dopełniających je «Białych kwiatkach», gdzie poeta wyjaśnił m. in. istotę tzw. «nieobecności przejrzystości stylu» zastosowaną w utworze poprzednim [6, c. 10–11].

W świecie poezji Norwida nie ma szczegółu, w którym nie czułoby się obciążenia przeszłością. Poezja Norwida jest inna, dziwna, chropowata, utrudniona – nawet na tle romantycznym. Mimo to ma jakiś specyficzny urok, piękno słów, znaczenie każdego wersu, siłę metafory; wiąże się to z tym, że: poeta bardzo dba o wartość słowa – nie ma w tej poezji słów zbędnych, wielosłowia czy licznych określeń, przeciwnie jedno słowo niesie wiele znaczeń [5, c. 26–27].

Poeta «zagęszcza» znaczenia, uwielbia zwroty dwu i wieloznaczne, poszukuje przenośni jak najbardziej sensownych. Wykorzystał fakt, że przemilczenie, pusty wers, wielokropki – także mówią i mówią wiele. Stosuje «wymowne milczenie», sugestię, urwane zdania. Poezja bogata w liczne scenki, udramatyzowane sytuacje, które poeta realizuje i które stają się przedmiotem dyskusji. Często posługuje się ironią, przypowieścią, aluzją, kontrastem, techniki te odzwierciedlają zasady rządzące ludźmi i relacje między nimi. Unika tematów wyłącznie patriotycznych. Treść jego poezji

jest ludzka i ponadczasowa. W centrum rozważań filozoficznych znajduje się człowiek i otaczająca go rzeczywistość. Poezja to zbiór moralnych poszukiwań, walki ze złem, a jej adresatem jest osoba aktywna, refleksyjna. Na romantycznym tle «ponadczasowość» poezji jest także jej oryginalnym rysem.

Działając na przecięciu kilku nurtów i szkół literackich, mając jednocześnie większe możliwości dzięki swoim zdolnościom artystycznym i doświadczeniu, Norwid nie dał się wcisnąć w jakąś konkretną szufladkę, ani objąć jakąś formułką. Był po prostu wielkim i właściwie wyjątkowym fenomenem, którego rodowód można prześledzić w przeszłości i teraźniejszości, ale który miał wpływ na przyszłość, ponieważ należał do rodu wielkich prekursorów niosących w swoim dziele zaród rzeczy nowych i nieznanych.

Poezja C. K. Norwida zawiera w wielkiej mierze pojęcia ogólne. Te ogólne pojęcia poety nie są oderwane od świata wyobraźni i nie występują jako przedmioty logicznego rozumowania, ale jako przedmioty emocji. Ich istotą są nie tylko wnioski, ale nowe uczucie poetyckie, nawet jeśli ta emocja wyraża się w formie ironii.

Poeta miał również poczucie ograniczeń literatury romantycznej i nie akceptował kultury szlacheckiej, z którą romantyzm polski był związany. W swojej twórczości zamierzał zatem do odnowienia narodowej literatury, do «zrobienia skrótu koniecznego w poezji polskiej». W rezultacie dopełnił romantyczną formację kulturową o nowe nie, znane starszym romantykom wartości i zamknął ją ogromną syntezą, w której połączył pierwiastki klasyczne i romantyczne, północne (polskie) i południowe (grecko-rzymskie), «pogańskie» i chrześcijańskie. Równocześnie, podobnie jak Słowacki, otworzył romantyzm ku Młodej Polsce i naszej współczesności.

Bibliografia

1. Ingot M. Norwid z dziejów recepcji i twórczości. *Wybór tekstów*. Warszawa 1983. 575 s.

2. Graboś A. Nowatorstwo w twórczości C. K. Norwida. URL: <https://www.edukator.org.pl/2004c/norwid/norwid.html> (дата звернення: 26.05.2022).

3. Korpysz T. Norwid mniej znany – przybliżenia. *Współpraca redakcyjna M. Będkowski*. Warszawa, 2011. S. 7–10.

4. Puzynina J. Norwid – jaki i dla kogo? *Kwartalnik Filozoficzny*. Tom XLII, zeszyt 4, 2014. S. 5-34.

5. Skubalanka T. Styl poezji Norwida na tle tradycji poetyckiej romantyzmu. *Studia Norwidiana*. Lublin, 1985. S. 25–58.

6. Trzcionka J. Norwid – poeta liryczny jako autor dramatów. *Uniwersytet Stefana Kardynała Wyszyńskiego*. Warszawa, 2010. S. 5–7.

Денис Болкун,
 магістрант 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
 літератури (переклад включно), перша – польська»,
 Хмельницький національний університет.
 Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. **Н. В. Подлевська**

ОСОБЛИВОСТІ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ У ПОЛЬСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Вважають, що в сучасному світі реклама вже не працює, адже вона заповнила увесь простір. Люди бачать її по дорозі на роботу, під час перегляду улюбленого фільму або прогулюючись вулицями свого міста.

Задля привернення уваги, менеджери з реклами вдаються до кардинально незвичайних прийомів. Дослідження написання рекламних текстів українських і польських ЗМІ дає відповідь на запитання прямого впливу реклами на споживачів та відмінності українського покупця від польського.

Ключові слова: *реклама, професіонали зі створення реклами, модель реклами.*

Uważa się, że we współczesnym świecie reklama już nie działa, bo reklama wypełniła całą przestrzeń. Ludzie widzą ją w drodze do pracy, oglądając ulubiony film lub spacerując po ulicach swojego miasta.

Aby przyciągnąć uwagę, menedżerowie reklamy uciekają się do radykalnie nietypowych technik. Badanie pisania tekstów reklamowych mediów ukraińskich i polskich dostarcza odpowiedzi na pytanie o bezpośredni wpływ reklamy na konsumentów oraz różnice między nabywcami ukraińskimi i polskimi.

Słowa kluczowe: *reklama, profesjonaliści w tworzeniu reklamy, wzór reklamy.*

Реклама – це найкращий інструмент для того, щоб привернути увагу людини до певного товару. Реклама еволюціонує і щодня в ній з'являється багато нового. Для її створення використовуються нові стилістичні, лінгвістичні та

комунікативні прийоми [1, с. 76]. Правильне використання реклами надає величезну перевагу не тільки у сфері купівлі-продажу, а й у соціальному середовищі.

Для будь-якого українця та поляка реклама є надзвичайно буденною. Вони бачать рекламу по дорозі на роботу, під час перегляду улюбленого фільму або прогулюючись вулицями свого міста. Задля того, щоб привернути увагу людини, менеджери з реклами вдаються до нових незвичайних рекламних текстів та зображень.

Основою для створення вдалої реклами є написання рекламного тексту. Професіонали зі створення реклами вважають, що хороший рекламний текст має характеризуватися словами: «Точно в ціль». Рекламний текст мусить бути соковитим, свіжим та яскравим. Він повинен цілком опанувати почуттями читача і викликати у нього непереборне бажання мати те, що йому пропонують [2, с. 230].

Але що саме є основою вдалої реклами? Задля кращого розуміння специфіки написання реклами та рекламних текстів спробуємо порівняти рекламні тексти українських та польських засобів масової інформації.

Реклама у Польщі відіграє важливу роль як стимулятор економічного зростання. Її можна вважати так само розважальним складником польського життя, а до багатьох текстів фахівців із реклами ставляться як до справжніх витворів мистецтва.

Не можна, однак, не зазначити, що польська реклама є дуже ефективною. Методи подання реклами в Польщі дуже різноманітні. Крім традиційних рекламоносіїв, використовується багато інших каналів спілкування з цільовою аудиторією. У Польщі реалізовано та повсякчас удосконалюється система постійних зв'язків із клієнтом. Отримавши його одного разу, компанія намагається утримати його якнайдовше. Це вже інший рівень завдань та інший рівень розвитку рекламного бізнесу. Будь-який поляк щодня забезпечується повною інформацією про знижки, розпродажі,

купони, що діють, призи та лотереї. Це дає йому реальну економію грошей та відчуття постійної турботи.

Яскравим прикладом структурного змісту української реклами є рекламний банер оператора мобільного спілкування «Lifesell»

[4]. Уся реклама оформлена у яскраво-жовтий колір марки «Lifesell». Найважливішим елементом, що написаний найбільшими літерами, є рекламна назва товару. Одразу під ним розташований влучний рекламний слоган, де йдеться про виробника товару та його позитивні якості. Основною частиною реклами, у якій споживачеві розповідають про конкретний товар та його властивості, є умови тарифного плану і його переваги.

Звертаючи увагу на рекламний текст польського оператора мобільного спілкування «Т-Mobile», одразу можна побачити багато схожого [7]. Уся реклама

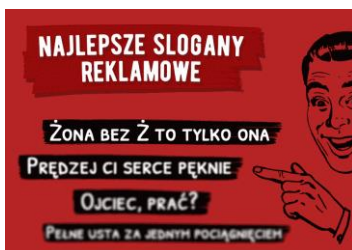
пофарбована у основний колір бренду, намагаючись викликати асоціації з «Т-Mobile». Найпершим, що впадає у вічі, – це рекламна назва товару, біля неї рекламний слоган та основна частина рекламного тексту – переваги та умови тарифного плану.

Як відомо, звичайна людина витрачає менше кількох секунд на перегляд рекламного оголошення, тому важливо, щоб воно було дуже цікавим і запам'яталось покупцеві надовго [5]. Особливо ефективними є написання коротких фраз, які потім стають крилатими. Переважна кількість текстів у рекламі

належить до розповідних речень. Не є винятком і рекламні слогани, де розповідні речення є не тільки простими для сприйняття, але й дозволяють подати певну інформацію [6, с. 14].

Українська реклама ліків проти кашлю «Не прокашляй особливі моменти» дає пораду задуматись над своїм здоров'ям. Водночас, у дуже схожий спосіб польські таблетки від головного болю обіцяють швидко впоратись із проблемою.

«Żona bez Ż to tylko ona» точно спостереження не лише лінгвістичного, а й аксіологічного характеру. Цей слоган походить із реклами пива.

Слоган «Сосиска вариться – матуся не париться»

полюбився глядачам завдяки сленгу та простоти подачі і надовго засів у пам'яті.

Феномен трансформації значення рекламного тексту фіксуємо досить часто як в українській, так і в польській мові.

Рекламні тексти, створені через обігрування багатозначності та омонімії, через звернення до прецедентних феноменів, є яскравими і такими, що привертають увагу сучасного реципієнта [3, с. 570].

Якщо міркувати ширше, то багатонаціональні рекламні агенції, що найбільш успішно працюють, виявилися здатними взяти найкраще із західного досвіду рекламної практики, пропустивши це через призму польської культури.

Як підтвердження цих думок можна навести деякі найбільш очевидні відмінності польської та української реклами.

Характерні ознаки польської реклами	Характерні ознаки української реклами
Присутність польської та англійської мови	Присутність української та англійської мови
Різнотипність	Різнотипність
Конкретність	Конкретність
Публічне вираження емоцій	Публічне вираження емоцій
Орієнтація на результат	Орієнтація на результат та процес
Орієнтація на гумор	Орієнтація на гумор
Інтерес до того, що сказано	Інтерес до того, що сказано

При порівнянні польської та української реклами є подібність: присутність англійської мови, різнотипність, конкретність, публічне вираження емоцій, орієнтація на результат, орієнтація на гумор, інтерес до того, що сказано.

Проведений у роботі аналіз дозволив виявити, що при порівнянні польської та української реклами є подібності, але загалом більшою мірою проявляється схожість із польською моделлю реклами, особливо це помітно при аналізі змісту:

–міжмовний паралелізм, що виникає при використанні ігрових прийомів у рекламних текстах польської та української

реклами, найбільш яскраво проявляється в тих рекламних текстах української реклами, при створенні яких використано різноманітні прийоми гри слів;

–використання англійської мови при створенні рекламних текстів українською та її використання в суміжних із рекламою сферах діяльності свідчить про посилення міжнародного впливу на комунікацію та моду на англійську мову;

–сучасна реклама сама є джерелом появи прецедентних текстів, що сигналізує про появу нової культури – культури реклами з її складниками та характерними рисами, однією з яких є ігровий характер сучасної української реклами;

–реклама як один із різновидів масової культури усереднює все і всіх, зазіхає і на елітарну культуру. З іншого боку, ми можемо говорити про вияв у мові реклами масово-колективної свідомості.

Список використаної літератури

1.Абрамова Г. О. Про лінгвістичний аналіз рекламного тексту. *Культура слова*. 1981. № 21. С. 76–78.

2.Арешенкова О.Ю. Комунікативно-прагматичні та стилістичні параметри рекламного тексту : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова. Дніпро, 2016. 230 с.

3.Бехта І. Текст і лінгвістика тексту. *Вісник Львівського університету*. Серія «Міжнародні відносини». 2000. С. 570–583.

4.Нереально-реальні тарифи. 360 кампанія від lifecell та R Agency. *Cases Media*. URL: <https://cases.media/news/nerealno-realni-tarifi-360-kampaniya-vid-lifecell-ta-r-agency> (дата звернення: 25. 06. 2022)

5.Сіренька О. С. Покрокове керівництво з написання рекламного тексту 2021. URL: <https://textelit.com.ua/pokrokovе-kerivnictvo-z-napisannja-reklamno-go-tekstu/> (дата звернення 26. 06. 2022)

6.Романова Т. Н. Слогани у мові сучасної реклами. *Лінгвістика*. 2001. № 3. С. 14–17.

7.Marian Szutiak. T-Mobile: Bądźmy bliżej w te święta. URL: <https://www.telepolis.pl/wiadomosci/wydarzenia/t-mobile-swieta-2021-kampania-wizerunkowa> (дата звернення: 26.06.2022)

Світлана Василик,

молодший науковий співробітник

відділу музикознавства і етномузикології,

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, м. Київ;

магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та

літератури (переклад включно), перша – польська»,

Хмельницький національний університет.

Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. **Н. М. Торчинська**

АНТРОПОНІМИ У СТРУКТУРІ ПОЛЬСЬКИХ ПІСЕНЬ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРНИКА «PIEŚNI POLSKIE I RUSKIE LUDU GALICYJSKIEGO» ВАЦЛАВА ЗАЛЕСЬКОГО)

У статті проаналізовано особливості вживання антропонімів, представлених у збірнику «Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego» Вацлава Залеського; здійснено спробу класифікувати й обґрунтувати жанрову специфіку використання фольклоронімів, а також визначити частотність уживання власних назв з огляду на жанрову належність.

Ключові слова: *«Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego», В. Залеський, класифікація онімів, антропоніми, патроніми, антропонімічна частотність, фольклор.*

W artukule przeanalizowano osobliwości użycia antroponomów przedstawione w zbiorze «Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego» Wacława Zaleskiego. Podjęto próbę klasyfikacji i uzasadnienia specyfiki gatunkowej używania nazw folklorystycznych, a także częstości używania nazw własnych ze względu na przynależność gatunkową.

Słowa kluczowe: *«Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego», W. Zaleski, klasyfikacja imionów, antroponimy, patronimy, frekwencja antroponimiczna, folklor.*

Ще в 1970-х роках українські ономасти звернули увагу на народну пісенну творчість як джерело дослідження антропонімії (фольклорна, народнопісенна антропонімія) [4]. Незважаючи на появу останнім часом значної кількості праць із цієї

проблематики, ономастикон фольклорних зразків окремо взятого регіону рідко ставав об'єктом спеціального комплексного вивчення. У цьому сенсі неабиякий інтерес становить Галичина, особливо з огляду на полінаціональний характер регіону, у якому представлені дві чисельні етнічні групи – українська та польська із відчутним впливом австро-німецької та єврейської культури.

Метою статті є розкриття специфіки фольклорних онімів (антропонімів) регіональних (галицьких) народних пісень як елементів двох систем: системи онімів та системи народної творчості. Матеріалом для дослідження стала відома збірка «Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego. Z muzyką instrumentowaną przez Karola Lipińskiego» Вацлава Залеського [7].

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) виявити антропоніми, представлені в збірнику; здійснити їхню семантико-типологічну класифікацію; 2) обґрунтувати жанрову специфіку використання фольклорних антропонімів, схарактеризувати інтенсивність використання та репертуар особових імен обрядового пісенного фольклору залежно від жанру; 3) дослідити в порівнянні з іншими ономастичними класами специфіку особових імен як об'єкта досліджень фольклорної ономастики; 4) виявити можливі сліди давніх міфологічних вірувань та системи називання українців часів язичництва у фольклорному антропоніміконі XIX ст.

Джерела роботи. Джерелами роботи стали українські і польські пісні зі збірника В. Залеського, на основі яких було укладено картотеку фольклорних антропонімів. У зв'язку з тим, що стаття подається в рамках роботи над магістерською роботою, ми обмежилися частиною джерел, зокрема підрозділами А-Д розділу «Pieśni żeńskie». У картотеці зафіксовано такі дані: ім'я, мінімальний контекст, у якому подано ім'я, жанрова належність за авторською класифікацією, ініціал та номер і сторінки в збірці.

Збірник Вацлава з Олеська, опублікований 1833 р. львівським видавцем Францішком Піллером, став першим друкованим збірником пісень у Західній Україні (зауважимо, що це не перший збірник українських пісень, йому передував збірник М. Максимовича «Малороссийские песни», опублікований 1827 р. у Москві. Проте це перший масштабний друкований збірник польських пісень, який випередив «Pieśni ludu polskiego» О. Кольберга 1857 р.). Збірник В. Залеського складається з двох томів, перший із яких містить широку передмову упорядника, 1496 пісень (серед яких близько третини – українські) та довідкову частину. Другий том містить вибірку із 157 пісень з інструментовкою відомого польського скрипаля, композитора й педагога Кароля Ліпінського, завдяки чому став фактично першим друкованим нотним збірником фольклорних зразків [6].

Вацлав Міхал Залеський (1799–1849) – фольклорист, письменник, літературний і театральний критик, перекладач, громадсько-політичний діяч. Після навчання у Львівському університеті на факультеті філософії і права з 1825 р. співпрацював із «Газетою Львівською», у додатку до якої («Розмаїтості») публікував свої наукові розвідки.

Збирати галицькі народні пісні В. Залеський розпочав ще 1821 р. Серед його кореспондентів були українські студенти М. Шашкевич (Стрийщина), І. Ількевич (Коломийщина), І. Білінський (Львівщина) та ін. Остаточо збірник був упорядкований 1827 р. У передмові В. Залеський наголосив на тому, що збирав пісні з усієї Галичини; у збірнику присутні пісні українські (зокрема гуцульські), польські, сербські, а також фольклоризовані авторські пісні чи пісні літературного походження. Як приклад пісень літературного походження можемо навести *sielanki* «Лаура і Філон» Ф. Карпінського, які мали великий вплив на А. Міцкевича, особливо це простежується у його «Баладах і романах». Крім того, одну з мелодій використав у «Фантазії» на польські теми Ф. Шопен.

Попри схвальні відгуки сучасників, В. Залеський чудово усвідомлював вади свого видання. Це стосувалося насамперед недосконалості жанрової класифікації уміщених там пісень (упорядник використав класифікацію К. Бродзінського) [7, с. 31–35].

За авторським задумом, збірка містить два розділи: I. *Pieśni żeńskie* і II. *Pieśni męskie*. Зазначені розділи поділяються ще на 5 підрозділів (за призначенням виконання), кожен із яких, у свою чергу, має ще вужчий поділ – за пісенними жанрами. Кількісну характеристику пісень за жанрами наводимо за К. Бородін [1, с. 56–57]. Це пісні: весільні (154 – тут і надалі у дужках наведено загальну кількість пісень жанру), хрестильні (1), поховальні (1), гаївки (5), жнивварські (16), пастуші (6), мисливські (3), рекрутські (19), кріпацькі (13), опришківські (4), застільні (16), корчмарські (11), польки (1), мазурки (8), краков'яки (680), шумки (7), коломийки (156), козаки (2), ліричні (369), історичні (4), балади (33), літературні (71).

Цікавою є також територіальна характеристика пісень, уміщених у збірнику В. Залеського. Дослідниками поки не уточнено паспортизацію пісень, у визначенні їхньої локалізації може допомогти якраз пісенний топонімний (ойконіми, гідроніми) матеріал, який дає змогу визначити такі етнокультурні субрегіони південно-західної України та південно-східної Польщі, як Опілля, Гуцульщина, Покуття, Поділля, Волинь, Буковина, Надсяння, Малопольща.

Варто зауважити, що в збірнику трапляються й хороніми (назви країн): *Nimeczczyzna*, *Niemcy*, *we Prusach*, *Turky*, *Laszyna*, *Uherskaja zemla*, *zemla Wołoska*, *Wołoszczyzna*, *Ukrajina*, *moskiewski granicy*, а також етноніми: *Lachy*, *Laszki*, *Polak*, *lud Polski*, *Francymer*, *Prusak*, *Moskal*, *Uhryneczka* тощо.

Антропонімія, виявлена у збірнику В. Залеського, представлена переважно двома класами особових власних назв: 1) особові імена; 2) прізвища. Імена по батькові відсутні, оскільки вони не притаманні польській і, очевидно, тогочасній галицькій традиції називання. Незначною кількістю одиниць

представлені патроніми (власні назви дітей, утворені від імені батька) та андроніми (іменування жінки за іменем чоловіка).

Особові імена. Серед найбільш уживаних імен українського блоку пісень ми зафіксували різні форми імен **Іван, Петро, Марія і Катерина**. Значно в меншій кількості представлені варіанти імен **Ганна, Федір, Василь, Микола, Стефан, Хома, Пилип, Параска, Григорій, Андрій**. Більшість із них ужито у т. зв. *мілосних піснях (піснях про кохання)*: *jedna zwe sie Hanusia, /a druha ja Marysia; /jedna piszła za pana, /a druha za Iwana; /szczo za panom biduje, /za Iwanom panuje* [17. E. *Pieśni miłosne, w szczególności dumki, i inne rozmaitej treści i różnego składu. S. 283 (222)* – всі цитати наведені за «*Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego. Z muzyką instrumentowana przez Karola Lipińskiego, Zebrał i wydał Wacław z Oleska*» (Lwów 1833) із зазначенням порядкового номеру, розділу, в якому вміщена пісня, а також вказується сторінка в наскрізній та авторській (в дужках) пагінації]; *Hanusiu moja, diwczyno krasna, /czomu mene ne kochajesz, cy wid mene krywdu majesz, /Hanusiu moja!* [16. E. *Pieśni miłosne... S. 282 (221)*]; *Oj pidu ja do stawu, tam ribku distanu, zwaru rybku w juszci, dam mojej Hanuści, czej mia polubyt.* [16. E. *Pieśni miłosne... S. 283 (222)*]; *Fedunio pide, jego konyk syweńki* [131. *Pojedyńcze Pieśni weselne. S. 101 (40)*]; *Czy ty mene Wasylu ne znajdesz, / szo ty moju chatynu maynajesz?* [39. E. *Pieśni miłosne... S. 297 (236)*]; *Nyma w świti do okola, jak mij myleńki Mykola[...]* / *bo na Mykoli żowtu czoboty, / z nym to do tańcia z nym i doroboty* [46. E. *Pieśni miłosne... S. 302 (241)*]; *Oj na tebe zostawiaju, mij brate Stefane, / dohladaj my mołodyci, z kim ona zistane* [50. д. *Kołomyjki. S. 249 (188)*]; *oj wże meni ne chodyty zelenym potokom, oj wże meni ne lubyty Tomunia pid bokom.* [115. д. *Kołomyjki. S. 256 (195)*]; *Ale j`myły ta Pyłypka za bili ruczeńki, / ta uziely ta Pyłypka do newołyczeńki* [4. e. *Pieśni opryszków. S. 143 (82)*]; *Oj na hori kremenyci, na dolyni krejda, /Oj wże meneobrechala Parasunia frejda* [130. д. *Kołomyjki. S. 258 (197)*]; *idy Hryciu wże do domu, / a ne mow o tom nikovu, / prywedy woły* [7.

c. Karczemne. S. 270 (209)]; *ne żury sia, mij Andriju, pidrostu ja na nedilu* [6. (z muzyką) г. Szumki S. 241 (180)].

Як бачимо з наведених прикладів, імена **Fedunio** наявні у весільних (при заручинах), **Wasył, Mykoła** – у піснях про любов, **Stefan, Tomunio** – в коломийках, **Pułpko** – в опришківських піснях, **Paraska** – в піснях про кохання, шумках, коломийках, **Hryć** – в т.зв. карчемних.

У польському блоці пісень найуживанішими виявились варіанти імен **Jan, Maciej, Katarzyna**, а також **Filon, Laura i Doryda** (з циклу пісень Ф. Карпінського). Решту імен вжито один раз (**Michał, Wojtek, Teoś, Daman, Jonek, Felisij, Anusia** та ін.) або в незначній кількості (**Ewa, Justyna, Karol, Walek, Antek, Dorota**): *Pije Kuba do Jakóba, /Jakób do Michała: /wiwat ty, wiwat ja, /kompanija cała!* [7. (z muzyką) a. Biesiednie. D. Pieśni przy ochotach wiejskich. S. 152 (91)]; *Gdzie ja się obróczę, widzę twoje cienie, /Pamiętaj Wojtusi, że się nie odmienię.* [309. c. Krarowiaki S.201 (140)]; *wdzięk Teosi /sława głosi /i tysiączne dary* [7. (z muzyką) b. Mazury b. Do tańca. S. 163 (102)]; *Skowronczek orze, przepiorka pogania, /trzymaj się Teosiu stałego kochania.* [481. c. Krarowiaki. S. 217 (156)]; *ach Damon dla ciebie ginie, /ży gorące z ocz mu płyną.* [36. E. Pieśni miłosne... S. 295 (234)]; *Jonek wziął mi wionek, jakże niémom chpdzić, kicby go nie oddał, mógłoby mi skodzić* [650. (z muzyką) c. Krarowiaki S. 235 (174)]; *Miedzy wdóweczkami Krysia, /tak rada widziéć Felisia* [2. a. Biesiednie. D. Pieśni przy ochotach wiejskich. S. 148 (87)]; *Prawieć mu fortuna płuży, /w taneczku Anusi służy* [2. a. Biesiednie. D. Pieśni przy ochotach wiejskich. S. 147 (86)]; *Zwiedła Ewa męża, wężowi wierzyła, /tak robią mężatki, jak Ewa zrobiła.* [410. c. Krarowiaki S. 210 (149)]; *Potok płynie doliną, /nad potokiem jawory, /tam ja z tobą Justyno /słodkie pędził wieczory* [31. E. Pieśni miłosne... S. 292 (231)]; *Muszę ci, Justyniu, przed oltarzem przysiądz, / że ja ciebie wolę, niżli innych tysiąc.* [214. c. Krarowiaki. S. 191 (130)]; *jak nas wężmie do ulanów nasz naczelnik, / brat cesarski, wielki Karol książę* [22. (z muzyką) c. Krarowiaki. S. 168 (107)]; *i Walek niestatek Zośkę bałamuci, /cnotkę jéj narusy, a potém pozuci.* [665 (z muzyką)

c. Krarowiaki S. 236 (175)]; *Antku, wierz temu, bądź tylko stały, /Marysia zawsze cię kocha*. [24. E. Pieśni miłosne... S. 287 (226)]; *zebyś mi /jój nie spaskudził; /a za tę niecnotę /weź sobie Dorotę* [2. (z muzyką) b. Mazury b. Do tańca. S. 159 (98)]; *Nuże dzieci do roboty, /u naszój pani Doroty*, [2. a. Biesiednie. D. Pieśni przy ochotach wiejskich. S. 146 (85)].

Отже, імена **Michał, Felisij, Anusia** фіксуємо в т.зв. бесідних, **Wojtek Jonek Ewa, Karol, Walek** – в краков'яках, **Teoś** – в мазурах, краков'яках, **Daman, Antek** – в піснях про кохання, **Justyna** – в піснях про кохання, краков'яках, **Dorota** – в мазурах, в т. зв. бесідних.

Зауважимо, що варіантність антропонімів була зумовлена такими факторами, як час виникнення фольклорного зразка, ареал поширення, діалектне середовище та особистий вплив виконавця. Однак вони все-таки не могли суттєво вплинути на репертуар особових назв, адже це призвело б до руйнації образної системи народнопоетичного твору [3].

Прізвища. В опрацьованому фрагменті ми виявили тільки одну фіксацію польського прізвища – **Biernacki**. За версією польського сайту про походження прізвищ, етимологією прізвища **Biernacki** є антропонім *Barnarda, Benarda, Bernata, Berntha, Bernucciego, Bieratowicza, Bernharda, Beornharda*, «що складається з елементів *bern*, що означає ведмідь, плюс *twardy, dzielny*» [10] міцний, суворий, хоробрий, енергійний. Прізвище **Biernacki** досить популярне і сьогодні, за інтернет-даними зафіксовано 15818 **Biernadski** тільки в Польщі [9]. В історії Польщі відомі щонайменше 9 постатей польських шляхтичів із цим прізвищем [8].

Патроніми. Патроніми в опрацьованих піснях представлені однією назвою – **Nahimjuczeńko**. Щоправда, стосовно цієї назви можемо припустити кілька варіантів її походження: і як патроніма (*сун Nahima*), і як демінутива імені **Nahim**. Щодо походження антропоніма **Nahim**, то він, імовірно, запозичений із давньогейбр. **Нахум** (форма на ідіш **Нохім, Нухім** «утішений»). Із контексту вживання цього оніма видно, що його

носії був відомим музикантом: *Oj na hori, na wesoki, sywy zajaczeńko, oj nikto tak ne zahraje jak Nahimjuczeńko* [126. д. Коłомуґі. S. 258 (197)].

Зауважимо, що в збірнику зафіксовано велику кількість християнських теонімів (*Boh, Bohońko, Bóg, Pan Bóg, Hospod', Jezus, Jezus Chrystus, Mości Panie, matka Jego, najświętsza Pańna ma* ін.), а також кілька випадків язичницьких міфонімів – як античних, так і слов'янських (*Bachus, Orfeusz, Zefir, Bogowie, Hala, Zelman, Did, Łada, Akast* тощо). При цьому більшу варіантність звернень до **Бога** демонструють польські пісні, проте вони присутні і в українських календарно-обрядових піснях – гагілках. Безперечно, перелічені оніми не належать до класу антропонімної лексики, проте один із них заслуговує на окрему увагу з огляду на можливість його потрактування, з одного боку, як жіночого імені, а з іншого – як міфоніма. Ідеться про ім'я **Hala**, зафіксоване у пісні «*A czemu ty nie tańcujesz Halu, Halu*». Ім'я **Галя** в Галичині до ХХ ст. було маловідомим. Прив'язання цієї форми до офіційного імені **Галина** сталося тільки після Другої світової війни, тому дослідники припускають міфологічне походження імені. Богиня **Hala** пов'язується із індуїстською **Kali**, що уособлює час і долю, а також ніч, яка завжди зображується темною і лютою. Її культ можна пов'язати із давнім слов'янським культом **Чорнобога** [2, с. 67–69]. У цьому сенсі **Гала** як відповідник до чоловічого імені **Гал**, «яке сягає праслов'янського прикметника *galъ «чорний, темний», тобто тої ж прикметникової основи, що й в укр. назви птаха галка» [5, с. 380–381]. До речі, цей птах традиційно зображується на прапорах і гербах Галичини.

Як бачимо, аналіз фольклорного антропонімікону, представленого в народних піснях зі збірника В. Залеського «*Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego*» (1833), дозволяє зробити висновок, що їхній репертуар доволі обмежений. Це переважно особові імена, рідше патроніми. Його основу формують найпопулярніші імена християнського іменника (**Марія, Ганна, Іван**), що виступають у різноманітних, проте

повторюваних народно-розмовних варіантах: *Marysia, Maryś, Maryja, Maryna, Maryneczka, Maryneńka, Marunia, Marunońka, Maryseńka, Marysieńka; Hanusia, Hanuścia, Hanuseńka; Iwan, Iwaneńko, Iwaseńko, Iwasuneńko, Iwasunewa maty, Jwasiowy dwor, Jan, Jaseńko, Jasio, Jasiieńko, Jaś, Jasij, Jasiunio, Jasónio*. Найчастіше антропоніми уживані у піснях таких жанрів: піснях про кохання, весільних, мазурах, краков'яках та колонийках.

У перспективі плануємо завершити характеристику онімного пласту досліджуваної збірки.

Список використаної літератури

1.Бородін К. Українська пісня в зацікавленнях Васи́ла Залеського. Львів : Видавництво Українського католицького університету. 2017. 228 с.

2.Довбня Л. Білобог-Чорнобог. Енциклопедичний словник символів культури України. Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди. Заг. ред. В. П. Коцур та ін. Вид. 5-те, допов. і випр. Корсунь-Шевченківський: Вид. В. М. Гавришенко, 2015. 911 с.

3.Поліщук Л.В. Специфіка фольклорної (поетичної) ономастики. URL : <http://www.rusnauka.com/NIO/Philologia/polischuk.doc.htm> (дата звернення 30.06.2022).

4.Худаш М. Л. З історії української антропонімії. Київ : Наукова думка, 1977. 236 с.

5.Чучка П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. Ужгород : «Ліра», 2011. 432 с.

6.Lipiński K. Muzyka do pieśni polskich i ruskich ludu Galicyjskiego zebranych i wydanych przez Wacława z Oleska do śpiewu i na fortepian. Lwów : wyd. Pillera, 1833. 183 s.

7.Wacław z Oleska [W. Zaleski]. Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego. Lwów : wyd. Pillera, 1833. 529 s.

8.[В. р.] Biernadski. Materiały do Polskiego Słownika Biograficzno-Genealogicznego. URL : <http://surl.li/cjh1r> (дата звернення 30.06.2022).

9. [В. р.] Nazwisko Biernadski. URL : <https://nazwiska.net>. (дата звернення 30.06.2022).

10.[В. р.] Nazwisko Biernadski. URL : <https://pochodzenienazwiska.com/biernacki>. (дата звернення 30.06.2022).

Анастасія Венгер,
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія,
Українська мова і література»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. **І. В. Приймак**

**НОВЕЛІСТИКА В. ГОРБАТЮКА: ТЕМАТИКА,
ПРОБЛЕМАТИКА, ОБРАЗИ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРОК
«ЗОЛОТІ КОРАБЛІ», «ХТО ПЕРШИЙ?», «ПТИЦІ НАД
НАМИ», «КРИНИЧНА ВОДА»)**

Предметом статті є вивчення сучасної української новели на матеріалі збірок «Золоті кораблі», «Хто перший?», «Птиці над нами», «Кринична вода» подільського письменника Василя Горбатюка. У статті здійснено спробу з'ясувати сучасний стан розвитку новели в Україні; проаналізувати стильові особливості новелістики В. Горбатюка; схарактеризувати проблемно-тематичні та пообразні аспекти аналізованих збірок.

***Ключові слова:** новела, новелістика, поетика, проблемно-тематичні аспекти, авторський стиль.*

The subject of this article is to study modern Ukrainian short stories on the material of the collections «Golden Ships», «Who is the first?», «Birds over us», «Well water» by Podilskyi writer Vasyl Horbatiuk. The article attempts to find out the current state of development of short stories in Ukraine; to analyze the stylistic features of Vasyl Horbatiuk's short stories; to characterize the problematic thematic and figurative aspects of the analyzed collections.

***Key words:** short story, Novelistics, poetics, problematic thematic aspects, author's style.*

Літературний світ сучасної української новели настільки великий, що подекуди неможливо поразуватимуть твори майстрів мистецтва, які збагачують українську літературу та розширюють погляди на світ.

Вивченню новели присвячено чимало праць українських дослідників, серед яких П. Білоус, О. Бровко, І. Бурлакова,

О. Денисенко, І. Денисюк, М. Дубина, К. Дуб, С. Ленська, Н. Мафтин, Л. Мацько, О. Міськевич, Н. Мельник, О. Поліщук, В. Сірук, І. Старовойт, Т. Ткаченко, В. Фащенко, Р. Харчук, М. Хорошков, О. Юрчук та інші, проте в них майже відсутній аналіз сучасних творів цього жанру, немає цілісної «картини» його розвитку та модифікації впродовж ХІХ – поч. ХХІ ст.

У 1970-х роках заявив про себе в літературі талановитий письменник із Поділля – Василь Іванович Горбатюк. У ранній літературно-творчій діяльності В. Горбатюк здебільшого звертається до малих прозових жанрів, внаслідок чого побачили світ збірки «Хто перший?», «Золоті кораблі», «Птиці над нами», «Кринична вода» тощо.

Мета статті – проаналізувати особливості поетики новел Василя Горбатюка.

Лаконізм як постійну ознаку новелістики, властивість жанрової форми, що є канонічною, В. Фащенко трактує так: «Стислість – це те, що зберігається в новелі як жанрова ознака на всіх етапах її розвитку. Вона криється в самому способі бачення світу й зіткнення граней буття» [8, с. 125]. Тематична розмаїтість та формальна багатолікість новели є найбільшим ускладнювальним моментом у вивченні її жанру, що підчас і приводить до термінологічної неузгодженості, й у такому випадку літературознавча думка досить часто пристає на позицію самого автора новели, якщо назва твору містить жанровий підзаголовок або дефінітивну жанроописову авторську вказівку (інколи назва жанру входить до заголовку новели).

Таким чином, новелі притаманні невеликий обсяг, чітко вивірена композиція, супроводжувана таким атрибутом, як пуант, де, як правило, домінує зовнішня канва подій, акцентована комунікативним аспектом (повідомлення про «новину», екстраординарність якої виконує важливу структурну функцію).

У доробку Василя Горбатюка є п'ять збірок художніх творів для дітей та юнацтва: «Золоті кораблі» (1986), «Бігли

коні» (1996), «Де починається Гольфстрім» (2000), «Ласощі для білочки» (2002), «Хто перший?» (2011).

На матеріалі перших збірок «Золоті кораблі» та «Хто перший?» детальніше розглянемо змістовно-стильові особливості та проблемно-тематичні аспекти. В оповіданнях для молодшого шкільного віку, вміщених у збірці «Золоті кораблі», розповідається про сільських дітей, про працю на колгоспних ланах, перші трудові навички.

В оповіданнях про шкільне життя та школярів автор доносить до найменших читачів важливі істини добра, любові, щирості і поваги. Через цікаві історії письменник пояснює найменшим читачам певні поняття. Наприклад, в оповіданні «Літачок над класом» першокласник Сашко замислюється над словом «дисципліна», яке для нього було абсолютно новим, адже батько заздалегідь попередив сина, що в школі є дисципліна, однак, де її шукати, Сашко не знав. Не розуміючи до кінця, що мав на увазі батько, хлопчик подумки шукав її по класу. Думав, що вона має бути «великою, громіздкою, наче шафа» [8, с. 3]. А дізнався, що це таке, лише тоді, коли зробив із промокашки літачок та необдуманно пустив його по класу. Вчителька Галина Петрівна, виявивши вчинок Сашка, пояснила, що так на уроці поводитися не слід, бо *«треба сидіти тихо, уважно слухати, про що розповідає учитель, і старатися все зрозуміти й запам'ятати. В цьому й полягає дисципліна. – Так ось що таке дисципліна! А він думав – як шафа...»* [4, с. 4]. Для Сашка це було справжнім відкриттям.

На матеріалі найновіших збірок «Птиці над нами» (2016) та «Кринична вода» (2017) спробуємо простежити особливості авторського стилю, опрацьовані теми та порушені проблеми.

Наштовхує на роздуми новела «Глина». Символічно уведений у сюжет твору образ глини має цікавий підтекст. У творі вона порівнюється з людським життям. Йдеться про те, що літнє подружжя, чоловік і жінка, замовили для господарських потреб цілий скрепер глини. Висипавши її під паркан, скреперист сказав, що має вистачити тої купи їм до кінця життя.

Та того ж дня пройшла злива й змила частину насипу, що асоціюється з швидкоплинністю життя. Ці символічні слова закарбувалися у пам'яті та постійно згадувалися при слухній нагоді: «[...] глина ця стала ніби виміром життя моїх батькаматері, – констатує оповідач. – Виміром, що так раптово змалів через ту вже давню-давню зливу, виміром, що збігається, коротшає з кожною лопатою, кожним відром глини, взятої на маціння» [3, с. 113]. Батько помер і закінчилася його глина, а те, що залишилося, мати береже і майже нею не користується, наче нею продовжує собі життя.

Отже, майже в усіх творах письменника оповідь ведеться від першої особи. Головний герой твору водночас є оповідачем своєї життєвої історії, що підкреслює своєрідність наратологічної моделі побудови тексту. Події розгортаються на різних локаціях – сільських і міських просторах, а героями, як правило, є клас робітників, люди праці та сільської інтелігенції. Невід'ємним складником новели є позасюжетні елементи, описи природи, героїв, авторські відступи, психологічне зображення образів-персонажів, їхні роздуми тощо.

Як бачимо, творчий доробок В. Горбатюка, насамперед його новелістичні твори, цінні тим, що занурюють читацьку аудиторію в актуальні проблеми, тому займають окрему нішу в сучасній українській літературі та продовжують класичну традицію її творення й заслуговують на краще поцінування і визнання.

Список використаної літератури

1. Василь Горбатюк. Літератори Хмельниччини: довід. обл. орг. Спілки письменників України. Хмельницький, 1997. С. 13.
2. Василь Горбатюк: прозаїк, журналіст. Хмельницький в іменах. Прозаїки. Поети. Хмельницький, 2006. С. 42.
3. Горбатюк В. Де починається Гольфстрім: повість, оповідання. Хмельницький, 2000. 80 с.
4. Гришук Б. Про творчість Василя Горбатюка [відгук]. URL: https://odb.km.ua/?dep=1&dep_up=430&dep_cur=454#gsc.tab=0 (дата звернення 23.01.2022).

5.Грушанська Д. Вистрілити віршем. Зустріч з українським письменником Василем Горбатюком. *Студентський меридіан*. URL: <https://meridian.kpnu.edu.ua/?p=14624> (дата звернення 25.01.2022)

6.Золоті кораблі Василя Горбатюка : біобібліогр. покажч. Упр. культури, туризму і курортів Хмельниц. облдержадмін., Хмельниц. обл. б-ка для дітей. Хмельницький: [б. в.], 2006. 58 с.

7.Фащенко В. Оновлення жанру і суперечки про поезику. У глибинах людського буття. *Літературознавчі студії*. Одеса: «Маяк», 2005. С. 159–182.

8.Яворівський В. Про творчість Василя Горбатюка [відгук]. URL: https://odb.km.ua/?dep=1&dep_up=430&dep_cur=454#gsc.tab=0 (дата звернення 23.01.2022).

Ольга Волобуєва,
студентка 4 курсу ОП «Середня освіта,
Українська мова і література. Англійська мова»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – ст. викл. **Л. В. Терещенко**

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИНОНІМІЧНОГО РЯДУ ДІЄСЛІВ ІЗ ДОМІНАНТОЮ 'ЙТИ / ХОДИТИ' В РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЧОРНИЙ ВОРОН»

У статті проаналізовано специфіку використання семантики дієслів на позначення поняття переміщення в просторі за допомогою ніг, зокрема синонімічного ряду з домінантою 'йти / ходити' в романі В. Шкляра «Чорний Ворон»; схарактеризовано особливості використання загальнономовних та семантико-стилістичних синонімів у тексті твору.

Ключові слова: *лексикологія, синоніміка, синоніми, домінанта, синонімічний ряд.*

The article analyzes the specifics of the use of verb semantics to denote the concept of movement in space with the feet, in particular the synonymous series with the dominant 'go / walk' in V. Shklyar's novel «Black Crow». Features of the use of colloquial and semantic-stylistic synonyms in the text of the work can be traced.

Key words: *lexicology, synonymy, synonyms, dominant, synonymous series.*

Сучасна історична лексикологія є центром багатьох наукових розвідок останніх десятиліть. Лінгвісти активізувались у галузі досліджень розширення її проблематики і фактичної бази, уточнюючи принципи і методи роботи. Значний внесок у вивчення синонімії як лексичного явища в літературній мові зробили І. Білодід, Л. Булаховський, М. Жовтобрюх, Л. Мацько, А. Мойсієнко, Л. Полюга, О. Тараненко, О. Ткаченко М. Шанський, Д. Шмельов та ін.

Синоніми допомагають чіткіше висловити свою думку, окреслити її. Інтерес до вивчення синонімії помітно зріс за

останні роки. Лексичний склад мови постійно поновлюється, внаслідок чого одне й те ж поняття можемо характеризувати різнобічно, виокремлюючи нові ознаки, що й приводить до творення нових слів. Вдале використання синоніміки – це один із головних показників майстерності письменника. Послугування синонімами робить мовлення багатшим, виразнішим.

Теоретичним дослідженням синонімів займалося багато мовознавців. Зокрема, синоніми в лексикографії досліджували В. Ващенко, М. Кочерган, Л. Паламарчук, Ю. Прадід. До питання вивчення синонімії в тексті художнього твору також зверталась О. Блик, Л. Булаховський, М. Жовтобрюх, Б. Кулик, М. Плющ, О. Пономарів та ін.

Актуальність теми статті зумовлюється необхідністю розширити й поглибити уявлення про синонімію в контексті конкретного художнього твору – роману В. Шкляра «Чорний Ворон». *Мета* – проаналізувати особливості дієслівної синонімії в романі Василя Шкляра «Чорний Ворон» на прикладі синонімічного ряду на позначення поняття переміщення в просторі за допомогою ніг, де домінантами є лексеми 'йти / ходити'.

Однією з найбільш досліджуваних є лексико-семантична група дієслів на позначення переміщення, які позначають «зміну положення кого-, чого-небудь унаслідок обертання, коливання, переміщення і т. ін.» [1, с. 1045]. Феноменом руху зацікавлені не лише мовознавці, його всебічно розглядають психологи, філософи (онтологісти), адже у назване поняття можна вміщувати багато суттєвих значень і досліджувати його як будь-який розвиток, взаємодію чи зміну стану об'єктів, спричинених цими взаємодіями. Маючи багатогранні можливості, рух знаходить відображення у свідомості людини і прояв у чисельному списку мовних засобів, одним із яких є дієслово як виразник ідеї динамічного процесу.

Зазначена група дієслів взята за одну із основних об'єктів дослідження небезпідставно, адже саме дієслова зі значенням

руху займають одну з центральних позицій у лексиконі усіх мов, що свідчить про динамізм життя людини.

У сучасній українській мові дієслова руху / переміщення становлять чисельну групу семантично співвідносних лексем, які відтворюють процесуальну ознаку різними семантичними відтінками зі стрижневою лексемою *іти* / *ходитьи*: *іти, ходити, блукати, ступати, прямувати, крокувати, простувати, шкандибати, крастися, метушитися, кружляти, никати, маневрувати, метатися, вирушати, чимчикувати, тягтися, виряджатися, переноситися, літати, сягати, носитися, плентатися, плуганитися, брести* [8, с. 647].

В. Шкляр послуговується здебільшого загальнономовними лексемами, вживаючи лексему *іти* та її форми чи спільнокореневі слова – «ступаючи ногами, пересуватися, рухатися, замінюючи місце в просторі» [2, с. 53]. Дієслово *іти* передає процес переміщення як однієї особи, так і групи осіб: «До лісу *пішов* без зброї, взявши лише мандат на право оголошувати амністію» [10, с. 70]; *Повечерявши, він пішов надвір вартувати отаманову ніч* [10, с. 46]; «...і тоді вони вдвох уночі таки *пішли* на старій цвинтар, де вже давно не ховали нікого, *пішли* і знайшли там свіжу могилу серед запалих гробків та похилених трухлявих хрестів» [10, с. 9]; «Троє «губ чекістів» тихенько *зайшли* до зали» [10, с. 26].

Дієслово *ступати* письменник використовує для того, щоб підкреслити динамічні зміни руху та вказати на нестатичне положення тіла – «переставляючи ноги, роблячи кроки, змінювати місце в просторі, рухатися, йти» [5, с. 845]: «Вони часто, щоб замести на снігу свої позначки, *ступають* один одному в слід, тягнучи за собою гілля...» [10, с. 140]; «*Попереду ступала* Меланя з гасовим ліхтарем у руці» [10, с. 242].

В аналізованому творі часто фіксованим виступає дієслово неспрямованого руху *ходитьи*, згадана лексема позначає переміщення об'єкта по землі (твердій поверхні) – «ступаючи ногами, переміщатися, змінювати місце в просторі (перев. в різних напрямках) протягом певного часу» [6, с. 105]: «*Ворон*

нічого не бачив далі коневої гриви, і раптом він зрозумів, що Мудей також збився з дороги, **ходить** колами, сліпо місить розгасле поле» [10, с. 64], «Зажуриться чоловік, **ходить**, як припутень не їсть, не п'є, світ йому не милий» [10, с. 12].

Лексема **прямувати** не є активно вживаною в художніх творах, адже вона позначає конкретний напрямок і зазвичай вживається з прийменниками – «пересуватися в просторі, крокуючи» [4, с. 370]: «Серед пожухлих стерень туди тяглася широченька доріжка, і ми, пам'ятаючи напучення отця Тимофія, сміливо **попрямували** нею в бік кордону» [10, с. 284]; «...з-за кожного тину стирчали вуха і кілька пар очей приглядалося до цієї незвичайної професії, що гордо **попрямувала** до червоного штабу» [10, с. 123]; «Однак і ті, й ті знов позадкували, даючи дорогу пістрявій процесії, яка **прямувала** до міської Думи» [10, с. 128].

Лексема **шкандибати** – «ледве йти; кульгати» [2, с. 12] – зрідка трапляється в досліджуваному творі, найчастіше автор використовує її для підкреслення емоційного стану незадоволення об'єкта, небажання рухатися або для того, щоб показати низьку швидкість пересування персонажа: «Чорновус **пошкандибав** у бік млина, і тут на греблі його перестрів кінний роз'їзд» [10, с. 40]; «Ганнуса з матір'ю, вхопивши на ходу одержину, повилітали з хати, а Танасиха **шкандибала** за ними вслід...» [10, с. 108].

Слово **маневрувати** – «пересуватися, обходячи перешкоди, лавіруючи» [2, с. 619] – В. Шкляр використовує, коли описує картини бою чи лише готовність до нього: «Партизанити краще малим загonom: зручніше **маневрувати**, переховуватися, уникати переслідувань, та й харчуватися легше» [10, с. 43]; «Але ж молодці, наскакують трійками, ніби в них тут за отамана Ларіон Загородній, котрий часто ділив свій загін на трійки, бо саме так найзручніше **маневрувати** і нападати зненацька на советських активістів та іншу більшовицьку мерзоту» [10, с. 258].

Для опису обережного й безшумного пересування автор послуговується лексемою **кратися** – «непомітно йти, пробиратися кудись, підходити» [2, с. 328]: *«Залишалось одне: розібрати сніжки на покрівлі, тихо **прократися** всередину, а там воно покаже»* [10, с. 103]. Як бачимо, дієслово вживається автором досить рідко, оскільки має специфічне конотативне значення.

Менш продуктивно вживаним також є дієслово руху / переміщення **вирушати** – «починати йти, їхати; виходити, виїжджати звідки-небудь, направлятися кудись» [1, с. 477]: *«– Ой, на кого ж ти, соколе, нас покидаєш, у які краї **вирушаєш**? У краї темні, краї холодні, де дзвони не дзвонять, де люди не ходять...»* [10, с. 110]; *«– Ой ідеш ти в далеку дорогу, соколе наш, **вирушаєш** туди, де вітер не віє, сонце не гріє, де пташки не співають, зіроньки не сяють...»* [10, с. 108].

Дієслова, що позначають нецілеспрямований рух, у творі вживаються разом із прийменниками зі значенням місця дії, вони окреслюють місце та територію, де вона відбувається. Серед таких дієслів помітна лексема **блукаати** – «ходити, їздити і т. ін. без певної мети і напрямку; ходити, їздити навмання, не знаючи шляху, напрямку» [1, с. 203]: *«...мусимо перегрупуватися, щоб кожен чітко знав свій район, своє місце відповідальності, щоб ми з вами, панове, діяли за чітко виробленим планом, а не **блукали** лісами де кому заманеться...»* [10, с. 175]; *«Наближався вечір, сльота сутінь густішала, добре було видно лише білого коня, що неприкаяно **блукав** полем»* [10, с. 234].

Для того, щоб підкреслити ходу важку, невпевнену, неохочу, В. Шкляр використовує стилістичний синонім **'плентати'**: *«Коли всі сестри пішли до вечерні, Василюк, не напивавши у них роботи, теж **поплентав** своєю дорогою»* [10, с. 159]; *«Потім [вовк] став на чотири лапи, повернувся й **поплентав** у ліс. Саме так — не пішов, а **поплентав**, бо навіть хода в нього була сумна й неохоча»* [10, с. 182].

Ще однією лексемою, якою активно послуговується В. Шкляр для позначення поняття переміщення в просторі, є *метушитися*, себто «рухатися безладно, похапливо або заклопотано» [2, с. 694]: «*Ніхто не вибігав на вулицю, не метушився, проте з-за кожного тину стирчали вуха і кілька пар очей приглядалося до цієї незвичайної процесії, що гордо прямувала до червоного штабу*» [10, с. 122]; «– *Проход! Ослобоніть проход! – метушилося біля входу четверо міліціонерів, розпихаючи спритників, котрі хитрувалися не прогавити того, що буде надворі*» [10, с. 286]. Висока активність вживання цієї лексеми умовлена тим, що вона допомагає читачеві зрозуміти не лише факт руху / переміщення особи, а й схарактеризувати ознаку такого руху, підкреслити емоційний стан людини.

Досліджуючи матеріал художнього тексту, ми помітили, що лексему *кружляти* – «рухатися навколо кого-, чого-небудь, описуючи кола; (перен.) постійно перебувати біля когось, чогось» [2, с. 371] – автор здебільшого використовує для позначення переміщення тварин: «*Розпустивши крила й пістряві хвости, вони кружляли один докола одного, походжали то боком, то околяса, погрозливо воктали, а потім, як і годиться півням, затіяли бійку*» [10, с. 309].

У сучасній українській мові на позначення поняття руху / переміщення вживається велика кількість фразеологізмів. Особливо цікаво автор адаптує фразеологізм на позначення руху, переміщення *накивати п'ятами* – «утекти, відправитися, виїхати куди-небудь, залишивши своє місце проживання» [3, с. 525]: «*Змушені були й припечатати водія легкової машини, який повівся ганебно, – завівши двигун, хотів було сам-один «накивати колесами»...*» [10, с. 304]. В. Шкляр трансформує фразеологізм, щоб він коректніше виглядав у тексті, але і його значення при цьому має іншу конотацію: тут маємо вже не переміщення в просторі за допомогою ніг, а ознаку переміщення за допомогою транспортних засобів.

Фразеологізм *зриватися* (зірватися, зметнутися, схоплюватися, схопитися та ін.) *на рівні ноги* – «швидко вставати випрямляючись» [4, с. 437] автор активно вживає в аналізованому нами творі: «*Побачивши козаків, Ворон звівся на рівні, і Вовкулака завважив, що отаман уже без перевази, правиця його одужала*» [10, с. 196]; «*Сестра Ольга перекинулася навзник, та швидко схопилася на рівні*» [10, с. 369]. Бачимо, що фразеологізм має усічений варіант і набуває оказіонального характеру.

Яскравим є фразеологізм *кидати ноги на плечі*. Фразеологічний словник української мови [8] подає його значення, як «примовка у тих випадках коли хто-небудь, зібравшись у дорогу, більше всього планує рухатись пішки» [7, с. 555]. Однак у процесі дослідження ми можемо простежити тенденцію, що автор використовує вказаний фразеологізм на позначення «тікати, бігти, йти геть», таке тлумачення подає «Фразеологічний словник української мови» [9, с. 113]. Наведемо ілюстративні матеріали до зазначеного твердження: «*Один, щоправда, якимсь таки прослизнув поміж оглашеними «будьонівцями», кинувши ноги на плечі*» [10, с. 53].

Отже, як засвідчує аналізований матеріал, роман Василя Шкляра має багатий арсенал динамічної групи лексики. Простеживши в тексті один синонімічний ряд дієслів на позначення поняття переміщення в просторі за допомогою ніг, ми можемо стверджувати, що майже всі лексеми синонімічного ряду зі стрижневим дієсловом «*іти / ходити*» в аналізованому тексті наявні. Частіше В. Шкляр використовує широкий спектр загальномовних синонімів, які належать до основного лексичного фонду мови. Проте зі стилістичною метою автор майстерно добирає для кожної конкретної ситуації саме ті лексеми-синоніми, які мають семантико-стилістичні конотації, передають необхідні відтінки настрою, атмосфери, авторської оцінки, що дозволяє читачеві краще зрозуміти сюжет і усвідомити особливості його мовного втілення в тексті.

Список використаної літератури

1. Білодід К. Словник української мови: в 11 тт. Т. 1. (А-В). Київ: Наукова думка, 1970. 799 с.
2. Білодід К. Словник української мови: в 11 тт. Т. 4. (І-М). Київ: Наукова думка, 1973. 840 с.
3. Білодід К. Словник української мови: в 11 тт. Т. 5. (Н-О). Київ: Наукова думка, 1974. 840 с.
4. Білодід К. Словник української мови: в 11 тт. Т. 8. (П-Р). Київ: Наукова думка, 1977. 927 с.
5. Білодід К. Словник української мови: в 11 тт. Т. 9. (С). Київ: Наукова думка, 1978. 916 с.
6. Білодід К. Словник української мови: в 11 тт. Т. 11. (Х-Ь). Київ: Наукова думка, 1980. 699 с.
7. Білоноженко В.М., Винник В.О., Гнатюк І.С. та ін. Фразеологічний словник української мови. Книга 1 та 2 Київ : Наук. думка, 1993. 984 с.
8. Словник синонімів української мови. У 2 т. Укл. А. А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Головащук та ін. Київ : Наукова думка, 1999–2000.
9. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови. Київ: Освіта, 1998. 224 с.
10. Шкляр В.М. Чорний Ворон. Залишенець. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. 384 с.

Інна Горячок,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології,
Хмельницький національний університет

СИСТЕМА ЖАНРІВ ТА ОСОБЛИВІСТЬ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ В ІНТЕРНЕТ-ВИДАННІ «УКРАЇНСЬКА ПРАВДА»

У статті проаналізовано систему жанрів та особливості їх функціонування в інтернет-виданні «Українська правда»; визначено, що замітка, інтерв'ю та репортаж посідають чільне місце серед жанрового розмаїття.

Ключові слова: жанр, система жанрів, інтернет-видання, «Українська правда», замітка, репортаж, інтерв'ю.

The article analyzes a genre system and features of their functioning in the online publication «Ukrainian Truth». It is determined that the note occupies a leading place among the genre diversity, interviews and reports occupy a proper place among many others.

Key words: genre, genre system, online publication, «Ukrainian Truth», note, report, interview.

Кожне інтернет-видання набуває популярності завдяки багатьом аспектам, серед яких чи не найперше місце посідає жанр. Журналістський жанр – це важливий елемент метамови інтегрованих соціальних комунікацій чи сучасний код, із допомогою якого шифрується масова інформація ЗМІ й дешифрується аудиторією. Слово «genre», походить з французької й означає 'вид'. Науковці не дійшли згоди щодо визначення єдиної дефініції, тому існує декілька понять та систем жанрового розподілу.

Виникає необхідність детально опрацювати теоретичний матеріал та праці журналістикознавців, дослідити особливості жанрового розмаїття та громадських запитів. Саме такий аспект дослідження дасть змогу популяризувати інформаційний

простір інтернет-видань, зокрема контент видання «Українська правда».

Мета дослідження – аналіз жанрової специфіки інтернет-видання «Українська правда».

Жанрову специфіку інтернет-видань вивчали такі науковці, як В. Галич, Л. Куляс, А. Москаленко, А. Саєнкова, О. Тертичний та інші.

Замітка є основною формою подачі матеріалу як друкованих ЗМІ, так і тих, що публікуються в інтернет-мережі. Вона покликана швидко інформувати читача про важливі події, які з'явилися щойно й відображають їх у різноманітних площинах – соціальних, політичних, культурних, економічних.

Журналістикознавці виділяють такі основні ознаки замітки:

- висвітлення не більше ніж одного факту, що не супроводжується додатковою інформацією;

- конкретність викладу;

- висока швидкість появи перед читачем;

- універсальність прочитання [4, с. 201].

Інформацію, яка подається в замітці, теж можна розділити на типи. Серед них така, що запобігає якомусь негативному явищу. Таку інформацію окреслюємо як превентивну. Другий тип визначають як фактологічний, що передбачає відтворення інформації про подію, яка відбулася. Наступний тип інформації – це вимоги щодо поведінки суспільства – нормативна.

У ході дослідження нами було визначено, що замітка посідає чільне місце серед жанрового розмаїття. Це відбувається тому, що вона має такі основні ознаки:

- відповідає на три головних питання: «що?», «де?», «коли?»;

- є максимально стислою;

- з'являється оперативно [4, с. 202].

Портал «Українська правда» дає можливість не просто прочитати новину, а детально розібратися в темі завдяки технології гіперпосилань. Усі замітки на сайті «Українська

правда» розміщуються в хронологічній послідовності, завдяки чому в читача не виникає труднощів щодо пошуку необхідного матеріалу. Тематика цього жанру охоплює всі сфери життя суспільства.

Широко використовується в інтернет-журналістиці й система аналітичних жанрів. Серед них виокремлюємо рецензії, огляди, есе, кореспонденцію. Вони спонукають аналізувати події, явища, занепад або ж розвиток економіки, поведінку політиків й т. і., що підлягають осмисленню й доволі часто потребують критичного підходу. І. Михайлишин визначає для аналітичних жанрів такі ознаки:

- 1) встановлення журналістом однотипності фактів і явищ та об'єднання їх у логічний ряд;
- 2) узагальнення їх, зіставлення з іншими, встановлення зв'язку між ними;
- 3) оцінка ситуації і явища;
- 4) постановка проблеми і виявлення всіх її аспектів;
- 5) висловлення власних пропозицій щодо розв'язання проблеми [4, с. 201].

І. Тонкіх, дослідивши мережеві ЗМІ, розділив мультимедійні формати на такі жанрові форми:

–мультимедіа-фотографії (оперативні, сюжетні, репортажні, фотоілюстрації, фотогалереї, панорамні фото, колажі тощо);

–аудіо-слайд-шоу, відеоролики й анімація;

–аудіофайли, VoxPop;

–мультимедійні пакети Timeline (хроніки);

–інтерактивні карти;

–інфографіка [5, с. 22].

Сьогодні належне місце серед багатьох інших посідають інтерв'ю та репортаж. У своєму розвитку вони набули навіть кращих ознак стосовно переходу в мережеві системи.

Інтерв'ю – це жанр журналістики, який передбачає розмову з однією чи декількома особами задля отримання інформації стосовно значущих для життя суспільства питань,

Інтерв'ю поширюється в пресі, по радіо та а телебаченні. М. Василенко називає інтерв'ю інформаційним жанром, виокремлюючи колективне інтерв'ю (круглий стіл, прес-конференція), інтерв'ю-монолог (як вид – офіційне протокольне), інтерв'ю-звіт, портретне інтерв'ю (інтерв'ю-замальовка), гумористичне інтерв'ю [2].

Інтерв'ю – жанр журналістики та публіцистики, у якому подається вільний виклад розмови журналіста з особою, думки або коментарі якої становлять громадський інтерес і призначені для публікації в пресі, показу на телебаченні, трансляції по радіо, використання в Інтернеті тощо. Інтерв'ю, як і кожне редакційне завдання, щоразу вимагає продуманої підготовки, мобілізації всіх зусиль, високих професійних якостей, сумлінності, захопленості. Комбінування різних форм представлення інформації на одному носіїві дає підстави для виникнення нового поняття – «мультимедійне інтерв'ю» [2].

У виданні «Українська правда» для жанру інтерв'ю виділена рубрика. Варто зауважити, що автори наповнюють його зміст відео, фото, слайд-шоу чи гіперпосиланнями, дає змогу збільшити читацьку аудиторію. Нами виявлено, що щомісяця публікується до 10 інтерв'ю з відомими людьми держави на різноманітні теми.

Окремої уваги заслуговує репортаж. Він належить до класичних інформаційних матеріалів і, за визначенням науковців, здебільшого має два значення: 1) повідомлення в мас-медіа про важливі події суспільного, мистецького та літературного життя; 2) журналістський твір із групи інформаційних жанрів, поданий у формі емоційно піднесеної розповіді учасника певної події, безпосереднього свідка якогось явища [4, с. 58].

На відміну від теле- та друкованих ЗМІ, інтернет-репортаж з'являється миттєво. Проте у виданні «Українська правда» цей жанр не можна назвати поширеним, як піджанр присутній фоторепортаж.

Звіт – це жанр інформаційного мовлення, що становить собою повідомлення про перебіг заходу, в якому брала участь певна група людей, котра вирішувала суспільно важливі питання. Основний предмет його зображення – події, що відбуваються у формі обміну інформацією, тобто звіт – це виклад обміну думками між людьми під час нарад, з'їздів, конференцій, форумів, симпозіумів тощо з метою найбільш повного відображення суспільно-політичного значення події, що описується [1, с. 197]. Звіти в «Українській правді» трапляються рідко.

Доволі часто журналісти «Української правди» представляють роботи в жанрі журналістського розслідування.

На противагу основних якостей інтернет-журналістики: оперативності та постійного оновлення, і панівному становищу класу інформаційних жанрів, у фахових виданнях всесвітньої павутини серйозно представлені публіцистичні та аналітичні жанри статті, нарису, есе та кореспонденції. Власне, вони і складають художнє обличчя «Українська правда».

На сайті «Українська правда» доволі активно функціонує рубрика «Форум», де читачі можуть створювати власні теми. Для читача така платформа стає доступною трибуною, де будь-хто може висловитися щодо питання, яке хвилює.

Повноцінно функціонують і блоги – електронні щоденники. У мережі Інтернет наразі існує кілька видів блогів – журналістські, читацькі та блоги гостей видання. Аналізуючи «Українську правду», спостерігаємо велику кількість блогерів і тем. Вони переважно розраховані на масову аудиторію й розширюють можливості авторів.

Отже, жанри інтернет-журналістики інтенсивно розвиваються, взаємодіють, трансформуються та орієнтуються на багатогранність і динамічність мережевого простору й сучасного споживача інформації. Тому все-таки є потреба вироблення єдиної концепції в українській жанрології щодо групування веб-жанрів.

Жанрова система «Української правди» надзвичайно різноманітна й незначно відрізняється від аналогічної системи друкованих ЗМІ. Проте усталені форми вдосконалюються, набувають нових відтінків, доповнюючись гіперлінковими посиланнями. Закріплюють свої позиції такі нові жанрові форми, як подкаст, форум, блог.

Список використаної літератури

1. Вайшенберг З. Новинна журналістика: навчальний посібник. Київ : Академія української преси, 2004. 262 с.
2. Василенко М. Функціонування групи інформаційних жанрів пресової журналістики в сучасних соціально-економічних умовах. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1038>
3. Інтернет-видання «Українська правда». URL: <https://www.pravda.com.ua/>
4. Михайлин І. Основи журналістики: підручник. Харків : ХНУ ім. В. Каразіна, 2000. 278 с.
5. Гонкіх І. Інтернет-журналістика. жанри в інтернеті: навчальний посібник. Запоріжжя : ЗНТУ, 2017. 130 с.

Ганна Демиденко,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри української мови,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область

УКРАЇНСЬКА ЕТНОФРАЗЕОЛОГІЯ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті йдеться про здобутки української етнофразеології, становлення її науково-термінологічного апарату, з'ясовано історію вивчення фразем у контексті української етнокультури. Акцентовано, що етнофразеологізми є унікальними за структурою одиницями мови, служать засобом збереження цінних відомостей про культуру, традиції, звичаї, вірування, релігію, ритуали; вони транслюють особливості світобачення народу, є виразником психіки лінгвоносіїв, способом фіксації знань про дійсність. Окреслено перспективи розвитку цієї лінгвістичної царини.

***Ключові слова:** фразеологізм, етнофразеологізм, ареальна фразеологія, етнокультурна семантика, лінгвокультурологія.*

The article deals with the achievements of Ukrainian ethnophraseology, the formation of its scientific and terminological apparatus, clarifies the history of the study of phrases in the context of Ukrainian ethnoculture. It is emphasized that ethnophraseologisms are unique in structure units of language, serve as a mean of preserving valuable information about culture, traditions, customs, beliefs, religion, rituals; they broadcast the peculiarities of the worldview of the people, are an expression of the psyche of linguists, a way of fixing knowledge about reality. Prospect of development of young linguistic branch is defined.

***Key words:** phraseology, ethnophraseology, areal phraseology, ethnocultural semantics, linguoculturology.*

Національну мову як культурно-історичний феномен неможливо схарактеризувати без вивчення мовних зв'язків з етнотворчими аспектами культурно-національного життя

лінгвоносіїв. Мовні знаки експлікують знання про навколишній світ, комунікативний досвід окремого етносу, його світогляд, вірування, звичаї, традиції, ритуали тощо. Зрозуміти душу народу, поринути в минуле та збагатитися духовним надбанням допомагає, як відомо, фразеологія, яка фокусується на взаємозв'язку понять «мова-культура-етнос».

Становлення української фразеології – це результат тривалих наукових пошуків великої плеяди як вітчизняних, так і зарубіжних мовознавців; це історія витворення й розвитку фразеологічної терміносистеми. Тривалі й плідні дискусії щодо найменування її об'єкта, обсягу фразеології як дисципліни, розуміння особливостей різних груп її одиниць тощо не припиняються й до сьогодні. Окрім того, новітня лінгвістична думка розширює межі власних наукових можливостей до таких підходів, які передбачають «дослідження фразеології в широкому екзистенціальному та понятійному контексті буття людини, у тісному зв'язку зі свідомістю і мисленням, її духовним світом, а звідси з посилена увага до менталітету певних мовних колективів, до виявів духовного життя етносу та ін.» [14, с. 12]. У такому разі варто зосередитися на наукових моделях, орієнтованих на вивчення етноспецифіки фразем, їхнього статусу у фразеологічній системі мови, сакральності й неповторності таких мовних знаків, які покликані забезпечити етнокультурну гармонію.

Мета нашої статті полягає в тому, аби простежити здобутки української етнофразеології, становлення її наукового апарату, з'ясувати сутність поняття *етнофразеологізм*, окреслити перспективи розвитку молодого лінгвістичної царини.

У новітній історії на передову виходять, а тому й активно розвиваються, науки, що розглядають людину крізь призму культури та мови в різних аспектах. Передумови цього простежуємо з ХІХ ст. у коментарях до етнографічних і фольклорних праць М. Номиса, І. Франка, Б. Грінченка, у розвідках О. Потебні, який стояв біля витоків історичної фразеології. Науковець розглядав мовні явища в широкому

контексті культури, духовного життя народу (звичаї, повір'я, обряди), хоч провідним для нього був генетично-історичний підхід до лінгвістичних фактів, зокрема й фразеологічних.

Розвиваючи ідеї О. Потебні, такі науковці, як Б. Ларін, Ф. Медведєв, Л. Скрипник, І. Лепешев, М. Толстой вдаються до аналізу фразеологічного матеріалу, у якому домінують етнокультурні елементи етимологізації. З другої половини ХХ ст. розвиткові фразеології притаманний комплексний підхід до аналізу мовних явищ з урахуванням наукових студій з етнопсихології, культурології, історії тощо. За таких умов етнокультурний контекст стає надважливим засобом для розуміння внутрішньої форми немотивованих фразем, які саме несуть суттєву інформацію про екстралінгвістичну дійсність.

На порубіжжі століть особливої ваги набувають фразеологічні праці Д. Добровольського, В. Жайворонка, В. Калашника, В. Коваля, В. Кононенка, В. Мокієнка, Ю. Прадіда, В. Ужченка та багатьох інших сподвижників українського мовознавства часів незалежності нашої країни.

На ґрунті посиленої уваги науковців до народної духовної культури активно розвивається етнолінгвістика, яка вивчає зв'язки між мовними та культурними явищами, тобто знаменує собою появу такого напрямку лінгвістичних досліджень, що вивчає мову в її відношенні до культури, взаємодію етнокультурних та етнопсихологічних чинників у функціонуванні й еволюції мови. Етнопсихолінгвістика зі свого боку встановлює, як у мовленнєвій діяльності виявляються елементи поведінки, пов'язані з певною традицією, лінгвокультурологію цікавить культурний чинник у мові та мовний чинник у людині.

У вирі таких студій з'являються непересічні праці М. Жуйкової [5], О. Левченко [8], Л. Савченко [10; 11], О. Селіванової [12] та ін. Активно розробляється такий напрям, як ареальна фразеографія, виходять друком окремі словники, матеріали для укладання словників народної фразеології різних регіонів України (Г. Аркушин, О. Вікторіна, Г. Доброльожа,

Н. Кірілкова, Н. Коваленко, З. Мацюк, А. Сагаровський, Г. Ступінська, Я. Битківська, В. Чабаненко, Д. Ужченко, В. Ужченко та ін.). Такі діалектологічні розвідки не лише показують стан вивчення фразеології українських говірок, активні ареальні процеси, але й наголошують на культурологічних аспектах проблеми.

Однак й сьогодні не охоплено всього обсягу етнокультурних знань, які закладено й ретрансльовано у фразеологічному багатстві мови. Перед сучасними фразеологами, які є продовжувачами потужних наукових традицій, постає завдання: знайти і відновити сліди минулого у фраземах, простежити зв'язок таких лінгвоодиноць із міфологією, культурою, психологією, традиціями, обрядами, ритуалами окремого етносу, заповнити прогалини у фразеологічній картині світу українців, які виникли, на думку В. Ужченка, через недооцінку українського матеріалу при етимологізації фразеологізмів [14, с. 394].

Закономірно, що фразеологічний склад мови відображає саме особливості національного світобачення та самобутності. Як слушно зазначає В. Телія, фразеологізми є «дзеркалом, у якому лінгвокультурна спільність ідентифікує свою національну свідомість» [13, с. 9]. На подібній оцінці наголошує й Л. Савченко, яка стверджує, що закономірно називати фразеологію схованкою багатогранного буття народу, його історією, життям. Адже саме фразеологічні одиниці, як ніщо інше, яскраво відображають народний побут, звичаї, мораль, силу духу, біль і гнів, страждання і надії [10, с. 142].

У науковому обігу функціонують різні термінопоняття на позначення фразем, що відображають етнічну свідомість того чи того народу, як-от: «сакральна народна фразеологія» (М. Толстой), «ідіоматика, яка законсервувала культурологічні релікти» (В. Мокієнко), «фразеологізми-міфологеми» (В. Маслова), етнофразема (Є. Брисіна, В. Васильченко, В. Коваль, Л. Савченко, І. Онофрійчук).

На думку Є. Брисіної, етнофразеологія – це самостійна гілка етнолінгвістики, що досліджує семантичні, експресивно-стилістичні властивості фраземних знаків, особливості їх творення і вживання в тісному зв'язку з етнічною історією і культурою народу – носія мови» [1, с. 143]. До етнофразем вона зараховує як немотивовану чи частково мотивовану на синхронному рівні обрядову й необрядову фразеологію, так і повністю мотивовані вислови, пов'язані з традиціями, звичаями, історичними фактами й культурою. За визначенням В. Ковалю, етнофразеологія – це та частина фразеологічного фонду певної мови, у якій «відображена традиційна народна духовна культура, що збереглась у свідомості носіїв мови, незважаючи на відкриту протидію з боку християнства й активний вплив на неї наукового світогляду» [6, с. 8]. Оскільки фразеологізми народної духовної культури – етнофраземи – є немотивованими одиницями, автор закономірно ставить питання про їх місце серед інших стійких словосполучень, що розрізняються ступенем семантичної злитості компонентів. Дослідник визначає такі характерні риси етнофразем: 1) немотивованість цілісного значення й наявність компонентів-лексем активного вжитку; 2) закріпленість за певними семантичними сферами; 3) надзвичайно велика вага свідчень етнокультурного характеру в їх формуванні; 4) виразний антропоцентричний характер; 5) особливий тип «фразеологічних зрощень», внутрішня форма яких реконструюється «через звертання до сфери народної духовної культури» [6].

Звертаємо увагу на етнофразеологічний доробок праць, які, без сумніву, є здобутками українського мовознавства, із-поміж яких: монографії Л. Савченко «Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти» [10], І. Царьової «Етнокультурна семантика в обрядовій фразеології східнословобожанських говірок» [15], дисертаційна робота Г. Онуфрійчук «Лінгвокультурний потенціал української етнофразеології:

асоціативне поле «Людина в колі інших істот»» [9], праці Ж. Краснобаєвої-Чорної [7], розвідки В. Васильченка [2] та ін.

За спостереженнями Г. Онуфрійчук, етнофразеологізми є своєрідними сталими мовними одиницями, які ввібрали в себе матеріальний і духовний досвід народу. Вони репрезентують особливості свідомості людини, несуть у собі культурну інформацію про світ і сприйняття його тим чи іншим народом, тобто виступають своєрідними індикаторами культури. У них зафіксовано світогляд народу, його вірування, його ототожнення з навколишнім світом, Саме тому фразеологічні одиниці вважають своєрідними етнокультурними знаками [9, с. 27]. Наведемо приклад фразем із вираженим етнокультурним складником, а саме: *тримати під каблуком, держатися за спідницю, держатися запаски*, які передають загальне значення «перебування під чийось впливом, залежність від інших людей». Етнокультурне тло зазначених лінгвоодиниць забезпечується лексемами, які репрезентують елементи одягу, частину національного костюму, як-от: *каблук, спідниця, запаска*, та експлікує згорнутий культурно-гендерний смисл і цим бере участь у культурному усвідомленні й образу фраземи. Так, скажімо, етнокультурної виразності виразу *держатися запаски* надає іменниковий компонент *запаска*, що називає жіночий одяг у вигляді шматка тканини певного розміру (переважно вовняної), що використовується замість спідниці для обгортання стану поверх сорочки» [3, с. 411].

Отже, етнофразеологізми – семантично неподільні стійкі сполучення слів, у структурі яких наявний компонент, виражений етнолексемою, або сценарій образу фразеологічної одиниці відображає акціональні дії, притаманні певному етносу. Генеза етнофразеологізмів, як підсумовує Л. Савченко, пов'язана з традиційними обрядами, звичаями, повір'ями, віруваннями певного етносу та міфологічними народними уявленнями про явища навколишнього світу в етнічній картині світу [10, с. 30].

Натомість можемо констатувати, що в названих працях народній фразеології відведено скромне місце, фактологічний матеріал відображає мовні реалії окремого регіону, і це на противагу тій кількості фразеографічних праць, які побачили світ за останнє десятиліття. Як справедливо стверджує Г. Добролюжа, «діалектна фразеологія є важливим чинником фіксації у часовому вимірі народного побуту і ремісництва, культури і світогляду українців, що проживають на різних теренах нашої країни» [4, с. 70.]. Безперечно, подальша розробка царини етнофразеології має збагатитися дослідженнями діалектної фразеології, адже такий фразеологічний матеріал не тільки збагачує літературну мову, але й постає цінним джерелом інформації про носіїв мови, становить фразеологічне багатства різних регіонів України.

У такому розумінні етнофразеологія набуває перспективи подальших досліджень, адже вона втілює міжпоколінний досвід етносу, відображає безперервний процес розвитку етнокультури, який мають зберегти сучасні мовці. На тлі духовних, історичних, культурних зламів звертаємо посилену увагу на потужність рідного слова, за допомогою якого людина не лише пізнає, розшифровує те, що було в її свідомості, але й, за влучним висловом О. Потєбні, творить новий світ із хаосу вражень і збільшує свої сили для розширення меж цього світу.

У висновках можемо зазначити, що вивчення фразеологічного багатства української мови визначає шлях до пізнання матеріальної та духовної культури етнічного колективу, його ментальних рис, уявлень про світ і сприйняття свого етнічного місця в цьому світі. Активний процес пошуку свого національно «Я», усвідомлення самобутніх рис етнобуття, закодованих у семантиці етнофразеологізмів, сприяє подальшому розвою такого напряму лінгвістики, як етнофразеологія. Ця галузь етнолінгвістики вивчає культурно специфічні сталі вирази задля виявлення культурних цінностей, раніше відомих чи таких, які варто відшукати сучасній науці.

Список використаної літератури

1. Брысина Е. В. Этнокультурная идиоматика донского казачества : монография. Волгоград : Перемена, 2003. 293 с.
2. Васильченко В. Народна фразеологія як матеріал для українознавчих (етнолінгвістичних) студій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови* : зб. наук. пр. Київ, 2009. Вип. 5. С. 34–39.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ–Ірпінь : ВТФ Перун, 2009. 1736 с.
4. Добролюба Г. М. Фразеологічний словник говірок Житомирщини. Житомир : ПП Туловський, 2010. 404 с.
5. Жуйкова М. В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов : монографія. Луцьк : РРВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2007. 416 с.
6. Коваль В. И. Восточнославянская этнофразеология : деривация, семантика, происхождение. Гомель : ИММС НАНБ, 1998. 213 с.
7. Краснобаєва-Чорна Ж. Фраземіка та фраземографія в сучасній лінгвопарадигмі : підруч. для студ. філол. факул. вищ. навч. закл. За ред. А. Загнітка. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 200 с.
8. Левченко О. П. Фразеологічна символіка : лінгвокультурологічний аспект : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. 352 с.
9. Онуфрійчук Г. Лінгвокультурний потенціал української етнофразеології: асоціативне поле «Людина в колі інших істот» : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова. Київ, 2016. 261 с.
10. Савченко Л. В. Презентація термінопонять етнофразеології. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. Львів, 2014. № 791. С. 147–151.
11. Савченко Л. В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови : етимологічний та етнолінгвістичний аспекти : монографія. Сімферополь : Доля, 2013. 600 с.
12. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) : монографія. Київ–Черкаси : Брама, 2004. 276 с.

13. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. Москва, 1996. 288 с.

14. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 494 с.

15. Царьова І. В. Етнокультурна семантика в обрядовій фразеології східнослов'янських говірок : монографія. Дніпропетровськ : Інновація, 2015. 258 с.

Марія Дем'янюк,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри міжнародної комунікації та політології,
Хмельницький національний університет

«БЛАЖЕННІ ТА ГРІШНІ»: АНАЛІЗ, ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

У статті досліджується збірка малої прози сучасного українського письменника Петра Івановича Маліша «Блаженні та грішні». Для аналізу її складників використано методологію структурного психоаналізу; показано, як лаканівська тріада (Реальне, Уявне, Символічне) може використовуватися для інтерпретацій літературних текстів.

Ключові слова: *Петро Маліш, «Блаженні та грішні», внутрішній світ, структурний психоаналіз, лаканівська тріада, Символічне.*

The article examines the collection of short prose of the modern Ukrainian writer Petro Ivanovych Malish «Blessed and Sinful». The methodology of structural psychoanalysis was used to analyze its components. It is shown how the Lacanian triad (Real, Imaginary, Symbolic) can be used for interpretations of literary texts.

Key words: *Peter Malish, «Blessed and Sinful», inner world, structural psychoanalysis, Lacanian triad, Symbolic.*

Творчість Петра Маліша – члена Національної спілки письменників України, голови Хмельницької обласної організації НСПУ є яскравим літературним явищем сьогодення. «Він завжди там, де цікаво, і там, де потрібно бути. І коли заявляємо (і доречно), що газета живе один день, то окремі публікації, написані вправною рукою й об'єктивно, правдиво віддзеркалюють вагомі реалії буття, були і залишаються злободенними. Для його пера характерні оціночно-фактологічна доказовість, узагальнення, полемічність, повнота обґрунтування тієї чи іншої тези», – пише Мирослав Романюк, доктор історичних наук, професор, директор Львівської наукової

бібліотеки імені Василя Стефаника НАН України [4]. Відомий поет Павло Гірник, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка, також ділиться власними думками щодо творчості Петра Івановича: «Є на світі люди, які, обмежуючи своє власне, ідуть самотійно. Наопаш і у безвість. Коли родина потім, а честь – назавжди. До таких рідкісних людей козацької вдачі належить і Петро Маліш. Людина, котра не боїться, яка пише правду про сучасне і про минуле. Як би це не було важко і страшно. Але не для його душі. Світлої і зболеної. Його книжководкровення про Великий терор на Поділлі і в Україні – це документальна, велика і гірка праця, і правда. Бо і сам він, як і більшість із нас, вижив випадково. Бо є і був просто українцем. Тобто ворогом тоталітарної системи» [2].

Збірка малої прози знаного письменника Петра Івановича Маліша (2020) «Блаженні та грішні» містить у собі сорок дев'ять оповідань. Лейтмотив книги – пошуки людиною себе. Як пише автор: «Доріг у житті чимало. Людина прямує, спотикається, падає, підводиться, йде далі, шукаючи однієї. Щасливої. І знаходить її, що веде до Бога, до самореалізації самої себе». Людина в його книзі – духовний відшліфований Богом алмаз. Сама назва збірки промовиста, бо йдеться не лише про людей Блаженних та грішних, а й про те, що в кожному з нас живе Блаженне та грішне, і, можливо, ми приходимо у цей світ саме для того, щоби всупереч різноманітним перепонам якомога щільніше наблизитися саме до Блаженного світлого початку, плекати його у собі, рости, і, зрештою, взяти його з собою у невідомість, щоб постати з ним перед Богом. Саме тому оповідання Петра Маліша долають межі хронотопу, адже вони всеохоплююче змальовують людину в цілому, її внутрішні пошуки, вибір. Безперечно, услід за автором ми потрапляємо в інший історичний розріз, переймаємося подіями з минулого. Та доречно зазначити, що заглиблення в історичні реалії України, яка вкотре у складній боротьбі виборює своє право «Бути», осучаснює твір. І це феномен, оскільки в новелах Петра Івановича історії з минулого осучаснені. Маємо констатувати й

той факт, що усі нарації, розміщені в книзі «Блаженні та грішні», мають символічний характер. Вони символізують діалектику внутрішнього світу людини, складні, а інколи й суперечливі пошуки правди. Для подальшого аналізу збірки доцільним є і використання методології засновника структурного психоаналізу Жака Лакана, яка підкреслює величезну роль Слова як вияву внутрішнього руху у площині Реального, Уявного, Символічного. Принагідно зазначимо, що читач Петра Маліша не лише стежить за цим рухом, але й сам долучається до нього. Замислюється над тим, як би він чинив у подібній ситуації і що є особисто для нього Реальним, а що – Уявним і, зрештою, Символічним.

Метою статті є аналіз збірки малої прози «Блаженні та грішні» з використанням методу структурного психоаналізу.

Книга «Блаженні та грішні» містить у собі п'ять розділів: «Незабуте», «Перевтілення», «Образки», «Непомилувані та непокірні», «Людинолюбець». Перший розділ містить вісім новел, другий нараховує дев'ять, третій – шістнадцять, четвертий – два твори, п'ятий – чотирнадцять. Як бачимо, найбільш об'ємними є «Образки» та «Людинолюбець». «Образки», як пише автор: «...розсипи, підняті з життя». Це невеликі за обсягом нариси, намальовані з неабиякою художньою майстерністю. Читач, без сумніву, вслід за автором милуватиметься ніченькою «дивницею», терплячим бузьком, сміливим горобцем, яблунькою, яка нагадає йому бабусю. Також він неодмінно порине в міркування про неймовірно потужну силу родової пам'яті, а це вже, виходячи з лаканівської тріади, площина Символічного, коли суб'єкт (родова пам'ять) не є Буттям-у-собі, чи Буттям-для-себе, а, швидше, «Буттям-для-інших». Виразно в образках звучать екзистенційні мотиви («Для правнучки», «Ніч як старість», «Ранок – хіба вечір?», «Два файли», «Розіпнутий», «Туга», «А дорога одна»), що, у свою чергу, спонукає до власних мандрів пошуку свого «Я» у площині лаканівської топіки.

Символічним є те, що завершується книга розділом «Людинолюбець». Тут містяться, як пише автор, «християнські оповідки». Цей розділ є символічним і в загальному значенні цього слова, і в лаканівському розумінні. Адже ключовими термінами Символічного (за Лаканом) є заборона, закон, що підкреслює домінуючу позицію над Реальним (у попередніх дослідженнях автора цієї статті інтерпретується як Текст) та Уявним (у попередніх дослідженнях Марії Дем'янюк інтерпретується як Читач [4]). І, загалом, головний момент лаканівської топіки – це взаємодія уявного як джерела суб'єктивно ілюзорного синтезування та символічного, яке становить собою сукупність об'єктивних механізмів мови й культури. Показово, що розпочинається розділок цитацією відомої представниці протестантського руху, ідейної реформаторки адвентизму Еллен Уайт: «Було б добре, якби ми щодня проводили одну годину в роздумах про життя Христа...Коли ми будемо таким чином розмірковувати про Його велику Жертву заради нас, наше довір'я до Нього ставатиме постійним, а любов – живою; ми цілковито сповнимся Його Духом. Якщо бажаємо врешті-решт бути спасеними, повинні засвоїти науку каяття і приниження біля підніжжя хреста» [3]. Усі без винятку нарації в «Людинолюбці» є життєвою інтерпретацією вищезазначених слів Еллен. Життєва мудрість, доброта, любов пронизує ці оповідки. Сумує самотня старенька в новелі «Біль у білу заметіль», згадує минуле, сповідується хатній німоті. Та раптом колядка лунає під її вікном, зігріває серце, і вона тут у хатині біля різдвяної свічі долучається до тієї радісної новини, яка споконвіку і всюди підносить душу людини «Пречиста Діва Мати Сина породила...». Світлом наповнює серце перший промінь, який проник у яскиню і розбудив дитину (новела «Пришестя»). Замислює оповідь «Сталось», де читач через внутрішній монолог Ісуса долучається до прийняття важливого рішення. І стосується це не лише безпосередньо героя, але й усього майбутнього людства : «*Не витерплю мук?*» – «*Я тебе не залишу*» [3], – відлунням лягло на душу. Підвівся

Ісус і мовив: *«Мушу»*. *«Світло – Його заповіді, дорога і правда, і життя»*, – такими словами завершує цю нарацію автор. У новелах *«Віруючий?»*, *«Скарбошукач»*, *«Навчитися мовчати»*, *«Голос»*, *«Безрукій Ісус»*, *«Єдине, чого не забуває»*, *«Чим багатий»* також йдеться про шлях людини до Бога, світле осяяння і гіркий жаль за марно витраченим часом і нездійсненими світлими справами (*«Прикро, подумав чоловік, що цієї поради не доводилося чути раніше....»* [3]). Особливо променистомовною є нарація *«Людинолюбець»*, де автор нагадує читачеві Євангелічні слова про непроминущу Любов, підкреслює, що Ісус є Посланцем Божественного людинолюбства. Показово, що саме у розділку *«Людинолюбець»* є невеличка за розміром, але надзвичайно глибока оповідка *«Аби повернутись...»*, яку сміливо можна назвати квінтесенцією усієї книги. *«Такий закон Тогосвіття – на землі працювати над собою, збагачуватися духовно і врешті-решт стати богоподібною людиною»* [3], – читаємо тут.

При прочитанні розділу *«Незабуте»*, яким розпочинається книга, відчуваєш: усе, про що пише автор, до щему близьке йому, і кожен із персонажів лишив свій глибокий відбиток у його душі. Петро Іванович Маліш майстерно створює особливу атмосферу, яка занурює читача в описані тут події. Тому читач не лише читає його книгу, а ще й прочитує, тобто пропускає через власне серце. Спорідненими для нього стають образи бабці Килини і дядька Афона. Без сумніву, кожен із нас із превеликою радістю, які дядько Сидір, зламав би фронтову ложку і їв би мирною ложкою. Зворушують спогади коваля Герасима, розповідь про Льоньку, який *«..завчасу зрікся погорди, очистив душу, сповнену облуди. І встиг позбутися покаєнням гріха, перш ніж смерть спинила серце»* [3], покаєнна молитва Колишнього. В основі оповідання *«Давне»*, яке складається із семи частин, лежать події із життя автора. Попри те, що їхні сюжетні лінії різняться, вони вдало доповнюють одна одну. Урешті стає зрозумілим, що усі персонажі, змальовані події є тим неминущим промовистим Давнім, яке переходить у

Незабутнє. І ті слова під материнським листом «Гату моя рука», яку батько «...лягаючи на холодні нари, виймав...і прикладав до пошерхлих уст» [3], і цей дотик, наповнений життєдайною енергією, подібно до сюжету «Народження життя» у славетному розписі Мікеланджело Сікстинської капели, набувають символічного значення, адже підкреслюють зв'язок поміж минулим, сучасним і майбутнім. Тому надзвичайно гармонійно і проникливо звучать наприкінці оповідання слова автора: *«Відчуваю: пробуджується в мені, мов у дереві соки весною, дивна сила. Сила незборимого духу»* [3].

У другому розділку книги «Блаженні та грішні», що має назву «Перевтілення», автор змальовує внутрішні колізії персонажа, який потрапляє в незвичні для нього обставини. В оповіданнях цього розділку автор активно використовує іронію, жарт. Прикметно, що ці використані прийоми не лише не порушують лейтмотиву книги, а, навпаки, доповнюють його новими барвами з життя, адже збірка є максимально живою, дивовижно життєдайною, тобто віддзеркаленням усієї розкішної палітри самого життя...

Неодмінно спонукатимуть читача до роздумів і триптихи з четвертої частини книги «Немилувані та непокірні». У триптисі-легенді «Не розбійник» усебічно, зокрема й через внутрішній монолог персонажа, змальовано постать народного героя Устима Кармелюка. Показано міць його духу, незламність характеру, і також величезну силу Любові, яка «...повинна бути одна. Як Бог. Як Правда. Як одні мама і тато...» [3]. У триптисі-уяві «Історик» центральним є образ науковця університету, який сміливо висловлює свої справедливі міркування слідчому, спонукаючи таким чином його заглянути у власну душу, щоби зрештою уледіти там страшну безодню. І як пророче звучать сьогодні слова автора: *«Кулі завжди в авторитеті. Кулі готові до наказів своїх господарів і тупо мстяться невинним жертвам. Кулі пишуться своїм призначенням і своєю убійною силою... Хто вилле кулю на*

освячених материнських причитаннях-зойках, дитячих сльозах і всадить її в серце або мізки Верховнику війни?!...» [3].

Збірка малої прози «Блаженні та грішні» надзвичайно глибока, всеохоплююча за змістом. Читач, потрапляючи в нові для нього реалії, має можливість із позицій сьогодення, через призму змальованого автором минулого подивитися на описані події, залучитися до внутрішніх шукань, цінностей, які не зникли в минулому, а навпаки, лишаються так само актуальними і дотепер. Тому й читач залюбки мандрує за автором у площині лаканівського Уявного, Реального і Символічного, долаючи будь-які внутрішні межі. Тому й такими промовистими є назви розділів, останній із яких – «Людинолюбець» – набуває особливо вираженого Символічного значення. Варто без перебільшення зазначити, що як і сама збірка в цілому, так і кожне оповідання в книзі, є пошуком того великого біблійного споконвічного Символічного, яке і надає людському життю справжнього сенсу.

Список використаної літератури

1. Дем'янюк М. Лаканівська топіка: інтерпретація й дискурсивна практика. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Одеська юридична академія. 2015. С. 45–48.
2. Маліш Петро Іванович. URL : <http://surl.li/cjhtml> (дата звернення: 21.06.2022).
3. Маліш Петро. Блаженні та грішні: мала проза. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2020. 148 с.
4. Романюк М. М. Оратаї журналістської ниви. Українські редактори, видавці, публіцисти. Львів : Вид-во Львів, наук, б-ки ім. В. Стефаника, 2002. 236 с.

Лариса Качуровська,

заступник директора Первомайського ліцею «Лідер»
Первомайської міської ради, Миколаївська область;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. *Н. В. Подлевська*

ОСОБЛИВОСТІ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ АНДРІЯ КУРКОВА «ШЕНГЕНСЬКА ІСТОРІЯ»)

Стаття містить спробу аналізу впливу комунікативних процесів у повсякденному спілкуванні представників різних соціокультурних систем; розглядається специфіка впливу рівня міжкультурної компетентності, крос-культурної чутливості на інтерацію представників різних культур в крос-культурному контексті; з'ясовується значення відображення зазначених процесів у літературних творах, зокрема «Шенгенська історія» А. Куркова.

Ключові слова: *крос-культурна взаємодія, крос-культурні компетенції, крос-культурна чутливість, проблеми міжкультурної комунікації.*

Artykuł zawiera próbę analizy wpływu procesów komunikacyjnych na codzienną komunikację przedstawicieli różnych systemów społeczno-kulturowych. Rozważono specyfikę wpływu poziomu kompetencji międzykulturowych, wrażliwości międzykulturowej na interakcje przedstawicieli różnych kultur w kontekście międzykulturowym. Wartość odzwierciedlenia tych procesów w utworach literackich.

Słowa kluczowe: *interakcja międzykulturowa, kompetencje międzykulturowe, wrażliwość międzykulturowa, problemy komunikacji międzykulturowej.*

Виклики сучасного світу породжують контакти між представниками різних культур. І це стосується не тільки більш звичних для усіх бізнес-контактів. Глобальна інтеграція в різні

соціокультурні системи викликана міграцією та еміграцією населення, трудових ресурсів, вимушене переселення в умовах розв'язання воєнних конфліктів тощо. Успішна взаємодія представників різних культур залежить від низки чинників, із-поміж яких розбіжність норм, цінностей, традицій, історичної пам'яті, особливостей світогляду. Розбіжності, конфлікти є неминучими і можуть викликати безліч проблем для суб'єктів комунікації, виникнення бар'єрів, культурний чи комунікативний шок.

Чинником мінімізації негативних наслідків крос-культурної взаємодії є оволодіння крос-культурними компетентностями, що формуються під впливом виховання і навчання людини. Крос-культурність поступово стає поширеним явищем і стосується різних сфер життя людини.

Формування індивідуальної поведінки, що дозволяє сприймати спільне в культурах різних країн, долати непорозуміння, інтегруватися в різні культури з найменшими ризиками відбувається не тільки засобами спеціальних навчальних дисциплін. Важливу роль у цьому процесі відіграють літературні твори, які емоційними засобами демонструють індивідуальні особливості носіїв різних культур, прогнозують можливі ситуації міжкультурної комунікації та демонструють зразки крос-культурної поведінки, яку можна застосувати на практиці. Такий підхід зумовлює актуальність піднятої проблеми.

Серед наукових досліджень вирізняються праці зарубіжних та вітчизняних учених, що стосуються окремих понять. Так, теоретичні дослідження проблем міжкультурної комунікації, побічно крос-культурної комунікації, крос-культурної компетентності містять праці Едварда Холла (Edward T. Hall). Американський антрополог, крос-культурний дослідник, що увів поняття «міжкультурна комунікація», обґрунтовуючи теорію високотекстуальних і низькотекстуальних культур вказував на низку невисловлених і прихованих правил, що є ключовими для усвідомлення подій і

спілкування між індивідами. Його концепція ґрунтується на формуванні поваги до представників інших культур, виробленню правил толерантної поведінки представників різних культур [9]. Вагомий внесок у розробку понять «крос-культурна комунікація», «крос-культурна компетентність» зробили дослідження голландського соціолога Гірта Хофстеде (Geert Hofstede). Він запропонував модель порівняння культур, виокремивши шість параметрів, за якими можна виділити розбіжності між різними народами [10]. Польські дослідниці Ізабела Бенек (Izabela Bieniek) та Сильвія Стенеровська (Sylvia Stenierowska) наголошують, що єдиного визначення 'крос-культурна комунікація' не існує. Вона є поєднанням багатьох складників, зокрема й індивідуальних рис особистості та наявних здібностей [8].

Серед вітчизняних авторів можна виділити дослідження, що проводилися під керівництвом Н. Мешко, М. Риженко.

І. Ковалинська зазначає, що всі існуючі характеристики культур можна представити у вигляді чотирьох основних параметрів: культурної селективності, ступеня стереотипізації комунікантів, рівня міжкультурної компетенції, порогу крос культурної сенситивності [3].

Для продовження дослідження з'ясуємо сутність окремих дефініцій:

– міжкультурна комунікація, за Е. Холлом, – це комунікація між представниками різних культур, за якої один учасник виявляє культурну різницю іншого [8, с.52].

Узагальнюючи дослідження різних авторів у сфері крос – культурної

комунікації, можна запропонувати наступні визначення:

– крос-культурна комунікація (взаємодія) – це вербальна і невербальна взаємодія представників різних національних культур;

– крос-культурна компетентність – це індивідуальна особливість, що дає здатність, готовність до сприйняття спільного в різних культурах.

–крос-культурна чутливість – поріг сприйняття чужих особливостей, розуміння унікальності різних культур, здатність культур для взаємодії.

Крос-культурна комунікація є складником міжкультурної комунікації та інтерпретується як напрям, що вивчає взаємодію представників одночасно декількох культур, тоді ж як міжкультурна комунікація може розглядати корпоративні стосунки, стосунки між керівником і підлеглим, гендерні стосунки.

Мета дослідження полягає у розгляді проблем та можливих шляхів їх вирішення у крос-культурній взаємодії представників різних культур у повсякденному спілкуванні. Літературною ілюстрацією вищеназваних теоретичних положень став роман Андрія Куркова «Шенгенська історія».

У широкому значенні крос-культурна взаємодія може розглядатися як комплексний вербальний і невербальний зв'язок, взаємодія, у процесі яких представники різних культур обмінюються досвідом, певними духовними цінностями, світобаченням. Проте має значення, яким чином і чому відбувається контакт культур. Це вдало зображено А. Курковим на початку роману. «Шенгенська історія» – це історія трьох пар молодих людей, що чекають відкриття безвізового режиму перетину кордону після приєднання Литви до Шенгенського простору. Вони зібралися у старому будинку своєї подруги на хуторі Пієнагаліз біля містечка Анікшяй. Невеликий фрагмент спогаду на початку роману піднімає проблему інтеграції двох світів: радянського – після завершення Другої світової війни – і, власне, литовського.

«Погляд сам перестрибнув на віденський стілець, крихкий, тоненький, але який вже років із сімдесят, а то і більше жив в їхньому будинку. Звідки ж він узявся?!

Йонас присів на нього, вперся ліктями в стільницю.

І згадав, як на цьому стільці сидів восени сорокового року минулого століття радянський офіцер і випишував Йонасу, тоді

ще підлітку, якийсь папір, за яким його мали відразу ж забрати в Червону армію» [5, с. 4].

Про те, що це був чужий світ, із яким не потрібно комунікувати, говорять наступні висновки автора: *«А потім стілець зник. Мати затягла його на горище, щоб ніхто з чужих більше не сідав за їхній старий стіл» [5, с. 5].* Для старшого покоління це вже звучить як застереження. Молоді – інші. Вони мають великі надії на відкриття кордонів. Барбора і Андрюс зібралися в Париж, Клаудіус та Інґрида в Лондон. Їх девізом стало гасло *«...приїхати, побачити і перемогти...!»*. А чи це так?

На думку І. Ковалинської, можливість безперешкодно спілкуватися з представниками інших культур ґрунтується на знанні специфіки іншої культури: життєвих звичок, традицій, цінностей, установок тощо [3]. Спираючись на дослідження Вільяма Гудікунст (William В Gudykunst), вона виділяє три фактори, що визначають крос-культурні компетентції: мотиваційний, інформативний і фактор навичок [3]. Мотиваційний передбачає потребу сторін у взаємодії, відкритість до нового. Під інформативністю дослідниця має на увазі володіння суб'єктами спілкування знань, необхідних для встановлення інтеракції. І це знання не тільки про іншу, а й про власну культуру. Фактор навичок – це більш практичне застосування, що проявляється в емпатії, толерантності, здатності пристосовуватися до нових умов.

Повернемось до героїв роману. Для Барбори і Андрюса Париж виявився не таким, як мріявся. Сильний мотиваційний складник – прокинутися в Парижі, місті, де на їхню думку, зможуть жити новим, щасливим життям, – із перших хвилин супроводжувався низкою проблем. Перша – незнання мови, що унеможлиблювало спілкування і пізнання французької культури. Друга – мультикультурність мегаполіса, що змушувала інтегрувати в різні культури (першим молодих людей зустрів магрибинець).

Клаудіус та Інґрида в Лондоні стикнулися із зовсім іншим, незнайомим їм стилем життя, значними обмеженнями комфорту в побуті. Першими словами, що вони почули в місті, де здійснилася їх мрія про нове заможне життя, було: *«Головне – знайти роботу. А далі: калькулятор у руки й усе можна прорахувати. Можна і на три фунти в день харчуватися, можна на п'ять. Якщо велосипед купувати, то краще вживаний і поганий на вигляд, щоб не вкрали. Зате економія величезна»* [5, с. 41]. Першими, з ким їм довелося комуні кувати, були араби і китайці.

Як виявилось, знань для інтеграції в мультикультурне суспільство виявилось недостатньо. Європа виявилася не такою, якою вони собі уявляли. І згодом приходить розуміння, що якщо для бесіди з пересічними незнайомцями в кав'ярні чи на прогулянці достатньо англійської, то для пошуку роботи – ні. *«Ти б у якусь акторську агенцію сходи! Тут же сотні фільмів знімають, їм, мабуть, актори потрібні, хоча б для масовки!»*, *«Але я ж французькою ні бум-бум, як і ти!»* – такою була його відповідь. *«А навіщо французька для мовчазної ролі?»* *«А щоб розуміти команду: куди дивитися, куди йти!»*... [5, с. 59].

Щоб реалізуватися в новому мультикультурному просторі *«...треба бути «flexible», тобто гнучким. Настільки гнучким, аби при появі можливості заробітку легко скасовувати плани. Адже які плани без заробітку?!»* [5, с. 52].

Вагомим мотиваційним чинником для крос-культурної взаємодії стає бажання і необхідність комунікувати. Потрапляючи в іншу країну, мігранти прагнуть одного – стабільної роботи. *«Все навколо мінливе та швидкоплинне. За останні кілька днів йому вдалося трохи підзаробити і щоразу в новому місці. І в кожному новому місці він із кимось балакав, когось слухав і ні у кого імені не питав. На оптовому ринку риби з третьої години ранку тягав пластикові лотки від продавців до машин рестораторів і власників кафе, котрі скуповувалися на день. У скверіку біля кладовища вигулював вагітну самку спанієля похилого іранця, знайомого Тетяни. Іранець, ім'я*

котрого Клаудіюсу так і залишилося невідомим, видав йому на порозі своєї квартири двадцять фунтів за дві години вигулу і, не попрощавшись, хряснув перед носом двері. Але найважчим, хоча і найприбутковішим, виявився попередній день, коли, знову ж таки завдяки Тетяні, Клаудіюсу довелося допомагати молодому безіменному поляку розрізати болгаркою у дворі покинутого складу металеві конструкції будівельного риштування» [5, с. 61]. В умовах постійної конкуренції спілкування обмежується вузьким колом близьких людей. З'являються зовсім інший стиль, темп життя.

Однозначно постає питання крос-культурної сенситивності. Цілком логічним буде висновок про те, що поріг чутливості залежить від ментальності, особливостей психіки, але більшою мірою ступенем володіння крос-культурними компетенціями. Обізнаність із культурою полегшує процес спілкування з представниками різних культур, інтеграцію в них. Навпаки, незнання чи слабка обізнаність робить цей процес складним і може призвести до негативних наслідків, проте це не означає припинення інтеракції.

На прикладі героїв роману А. Куркова можна побачити, що їм доводиться робити вчинки, які були б неможливі за інших обставин: ламати себе, ментальні стереотипи, обманювати, красти, бути байдужими до проблем інших, про що влучно говорить автор словами однієї зі своїх героїнь: *«Ось бачиш! Тепер у нас обох синдром гастарбайтера! Розбагатіємо, тоді й згадаємо про мораль і чесність...»* [5, с. 68].

Крос-культурна комунікація в повсякденному житті – явище складне і неоднозначне, залежить від різних чинників і, насамперед, готовності, вмінні сприйняти і інтегруватися в інший суспільний простір. Бізнесова крос-культурна комунікація є більш упорядкованою і стабільною, ґрунтується на наборі готових правил і рекомендацій.

Повномасштабна війна, розпочата російською федерацією проти України 24 лютого 2022 року, змусила мільйони українців мігрувати за кордон. Міжкультурна комунікація в умовах

вимушеної міграції для багатьох із них виявилася складною. Піднята в дослідженні проблема в сучасному мінливому світі є надзвичайно актуальною. Можливі виклики крос-культурної комунікації, розкриті в сюжетах літературних творів, зможуть вказати шляхи до ефективної міжкультурної комунікації.

Список використаної літератури

- 1.Бондаренко Н. П'ять каменів зіткнення ефективної крос-культурної комунікації. URL: <http://blogrenera.ru/blog/pyat-kamnej-pretkoveniya-effektivnoj-krosskulturnoj-kommunikacii.html> (дата звернення: 04.06.2022).
- 2.Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування : навч. посіб. Київ : АРТЕК, 2000. 192 с.
- 3.Ковалинська І. Проблеми міжкультурної комунікації. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4499/1/I_Kovalynska_NZ_2012_GI.pdf (дата звернення: 10.06.2022).
4. Корженко В. В, Писаренко Ж. А. Вплив національної культури на формування моделі управління: методики крос-культурного менеджменту. *Актуальні проблеми державного управління*. 2009. № 1. С. 35. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ardu/2009_1/index.html (дата звернення: 30.05.2022).
5. Курков А. Шенгенська історія. Харків : ФОЛІО, 2016. 713 с.
6. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 288 с.
- 7.Сайтарли І.А. Культура міжособистісних стосунків : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2015. 240 с.
- 8.Bieniek I., Stienierowska S. Kompetencje międzykulturowe na mapie kompetencji zawodowych menedżer. URL : [Kompetencje_międzykulturowe_na_mapie.pdf](#) (дата звернення: 25.06.2022).
- 9.Hall E.T. Beyond Culture. Doubleday &Company, INK, New York. URL: https://monoskop.org/images/5/57/Hall_Edward_T_The_Silent_Language.pdf (дата звернення 25.05.2022).
- 10.Geert Hofstede. URL: <http://www.geerthofstede.nl>
11. Hofstede Insights. URL : <https://www.hofstede-insights.com/> (дата звернення 25.05.2022).

Марія Колесник,

вчитель польської мови ЗОШ 20, м. Хмельницький;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,

Хмельницький національний університет.

Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. **Л. Л. Станіславова**

СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА БУТТЯ КОЖНОЇ З ТРЬОХ ПОДРУЖНИХ ПАР У ДРАМІ КАРОЛЯ ВОЙТИЛИ «ПЕРЕД ЮВЕЛІРНОЮ КРАМНИЦЕЮ»

У статті аналізуються система цінностей і образи подружнього зв'язку кожної з трьох пар у драмі Кароля Войтили «Перед ювелірною крамницею». Зазначено, що аналіз зв'язку двох людей поступово відкриває різні аспекти, а також багатогранність поняття любові; окреслено проблему відповідальності, наголошено на необхідності зрілості особи і бажанні дарувати і приймати любов у подружньому житті; вказано на необхідність спрямування думок на свідомий вибір партнера, визначення власної цінності, а також на цінність вибраної особи.

Ключові слова: *драма, подружній зв'язок, система цінностей, еволюція поглядів, любов, відповідальність, теологічне і філософське трактування любові.*

The article analyzes the systems of values and images of three couples in the drama «In front of a jewelry store» by Karol Voityla. It is noted that the relationship between two people also reveals different aspects, as well as the diversity of the concept of love. The problem of responsibility is outlined, the need for personal maturity and the desire to give and receive love in married life is emphasized. The conscious focus of thoughts on choosing a partner, determining the value, as well as the value of the person.

Key words: *drama, marriage, value system, evolution of views, love, responsibility, theological and philosophical interpretation of love.*

Драма Кароля Войтили – це не типова сценічна драма. Вона також не насичена ліричними і епічними елементами, не містить видовищних елементів. Читаючи драму, звертаєш увагу на вільну композицію, представлений у великому обсязі авторський текст. Драма сягає екзистенційної філософської і теологічної глибини.

Актуальність теми статті зумовлена відсутністю досліджень особливостей драми Кароля Войтили у вітчизняній філологічній науці. Хоча аспекти цього твору, які є в центрі кожного людського життя, цікавили багатьох фахівців, зокрема філософів, теологів, театральних діячів, лінгвістів і педагогів на батьківщині автора, у Польщі. Аналізу драми присвячено праці М. Бургхард, М. Глазік, К. Загурської, А. Корицької, С. Савіцького, І. Славінської, О. Щипінського та ін.

Мета статті: проаналізувати, як любов і відповідальність обох у подружжі визначають систему цінностей та еволюцію поглядів кожного з трьох подружніх пар у драмі Кароля Войтили.

Поетична драма – це особливий різновид драми, характерною рисою якого є домінація викладення суб'єктивних поглядів над лінійним розвитком сюжету. Твір показує моральні й духовні вартості, які мають бути в кожній людині, котра планує вступити в подружній зв'язок. Це звернення до молодих людей із закликом про те, що потрібно відкрити серця Божому дарові Любові.

Заголовок і підзаголовок «Перед ювелірною крамницею. Медитація про таємницю шлюбу, що переходить часом у драму», вказує на простір твору та визначає його жанрові особливості. Суб'єктивність поглядів персонажів домінує над лінійною послідовністю подій. Отже, читач має зосередитися не на дії, а на роздумах над висловлюваннями різних персонажів.

Кароль Войтила в цьому творі навчає, що любов є даром Бога, а двоє людей, котрі створюють подружній зв'язок, з'єднані почуттям, подібним до абсолютної Любові, якою Бог обдаровує людину, створену на Його образ і подобу.

Дія драми зосереджена на трьох парах, котрі будують своє подружнє життя, і викладена за допомогою добірки метафор про любов. Термін «медитація» означає заглиблення в думки, роздуми, споглядання, зосередження. Також міркування у драмі зосереджені довкола значення обручок, довкола незвичайної постаті ювеліра.

Тему подружжя і родини Кароль Войтила подає з великою пастерською мудрістю і показує, що в житті двох окремих особистостей може бути те, що їх об'єднує в одне ціле – це любов (синтез існування двох людей, які творять у любові єдність).

Шукаючи відповідь на питання про довговічність шлюбу, знаходимо її у творі Кароля Войтили, котрий стверджується у такій думці: щоб любов була нерозривною, подружжя мають будувати свої стосунки на абсолютній Любові.

Про сутність повноцінної любові, що реалізується на декількох рівнях і містить у собі інтегральний образ людини, говорить християнство. Християнська дефініція любові розкривається у твердженні, що Господь є Любов'ю. Прикмети такої Любові окреслив святий Павло в Першому Листі до Коринтян: «Любов – довготерпелива, любов – лагідна, вона не задрить, любов не чваниться, не надимається, не бешкетує, не шукає свого, не поривається до гніву, не задумує зла; не тішиться, коли хтось чинить кривду, радіє правдою; все зносить, в усе вірить, усього надіється, все перетерпить. Любов ніколи не переминає» [1, с. 218–219].

Агата Корицька досліджувала любов як теологічне і філософське поняття у концепції Кароля Войтили і звернула увагу на те, що розуміння любові він нерозривно поєднує з людиною і її життям на землі [3, с. 17].

Багато думок на тему любові існує, але ця тема завжди притягує і є актуальною. Це – основа в житті людства. У різні часи розвитку цивілізації і культури з'являлися різні визначення поняття любові. Сучасна людина також задається питанням про існування любові і в особливий спосіб має дефіцит любові.

Масова культура порівнює любов із приємністю і самозадоволенням. Агата Корицька аналізує концепцію Кароля Войтили і розглядає її не тільки з боку теології, а також із погляду філософії, і передусім як людина, що прагне зрозуміти поняття любові, з огляду на те, як воно було оголошене на самому «початку» [3, с. 17].

Мірослав Глазін досліджує подружню любов у творі Войтили, а також характерні риси героїв драми, їхню взаємодію і спроби порозуміння в гармонії, а також факти щоденного подружнього життя, через які проявляється любов. Звертає увагу на їхні спільні спогади і переживання, які торкаються кожного особисто і подружжя загалом. Аналізує твір і його посилення, що говорять про літературну традицію твору [2, с. 446].

Стефан Савіцький у дослідженні драми «Перед ювелірною крамницею» звертає увагу на те, що у ній бракує «правильних діалогів» [2, с. 451]: є розповідь, з'являються фрагменти діалогів, окремі висловлювання, що мають характер феноменологічної рефлексії, змальовуються з різних сторін факти, проблеми головних героїв драми. Таким чином, бачимо розвиток долі кожної людини, а також подружнього щастя, вірності, досвіду подружнього життя. Стефан Савіцький відкриває в концепції драматургії Кароля Войтили Любов, яка дорівнює відповідальності. Реальний простір твору показаний через медіум роздумів і медитації [2, с. 455].

Дослідження образів подружнього зв'язку в драмі «Перед ювелірною крамницею» передбачає аналіз трьох подружніх пар з огляду на еволюцію їхніх відносин, а також мовної картини подружньої любові.

Стосунки «чоловік-жінка» мають будуватися на любові і пошуках спільного добра. Це добро є метою, яку обоє обирають. Для подружжя таким добром буде створення родини, народження і виховання дітей. Суб'єктивні прагнення обох осіб мають бути співвимірними. Вони не залежать один від одного, але разом мають реалізувати цю мету і разом прагнути до цього

добра. Важливим є питання комунікації, яку подружжя творить, намагаючись укласти подружній зв'язок, а також комунікації протягом усього спільного подружнього життя.

Перший крок у становленні подружнього зв'язку – це вибір партнера, і він має бути свідомим. Це означає, що на початку стосунків той, хто обирає, повинен усвідомлювати власну цінність і обирати особу, котра також цінна для нього. А також має бути свідомим у прагненні вибраній особі дарувати себе. Тому вирішальним фактором вибору не може бути досить оманлива сексуальна цінність. Сексуальний аспект є важливим: це певним чином спрямовує людей один до одного. Фізична симпатія у певному сенсі визначає вибір, але не повністю. Вона є орієнтиром у любові, але конструктивний момент кохання – це ствердження цінності самої людини. Це вища цінність, якій підпорядковані сексуальні цінності.

Тільки через любов людина може повністю проявити себе, тому цей стан по суті змушує особистість хотіти бути кращою, ніж вона є насправді. Любов дозволяє людині вийти за межі власного «Я» і спрямувати його на інше «Я». Інакше людина може стати предметом використання, яке реалізується у різних формах. Що стосується чоловіка та жінки, то сфера, де особливо можливе насильство, – це сексуальна сфера. І навіть шлюб, за словами Кароля Войтили, не виключає можливості ставлення до людини, як до засобу досягнення мети.

Християнська етика говорить про секс лише в шлюбі, оскільки поза шлюбом секс пов'язується із людиною лише як із об'єктом використання. Зрілий вибір особи, моногамія, статеві зносини в шлюбі, а також подружня вірність – це ті фактори, які є адекватними для особистої гідності закоханих.

Подружжя Анджея і Терези, Стефана й Анни побралися на основі антиномії характерів. Шлюб їхніх дітей, Кшиштофа і Моніки, має стати своєрідним синтезом, можливим попри страх і «невідомість». Як і всі молоді подружжя, Кшиштоф і Моніка живуть надією, долаючи страх того, що їх чекає в майбутньому. Вони приносять до власного дому звички, бачення і багаж

різних вражень подружнього життя, прикладом якого були їхні батьки.

Характерною особливістю розмови Кшиштофа та Моніки в третій частині драми під назвою «Діти» є відсутність монологізації спілкування. Таким чином продемонстровано взаєморозуміння подружжя, те, що вони вміють говорити одне з одним та усувати різні порушення гармонії у взаєминах.

Діалоги першої та другої частини драми відчутно монологізовані. Тереза і Анджей говорять про те саме, але це форма спільних спогадів, тобто герої дивляться на своє життя віддалено. Так проявляється самотність, яка торкнулася і Терези, що швидко втратила чоловіка, котрий пішов на фронт і загинув, і Анни, котра була нещаслива у стосунках зі Стефаном. Це самотні люди, приречені на нездатність відчувати і співпрацювати, страждати, жити спогадами або відчайдушно шукати кохання, їм також загрожує подружнтя невірність.

Монологізація діалогів у двох перших частинах і зникнення її в третій, безперечно, поглиблюють зміст драми, але це є загрозою домінуванню подій. Дія в драмі дуже обмежена. Вона розгортається через висловлювання героїв, їхні погляди, протистояння позицій і думок.

Інтерпретацію тексту можна розгортати через порівняння різноманітних роздумів і висловлювань героїв драми. Для Терези й Анжея шлях пізнання іншої людини є свідомим і раціональним. Натомість Анна і Стефан обирають чуттєвий і романтичний шлях побудови стосунків. Відповідно обручка для них є тільки прикрасою. Натомість для першої пари це символ їхнього нерозривного зв'язку. Анджей і Тереза готові прикладати зусилля і працювати над собою і своїми стосунками в подружньому житті. Легкою і приємною дорогою подружнього життя уявляють собі свої стосунки Анна і Стефан. Тому, дивлячись на вибір кожної з пар, робимо висновок, що в Анни і Стефана домінує хаос у стосунках, а Тереза й Анджей будують свій світ на повазі до іншої людини, на домінуванні гармонії.

Як бачимо, зустріч двох людей сама по собі є таємницею: радість веде до тривалого щастя, але вона несе в собі зародок страху. Суб'єкти зустрічі у своїй первісній невинності також вразливі один до одного.

Драма Кароля Войтили «Перед ювелірною крамницею» складається з трьох частин. Можна стверджувати, що перша частина показує вдалий шлюб, друга – історію стосунків, які практично розірвані, хоча подружжя зберігає подобу згоди і живе під одним дахом. Частина третя – стосунки їхніх дітей. Медитація перетворюється на драму переважно у другій частині. Цей твір нагадує сповідь героїв, яка спонукає до дії інші постаті. У вітчизняній науці не досліджено ще одну дійову особу цієї драми – Адама, котрий помічає небезпеку, що загрожує зневіреній жінці, яка дуже поверхово, як до пригоди, ставиться до кохання. Його промова закликає до того, щоби правильно розуміти значення любові в житті людини. Особливою є також постать ювеліра, який зустрічає майбутні подружжя у своїй крамниці і розмірковує над значущістю для них обручок. Ці постаті мають у своїх промовах характер інструкції, що нагадує метафізичний вимір.

У своїх міркуваннях Кароль Войтила роздумує про відповідальність за людину, яку ви обрали, а потім запросили до спільного світу. Звідси випливає відповідальність за любов: вона має бути настільки зрілою і глибокою, щоби в її межах довіра до іншої особи і до її любові народжувала дарування і віддавання себе такою мірою, що дозволяє не втрачати себе, а навпаки, знаходити більшу повноту власного існування – і це називають щастям.

Усвідомлення системи цінностей подружнього життя через медитацію Кароля Войтили і оцінка системи цінностей, яку сьогодні несе світ, дозволяє зробити висновок про те, що цей твір відіграє важливу роль у формуванні світогляду і цінностей подружнього життя кожної дорослої особи, сприяє свідомому вибору партнера, розвитку моральних і духовних цінностей, почуття любові і відповідальності.

Як впливає із драми Кароля Войтили, подружнє життя і комунікація в подружжі має багатоаспектний характер. Такі процеси, як закоханість, любов, криза подружнього життя, залежать від усвідомлення кожним у подружжі того, наскільки він готовий віддавати себе, працювати над собою, над стосунками, реагувати один на одного.

Зауважимо, що сучасна гендерна політика у багатьох державах, частотність розлучень у подружжях, сирітство дітей все частіше наштовхують на роздуми про необхідність глибокого пізнання системи цінностей кожної особи, кожної молодої людини, кожного подружжя, про необхідність саморозвитку та еволюції поглядів стосовно любові і відповідального вибору партнера.

Список використаної літератури

1. Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Повний переклад здійснений за оригінальними єврейськими, араміїськими та грецькими текстами Українського Біблійного Товариства, 1994. 1 Кор. 13,4–8; С. 218–219.

2. Głazik M. Struktura dramatu Karola Wojtyły «Przed sklepem jubilera». *Studia Włocławskie*. 2000. S. 446–458.

3. Korycka A. Miłość jako teologiczne i filozoficzne pojęcie w koncepcji Jana Pawła II. *Teoria literatury*. Olsztyn, S. 17–21.

4. Sawicki S. Filozofia miłości. *Naczelny Instytut Akcji Katolickiej*. Poznan, 1937.

5. Wojtyła K. Miłość i odpowiedzialność. Lublin : Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1986. 195 s.

Юлія Колеснікова,

вчитель історії та правознавства, російської мови та зарубіжної літератури, Комунальний заклад «Маріупольська ЗОШ І–ІІІ ступенів № 64 Маріупольської міської ради Донецької області», м. Маріуполь

ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА, АБО НОВІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ МОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Стаття порушує методичні та методологічні питання, що виникли в освітянському середовищі України після повномасштабної війни, розпочатої Російською Федерацією проти нашої країни, та пропонуються можливі варіанти їх вирішення. Питання стосуються мовної освіти в Україні, оскільки саме вона першою відчула на собі зміни, пов'язані з війною, та саме вона відповідає за гуманізацію освіти та гуманітарний розвиток молодого покоління. Стаття спрямована на практичне втілення і стосується вчителів-практиків.

Ключові слова: глобалізація, інновація, освітянська спільнота, Концепція мовної освіти, іноземна мова, мова національних меншин, слов'янська мова, перспектива, Центральна Європа, методика викладання.

This article raises methodological and methodological issues that arose in the educational environment of Ukraine after the full-scale war launched by the Russian Federation against our country, and suggests possible solutions. The issue concerns language education in Ukraine, as it was the first to experience the changes associated with the war, and it is responsible for the humanization of education and the humanitarian development of the younger generation. The article is aimed at practical implementation and concerns teachers-practitioners.

Key words: globalization, innovation, educational community, the concept of language education, foreign language, language of national minorities, Slavic language, perspective, Central Europe, teaching methods.

Глобалізаційні тенденції розвитку сучасного суспільства ставлять нові вимоги перед освітою, що відіграє вирішальну роль у становленні молодої людини. Стратегічною метою

сучасної освіти є формування високоосвіченої, інтелігентної, самодостатньої творчої особистості з інноваційним типом мислення і діяльності, здатної гідно відповісти на виклики цивілізації. Чи не найважливішу роль для реалізації цієї мети відіграє мовна освіта. Лютий 2022 року став для України точкою відліку не тільки для вирішення зовнішньополітичних питань, але і для удосконалення принципів мовної освіти в країні.

Події і реалії 2022 року в Україні та світі потребують від української наукової і освітянської спільноти суттєвого переосмислення та удосконалення принципів упровадження, головних засад і термінологічної бази Концепції мовної освіти в Україні. Вважаємо за необхідне цей процес удосконалення розпочати переглядом наступних питань:

1. Існування в шкільній практиці таких понять, як «іноземна мова», «мова національних меншин».

Така термінологія не тільки збільшує і без того величезну функціональну прірву та практичну відірваність між шкільною та вищою освітою (оскільки в назвах кафедр і філологічних спеціальностей вона не загальнозживана), не сприяє реалізації принципу наступності, але і вносить деякі негативні відтінки, які на психолінгвальному рівні змалечку вкорінюються у свідомості всіх учасників освітнього процесу. «Іноземність», як правило, асоціюється з чужерідністю, «чужістю», а отже, ворожістю, до якої треба ставитися насторожено, а не з повагою та цікавістю.

Термін «мова національних меншин» вносить відтінок меншовартості, який почав культивуватися, зокрема в українського народу, ще в імперський період та закріпився в період радянської влади, що зумовило не тільки особливості подальшого розвитку української нації, але і стало однією із суспільно-політичних чинників тиску Російської Федерації на Україну вже у XXI столітті [5, с. 7–8].

Ці суперечливі та вже не актуальні поняття треба максимально наблизити до практики їх найменування у вишах – по кафедрах: «Слов'янська мова», «Романська мова», «Германська мова» тощо, а поряд – уточнення, яка саме із цих

груп мов вивчається. Таким чином, запис у шкільному журналі стане наступним: «Слов'янська мова. Польська», «Слов'янська мова. Чеська», «Германська мова. Англійська» тощо.

Саме таке формулювання, по-перше, сприятиме наступності шкільної та вищої освіти, а по-друге, зведе нанівець суперечки в контексті «свій-чужий», «меншовартість-більшовартість», «старший мовний брат-молодший мовний брат» тощо.

2. Доцільність вивчення російської мови в школі.

Після перемоги України в широкомасштабній війні, яку розпочала Російська Федерація проти нашої держави, світосприйняття та зовнішньополітичні орієнтири українського народу докорінно зміняться. Вони вже зазнали суттєвих змін, навіть у тих регіонах України, від яких до лютого 2022 року цього не очікували. Вже стає зрозумілою безперспективність російської мови на міжнародній арені, а тому постає питання про доцільність її вивчення в шкільній практиці. Ця доцільність завжди ставала предметом гарячих дискусій. Але вони, скоріше, були викликані суто політичними мотивами, а не бажанням відповідних міністерств сприяти гуманітарному, всебічному та національно-патріотичному розвитку молодого покоління. Українській державі треба асимілюватися на міжнародній арені, долучившись до суспільно-політичної та культурної практики споріднених за мовною належністю народів [7, с. 63].

Ця вимога часу посилюється міграційними чинниками, адже багато українців виїхали до Центральної Європи, рятуючись від російської агресії, а отже, стали частиною життя країн-сусідок – Польщі та Чехії, спорідненість мов яких з українською не викликає сумнівів. Українці, що стали вимушеними переселенцями до країн Центральної Європи, вподобали спілкування з цими слов'янськими народами, які ніколи не претендували на титул «мишебраття», а значить, не ставили під сумнів значущість та повноцінність української нації. У такого спілкування є величезні можливості та перспективи: українці хочуть вільно спілкуватися з чехами і

поляками не тільки наразі, але бажають зберегти цю можливість і для наступних поколінь [9, с. 4–6].

Таким чином, виникає необхідність вивчення в школі польської або чеської мови як мови тих країн, що не тільки є етимологічно спорідненими з українською, але й тих, що мають перспективи на міжнародній арені та здатні повести Україну в європейський простір і залучити нашу державу до загальнолюдських цінностей, вимог і потреб [6, с. 208].

Одразу після схвалення змін у мовній освіті в Україні постане необхідність вирішення наступних питань:

1. Кадровий склад.

Викладання інших слов'янських мов у школі потребує наявності відповідних фахівців у необхідній для цього кількості. Це стане особливо актуальним для тих регіонів України, що географічно віддалені від Центральної Європи. Тому залучення фахівців повинне мати ґрунтовне матеріальне стимулювання, наприклад, надання гідного житла, різноманітні пільги, фінансове заохочення тощо. Залучення фахівців може відбуватися і між країнами, коли іноземні викладачі приїжджатимуть до наших шкіл та інститутів післядипломної освіти, а викладачі-українознавці, навпаки, викладатимуть українську філологію за кордоном. Це ще більше долучить Україну до європейської спільноти й дозволить відкривати Україну європейцям, глибше знайомити їх із культурними, історичними надбаннями нашого народу.

2. Методичні питання впровадження слов'янських мов в освітянську практику.

Вищезазначені зміни зумовлюють питання про те, вивчення якої саме слов'янської мови варто запровадити в школі (польської, чеської, болгарської, сербської тощо), на яких правових засадах розпочати цей процес (анкетування учасників освітнього процесу, заяви батьків, ухвали педагогічної ради, рішення методичної ради тощо), кількість годин, відведених на вивчення обраної мови, наявність необхідної матеріально-

технічної бази, відповідного інформаційно-комунікативного забезпечення.

3. Функціональні особливості вивчення слов'янських мов.

Вивчення будь-якої мови, окрім державної, потребує мовної практики, яка дозволяє долучитися до культурного середовища іншого народу. Після перемоги України умови відвідування країн Центральної Європи стануть простішими, а відтак відкриються можливості для створення різноманітних лінгвістичних практик для дітей і дорослих, наприклад, мовних таборів, лінгвістичних лабораторій, філологічних студій тощо.

Вирішувати всі ці питання покликані відповідні міністерства, зокрема Міністерство освіти і науки України, Міністерство закордонних справ, Державна міграційна служба України, Міністерство соціальної політики України тощо. Головним же завданням кожного освітянина та науковця-філолога наразі є не замовчувати нагальні вимоги, бути ініціатором та менеджером змін, знатися на правовій основі своїх ідей та власним прикладом вести молоде покоління до стабільного та щасливого майбуття.

Список використаної літератури

1.Брайчевський М.Ю. З ранньосередньовічної гідроніміки Східної Європи. *Питання ономастики*. Київ: Наук, думка, 1965. С. 191–197.

2.Бузук П. Нарис історії української мови. Вступ. Фонетика і морфологія (з додатком історичної хрестоматії). Київ : Київдрук,1927. 96 с.

3.Глущенко В.А. Період східнослов'янської мовної єдності в працях О. О. Шахматова. *Мовознавство*. 1993. № 2. С. 18–25.

4.Горбач О. Генеза української мови та її становище серед інших слов'янських. *Зібрані статті*. В 3 т. Мюнхен, 1993. Т. 3. С. 5–30.

5.Коломієць В. Т. Типологічні риси української літературної мови на фоні інших слов'янських. *Мовознавство*. 1992. № 5. С. 3–11.

6. Німчук В. В. Походження й розвиток мови української народності. *Українська народність: нариси соціально-економічної і етнополітичної історії*. Київ : Наук, думка, 1990. С. 190–234.

7. Русанівський В. М. Джерела розвитку східнослов'янських літературних мов. Київ : Наук.думка, 1985. 230 с.

8. Черниш Т. Етимологічно-гніздовий підхід до вивчення слов'янської лексики (до семантики східнослов'янських рефлексів посл. **rekti*). *Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку* : зб: наук, праць, присвяч. пам'яті проф. С. П. Самійленка. Запоріжжя : ЗДУ. 1996. Ч. 1. С. 53–59.

9. Шевельов Ю. У затінку совиних крил. *Україна*. 1990. № 6. С. 4–6.

Каміла Колодко,
 магістрантка 1 курсу ОП «Польська філологія. Медіакомунікації»,
 Люблінський католицький університет
 імені Іоана Павла II, Польща;
 магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
 літератури (переклад включно), перша – польська»,
 Хмельницький національний університет.
 Науковий керівник – ст. викл. **Л. В. Терещенко**

ЕТИМОЛОГІЧНІ ТА МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КУЛІНАРНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ

У статті аналізуються особливості кулінарних термінів у польській та українській мовах. Головну увагу зосереджено на етимології та морфології, а також походженні деяких слів цієї групи; перераховуються лексеми, як спільні для різних слов'янських мов, так і запозичені з інших мовних родин. Окрім цього, виокремлено морфологічну структуру термінів, що розглядаються; визначено номенклатурно-термінологічні сполучення та власне термінологічні одиниці.

Ключові слова: *лексика кулінарна, терміни кулінарні, назви їжі, етимологія, морфологія, українська мова, польська мова.*

The article analyzes the peculiarities of culinary terms in Polish and Ukrainian languages. The main focus is on the etymology and morphology, as well as the origin of some words in this group. The article also lists tokens, both common to different Slavic languages and borrowed from other language families. In addition, the morphological structure of the terms under consideration is highlighted. Nomenclature-terminological combinations and terminological units are noted.

Key words: *culinary terms, names of food, etymology, morphology, Polish, Ukrainian language.*

Польська та українська мови належать до слов'янської групи і є досить близькими лексично. Інтерес до порівняльного вивчення кулінарної лексики обох мов випливає з їх

взаємозв'язку. Незважаючи на наявність значної кількості поширених лексем, кожна з цих мов має свої особливості, які проявляються на всіх рівнях. Дослідження лексики на позначення кулінарних страв сьогодення неможливе без комплексного її вивчення. Фахівці в галузі філології (як українські, так і польські) активно цікавляться цим напрямом лінгвістики – аналізують відповідні діалектизми, словосполучення, антропоніми, досліджують кулінарну термінологію та її окремі фрагменти, напр. назви солодоців. Серед українських науковців, які аналізували кулінарну лексику, можна назвати О. Покровську, О. Приймак, С. Руденко та Л. Сапожнікову. Польську лексику цієї групи досліджували М. Dawidziak-Kładoczna, L. Przymuszała, M. Witaszek-Samborska та ін.

Актуальність теми нашої розвідки вбачаємо в тому, що досі кількість порівняльних робіт, де обговорюють відповідну лексику польської мови порівняно з українською є недостатньою для повної мовної картини світу як кожної окремої мови, так і в порівняльному аспекті. Отож, маємо на меті здійснити такий порівняльний аналіз, щоб частково заповнити цю прогалину в лінгвістичному просторі двох слов'янських мов.

Слов'янські племена довгий час вели осілий спосіб життя, з чим тісно пов'язана потреба обробляти ґрунт і відповідні рослини, виробляти хліб. Таким чином, можна припустити, що кулінарна лексика належить до найдавнішої за своїм складом. Це підтверджують історико-етимологічні аналізи. Встановлено, що багато назв страв і способів їх приготування мають давнє слов'янське коріння. Прикладом можуть бути слова з первісним значенням «*паління*», які мають праслов'янські корені **pek-* (пол. *піч*, укр. *пекти*), **vir-* / *var* (укр. *варити*), **gor-* (укр. *горіти*) [5, с. 84].

Оскільки нації не існують окремо одна від одної, завжди у словниковому корпусі є пласт лексики сусідніх народів. Цей вплив підкреслювався появою в мовах нетипових для них слів і

запозичень. І в польській, і в українській мовах є схожі за звучанням слова спільнослов'янського походження, але є й запозичені. Французька, латинська, грецька, перська, арабська, турецька, німецька лексика стала невід'ємною частиною слов'янських мов.

За походженням назви страв можна поділити на традиційно українські (*вареники, печеня, палянички*) [2, с. 254], традиційно польські (*бігос, пончики*), а також запозичення. У польській мові багато кулінарних запозичень: *біфштекс, торт, шашлична відбивна, вершки, еклери, джем* тощо [6, с. 615]. Згідно з польським правописом багато назв (переважно французькі) пишуться без змін: *ragoût, purée, sauté, boeuf Stroganow, cocktail*. Українська мова також має подібні лексеми: *біфштекс, кекс, котлета, шашлик, крем, еклер, джем; рагу, пюре соме, бефстроганов, коктейль*. Окрім наявності в двох мовах спільних, на перший погляд, запозичених лексем, їхня орфографія і фонетика дещо відрізняються. Наприклад, *bifszytk і біфштекс, Boeuf Stroganow і бефстроганов* [8, с. 342].

За час тривалого співіснування український і польський народи не лише запозичили один в одного деякі традиційні національні страви (у Польщі досить популярний український борщ, а в Україні – польський капустак), але також створили велику кількість страв, які не можна однозначно віднести до польської чи української кухні. Наприклад, *крокети та фрикадельки* традиційні як для поляків, так і для українців із західного регіону [3, с. 462]. Серед назв страв і продуктів харчування, спільних для української та польської мов, можна виділити окремі етимологічно споріднені групи.

Загальнослов'янські лексеми: наприклад, укр. *сало*, bulg. / maced. *сало*, білор. *сала*, пол. *sadło*, чes. *sádlo*, серб. *сало* – походить від *saditi* ('те, що сидить на м'ясі'). До цієї групи належить і українське слово *пиріг*, наявне в різних формах у багатьох слов'янських мовах і походить від праслов'янського *pirogo*, утвореного від *piro* («бенкет») із суфіксом *-og*, яке пішло

від *twarog*. Також вважається, що слово пиріг походить від *pyro* («пшениця»).

Однією з найдавніших слов'янських лексем є слово *мед*: укр. *мед*, рос. / білор. *мёд*, д-рус. *Medo*, чес. / мед. **medo*, лит. *medūs*, прус. *meddo* [7, с. 552].

Запозичення з інших мов – досить велика група лексем, притаманна чи не всім мовам. Наприклад, укр. *джем*, рос. *джем*, білор. *джэм*, пол. *dżem*, чес. / слов., *džem* – запозичене з англійської мови. До цієї ж групи належить слово *марципан* (пиріг із мигдалевого пюре або горіхів; цукор із цього тіста). Це слово походить із XVII століття. У сучасних слов'янських мовах з'являються назви *marcupan* (пол.), *марципан* (укр, рос., болг.), *марцыпан* (білор.). Слов'янські мови запозичили це слово з італійської через німецьку мову (нім. *Marzipan*).

Цікавим фактом є те, що українська лексема *пончик* є запозиченням із польської мови. Це слово перейняли й інші слов'янські мови: рос. *пончик*, білор. *пончык*, болг. *поничка*. Польський *paćzek* є пестливою формою від *paćk* і споріднений з дієсловом *paćkać* [7, с. 556].

Якщо етимологія включає діахронічне дослідження, то морфологія зосереджується насамперед на синхронії. Використовуючи кулінарну лексику в повсякденному житті, ми звертаємо увагу на її належність до тих чи інших частин мови, оскільки врахування цього параметра дозволяє правильно сформулювати речення, відповідно до мовних норм. Назви страв польською та українською мовами представлені переважно окремими іменниками: пол. *bigos*, *chlodnik*, *paćzki*, укр. *куліш*, *душеніна*, *налисники*. Однак для більш точної номінації частіше вживаються не окремі слова, а словосполучення, що складаються з двох і більше слів. Найпоширенішими сполученнями іменників та прикметників є: *bigos polski*, *budyń orzechowy*, *бориц київський*, *соус фруктовий*. Прикметники вказують на додаткові ознаки, які допомагають відрізнити цю страву від подібних (наприклад, *бориц київський* від *бориц селянський*), а також позначають інгредієнти (фрукти як основа

для *фруктового соусу*). Для позначення основних компонентів вживаються сполучення іменника в називному відмінку та іменника в родовому відмінку з прийменником: *яблучне суфле, холодець із м'яса*.

Для позначення додаткових продуктів, використаних для приготування, іменник у називному відмінку поєднується з іменником в орудному відмінку за допомогою прийменника: *uszka z rybą, ватрушки з сиром*. Також можливе поєднання двох іменників у називному відмінку, наприклад: *ciastka «gwiazdki», торт «Наполеон»*. Такі мовні одиниці С. Руденко та Л. Сапожнікова називають номенклатурно-термінологічними сполученнями, відрізняючи їх від основних термінологічних одиниць, таких як печиво, цукерки, шоколад тощо [4, с. 110].

У номенклатурі та терміносполученнях є термін-класифікатор і номен, який є технологічним або торговим найменуванням [4, с. 112]. Вищезгадані приклади (*ciastka «gwiazdki», торт «Наполеон»*) можна віднести до групи торгової номенклатури, оскільки вони мало стосуються або й зовсім не мають відношення до своєї назви. Проте вирази *suflet z jabłek, ватрушки з сиром* – технологічна номенклатура, оскільки вони відображають певний зв'язок із назвою.

Для підкреслення основного способу приготування, іменник (назва страви) поєднується з прислівником, який можна замінити прикметником (*біфштекс по-домашньому і біфштекс домашній*). Дуже часто в кулінарних термінах використовуються прислівники, похідні від назв країн або національностей, що характеризують цей спосіб приготування (*befsztyk po angielsku, вушка по-литовськи*).

В українській мові існує значна кількість іменників для позначення їжі, які мають форму однини і множини: *пампушки, варениці* (одн. і мн.), *товченики, бобальки, сніжки* (мн.), *маківник, піджарка* (одн.) тощо. У польській мові також є подібні однокомпонентні терміни – *żurek, bigos, rosół, faworki, kapuśniak* тощо. Вони часто доповнюються іншими лексемами, напр. *bigos polski, rosół z kurczaka*. Цікавим фактом є те, що,

наприклад, у німецькій мові спостерігається тенденція описувати страви та продукти харчування багатокомпонентними термінологічними сполученнями [1, с. 33], що може викликати проблеми під час перекладу.

Варто звернути увагу на специфіку розділових знаків у польській та українській мовах, зокрема на відмінності у вживанні ком при написанні дієприкметників (*bakłażany nadziewane mięsem i kaszą* та *риба, варена у молоці*). Значна кількість польської та української кулінарної лексики є загальноприйнятою і належить до слов'янської групи. Також в обох мовах популярними є запозичення назв страв з інших мов, часто з французької, з відмінностями в написанні.

Дослідження морфологічних особливостей показали, що назви страв як польською, так і українською мовами позначаються переважно іменниками, які можна поєднувати з прикметниками, іншими іменниками, пасивними дієприкметниками і дієприслівниками, і є деякі правописні відмінності, зокрема пунктуація.

Отже, у кулінарних термінах досить часто використовуються прислівники утворенні від назв країн або національностей. У лексико-семантичній групі назв страв і харчових продуктів польською та українською мовами можна знайти як номенклатурні та термінологічні сполучення, так і відповідні термінологічні одиниці, перші з яких – сучасні, а другі – стародавні. В обох мовах є однокомпонентні та багатокомпонентні кулінарні терміни, але ми не можемо говорити про значну перевагу будь-якої групи, оскільки деякі назви їжі існують у кількох різновидах, включаючи так звані однокомпонентні, які завжди можуть доповнюватися іншими лексемами. У розмовній мові переважають однокомпонентні варіанти, багатокомпонентні варіанти страв більш характерні для підручників, кулінарних книг, меню ресторанів тощо.

Список використаної літератури

1. Гусейнов А. С. Історія розвитку кулінарної терміносистеми як мікросистеми наукової термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. Т. 2. № 21, С.32–34.
2. Доцяк В.С. Українська кухня. Львів: Оріана-нова, 1998. 558 с.
3. Етимологічний словник української мови: в 5 т. За ред. Мельничук О.С. Київ : Наукова думка, 1985–2006.
4. Руденко С.М., Сапожнікова С.Я. Творення та функціонування номенклатурних назв в українській підмові харчування (мовно-концептуальний конспект). Харків : Монограф 2018. 386 с.
5. Черниш Т. О. Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні: Гніздовий підхід. Київ, 2003. 252 с.
6. Berger S. *Kuchnia polska*. Warszawa, 1977. 798 s.
7. Brückner A. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa : Wiedza Powszechna, 1989. 805 s.
8. Witaszek-Samborska M. *Studia nad słownictwem kulinarnym we współczesnej polszczyźnie*. Poznań, 2005. 442 s.

Мар'яна Коць,

вчитель польської мови Городоцького ЗЗСО I–III ст. № 4
ім. Т. Кулеби та А. Одухи, Львівська область;
магістрантка I курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. **Н. В. Подлевська**

РЕАЛЬНІСТЬ ФАНТАСТИЧНОГО В ХУДОЖНЬОМУ СВІТІ «СОЛЯРІС» СТАНІСЛАВА ЛЕМА

У статті проводиться думка на прикладі роману «Соляріс» Станіслава Лема, що в літературному тексті художній світ і світ фізичної реальності, взаємодіючи один з одним, можуть формувати реальність, яка парадоксальним чином виявляється реальнішою від дійсності, яку прийнято вважати реально. Водночас зазначається, що художній світ, реалізований у літературному тексті, може стати своєрідною основою для висновків читача про світ, у якому читач живе, тобто література впливає якщо не на дійсність, то принаймні на сприйняття дійсності.

Ключові слова: художній світ, фантастика, Станіслав Лем, фізична реальність, світогляд.

W artykule dokonano myślenia na przykładzie powieści «Solaris» Stanisława Lema, że w tekście literackim świat artystyczny i świat rzeczywistości fizycznej, wchodząc w interakcje ze sobą, mogą tworzyć rzeczywistość, która paradoksalnie okazuje się bardziej realna niż rzeczywistość, którą powszechnie uważa się za rzeczywistość. Jednocześnie analizuje się, że świat artystyczny, realizowany w tekście literackim, może stać się swego rodzaju powodem do wniosków czytelnika o świecie, w którym czytelnik żyje, to znaczy, że literatura wpływa, jeśli nie na rzeczywistość, to przynajmniej na postrzeganie rzeczywistości.

Słowa kluczowe: świat sztuki, fantastyka, Stanisław Lem, rzeczywistość fizyczna, światopogląd.

«Соляріс» – це роман безперечної вершини творчості Станіслава Лема, один із кращих творів у світовій фантастиці.

Головним у цьому творі є відчуття немислимої, трагічної таємниці світогляду. Ця таємниця зустрічає героя (і читача) на початку, на півзанедбаній космічній станції, у зловісному запустінні коридорів; і не зникає до несподіваної розв'язки. Чим більше ми дізнаємося про те, що відбувається на планеті Соляріс, тим менше розуміємо, що відбувається, тим самим сильніше усвідомлюємо відчуженість цього самотнього світу.

Тексти Станіслава Лема досліджувалися та перекладалися зарубіжними (Я. Анусевич, С. Баранчак, О. Бондарь, З. Божек, К. Гломбик, М. Дайновський, М. Жолинська, М. Краєвська, О. Кузьміна, К. Смердова, О. Снігірьов, Й. Тамбор), та українськими (Ю. Булаховська, І. Кияк, Р. Радишевський та ін.) лінгвістами, особлива увага спрямована до науково-фантастичного жанру. Роман «Соляріс», за класифікацією А. Штофа, належить до науково-фантастичних романів із пригодницькою фабулою за типовими мотивами *science fiction*, якому водночас властива і виразна філософська спрямованість [7, с. 41]. І. Кияк аналізує рівень сатиричної свободи та викриття образу «світу Лема» і вказує на те, що Станіслав Лем розглядає буття в контексті взаємодії людини та Всесвіту. Дослідниця стверджує, що такий підхід дає місце для аналізу психологічних проблем і почуттів, можливість запропонувати власні варіанти подолання ситуації [2, с. 5]. На думку А. Коленди, роман «Соляріс» більше є психологічним, ніж науково-фантастичним. У цьому творі фантастичний елемент виступає фоном для розкриття проблеми любові та відповідальності. Специфіка жанру виявляється у співвіднесенні вигаданих художніх засобів, таких як нелінійна розповідь, історія в історії, розкриття глибинних смислів у результаті поєднання, здавалося б, несумісного. Концепція людини в ізоляції, стражданнях, атмосфері жаху й небезпеки, у поєднанні з ірраціональним розвитком подій, розкриває приховані аспекти її сутності: жорстокість, відчай, егоїзм [3, с. 32].

Цей роман можна назвати гносеологічним, оскільки він присвячений проблемам самопізнання людини, які

розглядаються в різних його вимірах: як духовному самозаглибленні, так і суто науковому. У романі вчені-соляристи висувають суперечливі теорії, що не знаходять підтвердження. Науковці не співпрацюють між собою і не враховують неординарності предмета дослідження.

Особливістю фантастики Станіслава Лема є стимулювання популяризації наукових знань, обізнаності й освіти суспільства, що є однією з провідних тем письменника. Також автор звертає увагу на значущість комунікації, а сам науково-фантастичний твір сприймає як спосіб комунікації.

Об'єктом дослідження стало виявлення жанрових особливостей фантастики Станіслава Лема, фантастично-футурологічного спрямування творчості письменника та аналіз його філософського складника.

Ми виходимо з того, що література не відображає дійсність, але на її основі створює особливий художній світ, у процесі формування якого фізична реальність естетично спотворюється, деконструюється, дійсні значення перетворюються на контекстуальні значення. Художній світ літератури з такого погляду сприймається як реалізована в комбінації словесних значень система контекстуальних сенсів, у яких первинні значення естетично спотворюються. При цьому відносини між двома світами – художнім та реальним – можуть бути осмислені по-різному [4, с. 3]. Тут можна йти за М. Бахтіним, декларуючи автономність цих світів щодо один одного: «...два світи стоять один проти одного, абсолютно не комунікативні і водонепроникні один до одного: світ культури і світ життя, єдиний світ, у якому ми створюємо, вчимося, розмірковуємо, живемо і вмираємо; світ, у якому об'єктивується дія нашої діяльності, і світ, у якому ця дія дійсно відбувається» [1, с. 11–12]. А. Чудаков схарактеризував власні почуття від творчого процесу: «Чому приємно писати роман? Я занурююся у вигадану, хоча і реальну дійсність – у ту, у якій я б і хотів жити, а не в ту, у якій живу» [5, с. 547]. Відносини між світами – художнім і реальним – при всій їхній складності, при всьому

різноманітті їх трактувань будуються на їхній взаємодії, де навряд чи можлива повна автономність двох світів відносно один одного, але і повне злиття їх, так само як і тотальне ототожнення неможливе.

У статті аналізується елемент художнього світу, який відсилає до іншого світу, тобто одна вигадка апелює до іншої, але подається це так, ніби йдеться не про вигадку, а про фізичну реальність.

Один із фрагментів у «Солярісі» Станіслава Лема, що зацікавлює, герой-розповідач Кріс Кельвін приходить до доктора Сарторіуса: «Його худе обличчя, все в вертикальних лініях – так, мабуть, виглядав Дон Кіхот, – було безвиразне. Чорна зігнута пластина окулярів, спрямованих на мене, заважала мені говорити» [6, с. 23]. Цей фрагмент приваблює не стільки самим посиланням на портрет хрестоматійного літературного персонажа, а тим, як це описано. Навіть якщо бачити тільки саму вказівку на Дон Кіхота, то вже на цій підставі можна дійти певних сенсів цього сегмента, а через нього і характеру Сарторіуса з роману. Опис зовнішності літературного персонажа в «Солярісі» робиться через співвіднесення її не з якимось сегментом фізичної реальності, а з сегментом іншого художнього світу, тобто один художній світ розкривається через інший. Але на рівні мови описується так, ніби мова йде не про літературного персонажа, а про явище, яке реально існувало: «...так, напевно, виглядав Дон Кіхот» [6, с. 23]. Такий опис представляє Дон Кіхота не як вигадану особу, а як людину, що існувала в реальній дійсності або ж повинна там існувати. Через це вже Сарторіус, який є об'єктивно не менш вигаданим персонажем, ніж Дон Кіхот, несподівано наближається до переходу з художнього персонажа до фізичної реальності, адже читач, який знає, який вигляд мав (або ж міг мати) «справжній» Дон Кіхот, тепер знає яким є «справжній» Сарторіус.

У цьому випадку в романі «Соляріс» фантастичний персонаж входить у свідомість читача як вже реальний персонаж. Таким чином, художній персонаж в цьому сегменті

стає при сприйнятті читачем реальністю. І це робиться через опис зовнішності літературного персонажа і опису іншого літературного персонажа, власне, саме так фантастична вигадка перетворюється у свідомості читача на фізичну реальність.

Отже, виходячи з одного невеликого прикладу, художник, не відображаючи реальності, прагне для читача стати реальністю. Таким чином, реальність, створена мистецтвом, більш очевидна, ніж те, що ми звикли вважати фізичною реальністю. Слід додати: «в окремих випадках», враховуючи незвичайність наведеного сегмента з роману, «Соляріс» по-своєму унікальний, але водночас може бути визнаний одним із способів показу взаємодії художнього і реального світів. У всіх наведених прикладах буде явно і очевидно виникати те саме прагнення художньої реальності стати не просто фізичною реальністю, а реальністю ще більш реальною, ніж фізична; у цьому, як видається, складається одна з визначальних характеристик художнього світу.

Список використаної літератури

1. Бахтін М. До філософії вчинку. *Праці 20-х років*. Київ, 1994. С. 9–69.
2. Кияк І. Жанрові особливості фантастики й футурології Станіслава Лема: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.03 – література слов'янських народів. Київ, 2011. 187 с.
3. Коленда А. Жанрова своєрідність роману Станіслава Лема «Соляріс». *Зб. матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції*. Харків, 2018. С. 30–37.
4. Фоменко І., Фоменко Л. Художественный мир и мир, в котором живет автор. *Литературный текст: проблемы и методы исследования*. Тверь, 1998. Выпуск четвертый. С. 3–9.
5. Чудаков А. «Ложится мгла на старые ступени. Москва: Время, 2012. 638 с.
6. Lem S. Solaris. URL: www.bookswarez.prv.pl (дата звернення: 20.06.2022).
7. Stoff A. Powieści fantastyczno-naukowe Stanisława Lema. Warszawa, 1983. 133 s.

Ліна Ляпіна,

вчитель польської мови,

спеціалізована школа I-III ступенів № 23

з поглибленим вивченням англійської мови

Деснянського району міста Києва;

магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та

літератури (переклад включно), перша – польська),

Хмельницький національний університет.

Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. *Н. М. Торчинська*

НАРАТИВ ПОДОРОЖІ У ТВОРАХ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК

У статті досліджено нарративи подорожі у творчості лауреатки Нобелівської премії Ольги Токарчук на основі двох романів: «Мандрівка людей Книги» та «Бігуни»; зокрема розглянуто сучасну польську мандрівну прозу з культурологічного погляду; проаналізовано такі види мандрівок, як втеча від самої себе, від реальності, минулого; реальна мандрівка, сповнена пригод і вражень від побаченого; фантастична подорож уві сні, фантазіях, мріях – подорож у просторі та часі; розглянуто систему персонажів творів польської письменниці; з'ясовано, що герої Ольги Токарчук – це насамперед люди, які намагаються відшукати себе в просторі; увагу акцентовано на типології героїв-мандрівників і тематичному аспекті подорожі як засобі пошуку себе справжнього.

Ключові слова: *нарративи, подорож, мандрівник, травелог, типологія героїв, філософія, фланер, метажанр.*

In the article examining the narratives of the journey in the works of Nobel Prize winner Olga Tokarchuk on the basis of two novels: «The Journey of the People of the Book» and «Runners»; on publicized material of polish postmodernist writer considered modern polish traveling prose from culturological side; analyzed type of travel like escaping from oneself, from reality; real travel, full of adventure and impressions of what you saw; fantastic travel in dreams and fantasy – travel in space and time; considered personage system of polish writer composition. It was found out that Olga Tokarchuk's heroes are, foremost, people who are trying to find

themselves in space; emphasis is placed on the typology of traveling heroes and the thematic aspect of travel as a means of finding the true self.

Key words: *narratives, travel, traveler, travelogue, typology of heroes, philosophy, flannel, meta-genre.*

У сучасній літературі, зокрема й у польській, все більшої популярності набуває жанр подорожі, про що свідчать праці вітчизняних науковців, діяльність яких спрямована на вивчення й аналіз таких творів. Так, С. Чорноус проаналізувала еволюцію жанру подорожі в польській літературі, його специфіку, розглянула подорож як особливу літературну форму – від давніх до новітніх часів [7]. І. Кропивко на матеріалі творів українських і польських письменників-постмодерністів зробила спробу виявити специфіку персонажа-мандрівника й світу, що ним осягається, та жанрових моделей літератури мандрів [3, с. 99–103]. Крім того, мотив мандрів став предметом вивчення таких науковців, як О. Александров, Т. Белімова, А. Бідун, Н. Білецька, О. Гончар, В. Дудка, С. Дідух-Романенко, Ю. Запорожченко, М. Здуняк-Вікторовіч, О. Калинюшко, Е. Конончук, Н. Михайлівська, А. Огоновська, Е. Рибіцька, Х. Семерин, Л. Скорина, М. Шульгун та ін.

На перший погляд жанр подорожі виглядає «старим як світ». Пригадаймо хоча б усну народну творчість, де у казках, міфах та легендах, героїчних епосах і т. д. мотив дороги є провідним. Але оскільки жанр подорожі постійно змінюється, вбираючи в себе елементи інших жанрів, варто говорити про його модифікацію, його стильове різноманіття. Так утворилися самостійні жанри non-fiction, засновані на подорожі: щоденники, репортажі, подорожні нариси, науково-географічні описи, листи, путівники, травелоги, романи-подорожі та ін. Кожен із цих жанрів насамперед містить у собі накопичення певного досвіду, зібраного завдяки переживанням, відчуттям та спостереженням, покладеним в основу змісту твору. Але варто звернути увагу і на їхню динамічність та відкритість.

Останнім часом особливої популярності набувають травелогі. І не дивно, адже травелог – літературний жанр, у якому змальовані люди, події, краєвиди та враження автора, що з'явилися під час його подорожі, своєрідний звіт про подорож, що містить реакцію на побачене. Сучасний травелог – це мистецтво інтелектуальної подорожі зі здатністю проникнути в життя й культуру чужої країни. Це жанр, який часто супроводжується ілюстраціями і географічними мапами [4, с. 229–230]. Саме тому тут ми фіксуємо багато топонімів. Так, наприклад, в одному із розділів роману «Бігуни» Ольги Токарчук – «Куніцький. Вода II», який займає лише трохи більше 14 сторінок роману, – можна нарахувати 13 топонімів, із-поміж яких назви міст та сіл Хорватії (*Загреб, Трогір, Спліт, Віс, Коміж*), Франції (*Реймс, Шартр*), України (*Поляниця*), найменування держав (*Польща, Італія, Іспанія*).

Беручи до уваги постмодерне бачення світу сучасними письменниками, ставимо за мету дослідити *наративи подорожі* у творчості Ольги Токарчук, проаналізувавши такі види мандрівок: втеча від самої себе, від реальності, минулого; або ж реальна мандрівка, сповнена пригод і вражень від побаченого; чи фантастична подорож уві сні, фантазіях, мріях – подорож у просторі та часі. Відповідно захоплюючим буде і вивчення та порівняння *типології героїв* на матеріалі травелогу та роману-подорожі, що може дати цікавий матеріал для узагальнень щодо розвитку метажанру. Тому актуальність теми нашої статті зумовлена необхідністю вивчення творчості Ольги Токарчук – відомої польської письменниці українського походження, яка 2018 року стала лауреатом Нобелівської премії і яку члени Шведської академії разом із Фондом Нобеля нагородили найвищою відзнакою «за наративну уяву, яка з енциклопедичною пристрасстю представляє перехід меж як форму життя».

Об'єктом нашого дослідження стали дві книги письменниці: «Бігуни» та «Мандрівка людей Книги», а також їхні герої. Обидва романи про пошуки себе, свого місця, де

завжди добре і затишно. І хоч вони про різні епохи (так, наприклад, у романі «Мандрівка людей Книги» йдеться про події XVII ст., а тревелог «Бігуни» розповідає нам про «сучасних кочівників, якими є усі ми»), та все ж у них є дещо спільне: герої Токарчук шукають себе через подолання відстаней.

Остап Сливинський, перекладач творів Ольги Токарчук українською мовою говорить: «Її герої – це люди, які однією ногою стоять у нашому звичайному світі, до якого ми всі звикли, а іншою – у світі фантазій, ностальгії, прихованих бажань». Обидва твори є знаковими у творчості письменниці. Саме романом «Мандрівка людей книги» О. Токарчук дебютувала 1993 року. А за роман «Бігуни» (2007) авторка 2008 року отримала престижну національну польську премію «Nike», а у травні 2018 р. – Міжнародну Букерівську премію.

Багато літературознавців досліджувало жанр подорожі, але дотепер не визначено загальних критеріїв його трактування. За основу у статті беремо погляди О. Деремедведь, яка пропонує поділити літературу мандрів на три самостійні ареали: власне художній (включає твори про вигадані мандри); описи реальних поїздок (наприклад, нотатки науково-популярного характеру) та література фронтіру (фольклорні історії, анекдоти, автобіографії золотошукачів, щоденники переселенців тощо) [2, с. 9]. Відповідно до такого поділу роман «Мандрівка людей Книги» Ольги Токарчук належать до власне художнього ареалу, адже тут ми бачимо події вигаданих мандрів, сповнені фантастичних пригод. «Бігуни» ж містять розповіді, засновані на реальних подіях, де авторка ототожнюється з головною героїнею. В описаних письменницею пригодах мандрівників кожен може побачити себе, своїх рідних. Тонко зображено і психічний стан подорожанина. *«Подорож завше починається зі стану, який можна б окреслити як захлинання простором. Тіло ледь помітно тремтить у нервовій напрузі, голова йде обертом від споглядання придорожніх краєвидів. Потрібно чимало часу, аби людина, яку доброхіть чи силою обставин вирвано з місця, де вона жила, повернулася думкою до полишеного позад себе», –*

говорить оповідач роману «Мандрівка людей Книги» [6, с. 3]. (*«Każda podróż zaczyna się od stanu, który można by określić jako zachłyśnięcie się przestrzenią. Ciało ledwie zauważalnie drży z podniecenia, w głowie się kręci od mijanych krajobrazów [...] Ludzie identyfikują się z miejscem, gdzie zapuszczają korzenie, jakby życie bez tego wrastania w ziemię było tylko namiastką, czymś bez znaczenia [...] A jednak podróżowanie jest najgłębszym doświadczeniem przemijalności i zmiany oraz nieprzywiązywania się do szczegółu»*) [10, с. 51]).

У творах Ольги Токарчук з'являється модель героя-мандрівника, який не просто подорожує світом, а **блукає в пошуках Істини**. Часом це має вигляд безцільної мандрівки, де персонаж може навіть не мати імені, бути, як здається на перший погляд, просто спостерігачем, інкогніто, невидимкою, звичайним собі фланером (наприклад, головна героїня роману «Бігуни»). Але насправді її герої постійно перебувають у русі, поспіху, гонитві, намагаються вхопити «дух сучасності». Представлені в різних іпостасях, таких як турист, представник певної субкультури, шукач пригод і т. п., герої моделюють життєвий шлях пізнання себе і світу.

Людина-блукалець, сучасний кочівник – ось ким є героїня «Бігунів». Вона керується думкою, що *«кращим завжди буде те, що перебуває в русі, ніж те, що спочиває; що зміна шляхетніша за нерух; що незрушимо мусить розпастися, zdegradувати й обернутися в прах, рухоме ж триватиме вічно»* [5, с. 5]. (*«...mimo wszelkich niebezpieczeństw – zawsze lepsze będzie to, co jest w ruchu, niż to, co w spoczynku; że szlachetniejsza będzie zmiana niż stałość że znieruchomiałe musi ulec rozpadowi, degeneracji i obrócić się w perzynie, ruchome zaś – będzie trwało nawet wiecznie»*) [9, с. 8]). Письменниця у своїх роздумах звертається до думки, яку ще у V ст. до н. е. озвучив давньогрецький філософ Геракліт Ефеський у єдиному відомому творі «Про природу»: «Усе плине, усе змінюється», а отже, «Не можна двічі ввійти в одну й ту саму річку». Тому героїня роману «Бігуни», як та мінлива мандрівна ріка, не може надовго

затриматися на якомусь місці. Її енергія *«виникає з руху – з похитування автобусів, гуркоту літаків, гоїдання поромів і потягів»* [5, с. 8]. (*«Moja energia bierze się z ruchu – z trzęsienia autobusów, z warkotu samolotów, z kołysania promów i pociągów»* [9, с. 12]).

Іншим прикладом мандрівника, що *«плинув наче той Улісс бурхливим потоком життя, від порту до порту»* [6, с. 8] у пошуках Істини, є головний герой роману «Мандрівка Людей Книги» – Маркіз та його втаємничені приятелі, у яких *«зародилася ідея мандрівки у пошуках утраченої Книги»* [6, с. 13]. Одночасно з Маркізом письменниця змальовує ще одного героя – Гоша, із яким знайомимося на початку твору. Будучи ще зовсім малим (п'ятирічним хлопчиком), він вирушає в подорож від монастирських стін до Парижа, бо, як говорить авторка, *«в ті часи всі дороги вели до цього міста»* [6, с. 5]. Ця подорож – цілком реальна. Прибувши до визначеного місця і влаштувавшись конюхом на стайні одного заїжджого двора, він придивляється до людей, *«які тривали в неперервній мандрівці»* [6, с. 7]. І знову перед нами постає цілком звична ситуація: на заїжджому дворі зупиняються люди, котрі насправді мандрують – чи то з метою відпочинку, чи то їдучи в гості до рідні або друзів, знайомих, чи просто змушені вирушити в дорогу через певні обставини.

І ось тут відразу з'являється той важливий аспект, на якому досі не акцентували уваги: враження від подорожі будуть різнитися залежно від мети мандрівки. Так, наприклад, один із героїв «Мандрівки людей Книги» – Барлінг – здійснює *«банальну мандрівку з конкретною метою: їде забрати зі школи свого учня»* [6, с. 107]. Тому до зустрічі з Маркізом його мандрівка має конкретну мету, але немає того значно глибшого сенсу, який би сповнював кожен хвилину життя. Як це сталося з Гошем, німим конюхом, який через обставини вирушає в подорож із Маркізом та його друзями. На початку твору мета блукань не досить зрозуміла хлопцю, проте є практичною. Він виконує свою роботу: везе людей, котрі йому платять, туди,

куди скажуть. Але поступово його мандри набувають метафізичного характеру. Місця, через які пролягає їхній шлях, такі як замок пана де Шевійона, кам'яний дім на узбіччі гори і, зрештою, сам монастир, набувають значення таємних підказок, що можуть бути дороговказами до розгадки таємниць людських долі. Таким чином, авторка показує нам ірраціональний зв'язок між мандрівниками і простором, де простір представлений у трьох площинах – реалістичній, внутрішній і міфічній.

Варто звернути увагу й на те, що для сучасного покоління слово «подорож» найчастіше асоціюється із туристичною мандрівкою, такою, яка слугує для задоволення естетичних потреб, розваг. Але так є не завжди. Адже здавна були і надалі існують подорожі, пов'язані, наприклад, із торговельною метою, військовою справою або так звані релігійні, паломницькі мандри, у результаті яких з'явилася паломницька література. І якщо спочатку однією з переважаючих рис подорожнього письменства був наративний характер оповіді, то сьогодні це зовсім не так. Подорожня література все більше і більше набуває філософського змісту, що особливо простежуємо у творчості Ольги Токарчук. У «Мандрівці людей Книги» читаємо: *«На початку подорожі важлива не стільки мета, скільки саме пересування у просторі й часі. Думка має тоді стільки місця, що може плунути собі лінкувато, а погляд розпросторюється у безмежжі, як пелюстки розквітаючого маку. Однак мандрівка – це найглибше пізнання проминальності та зміни, а ще неприв'язуваності до дрібниць»* [6, с. 37]. (*«Na początku podróży nie tyle ważna jest cel, ile samo przesuwanie się w przestrzeni i czasie. Myśl ma wtedy tyle miejsca, że może leniwie płynąć, a wzrok prostuje się na rozległym krajobrazie jak płatki rozkwitającego maku. [...] Podróż uczy także nieprzywiązywania się do szczegółu»*) [10, с. 51–52]).

У творах письменниці перед нами постають герої, які перебувають у постійному русі, вони динамічні. І саме в цій динаміці простежується життя. Не існування, а справжнє життя. На думку героїні роману «Бігуни», *«плинність, мобільність,*

ілюзорність – ось що значить бути цивілізованим. Варвари не подорожують, вони просто йдуть до мети або вчиняють наїзд» [5, с. 51]. («Płynność, mobilność, iluzoryczność – to właśnie znaczy być cywilizowanym. Barbarzyńcy nie podróżują, oni po prostu idą do celu albo dokonują najazdów» [9, с. 16]).

У романі «Мандрівка людей Книги» яскраво змальовано рух людини в часі і просторі. Він метафізичний. Це ніби паралельна реальність, котра додає відчуття впевненості там, де не спрацьовує досвід, логіка. Так, наприклад, героїня вищезгаданого твору – Вероніка – у всіх важких ситуаціях, коли мала ухвалити відповідальне рішення, *«поклала надію на сон, на той незглибимий простір, де Бог звик давати їй вказівки» [6, с. 84].*

Як бачимо, персонажі творів Ольги Токарчук використовують усі свої органи чуття, аналізуючи простір. Тут не можна не згадати книги відомого психоаналітика, психолога, філософа – Карла Густава Юнга «Спогади, сновидіння, роздуми». Цей автобіографічний твір – спроба подорожі всередину самого себе. Саме тому можемо побачити в ній барвисті описи власних спогадів, фантазій, мрій і головне – снів [11, с. 159–176].

Подібний метод мандрівки в глибину свого ества використовує і Вероніка. Адже саме уві сні ми знімаємо маски і стаємо справжніми, такими, як були в дитинстві. Пізніше, дорослішаючи, втрачаючи ілюзії та сподівання на увагу всього світу, ми безупинно проводимо діалоги з самим собою, намагаючись чинити правильно. Але, прагнучи побороти свою самотність, покинутість, ми знову одягаємо маску і дуримо насамперед себе, а потім і всіх, хто нас оточує. Тож саме сон переносить нас в інший час та простір і допомагає віднайти відповіді на поставлені життям запитання. Перебуваючи в диліжансі під час подорожі, вночі, починаючи дрімати під монотонне торохтіння коліс та довірливу бесіду, що давно уже перетворилася в монолог, Вероніка *«раптом відкрила в собі себе давно забуту» [6, с. 88].*

Час та простір відіграють важливу роль у романі «Мандрівка людей Книги», особливо співвідношення 'смерть – простір'. Свідками смерті обох героїв є не люди, а гори. Вони помирають у присутності обрію і сонця. «*Вероніка померла, перш ніж сонце розірвало пуга покраяного гірськими вершинами горизонту*» [6, с. 160]. («*Weronika umarła, zanim słońce uwołniło się z pęt poszarpanego górskimi szczytami horyzontu*» [10, с. 224]). «*Маркіз полегшено зітхнув. Сперся на торби і спокійно споглядав, як поволі осідає сонце в зелену долину. [...]бачив небо і землю, їх спинала згасаюча брошка сонця; бачив повільну зміну кольорів – вони переходили від густої напруги до настельного спокою*» [6, с. 167]. («*Markiz odetchnął z ulgą. Opadł na torby i spokojnie patrzył na zniżające się powoli słońce i zieloną dolinę. [...] widział niebo i ziemię spięte gasnącą broszką słońca, widział powolny ruch kolorów przechodzących z intensywności w uspokojenie pasteli*» [10, с. 234]). Так природа реагує на смерть героїв. Простір і людина не можуть існувати один без одного.

Будучи психологинєю не тільки за професією, а й за покликанням, письменниця посилається на філософські роздуми М. Хайдеггера, у працях якого дорога постає як образ мислення. І в пізніх текстах науковця, і у творах Ольги Токарчук є лісові, польові, довколишні дороги. Героїня роману «Бігуни» зізнається: «*Перша моя подорож була крізь поля, пішки*» [5, с. 4]. («*Pierwszą swoją podróż odbyłam przez pola, piechotą*» [9, с. 6]). Згодом любов до блукань переросла у хворобу, головним синдромом якої є пошуки недосконалого та спроба щось змінити в собі, аби отримати полегшення, переосмислити все і стати кращою, чистішою, чеснішою насамперед стосовно себе. Звісно, це не так просто, бо, як говорив Господь у «Пролозі на небесах» із драми Й. В. Гете «Фауст»: «Хто йде вперед, той завжди блудить» [1, с. 1]. Та саме ці блукання, як не дивно, і надають сил, допомагають усвідомити сенс життя, «перезарядитися», адже будь-яка дорога завжди має точку відправлення і прибуття. Це зовсім не дорога в нікуди, хоча, за

М. Хайдеггером, «польова» та «лісова дорога» – метафора стежки, що не має певної конкретної цілі чи керунку. Достеменно невідомо, куди вони можуть завести. Вони повні несподіванок. Кожне відхилення від основної дороги є плідним. Блукаючи такими «стежками», завжди можна дізнатися щось нове, знайти, випробувати себе [8, с. 225–232]. Звісно, блукаючи, можна і заблукати. Ніколи немає впевненості, бо простір приховує таємницю. Але в тому і полягає весь сенс мандрівки – блукаючи, розгадати її, знайти *свою* дорогу. А оскільки пройти в лісі однією і тією ж стежкою практично неможливо: обов'язково зіб'єшся з дороги, хіба що якщо неухильно йти втаврованою стежкою і не піддаватися на спокусу зазирнути за ріг, то так або інакше кожна така мандрівка збагачує, загартовує, наповнює мандрівника чимось безцінним.

Прикладом справжньої блукальниці, безперечно, є Аннушка, героїня однойменного розділу роману-подорожі «Бігуни», що одного разу вирішила не повертатися додому, де на неї чекав хворий син, недолугий чоловік та свекруха. Її єдиний «вихідний» за тиждень «пішов не за планом». Раптом вона вирішила стати втікачкою, яка блукає не тому, що не знає дороги, а тому, що стомилася, і, не відчуваючи підтримки серед рідних, втратила себе. Себе таку, якою була вдома, коли ще не мала власної сім'ї, була дитиною. Мріяла стати вчителькою... І просто мріяла... Безцільно «катаючись» від однієї станції метро до іншої, вона намагається заглушити свій біль, забутися. І зрештою вперше за довгий час по-справжньому міцно заснула десь в котельні на картонках. Її сон спокійний, без думок.

Аннушка – справжня героїня М. Хайдеггера: блукальниця без певної мети і керунку. Та навіть настільки заплутана дорога кудись приводить. У нашому випадку дорога брудними нічними вулицями Москви, станціями метро та залізничними станціями приводить героїню до кінцевої мети – ДОДОМУ. Власний дім стає для Аннушки і точкою відправлення, і точкою прибуття. Випробувавши себе, дозволивши зробити те, що хочеться, а не

те, що мушиш, проаналізувавши своє життя, вона повернулася додому, сповнена сили далі «нести свій хрест». Дорога та безцільні блукання зміцнили її. Дали можливість на якийсь час знову стати собою. Бо, перебуваючи у незнайомому місці серед незнайомих людей, ми, мабуть, і є справжніми, адже не мусимо носити маску, яку одягли самі або яку нам «нав'язало» оточення.

Отже, письменниця наголошує на тому, що її книжки – про все на світі, бо вони насамперед про людину в часі, яка намагається розшукати себе в просторі. А час у житті її героїв «незмінно точиться колом» [6, с. 4]. Все в природі має свою циклічність: на зміну ночі приходить день, змінюються пори року, після дощу на небо виходить сонце, а після життя на Землі приходить смерть. Тільки ще достеменно не відомо, чи смерть не є початком нового життя. Алхіміки, мудреці, філософи – втаємничені друзі Маркіза, головного героя «Мандрівки людей Книги», розуміючись на магії, уміючи перетворювати метал на золото, зовсім не прагнуть знайти Грааль та отримати вічне життя, для них куди важливіше було знайти Книгу, тобто пізнати (віднайти) себе.

Книги Ольги Токарчук спрямовані на людину, яка прагне існувати, мріяти, розвиватися, пізнавати себе та істину, бо, як говорить письменниця: *«Люди подорожні стають мудріші не лише тому, що здобувають досвід нових краєвидів і подій, а й тому, що самі для себе перетворюються на миготливі пейзажі і на них можна поглянути із заспокійливої відстані. Тоді помічаєш щось більше, аніж самі деталі»* [6, с. 38]. (*«Podróżujący ludzie stają się mądrzejsi nie tylko dlatego, że wciąż doświadczają nowych widoków i zdarzeń, ale przez to, że sami dla siebie stają się mijanym pejzażem, na który można popatrzeć z kojącego dystansu. Dostrzega się wtedy więcej»* [10, с. 52]).

Твори письменниці значно впливають на формування світоглядних позицій молоді, а також сприяють активізації в читача бажання подорожувати, нагромаджувати досвід, тобто ставати кращим, розумнішим, мудрішим.

Список використаної літератури

1. Гете Й. Фауст: URL : <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=145> (дата звернення: 11.05.2022).
2. Деремедведь О. Жанрові особливості англійської жіночої літератури кінця XVIII першої половини IX століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04 – «Література зарубіжних країн». Сімферополь, 2008. 24 с.
3. Кропивко І. Постмодерністська література мандрів: персонаж, трансгресія, жанр. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород, 2018. № 1. С. 99–103.
4. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2 : М–Я. 624 с.
5. Токарчук О. Бігуни: роман. Пер. з пол. О. Т. Сливинського, худож.-оформлювач О. М. Артеменко. Київ : ТОВ «КЕТС», 2013. 416 с.
6. Токарчук О. Мандрівка людей книги. Переклад з пол. Н. Бічуя. Львів : Літопис, 2004. 176 с.
7. Чорноус С. Еволюція жанру подорожі у польській літературі: URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/31832/08-Chornous.pdf?sequence=1> (дата звернення: 11.05.2022).
8. Buczyńska-Garewicz H. Język przestrzeni Heideggera (cz.II) Droga: URL : https://eu.docs.wps.com/1/sAN4X10eZs_ZWhAejktWspXQ (дата звернення: 11.05.2022).
9. Tokarczuk O. Bieguni. Kraków : Wydawnictwo Literackie Sp. Z o.o., 2019. 450 s.
10. Tokarczuk O. Podróż ludzi Księgi. Kraków : Wydawnictwo Literackie Sp. Z o.o., 2020. 256 s.
11. Prus P. Wspomnienia, sny, myśli. (Nie)świadoma biografia C. G. Junga. URL : <https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/1411/szhf.2013.040,Prus.pdf?sequence=1> (дата звернення: 11.05.2022).

Олена Матвіюк,
вчитель польської мови,
Подільський науково-технічний ліцей
для обдарованої молоді, м. Вінниця;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. пед. наук, ст. викл. **О. П. Ранюк**

ПОЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ У ПЕРЕКОНАННЯХ РОМАНА ДМОВСЬКОГО

У статті описано процес становлення націоналістичного світогляду ідеолога польського націоналізму Р. Дмовського; проаналізовано основні напрями його суспільно-політичних ідей; підкреслено, що ідеї та концепції Р. Дмовського до цього часу впливають на політичну думку сучасної Польщі.

Ключові слова: націоналізм, Польща, релігія, національне питання, ідеологія.

Artykuł opisuje proces kształtowania się światopoglądu nacjonalistycznego ideologa polskiego nacjonalizmu R. Dmowskiego; analizowane są główne kierunki jego idei społeczno-politycznych; podkreśla się, że idee i koncepcje R. Dmowskiego nadal wpływają na myśl polityczną współczesnej Polski.

Słowa kluczowe: nacjonalizm, Polska, religia, kwestia narodowa, ideologia.

Націоналізм як політична ідеологія поширився і закріпився в Європі в XIX ст., а в XX ст. у своєму зрілому вигляді був конкретною ідеологічною пропозицією і відігравав значну роль, особливо в умовах активізації зусиль щодо об'єднання націй у державах, створених або відновлених після років полону. Однак через різні місцеві політичні традиції, структуру суспільства чи релігійні проблеми націоналізм різних народів не був тотожним, набуваючи форм, характерних для певної спільноти. Тому сьогодні багато дослідників вважають за краще говорити про

«націоналізми», а не про «націоналізм». Роман Дмовський був одним із засновників цієї течії, думки якого стали основою для націоналістичних ідей у Польщі. Важливість його тверджень та звернення до ідей націоналізму сьогодні визначає *актуальність* теми нашої розвідки.

Метою статті є аналіз польського націоналізму відповідно до тверджень Р. Дмовського.

Роман Дмовський народився 9 серпня 1864 року в с. Каміонек поблизу варшавського району Прага. Роман Дмовський дуже поважав своїх батьків, неодноразово з гордістю розповідав про важку роботу батька, про його патріотизм та інтерес до політики. Коли його батько помер, Роману було 20 років. Він важко пережив смерть матері 1914 року, за кілька місяців до початку війни. Через почуття до діда взяв літературний псевдонім Казімеж Вибрановський. Роман Дмовський навчився читати у п'ять років. Проте в молодшій школі він провів 11 років – два роки у другому, третьому та четвертому класах. Як пише В. Конопчинський: «Не з причини відсутності здібностей, але через неабияке неробство» [5, с. 78]. У п'ятому класі гімназії розпочав політичну діяльність за незалежність Польщі. Разом зі своїм другом В. Коротинським він заснував таємну студентську групу під назвою «Strażnica».

Із 1886 року Р. Дмовський навчався на фізико-математичному факультеті Варшавського університету в секції природничих наук, яку вважав необхідною для загальної освіти. Успішно склав випускні іспити та захистив кандидатську дисертацію «Внесок у морфологію капілярного шлему». 1881 року Р. Дмовський був організатором великої демонстрації до сторіччя Конституції 3 травня. 1889 року він був прийнятий до «Польської Ліги» – організації іммігрантів. Р. Дмовський разом із З. Баліцьким та Я. Л. Поплавським став одним із лідерів новоствореної польської громади. Згодом Р. Дмовського ув'язнили в 10-му відділі Цитаделі у Варшаві за підготовку згаданої патріотичної демонстрації. Через чотири місяці його відправили за межі Польського Королівства, до Оттави. На той

час він написав кілька важливих програмних статей, зокрема різко критикував політику прихильників урегулювання стосунків з Росією. 1895 року він втік із заслання за межі Росії, разом із З. Балицьким і Я. Л. Поплавським реорганізував «Польську Лігу», змінивши організаційну структуру та політичну стратегію, а також назву організації на «Національну Лігу». Найважливішою метою «Національної Ліги» було формування сильної, сучасної польської нації, здатної протистояти іншим націям, виконуючи власну історичну місію та прагнучи створити державу. Загалом Р. Дмовський був освіченою, ерудованою людиною, вільно володів англійською, французькою, португальською та російською мовами, добре розумів німецьку. Р. Дмовський ніколи не був одружений. Своє холостяцьке життя він пояснював відданістю польському народу.

Національне питання в широкому сенсі займає ключове місце у творчій та ідейній спадщині Р. Дмовського. Серед питань, що турбували Р. Дмовського протягом усього життя, можна виокремити: що таке «народ», «нація»; яким повинна бути національна держава; яке значення в державі національних меншин; які обов'язки людини по відношенню до свого народу тощо. Варто зазначити, що Р. Дмовський не вважав створену ним ідеологію політичною доктриною і не дуже любив використовувати термін «націоналізм», замінюючи її словосполученням «польська національна ідея» [6, с. 17].

Однією з найважливіших праць у творчості Романа Дмовського є книга «Думки сучасного поляка», опублікована 1903 року. Раніше її фрагменти друкувалися у «Przegląd Wszepolski», що виходив у Львові. У вступі до «Думок сучасного поляка» Р. Дмовський написав проникливі слова про те, що означає бути поляком: «Я поляк. Це слово має глибокий смисл та багато чого означає. Зокрема, це означає, що я належу до польського народу протягом усього його існування, як сьогодні, так і в минулі століття, так і в майбутньому. Я поляк, тому всією неосяжною своєю душею я живу життям Польщі, її

почуттями, ідеями, потребами, прагненнями та цілями. Я поляк, тому й обов'язки у мене польські... Все, що польське, моє: ні від чого я не можу відмовитись. Я можу пишатися всім великим у Польщі, але я маю прийняти і приниження...» [3].

Щодо трактування поняття 'народ', Дмовський зазначав, що розуміння цієї проблеми залежить від особистості самого автора, від його почуття національної належності. У Р. Дмовського теж відбулася еволюція поняття 'народ'. Спочатку його світогляд базувався на англійських ідеях стосовно демократії та народу. Він вважав, що належність до народу, базується на розумі, свідомості. Але з часом, після поїздки до Японії, Дмовський зробив висновок, що головним є не розум, а інстинкт. Він зазначав, що основою патріотизму є незалежний від волі особистості моральний зв'язок із народом, зв'язок, що визначає обставини, коли особистість поєднується протягом поколінь зі своїм народом, тобто не має власної волі та повинна підкорятися загальній волі народу, всіх її поколінь, що виражається в «успадкуванні інстинктів» [7]. Відповідно ці інстинкти сильніші не лише від розуму, але й від інстинкту самозбереження. Саме тому в його націоналістичній концепції поняття «нація» є базовою категорією. Ключовою метою Р. Дмовського була активізація процесу формування в польському народі національної самосвідомості, яка повинна замінити застарілі форми ідентифікації (сімейні, суспільні, релігійні тощо) [1].

Р. Дмовський дотримувався ідеї національної держави, відкидаючи демократичний постулат про багатонаціональну державу. Створення польської держави передбачало об'єднання всіх етнічних земель Польщі. Держава – це власність народу, національні меншини – це тільки громадяни держави, що не несуть моральної чи історичної відповідальності за її долю, а тому їхній на державу повинен бути обмеженим.

Також Р. Дмовський протягом усього періоду своєї політичної діяльності особливу увагу звертав на проблему релігії. Він вважав, що католицька церква повинна мати владу

тільки над душами людей, а не прагнути конкурувати за політичну владу в державі. У перспективі Р. Дмовський планував перетворити церкву з релігійного суспільного інституту в національний. У праці «Kościół, naród i państwo» (1927) він виступив з ідеєю виховання польського суспільства в дусі радикального націоналізму та виокремив фундаментальні принципи побудови польської держави на основі католицизму. Основним лозунгом «польської національної ідеї» стали постулати християнської моралі «Бог та Батьківщина». Католицизм повинен бути головною релігією в Польщі, всі інші повинні підтримуватися державою. Р. Дмовський зазначав, що «католицизм – це не додаток до польщизни... Він є в її основі, є суттю. Польська держава – це католицька держава...» [2, с. 97–98].

У працях Р. Дмовського міститься досить детальні твердження щодо його розуміння питання про те, що таке бути поляком, якими є поляки, у чому суть польського національного характеру. За його словами, без розуміння цього неможливо вирішувати практичні завдання побудови держави, а і є головним національним завданням. Отже, Р. Дмовський – представник польської політики кінця XIX – початку XX ст., а його ідеї та концепції до цього часу впливають на політичну думку сучасної Польщі.

Список використаної літератури

1. Зелинский М. В. Роман Дмовский как идеолог и теоретик польского национализма. *Молодий вчений. Историчні науки*. 2014. № 1 (03).
2. Dmowski R. *Kościół, naród i państwo. Wybór pism*. Poznań, 2014. Т. 1.
3. Dmowski R. *Myśli nowoczesnego Polaka*. Lwów, 1907. 279 s.
4. Dmowski R. *Postawy polityki polskiej. Wybór pism*. Poznań, 2014. Т. 1.
5. Kułakowski M. [Józef Zieliński] *Roman Dmowski w świetle listów i wspomnień*. Londyn: Gryf Publications, 1968. Т. 1. 432 s.
6. Micewski A. *Roman Dmowski*. Warszawa: Verbum, 1971. 423 s.
7. Wapiński R. *Roman Dmowski*. Lublin, 2002. 200 s.

Марія Микулич,
вчитель польської мови та літератури,
Суботня польська школа в м. Самбір, Львівська область;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. **І. В. Горячок**

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті аналізуються теоретичні основи дитячої літератури, зокрема звертається увага на суперечливість понять «дитяча література» та «література для дітей»; також виокремлено основні властивості та функції дитячої літератури; визначено її роль для розвитку особистості дитини.

Ключові слова: *художня література, дитяча література, література для дітей, функції дитячої літератури, ознаки дитячої літератури.*

The article analyzes the theoretical foundations of children's literature, in particular, attention is drawn to the contradictions between the concepts of «children's literature» and «literature for children». The main properties and functions of children's literature are also highlighted. Its role in the development of the child's personality is determined.

Key words: *fiction, children's literature, literature for children, functions of children's literature, features of children's literature.*

Для формування особистісних якостей підростаючого покоління незаперечне значення має доцільне використання художніх творів для дітей як суттєвого засобу розвитку особистості дитини: її інтелекту, загальнолюдських цінностей, збагачення її знань та уявлень про світ і людину, виховання духовно-естетичних потреб, засвоєння гуманістичних основ міжособистісного спілкування. Дитяча книжка чи то українського, чи то зарубіжного автора не тільки розширює кругозір дитини, ознайомлює її з новими і цікавими подіями, явищами, а й допомагає сформувати знання, уміння й навички

літературознавчого, естетичного, етичного характеру, здатність засвоювати художні цінності, готує до самостійної зустрічі з мистецтвом слова, до самоосвіти і самовиховання.

Дитяча література – це органічний складник загальної літератури зі всіма притаманними їй властивостями, при цьому орієнтованою на інтереси читача-дитини. Важливо, що ця література має художню специфіку, яка підпорядкована дитячій психології.

Теоретичні проблеми дитячої літератури перебувають у центрі уваги фахівців багатьох галузей, зокрема психологів, педагогів, літературознавців та ін. Різні аспекти цього питання презентовано в дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких варто назвати праці Н. Богданець-Білокаленко, І. Бойцун, Н. Дев'ятко, Т. Качак, В. Кизилова, Л. Мацевко-Бекерської, Л. Овдійчук та багатьох інших.

Метою нашої статті є дослідження теоретичних основ дитячої літератури, зокрема її специфіки та функцій.

Як відомо, тлумачення терміну «дитяча література» – досить суперечливе. У сучасних словниках і літературознавчих довідниках знаходимо два різні визначення. Зокрема, Ю. Ковалів у «Літературознавчій енциклопедії» розрізняє «дитячу літературу» і «літературу для дітей» і подає таке трактування: «Дитяча література – усна і писемна словесність, творена дітьми. До неї належать безпосередньо пов'язані з грою різні жанри фольклору... Поняття «дитяча література» охоплює також перші спроби пера юних початківців (поезія, проза тощо), опубліковані в періодиці для дітей» [4, с. 56].

У «Лексиконі загального та порівняльного літературознавства» Л. Сердюк подає інше визначення, вважаючи, що «дитяча література – художні, наукові, науково-популярні твори, які написані для дітей. Найчастіше в це поняття входять також твори «дорослої» літератури, що назавжди увійшли в коло дитячого читання» [5, с. 83]. Хоча таке тлумачення у «Літературознавчій енциклопедії» Ю. Ковалів пропонує для позначення поняття «література для дітей».

Проблему дефініції поняття «дитяча література» висвітлює у своєму науковому доробку О. Папуша. Літературознавець стверджує, що «у площині здорового глузду поняття «дитяча література» виникає на перетині трьох уявлень про дитячий твір (як результат цілеспрямованої діяльності людини), дитяче читання (як взаємодію дитини з текстом твору – читання, слухання, перечитування, переказування, доповнення і т. д.) та дитячу книгу (як канонізовану форму, фізичний спосіб існування твору)» [6, с. 175].

Т. Качак вважає, що поняття «дитяча література» має два значення: вузьке (це література, створена самими дітьми) і широке (література, написана письменниками для дітей різного віку), як зазначається у «Літературній енциклопедії дитячої літератури»: «література, творена безпосередньо дітьми або для дітей» [3, с. 17].

У контексті аналізу художніх творів, написаних письменниками для дітей і тих, що ввійшли до кола дитячого читання, літературознавці послуговуються обома термінами. Однак з огляду на більшу точність доречно було б вживати термін «література для дітей».

І. Бойцун так висловлюється про літературу для дітей: «Література для дітей – це насамперед етичний складник у формуванні дитини, те, що розвиває не лише її культурний потенціал, а й здібності, зокрема творчі. Я представляю таку літературу для дітей, що дає змогу їм не просто дізнаватися про щось нове, а й завдяки методам розвитку творчого мислення стимулює і розвиває їхній творчий потенціал» [2, с. 11].

Література для дітей як складова частина літератури має свою специфіку: відповідає рівневі знань, життєвому досвіду, психологічному розвитку дитини, орієнтується на певне тематичне коло, жанрові характеристики та поліграфічне оформлення. Її особливості зумовлені віковими потребами читачів, адже кожен художній твір розрахований на певну категорію реципієнтів, адресований дітям певних вікових груп: молодшої та середньої дошкільної (3–7 років), старшої

дошкільної та молодшої шкільної (7–11 років), середньої шкільної (7–11 до 14–15 років) та старшої шкільної (15–18 років) груп [3, с. 34]. Цей поділ умовний, бо не завжди можна встановити межу між віковими групами, що залежить від розвитку дитини, її природних здібностей, навичок, культури читання тощо. Часто твір презентовано для читачів молодшої та середньої чи середньої і старшої шкільних груп. Однак деякі дослідники літератури для дітей виступають проти такого поділу.

Ми погоджуємося з визначеннями авторів підручника з дитячої літератури Д. Білецьким та Ю. Ступаком, що «...дитяча література... є органічною частиною всієї художньої літератури і всіма своїми засобами здійснює спільну всієї літературі мету – виховує молоде покоління... Отже, дитяча література невіддільна від загального літературного процесу: вона формується на ґрунті загальної художньої літератури, тобто літератури для дорослих, на основі законів педагогіки й психології і здійснює єдність принципів мистецтва і педагогіки...» [1, с. 7].

Вважаємо за необхідне вказати на найхарактерніші ознаки дитячої літератури, опираючись на думку Д. Білецького та Ю. Ступака:

а) наявність у творі предметного, конкретно-життєвого художнього образу;

б) ліризм розповіді;

в) динамічність розвитку сюжету;

г) багатство, точність та емоційність мови [1, с. 15].

Названі ознаки властиві й літературі, адресованій дорослому читачеві, але особливо важливі для дитячих творів, адже без них ці твори не можуть мати успіху в дітей.

Здавна відомо, що література для дітей враховує вікові потреби і можливості маленьких читачів, вона тісно пов'язана з педагогікою. Однак не можна вбачати у ній тільки «педагогічне», бо така позиція спотворює її суть, виводить за межі мистецтва, обмежує освітньо-виховне значення. Отже,

традиційними функціями дитячої літератури педагоги вважають виховну та освітню. Виховувати кращі моральні якості дитини, сприяти формуванню цілісної, всебічно розвинутої особистості – мета дитячої книжки. Адже їй притаманні дидактичність, педагогічна наснаженість, що й вирізняє з-поміж інших текстів.

Комунікативна функція привертає дитину до книги, допомагає краще зрозуміти себе, навчає висловлювати свої думки та почуття. Тексти пропонують приклади мовленнєвої поведінки, розширюють словниковий запас читачів, формують мовленнєвий досвід. Спілкування з книгою, а отже, з її автором має допомагати дитині подолати не тільки комунікативні бар'єри у повсякденному житті, а й невпевненість у собі.

На думку психологів, естетична функція літератури є не менш важливою, адже через читання відбувається формування первинного уявлення про прекрасне, про мистецькі жанри та напрями, відчуття краси поетичного чи прозового твору. Зважаючи на те, що у своєму естетичному розвитку дитина проходить етапи ознайомлення, пізнання і творчості, роль літератури для дітей у цьому процесі очевидна.

Зазначимо, що науковці виокремлюють і риторичну функцію такої літератури. Читаючи, дитина стає співавтором письменника. Є багато прикладів, коли враження від читання, отримані в дитинстві, ставали поштовхом до власної творчості. Названі функції посилює гедоністична (функція естетичної насолоди, задоволення) [6, с. 179].

Нами виокремлено ще самоосвітню функцію, яка створює умови для забезпечення набуття знань, збуджує бажання дитини пізнавати все більше і більше. Також важливою, на наш погляд, є етична функція, яка допомагає розвивати навички культури спілкування, поведінки у різних ситуаціях, міркуючи над вчинками героїв книг.

Така поліфункціональність і взаємозумовленість важливі, проте різні культурно-історичні епохи з багатьох функцій висувають на перше місце то одні, то інші. Особливість нашої

епохи полягає в тому, що на літературу як одне з найдавніших мистецтв мають потужний вплив інформаційні системи.

Тому сьогодні дитяча література намагається опанувати нову реальність, звертається до нових тем та шукає нетрадиційні художні засоби для відображення дійсності. Письменники по-різному розкривають ці загальні для суспільства проблеми. Інтерес до книг не згасає, про що свідчать щорічні міжнародні виставки-ярмарки, літературні конкурси, де з кожним роком зростає кількість нових країн-учасниць, що привозять із собою новинки класиків та книги сучасних молодих письменників.

Список використаної літератури

1. Білецький Д. М. Українська дитяча література: для педагогічних інститутів і педагогічних училищ. Київ: Рад. школа, 1963. 263 с.

2. Бойцун І. Є. Дитяча література: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луганськ: ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка», 2013. 319 с.

3. Качак Т. Б. Тенденції розвитку української прози для дітей та юнацтва початку ХХІ ст. Київ: Академвидав, 2018. 320 с.

4. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 636 с.

5. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Київ: ВЦ Академія», 2007. Т. 1. 366 с.

6. Папуша О. М. Теоретичний дискурс дитячої літератури: у пошуках об'єкта. *Вісник НУ імені Івана Франка*. Львів, 2002. С. 172–183.

Віта Нейман,
студентка 4 курсу ОП «Філологія.
Українська мова і література»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. філол наук, доц. **М. М. Гавриш**

МОВА ТАРГЕТОВАНОЇ РЕКЛАМИ СПОРТИВНИХ МАГАЗИНІВ М. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

У статті проаналізовано мовну специфіку таргетованої реклами спортивних магазинів м. Хмельницького; розкрито поняття «таргетинг», досліджено стилістичні засоби вираження лексичних одиниць у рекламному тексті; встановлено, що реклама може заохочувати українців послуговуватися державною мовою в просторі соціальних мереж.

Ключові слова: стилістичні засоби вираження мови, лексичні одиниці, соціальні мережі, таргетована реклама.

W artykule analizowano specyfikę językową reklamy targetowanej sklepów sportowych w Chmielnickim; ujawnio pojęcie «targetowanie»; badano stylistyczne środki wyrazu jednostek leksykalnych w tekście reklamowym; ustalono, że reklama może zachęcić Ukraińców do używania języka państwowego w przestrzeni portali społecznościowych.

Słowa kluczowe: stylistyczne środki wyrazu językowego, jednostki leksykalne, sieci społecznościowe, reklama targetowana.

На тлі воєнного стану в Україні та епідемічної ситуації у світі, використання соціальних мереж виступає не лише засобом комунікації з друзями задля відпочинку, а й засобом комунікації з метою роботи, навчання та придбання необхідних речей. Поведінка споживачів і ставлення до традиційних рекламних засобів змінюється під впливом Інтернет-технологій, що зумовлює переосмислення маркетингової комунікаційної політики спортивних магазинів м. Хмельницького.

За нашими спостереженнями, широкого розповсюдження набуває новий вид Інтернет-реклами – таргетинг, що є одним із

найлегших та найефективніших способів поширення спортивної продукції.

Зауважимо, зазначений вид реклами є новітнім явищем, тому викликає високий інтерес у колі дослідників, серед них – О. Євсейцева [1], О. Карась [2], Д. Меркулова [1], С. Решмідлова [4], О. Черненко [5] та ін. Зокрема, О. Карась наголошує на тому, що таргетинг – це сукупність схемотехнічних і дизайнерських рішень, що дають змогу виділити з усіх користувачів сайту цільову аудиторію й орієнтуватися в показі реклами саме на неї [2].

Розглядаючи таргетинг, варто зазначити, що ці технології пов'язані з комунікацією. Підтримаємо думку В. Кузєбної, яка акцентує увагу на тому, що текст реклами характеризується інформаційно-когнітивною спрямованістю, тому має специфічний набір мовних засобів різних рівнів [3].

Незважаючи на значну кількість наукових праць, мовна специфіка таргетованої реклами спортивних магазинів м. Хмельницького є недостатньо вивченою в соціолінгвістиці, що й зумовлює актуальність теми нашого дослідження.

Як свідчать наші спостереження, у м. Хмельницькому функціонує 15 спортивних магазинів, із яких – власники 11 магазинів активно поширюють таргетовану рекламу українською мовою, а 4 магазинів – російською.

Принагідно зазначимо, що мета рекламіста – це викликати інтерес у ймовірного споживача продукції, тому на ефективність тексту реклами впливає стилістичне забарвлення лексичних одиниць, що в ній вживаються.

Автори україномовних рекламних текстів спортивних магазинів м. Хмельницького часто вдаються до використання таких стилістичних засобів мови, як:

1) метафори: «*Спортивний одяг зігриває українські серця*» (магазин спортивного одягу «Піраміда спорту»); «*Розумні гроші знають, куди йти*» (магазин спортивного взуття та одягу «Sport Town»); «*Зроби стрибок у світ спорту*» (магазин спортивного одягу та аксесуарів «ММА Імперія»);

2) метонімія: *«Хмельницький на старті...»* (магазин спортивного харчування «Sis»); *««Sportlandia» працює для вас!»* (магазин спортивного одягу «Sportlandia»);

3) епітети: *«Повітряні джогери – вибір Хмельничан!»* (магазин спортивного одягу «Staff м. Хмельницький»); *«Вогняний костюм для захисника!»* (магазин спортивних костюмів «Obzor»);

4) оксиморони: *«Увага! Ульотне падіння цін на всі товари!»* (магазин спортивного одягу «Піраміда спорту»); *«Набрид пасивний спорт? Купуйте спортивну амуніцію у нас!»* (магазин спортивного одягу та амуніції «ММА Імперія»);

5) порівняння: *«Нові кросівки від Рита мчать зі швидкістю вітру»* (магазин спортивного взуття та одягу «Sport Town»); *«Наявні багряні костюми, мов іскри»* (магазин спортивного одягу «Піраміда спорту»);

6) гіперболи: *«Така річ має бути в кожного українця»* (магазин спортивних костюмів «Obzor»); *«Бажаєте відчувати себе на тренуванні футболістом світового рівня?»* (магазин спортивного харчування «Sis»); *«Кросівки «Asics» – супергерої твоєї весни»* (магазин спортивного одягу «Sportlandia»);

7) евфемізми: *«Маленькі калорії для пишних форм»* (магазин спортивного харчування «Sis»).

Окрім цього, рекламісти експериментують зі стилістичними засобами мови, поєднуючи їх між собою. Розглянемо декілька прикладів реклами спортивного магазину «Sport Town». Вислів *«Хмельницький вибирає повітряні футболки від бренду «Nike»*», у якому наявне поєднання гіперболи, метонімії та епітету, підсилює зацікавленість покупців до товару, виготовленого із легких тканин. Інший вислів реклами *«У літній сезон вривається нова колекція швидкісних кросівок «Altra»*», у якому наявне поєднання інверсії, метафори та епітету, акцентує увагу покупців на нових кросівках для швидкісного бігу.

Незважаючи на те, що спеціалісти з маркетингу, рекламісти – люди з вищою освітою, вони припускаються

помилки. Типові помилки трапляються й у таргетованій рекламі спортивних магазинів м. Хмельницького, зокрема на орфографічному («Голандський виробник», «Якісні спортивні речі», «Бутси будь якого розміру», «Джогери з Польши»), граматичному («Самі нижчі ціни», «До уваги купуючих у магазині *Obzor*», «Підбираємо розмір виключно по вашим замірам»), пунктуаційному («Онлайн-замовлення надсилаємо в міста де працюють відділення «Нової пошти»»), «Щоб замовити пляшку для води від *Yokka* пиши нам у директ», «Харчова добавка ефективність якої була підтверджена багатьма спортсменами»), лексичному («Найдешевша доставка спортивного харчування в Хмельницькому», «Брендові боксерські перчатки», «Широкий асортимент чоловічих спортивних штанів на любий вкус», «Одержжи перемогу разом із «ММА Імперія»») рівнях мови.

Як бачимо, таргетована реклама формує психологічну установку для споживача, а отже, рекламний текст виконує важливу функцію психологічного впливу та може заохочувати українців послуговуватися державною мовою в просторі Інтернет-мережі. Тому використання такого потужного інструменту, як мова, вимагає від рекламистів не лише уміння римувати чи складати цікаві слогани, але й потребує грамотності, знання всіх рівнів мови та вміння користуватися її багатством.

Список використаної літератури

- 1.Євсейцева О., Меркулова Д. Таргетинг – цілеспрямований вплив на споживача. *Економіка та держава*. 2019. С. 89–91.
- 2.Карась О. Таргетинг – один із видів стратегічної реклами. *Журнал європейської економіки*. 2017. С. 324–332.
- 3.Кузєбна В. Семіотичні засоби організації рекламних інтернет-текстів. URL : <https://osvita.ua/vnz/reports/logika/25349/> (дата звернення: 15.03.2022).
- 4.Решміділова С. Використання інструменту таргетингу для ефективного просування товарів і Інтернет-мережі. URL :

<https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/fiip/fiip2021/paper/view/11598>
(дата звернення: 15.03.2022)

5. Черненко О. На шляху до пост-цифрового маркетингу в Україні: проблеми та завдання. *Маркетинг в Україні*. 2016. № 3. С. 4–11.

Оксана Обідченко,

вчитель української мови і літератури,
Волноваський ЗЗСО I–III ступенів № 7

Волноваської міської територіальної громади Донецької області

ДОНЖУАНСТВО У ДРАМІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «КАМІННИЙ ГОСПОДАР» НА ТЛІ СВІТОВОЇ ТРАДИЦІЇ

У статті аналізується образ Дон Жуана у світовій та українській літературах. Першою, хто використав образ Дон Жуана в українській літературі, стала Леся Українка у своїй поетичній драмі «Камінний господар». У трактуванні драматурга Дон Жуан є «лицарем волі», бунтарем, людиною, яка не боїться осуду суспільства та не кориться йому.

Ключові слова: *Леся Українка, драма «Камінний господар», образ Дон Жуана, «лицар волі», вічний образ, світовий сюжет.*

In this article the theme of the image of Don Juan was analyzed in the world literature and the ukrainian literature. The first who used the image of Don Juan in ukrainian literature was Lesja Ukrainka in her poetic drama «The Stone Owner». In the interpretation of dramatist Don Juan is a knight of freedom, a rebel, a female seducer and a man who is not afraid of blame of the society and doesn't obey it.

Key words: *Lesja Ukrainka, the drama «The Stone Owner», an image of Don Juan, a «knight of freedom», timeless image, world story.*

Образ Дон Жуана є одним із визнаних лідерів світової літературної традиції. Понад двісті років автори різних часів і народів випробовували на ньому свій художній хист, накладаючи на постать середньовічного лицаря-перелюбника характерний відбиток своєї доби, свого бачення світу, власного життєвого досвіду та естетичних уподобань. Тому розгляд образу Дон Жуана в контексті історико-літературного процесу загалом дає можливість нового підходу до вивчення, допоможе відкрити таємницю його привабливості та невмирущості, встановити еволюцію як самого образу, так і відтінки трактування його у творах різних авторів, що й зумовлює

актуальність теми статті.

Мета роботи – дослідити образ Дон Жуана у світовій літературі, зокрема у драмі Лесі Українки «Камінний господар».

Об'єктом дослідження є образ Дон Жуана у світовій літературі; **предмет** – трактування образу Дон Жуана у драмі Лесі Українки «Камінний господар».

Джерелознавча база: праці В. Аврахова, В. Агеєвої, О. Боговін, З. Генік-Березовської, В. Даниленко, Д. Донцова, М. Кудрявцева, А. Кузьменко, М. Моклиці, І. Франка.

Вічні образи – літературні образи, які за глибиною художнього узагальнення виходять за межі конкретних творів та зображеної в них історичної доби, містять у собі невичерпні можливості філософського осмислення буття. «Класичними прикладами вічних образів у європейській літературі вважаються образи Прометея, Гамлета, Дон Жуана, Фауста, які виникли на конкретному історичному підґрунті й сконцентрували у собі вічні пошуки людини своєї першосутності, свого онтологічного суттєвого призначення, закарбували істотні риси людської природи, виразили постійні колізії людської історії» [4, с. 138].

Це ж можна сказати і про вічний образ, що прийшов до нас з іспанських легенд XIV–XVI століття, – образ Дон Жуана. До нього зверталось багато письменників. Драма «Севільський ошуканець, чи Кам'яний гість» Тірсо де Моліно стала першою драматичною обробкою легенди.

Дон Жуан – ім'я іспанське. Форма *дон* походить із латинської *dominus* – 'пан, господар' і спочатку належала тільки королю Іспанії. Тепер це просто ввічливе звертання, що поєднується лише з ім'ям, не долучаючись до прізвища.

Коріння сюжету про Дон Жуана – у середньовічних переказах про розкішника-лицаря, який був покараний за свою розбещеність судом Бога та людей. Поширений сюжет багатьох легенд: лицар зваблює беззахисну селянку, використовуючи вмовляння та погрози, а потім кидає її збещеною та нещасною. Найдавніше походження має пов'язана з Дон

Жуаном легенда про кам'яного гостя, статую, що карає злочинця або його якимось чином викриває, або ж кивком голови дає відповіді на поставлені їй питання.

Жан Батіст Мольєр також написав твір «Дон Жуан», який переслідували за атеїзм і вільнодумство. У нього образ Дон Жуана неоднозначний і суперечливий. За змістом п'єса схожа з легендою про Дон Жуана, але трактування образу головного героя дуже відмінне. Образ замальовується у розвитку. Від гарних вчинків Дон Жуан переходить до негативних, що в результаті приводить його до відповідальності за свої дії. Крім художнього, естетичного задуму, п'єса мала також і політичний характер.

В англійській літературі образ Дон Жуана було переосмислено Джорджем Гордоном Байроном. Автор розпочав роман у віршах «Дон Жуан» (проте цей твір лишився у його творчості незакінченим), що став сатиричною епопеєю тогочасного суспільного життя, у якому змальовано події XVII століття. Дослідивши погляди сучасних науковців, можна сказати, що байронівський Дон Жуан за сюжетом мало чим нагадує легенду про відомого спокусника жіночих сердець, а, навпаки, автор показав велике розчарування героя у життєвій долі. Твір побудований на постійному чергуванні щасливих і нещасних епізодів із життя головного героя. Дон Жуан Байрона – це породження його часу, буденного і негероїчного. Поет не позичив відомий персонаж, а створив цей образ з оригінальним соціально-історичним змістом. Щирість поведінки Дон Жуана протистоїть лицемірству буржуазно-аристократичного суспільства, у якому викривлені моральні поняття.

Своєю ідейною проблематикою драма Лесі Українки «Камінний господар» теж тісно і нерозривно пов'язана з епохою поетеси. Драма «Камінний господар» – українська версія світового сюжету про Дон Жуана. Поетеса віддала все своє життя на породження нових жанрів, які наповнені новими ідеями і образами. Тому, створивши драматичний твір «Камінний господар», у якому також звернулася, використавши

національну специфіку, до змалювання образу Дон Жуана, вона пропонує оригінальне трактування цього образу. Леся Українка змалює його «лицарем волі», бо саме «воля» протягом усього твору звучить у його устах, проте спокусник жіночих сердець сам стає жертвою жінки, гордої, егоїстичної донни Анни:

*Як чудно... лицар волі – переймає
до рук своїх таран камінний,
щоб городів і замків добувати...* [7, с. 350].

Із славнозвісного «лицаря волі» головний персонаж перетворюється на «камінного господаря». Саме ця думка звучить в останніх словах Дон Жуана: «*Де я? Мене нема... се він ...камінний*» [7, с. 352].

Запозичивши у світової традиції лише основну тему, Леся Українка значно змінила і образи, і драматичні колізії легенди. Порівняно з п'єсами своїх попередників, вона повністю перебудувала сюжет так, зв'язавши в один міцний вузол причини і наслідки, що всі події, які так чи інакше впливають на розвиток конфлікту й характерів, відбуваються у часі, обмеженому рамками драми.

Уперше з'являється в донжуанській драмі зовсім новий образ Долорес – типовий і характерний жіночий образ у творчості Лесі Українки. У попередників, які розробляли донжуанську тему, жіночі образи завжди були тільки фрагментарними: український драматург не тільки ставить у конфлікт одна до одної донну Анну й Долорес, але й сам характер і вчинки Дон Жуана, а також зміна його вдачі залежить від характерів і поведінки цих жінок.

Леся Українка усучаснює Дон Жуана і не йде за своїми найближчими попередниками. Вона модернізує, вносить риси новітньої ідеології й психології безпосередньо в зміст образів, але залишає традиційний сюжет і не переносить дії в сучасність. Геніальна поетеса, як звичайно, почуває себе вільно в рамках світового сюжету і вмів зробити старих героїв іспанської легенди – Дон Жуана, донну Анну, Командора – суголосними з її сучасністю, символами української дійсності.

Дон Жуана Лесі Українки вирізняє не вміння підкорити жіночі серця і не пристрасть спокусника. Її герой незалежний від різних умовностей традиційної моралі, воля для нього понад усе. Він здатний на відчайдушні вчинки, які можуть бути й негідними лицарської честі, адже йому властиво добиватися бажаного будь-якою ціною. Українська письменниця руйнує сталу сюжетну основу й окреслену систему матеріальних і духовних цінностей.

Леся Українка задум драми трактувала таким чином, що головним моментом тут є перемога кам'яного, тобто консервативного, начала, що асоціюється з Командором, над дуалістичною душею донни Анни. У драмі подано багатоаспектне тлумачення ідеї вільної особистості, яку Дон Жуан розуміє як відсторонення від етичних стереотипів і прагнення особистої свободи. Але донні Анні вдається нав'язати Дон Жуану своє розуміння щастя, внутрішньо стати прибічником Командора, що, зрештою, й призводить до трагедії, тим паче, що «командорське» начало стає особистісно-належною рисою Дон Жуана, воно є в ньому самому. Власне таке ототожнення Дон Жуана і Командора надає творіві оригінально-своєрідного забарвлення.

Своєю драматургічною творчістю, і зокрема драмою «Камінний господар», Леся Українка довела, що українська література може з гідністю посісти одне з почесних місць серед інших літератур і навіть багато в чому прислужитися їхньому розвитку.

Протягом багатьох століть відбувалася еволюція образу Дон Жуана у світовому письменстві: митці поступово відходили від змалювання постаті гульвіси й розпусника, вносячи в цей традиційний образ нові риси людини глибоких почуттів, бунтівника проти моралі своєї доби, на що опосередковано впливали загальні тенденції поглиблення гуманістичного й філософського начал у літературі й мистецтві. По-різному, але кожний письменник згідно зі своїм світоглядом, епохою, у якій він жив, його позицією, творчим методом, стилем, літературним

напрямом інтерпретував образ Дон Жуана. Для кожного з авторів його герой був особливим, бо цей образ створив саме він, і митець наділяв його тими рисами характеру, які вважав за потрібне у змалюванні свого героя-коханця і свого часу.

Список використаної літератури

1. Агеєва В. Чому торжествує камінний господар? *Дон Жуан у світовому контексті*. Київ : Факт, 2002. 448 с.
2. Агеєва В. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації. Київ : Либідь, 2001. 261 с.
3. Боговін О. Трансформація традиційних моделей у драмі «Камінний господар» Лесі Українки: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. – українська література. Львів, 2012. 20 с.
4. Генік-Березовська З. Драматична творчість Лесі Українки в тогочасному літературному контексті. *Грані культур: Бароко. Романтизм. Модернізм*. Київ : Либідь, 2000. С. 121–133.
5. Даниленко В., Тверітінова Т. І. Трансформація легенди про Дон Жуана в однойменному романі у віршах Дж. Байрона. *Зарубіжна література в школах України*. 2010. № 11. С. 48–51.
6. Кудрявцев М. «Камінний господар» Лесі Українки як українська інтерпретація світової теми. *Українська література в загальноосвітній школі: науково-методичний журнал*. 2005. № 5. С. 15–17.
7. Леся Українка. Лісова пісня. Драматичні поеми. Лірика. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2014. 462 с.
8. Літературознавчий словник-довідник. Укл. Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І. Київ : Видавничий центр «Академія», 1997. 752 с.
9. Франко І. Я. Леся Українка. *Зібрання творів у 50 томах*. Київ, 1981. Т. 31. С. 122–131.

Каріна Петкова,
студентка 4 курсу ОП «Середня освіта.
Українська мова і література. Англійська мова»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. **І. В. Горячок**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО УРОКУ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ ЗА ТВОРОМ МИХАЙЛА ІВАСЬКА «ДЕВ'ЯТЬ КРОКІВ НАЗУСТРІЧ ВІТРУ»

У статті подаються методичні рекомендації до уроку позакласного читання за твором Михайла Іваська «Дев'ять кроків назустріч вітру» на уроці української літератури; описано найбільш доцільну форму проведення заняття та найефективніші методи і прийоми, які дозволять учням добре засвоїти матеріал.

Ключові слова: позакласне читання, бесіда, прийом, метод, аналіз.

The article provides guidelines for extracurricular reading lessons based on the work of Mykhailo Ivasko «Nine steps towards the wind» in the lesson of Ukrainian literature; describes the most appropriate form of the lesson and the most effective methods and techniques that will allow students to master the material well.

Key words: extracurricular reading, conversation, reception, method, analysis.

Українська література є свідченням високого розвитку українського народу та великою частиною її національної культури. Мистецтво слова допомагає учням збагачувати їхній внутрішній світ, формувати незалежну особистість із широким світоглядом та сильним характером.

Аналіз навчальних програм з української літератури рівня стандарту та профільного рівня не передбачає вивчення творів Михайла Іваська у школі. Однак вивчення дитячої та підліткової літератури є досить важливим для учнів, адже в таких творах піднімаються близькі для учнів теми, проблеми та переживання. У системі шкільної літературної освіти існує велика потреба

вивчення сучасної української літератури для підлітків. Враховуючи актуальність тематики, проблематики та відповідності інтересам учнів, твір Михайла Іваська «Дев'ять кроків назустріч вітру» можна ввести до програми для 10 класу. Твір рекомендується для вивчення учням саме цього класу через те, що вони перебувають на дуже важливому етапі свого життя, адже вже скоро їм треба буде визначитись з майбутньою професією і взагалі із сенсом їхнього життя. Цей роман допоможе дітям зорієнтуватися, надихне на роботу над своїм майбутнім та вмотивує на створення такого життєвого статусу, яким вони будуть задоволені.

Мета статті – визначити основні методичні рекомендації для проведення уроку позакласного читання за підлітковим романом Михайла Іваська «Дев'ять кроків назустріч вітру».

Як вже зазначалося, творчість Михайла Іваська не передбачена шкільною програмою для вивчення, проте її можна запропонувати учням для вивчення на уроці позакласного читання. Позакласне читання – один із важливих напрямів роботи вчителя-словесника. У методиці викладання літератури міцно утвердилося положення про те, що уроки літератури, пов'язані із позакласним читанням, активніше сприяють розвитку читацької самостійності учнів, формуванню їхніх читацьких інтересів. Нині спостерігається ослаблений інтерес дітей до читання. Незважаючи на численні видання і класичної дитячої літератури, і сучасної, читання переходить на другий план. Перевага надається телебаченню, комп'ютерним іграм, музиці, Інтернету.

Мета уроків позакласного читання – розширити читацький кругозір учнів, зацікавленість у читанні загалом, виробити уміння застосовувати свої знання, отримані на основних уроках та у новій ситуації. Такі уроки не проводяться для того, щоб поглиблено працювати з текстом, а для того, щоб з'ясувати читацькі враження й розвинути самостійність роздумів та оцінювань.

Головне завдання вчителя – створити інноваційний, сучасний урок літератури, який зацікавить учнів та викличе в них читацький інтерес і зацікавленість творчістю Михайла Іваська. Для початку дуже важливо правильно підібрати форму організації уроку. Враховуючи, що роман «Дев'ять кроків назустріч вітру» є підлітковим, то важливо зорієнтуватися на проблематику твору і правильно окреслити її учням. Кожна проблема потребує обговорення, отож для проведення уроку позакласного читання цього твору оберемо таку форму, як урок-бесіда. Комунікація має стати основою технологій, які будуть застосовуватись на уроці, адже твір має у собі розширену проблематику, яка потребує обговорення та пояснення. До технологій, в основі яких лежить спілкування, можна віднести такі як: створення запитань вікторини, обговорення певного епізоду твору, інтерв'ю, створення та презентація бук трейлеру до твору, взаємоопитування, бесіда, інсценізація, бліц-опитування і т.д.

Крім вищезазначених методів і технологій, важливо використовувати також прийоми творчого інтерактивного читання, переказування, демонстрації вражень від прочитаного через створення малюнку, читання з персоналізацією і групові чи колективні дискусії.

Перед початком роботи над романом «Дев'ять кроків назустріч вітру» важливо ознайомити учнів з особистістю письменника. На цьому початковому етапі уроку вчитель має сказати вступне слово про Михайла Іваська та назвати найцікавіші факти з його життя, які одразу привернули б увагу учнів. Як зазначалося, урок має бути інноваційним, тому для більш глибокого знайомства дітей з автором твору можна запропонувати досить швидкий та цікавий метод подання матеріалу учням – мультимедійна презентація на тему: «Життєвий і творчий шлях Михайла Іваська». Для того, щоб активізувати думки учнів після лекційного вступу пропонується метод «психологічний портрет», який передбачає аналіз характеру письменника за його портретом. Важливе значення

під час проведення уроків має наочність. Це репродукції картин, ілюстрації, фрагменти кінофільмів [4].

Після роботи над осягненням особистості Михайла Іваська починається робота над романом. Перед уроком учням можна запропонувати випереджальне завдання «Створення буктрейлера за романом Михайла Іваська «Дев'ять кроків назустріч вітру». Далі дуже доречним буде його обговорення, де можна буде висловити свої почуття та думки з приводу побаченого. «Мозковий штурм» – дуже добре змобілізує думки учнів, які стосуються змісту твору, тому наступним етапом роботи буде саме він. Важливою темою, що розкривається у творі, є захворювання БАС, яким страждав головний герой твору, тому досить доцільним буде провести словникову роботу, де треба лаконічно подати тлумачення цього терміну.

Вчитель може підібрати влучний вислів, який буде стосуватися теми уроку. Це буде епіграфом уроку, який треба опрацювати. Учням можна запропонувати висловити свої думки з приводу доцільності підбору саме такого епіграфу або його значення та спільними рисами з темою уроку. Далі використовуємо метод «Займи позицію». У романі відбувається нестандартна ситуація. Підліток, хворий на БАС тікає з дому, написавши записку батькам, де йдеться про те, що він пішов і не хоче, щоб його шукали. Зрозуміло, що Бенедикт хотів почати жити повним життям та досягти своїх цілей: стати поетом, закохатись і взагалі просто припинити бути «невдахою». Учні мають вирішити цю ситуацію з втечею і показати своє ставлення до цього через обрання своєї позиції: «Бенедикт вчинив правильно» і «Бенедикт вчинив неправильно». Після цього учні мають аргументувати свій вибір.

На уроці треба розвивати не тільки мислення учнів, а й їхню уяву. Саме для цього буде доречним метод моделювання ситуації. Вчитель має запропонувати таку ситуацію, у якій би діти змогли уявити себе на місці головного героя та висловити якісь свої роздуми з приводу того, як би вони вчинили в такій ситуації. Щоб схарактеризувати героїв, необов'язково давати

учням завдання шукати цитати з підручника, нехай вони самостійно опишуть цей образ, щоб можна було з'ясувати, як вони його розуміють і сприймають. Щоб краще осягнути почуття та емоції героїв, можна запропонувати влаштувати інсценізацію уривку твору, який є дуже яскравим, де виражається найбільший спектр емоцій персонажів.

Проблематика твору також потребує великої уваги. В основу роботи з нею ми покладемо бесіду. Варто поговорити про всі проблеми, представлені в романі, а далі учні можуть розказати, чи є якісь із них в їхньому підлітковому житті.

Домашнє завдання може бути письмовим. Наприклад: написати твір на тему: «Бенедикт Крех – приклад сильної особистості». Це досить творча робота, яка зможе мобілізувати думки учнів для того, щоб описати своє ставлення до головного героя твору та аналізу його вчинків.

Сучасна українська література для підлітків – дуже цікаве явище, наповнене важливими проблемами й темами. На жаль, у шкільній програмі немає великої кількості творів сучасної української літератури, а тим більше літератури для підлітків. Твори Михайла Іваська заслуговують більшої уваги, ніж є насправді, тому кожен креативний та оригінальний у своїй роботі вчитель має взяти цей твір хоча б для вивчення його на уроці позакласного читання.

Список використаної літератури

1. Івасько М. Дев'ять кроків назустріч вітру. Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». Харків, 2016. 320 с.
2. Мовчан Р., Молочко С. Українська література 10–11 класи: Програма для учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ, 2017. 41 с.
3. Мовчан Р., Таранік-Ткачук К. Українська література 5–9 класи: Програма для учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ, 2017. 41 с.
4. Яричук В. Уроки позакласного читання в системі шкільної літературної освіти. Вивчаємо українську мову та літературу. 2018. № 27. С. 28.

Тетяна Петровська,
викладач основ інформатики,
Житомирський кооперативний фаховий коледж бізнесу і права,
редактор журналу «Тęса Żytomerszczyzny» в
ГО «Житомирська обласна Спілка поляків України»;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. **Н. В. Подлевська**

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ГРАМАТИКИ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

У статті підкреслюється значення використання інформаційно-комунікаційних технологій у практиці вивчення польської мови для ефективного оволодіння граматичними нормами через різні види діяльності; здійснено спробу довести важливість та необхідність впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес.

Ключові слова: *інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютерні навчальні системи, нові освітні технології, інтернет-ресурси, мовна компетенція.*

The article examines the nature and content of information and communication technologies, the effectiveness of their use in the classroom and attempt to investigate the main factors that influence the emergence and development of the information society.

Key words: *information and communication technologies, computer training systems, new educational technologies, Internet resources, language competence.*

Мова – система звукових і графічних знаків, що виникла на певному рівні розвитку людства, розвивається і має соціальне призначення. Мова – це найважливіший засіб спілкування і пізнання.

Оволодіння іноземною мовою, зокрема польською, прогнозує осмислений збір мовного матеріалу, тобто вільне опанування всіма аспектами мови – фонетикою, лексикою та граматиною. Для цього необхідно також формувати уміння та навички, використовуючи всі аспекти мови в різних видах мовленнєвої діяльності, із-поміж яких аудіювання, говоріння, читання та письмо.

Сучасний світ розвивається у неймовірно швидкому темпі, що значною мірою відображається на економічному та суспільному розвитку людства. Реалії сьогодення торкнулися і системи освіти та диктують нові умови викладання, адже нині якісне викладання дисциплін не здійснюється без використання засобів і можливостей, які надають інформаційно-комунікаційні технології та Інтернет.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання, розповсюдження, показу і використання інформації в інтересах її користувачів [4].

До технологічних можливостей, що забезпечують та підтримують інформаційні процеси, відносять процеси пошуку, збору, передачі, збереження, накопичення, тиражування інформації та процедури доступу до неї. Використання інформаційних технологій суттєво покращує якість візуальної та аудіоінформації, вона стає яскравішою, динамічнішою, тобто легше запам'ятовується. Заняття з використанням інформаційних технологій призначені для відпрацювання практичних умінь та навичок під час самостійної роботи, контролю та самоконтролю.

Використання комп'ютерної техніки при вивченні польської мови відкриває доступ до нових джерел інформації, підвищує інтерес слухачів до отримання та обробки інформації польською мовою, підвищує ефективність самостійної та дистанційної роботи, дає нові можливості для надбання та

закріплення знань, умінь і навичок, дозволяє реалізовувати якісно нові форми та методи для навчання польської мови.

Щодо використання ІКТ – поєднання традиційних підходів до навчання з інноваційними, зокрема: застосування комп'ютерних та мультимедійних технологій, які дозволяють реалізувати методи індивідуалізації та диференціації, формування соціокультурної компетенції учнів, формування та систематизацію бази навчального матеріалу для відтворення дослідницьких умінь, отримання оптимальних схем для вивчення аспектів з польської мови [4].

Тому головна мета нашого дослідження полягає у пошуках таких засобів для навчального середовища, за допомогою яких можна зробити навчально-пізнавальну діяльність учня значно вагомішою, надати цій діяльності пошукового, творчого спрямування, а також сприяти підвищенню інтересу до вивченого матеріалу, досконало вивчити граматичні аспекти польської мови, сформуванню вміння опрацьовувати та засвоювати отриману інформацію.

Безпосередньо впровадження сучасних технологій навчання у навчальних закладах різного рівня вивчали В. Безпалько, В. Бондар, Г. Бордовський, О. Гаврилюк, Б. Гершунський, О. Долженко, М. Кларін, Н. Корсунська, І. Прокопенко, А. Слободянюк, О. Тихомиров, Д. Чернилевський, І. Роберт, А. Ракитов, Ф. Янушкевич та ін. Теоретичні й практичні аспекти сучасних технологій організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах розглядалися у низці дисертаційних досліджень різних років, зокрема в дослідженнях О. Гохберг, О. Євдокимова, А. Слободянюка та ін [4].

У статті ми виходили з того, що використанням різноманітних варіантів поєднання ІКТ можна домогтися оптимізації навчального процесу, результатом якого буде оволодіння граматичними нормами польської мови, активізації і мотивації до вивчення мовних аспектів, стимулювання підвищення рівня успішності та пізнавальної діяльності. Тут

розглядаються особливості інтеграції інформаційних технологій у навчальний процес при вивченні польської мови.

Поняття ІКТ є багатогранним. Взагалі ІКТ можна визначити як сукупність різноманітних технологічних інструментів та ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікації та створення, поширення, збереження та управління інформацією. Під технічними інструментами та засобами мають на увазі засоби відтворення інформації. Під комунікаційними інструментами розуміють мережу Інтернет, аудіо- та відеоінформацію, різноманітні месенджери, додатки та зв'язок.

Поєднання інформаційних та комунікаційних технологій в освітній практиці дозволяє:

по-перше, пришвидчити передавання знань і накопиченого технологічного та соціального досвіду людства не тільки від покоління до покоління, а й від однієї людини до іншої в реальному часі та у записі.

По-друге, сучасні ІКТ, підвищуючи якість навчання й освіти, дають змогу людині успішніше й швидше адаптуватися до освітнього середовища та до соціальних змін загалом. Це дає кожній людині можливість одержувати необхідні знання як сьогодні, так і в постіндустріальному суспільстві.

По-третє, активне й ефективне впровадження цих технологій в навчальний процес є важливим чинником створення нової системи освіти, що відповідає вимогам ІС і процесу модернізації традиційної системи освіти [2].

Впровадження ІКТ для вивчення польської мови загалом відкривають важливі й необхідні можливості абсолютно нових методів викладання і навчання. Джон Дьюї був глибоко переконаний, «якщо ми будемо навчати наших дітей так, як навчали учора, ми вкрадемо у них майбутнє...» [1].

Серед ІКТ виділяють дві основні групи технологій:

1. Програми та додатки, які дозволяють ефективно доповнити процес навчання на всіх рівнях, спрямовані на розвиток граматичних та лексичних навичок.

2. Інтернет-технології, що надають широкі можливості для пошуку інформації, розроблення міжнародних наукових проєктів, ведення наукових досліджень.

Крім того, виокремлюють засоби синхронної комунікації (synchronous communication tools) та засоби асинхронної комунікації (asynchronous communication tools).

Засоби синхронної комунікації – це Інтернет засоби, які надають можливість спілкуватись в режимі реального часу (чат, відео чат і аудіо чат), прикладами яких можуть бути Skype, Yahoo Messenger, Internet Relay Chat (IRC – Інтернет посиденьки), ICQ та Instant Messenger.

Засоби асинхронної комунікації – це такий вид інтеракції, під час якої учасники взаємодіють між собою із деякою затримкою в часі, обмінюючись завданнями та їхнім розв'язком за допомогою різноманітних засобів дистанційного зв'язку, таких як електронна пошта, форуми, соціальні мережі, класруми тощо [3].

Переваги мультимедійних навчальних програм такі:

– наочність представлення матеріалу (використання кольору, ілюстрацій, звуку, відео, анімації та інш.);

– різноманітність видів діяльності (встановлення миттєвого голосового зв'язку із абонентом (місцезнаходження значення не має); спілкування шляхом письмового чату; створення списку друзів і подальше спілкування із ними в індивідуальному режимі; організація конференцій – аудіо-конференцій, або за наявності веб- камери, відео-конференцій (Skype, Yahoo Messenger, CUSeeMe та MS NetMeeting);

– швидкий зворотній зв'язок (вбудовані тест-системи забезпечують миттєвий контроль за засвоєнням матеріалу);

– інтерактивний режим дозволяє контролювати швидкість проходження навчального матеріалу.

Для цікавого та продуктивного навчання потрібно ретельно підібрати діапазон інформаційно-пізнавальних програм, завдяки яким учні вивчають граматичну будову польської мови, освоюють навички читання і сприйняття мови

на слух, розвивають мовлення та збільшують словниковий запас, покращують швидкість та правильність письма. ІКТ дозволяють дистанційно скористатись живим спілкуванням із носієм польської мови, у зручний час переглянути автентичні відео- та аудіоматеріали, скористатись інноваційними та новітніми методами і формами навчання.

Оцінити комплексні ресурсні навчальні програми з польської мови можна вже сьогодні, скориставшись мережею Інтернет. Наприклад, пропонуємо до перегляду такі курси:
<https://polski.info>, <https://www.goethe-verlag.com>,
<https://www.busuu.com/>, <https://lingualeo.com/>,
<https://babadum.com>

Таким чином, сучасні умови, форми, засоби навчання, можливості дозволяють виробляти низку компетенцій в учнів з допомогою різноманітних ІКТ.

Список використаної літератури

1.Педагогічні ідеї реформатора Джона Дьюї. *Освітній портал На Урок*. URL : <https://naurok.com.ua/post/pedagogichni-ide-reformatora-dzhona-dyu> (дата звернення: 15.06.2022).

2.Ставицька І. В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. URL : <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1103> (дата звернення: 12.06.2022).

3.Черній Г.В. Інформаційно-комунікаційні технології в навчанні іноземних мов. URL : <http://intkonf.org/cherniy-gv-informatsiyno-komunikatsiyni-tehnologiyi-v-navchanni-inozemnih-mov/>

4.Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петрчук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соболенко О.В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навчальний посібник. Дніпро : НМетАУ, 2017. 30 с.

Вікторія Поліщук

студентка 4 курсу ОП «Середня освіта.

Українська мова і література. Англійська мова»,

Хмельницький національний університет.

Науковий керівник – докт. філол. наук, проф. **І. Б. Царалунга**

ГОДОНІМИ М. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО – МАРКЕРИ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ЗМІН

У статті здійснено соціолінгвістичний аналіз сучасних змін у годоніміконі м. Хмельницького. Більшість нових назв вулиць, провулків, переїздів, переіменованих 2022 року, мають чітке суспільне спрямування: вони покликані увіковічнити, уславити імена українських військовослужбовців, письменників, митців, науковців різних галузей науки, видатних українських державних і громадських діячів.

Ключові слова: м. Хмельницький, урбанонім, годонім, соціолінгвістика, мотивація.

Artykuł przedstawia socjolingwistyczną analizę współczesnych zmian w hodonimikonie m. Chmielnickiego. Większość nowych nazw ulic, zaułków, skrzyżowań, przemianowanych w 2022 r., ma wyraźny publiczny kierunek: są wezwani do uwiecznienia, wystawiania nazwisk ukraińskich żołnierzy, pisarzy, artystów, naukowców z różnych dziedzin nauki, wybitnych ukraińskich mężów stanu i osób publicznych.

Słowa kluczowe: m. Chmielnicki, urbanonim, hodonim, socjolingwistyka, motywacja.

Власні назви внутрішньоміських топографічних об'єктів є цінним джерелом інформації, важливим для лінгвістичних досліджень. Вони розкривають багатство історії, культури, традицій населення. На формування урбанонімікону передусім впливають екстралінгвістичні фактори: соціально-політичні та культурно-історичні. За спостереженнями дослідників, «...[урбанонімам] притаманна властивість репрезентувати та інтерпретувати культурно-історичну сутність населеного пункту, де вони вживаються. Тому з боку суспільства, а

точніше, з боку його політичного керівництва, до урбанонімів завжди була прикута особлива увага» [16, с. 133].

У складі урбанонімії чисельністю та інформативністю вирізняються годоніми – власні назви лінійних денотатів: вулиць, проспектів, бульварів, набережних тощо [18, с. 155]. Вони є не лише необхідними топографічними орієнтирами, але й певними маркерами суспільних змін, оскільки саме годонімія унаслідок перейменувань об'єктів різко реагує на політичні, історичні, культурні та інші події у житті нації, суспільства.

У лінгвістиці сьогодні спостерігається зростання інтересу до вивчення цього класу онімної лексики. Особливо активно досліджують внутрішньоміські оніми в регіональних наукових студіях О. Галай, Ю. Горожанов, Г. Гримашевич, І. Ільченко, Ж. Колоїз, Н. Кутуза, Н. Лесовець, Р. Ляшенко, О. Мельник, М. Романюк, М. Цілина та ін. [2; 3; 4; 7; 8; 9; 10; 12; 13; 16; 21].

Теоретичні проблеми урбаноніміки розв'язували у своїх працях Д. Бучко, В. Лучик, О. Негер, А. Титаренко, М. Торчинський та ін. [1; 11; 14; 18; 19]. Урбанонімія Хмельниччини різнобічно висвітлена в наукових розвідках В. Дубчака, Я. Янчишиної та ін. [5; 22; 23].

Сьогодні, у час звитяжної боротьби українського народу з російськими загарбниками, важливо позбутися давнього тягаря зросійщення українських міст, селищ, сіл, у процесі дерадянзації необхідно відновлювати забуту українську спадщину, яку за часів сталінізму-комунізму нещадно знищували; варто увічнити славні імена героїв – військовослужбовців, державників, громадських діячів, які загинули за свободу і розквіт усього українства. Такі процеси відновлення, уславлення простежуємо сьогодні й у системі власних назв топографічних об'єктів м. Хмельницького, тож актуальним є соціолінгвістичний аналіз сучасних змін у годоніміконі м. Хмельницького, що й зумовило тему нашої статті.

Мета дослідження – в аспекті сучасних суспільних змін здійснити комплексний аналіз годонімів м. Хмельницького, запроваджених для іменування 2022 року.

Джерельною базою для наукової роботи стали документи, розміщені на сайті Хмельницької міської ради [15].

Серед сучасних мотиваційних різновидів годонімів міста Хмельницького, запроваджених для іменування 2022 року, розрізняємо меморіальні, символічні та локативні пропріативи.

Одні з найпродуктивніших типів годонімів – **меморіальні** власні назви. Ці номінації увічнюють пам'ять про людей, події або інші реалії.

Найбільша кількість зафіксованих онімів – назв вулиць і провулків – мотивована іменами **військовослужбовців ЗСУ, Героїв України, учасників російсько-української війни:**

– вул. Героя України Олександра Оксанченка, пров. Героя України Олександра Оксанченка (мікрорайон Ракове): **Олександр Якович Оксанченко** – Герой України, український військовий льотчик, загинув у повітряному бою над Києвом під час російсько-української війни 2022 року;

– вул. Героя України Ігоря Дашка, пров. Героя України Ігоря Дашка (мікрорайон Ракове): **Ігор Тарасович Дашко** – Герой України, військовослужбовець ЗСУ, загинув у Маріуполі, захищаючи місто під час російсько-української війни 2022 року;

– вул. Героя України Дмитра Васильєва (мікрорайон Ракове): **Дмитро Миколайович Васильєв** – Герой України, військовослужбовець ЗСУ, загинув унаслідок ворожого обстрілу на Запоріжжі під час російсько-української війни 2022 року;

– вул. Героя України Олексія Скоблі, пров. Героя України Олексія Скоблі (мікрорайон Центр): **Олексій Миколайович Скобля («Тур»)** – Герой України, військовослужбовець ЗСУ, загинув поблизу с. Мощун (Бучанського р-ну), обороняючи Київщину під час російсько-української війни 2022 року;

– вул. Олександра Кушнірука (мікрорайон Дубове): **Олександр Олександрович Кушнірук** – підполковник ЗСУ,

уродженець м. Ізяслав Хмельницької обл., загинув у с. Піски Ясинуватського р-ну Донецької обл. під час російсько-української війни 2014 року, «Почесний громадянин м. Хмельницького»;

– вул. Героя України *Олександра Петраківського* (мікрорайон Дубове): **Олександр Петрович Петраківський** – Герой України, військовослужбовець ЗСУ, був поранений 2014 року в районі м. Щастя на Луганщині у ході російсько-української війни, після тривалої боротьби за життя помер 2021 року, «Почесний громадянин м. Хмельницького».

Дещо менша чисельність годонімів, мотивованих іменами **українських письменників**, які представляють переважно період ХХ ст. в історії української літератури:

– вул. *Антоненка-Давидовича* (мікрорайон Ружична): **Борис Дмитрович Антоненко-Давидович** – український письменник, перекладач, член літературних об'єднань «Ланка», «МАРС» та ін, жертва сталінського терору, засуджений на довічне заслання в концтаборах;

– вул. *Валер'яна Підмогильного*, пров. *Валер'яна Підмогильного* (південно-західний район м. Хмельницького): **Валер'ян Петрович Підмогильний** – український письменник, перекладач, представник «розстріляного відродження», жертва сталінського терору, розстріляний на Соловках;

– вул. *Євгена Плужника* (мікрорайон Лезневе): **Євген Павлович Плужник** – український поет, драматург, перекладач, член літературних об'єднань «Ланка», «МАРС» та ін., жертва сталінського терору, звинувачений у належності до національної терористичної організації, помер на Соловках;

– вул. *Ольги Мак* (мікрорайон Ружична): **Ольга Мак** (Ольга Нилівна Петрова) – українська письменниця, уродженка м. Кам'янця-Подільського, членкиня Спілки письменників України та Об'єднання українських письменників у діаспорі «Слово», працювала в еміграції (Австрія, Бразилія, Канада);

– вул. *Юрія Клена* (мікрорайон Ружична): **Юрій Клен** (Освальд-Еккард Бургардт) – український поет, перекладач,

літературний критик, родом із с. Сербинівка Хм. р-ну Хм. обл., з 1931 року працював в еміграції (Німеччина, Чехія, Австрія);

– вул. *Юрія Косача* (мікрорайон Центр): **Юрій Миколайович Косач** – український прозаїк, поет, драматург, публіцист, перекладач, член товариства «Основа», працював у еміграції (Чехія, Франція, Німеччина, США);

– вул. *Бориса Мамайсура* (мікрорайон Дубове): **Борис Сергійович Мамайсур** – український поет-шістдесятник, член Національної спілки письменників України, хмельничанин.

Сферу мистецтва представляють антропоніми, від яких утворилися назви вулиць і провулків м. Хмельницького, зокрема:

– **театральне мистецтво:**

– вул. *Марії Заньковецької* (мікрорайон Гречани): **Марія Костянтинівна Заньковецька** – українська акторка і театральна діячка кінця XIX – початку XX ст., Народна артистка УРСР;

– вул. *Миколи Садовського* (південно-західний район м. Хмельницького): **Микола Карпович Садовський** – український актор, режисер, громадський діяч, засновник першого українського стаціонарного театру, із 1919 року – Головноуповноважений з питань організації театрів для фронту і тилу на території УНР;

– пров. *Марини Кіреєвої* (мікрорайон Ракове): **Марина Петрівна Кіреєва** – українська балерина, актриса Хмельницького обласного музично-драматичного театру ім. М. Старицького;

– **кіномистецтво:** вул. *Сергія Параджанова*, пров. *Сергія Параджанова* (мікрорайон Лезневе): **Сергій Йосипович Параджанов** – український та вірменський кінорежисер, представник хвилі «українського поетичного кіно», народний артист УРСР;

– **музичне мистецтво:**

– вул. *Станіслава Людкевича* (мікрорайон Ракове): **Станіслав Пилипович Людкевич** – український композитор,

фольклорист, музикознавець, педагог, дійсний член Наукового товариства імені Т. Шевченка, народний артист СРСР;

– вул. *Ярослава Барнича* (мікрорайон Дубове): **Ярослав Васильович Барнич** – український композитор, диригент, скрипаль, педагог, автор пісні «Гуцулка Ксеня», з 1914 року входив до легіону Українських січових стрільців, з 1944 року працював в еміграції (Німеччина, США, Канада);

– **образотворче мистецтво:** вул. *Катерини Білокур* (мікрорайон Ружична): **Катерина Василівна Білокур** – українська художниця, майстриня народного декоративного живопису, членкиня Спілки художників України, Заслужена діячка мистецтв України, Народна художниця України.

Окрему увагу приділено **українським науковцям**, від найменувань яких походять такі годоніми:

– вул. *Бориса Патона, пров. Бориса Патона* (мікрорайон Книжківці): **Борис Євгенович Патон** – Герой України, український науковець у галузі зварювання, металургії, технології металів, Президент НАН України;

– вул. *Агатангела Кримського* (мікрорайон Книжківці): **Агатангел Юхимович Кримський** – український історик, сходознавець, мовознавець, письменник, перекладач, з 1921 року – директор Інституту української наукової мови, жертва сталінського терору.

– вул. *Івана Пулюя* (південно-західний район м. Хмельницького): **Іван Павлович Пулюй** – український фізик, електротехнік, винахідник, перекладач, дійсний член Наукового товариства імені Т. Шевченка;

Імена **українських державних діячів**, які представляють різні періоди розвитку України:

– **діячі Князівської доби:**

– вул. *Князя Святослава Хороброго* (південно-західний район м. Хмельницького): **Святослав Ігорович (Святослав Хоробрий)** – князь київський, син княгині Ольги і князі Ігоря;

– вул. *Короля Данила, пров. Короля Данила* (мікрорайон Дубове): **Данило Романович (Данило Галицький)** – король

України-Руси, правитель Галицько-Волинського князівства (XIII ст.), князь галицький, володимирський, київський;

– **герої доби Козаччини:**

– *вул. Дмитра Гуні, пров. Дмитра Гуні* (мікрорайон Лезневе): **Дмитро Гуня** – Гетьман Війська Запорізького, кошовий отаман, один із керівників козацьких повстань 1630-х рр.;

– *вул. Гетьмана Мазепи, пров. Гетьмана Мазепи* (мікрорайон Дубове): **Іван Степанович Мазепа** – Гетьман Війська Запорізького, політичний і державний діяч;

– **діячі періоду Української Народної Республіки:**

– *вул. Миколи Міхновського* (мікрорайон Дубове): **Микола Іванович Міхновський** – один із засновників УНР, український політичний і громадський діяч, адвокат, публіцист;

– *вул. Симона Петлюри, пров. Симона Петлюри, проїзд Симона Петлюри* (мікрорайон Дубове): **Симон Васильович Петлюра** – Генеральний секретар військових справ УНР, державний, військовий та політичний діяч.

Із назв **громадських діячів м. Хмельницького** в основах новітніх годонімів засвідчено один номен: *вул. Трохима Верхоли* (мікрорайон Книжківці): **Трохим Федорович Верхола** – український громадський діяч, маляр, родом із м. Сатанова, голова «Просвіти» у Проскурові (попередня назва м. Хмельницького) на початку ХХ ст.

Символічне значення мають пропріативи: *вул. Героїв Маріуполя, пров. Героїв Маріуполя* (мікрорайон Центр) – на честь **українських військовослужбовців, захисників міста-героя Маріуполя** (Донецької обл.) під час російсько-української війни 2022 року.

У складі виявлених найменувань провулків одна назва відтопонімна, **локативного характеру**: *пров. Заріччя* (мікрорайон Заріччя) – відтопонімна назва, утворена шляхом трансонімізації ойконіма – від назви *с. Заріччя*, яке раніше було на цій території.

Таким чином, за походженням новітня годонімія м. Хмельницького відонімна, а саме – відантропонімна, три назви містять у своєму складі топоніми, а саме ойконіми – вул. *Героїв Маріуполя*, пров. *Героїв Маріуполя* (пор. м. *Маріуполь*) і пров. *Заріччя* (пор. с. *Заріччя*).

Отже, абсолютна більшість нових назв вулиць, провулків, переїздів, переіменованих 2022 року, має чітке суспільне спрямування. Вони покликані увіковічнити, уславити імена українських військовослужбовців, які віддали своє життя за незалежність України, за свободу та права на вільне життя української нації.

Назви, мотивовані найменуваннями українських письменників, митців, повертають із забуття імена тих осіб, які зробили значний внесок у розвиток вітчизняної культури, однак були почасти затавровані і заборонені за часів Радянського Союзу.

У новітньому годоніміконі м. Хмельницького приділено увагу визначним українським науковцям різних галузей науки: металургії, мовознавства, фізики.

Важливими у системі власних назв вулиць і провулків є імена видатних українських державних діячів, які представляють різні періоди розвитку України: Князівської доби, Козаччини, періоду Української Народної Республіки, а також громадських діячів м. Хмельницького. Такі іменування нагадуватимуть про знакові історичні події у становленні й розвитку Української Державності, про роль української спільноти у формуванні соборної, незалежної України.

У проведенні комплексних досліджень назв численних закладів відпочинково-розважального спрямування, закладів побутового обслуговування вбачаємо перспективи подальшого соціолінгвістичного вивчення ономастичного простору м. Хмельницького.

Список використаної літератури

1. Бучко Д. Г. Принципи номінації в топонімії України. *Українське мовознавство*. 1991. Вип. 18. С. 66–73.
2. Галай О. Б. Українська урбанонімія Закарпаття в ХХ–ХХІ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова. Ужгород, 2009. 29 с.
3. Горожанов Ю. Ю. Ергоніми міста Луцька: структурно-семантичний аналіз. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. Вип. 9. С. 134–139.
4. Гримашевич Г. І. Урбанонімія Житомира в контексті декомунізації. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. Київ, 2016. Вип. 2. С. 37–46.
5. Дубчак В. В. Власні назви освітніх установ м. Хмельницького: мотивація, способи творення, семантика твірної основи. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2014. Вип. 37. С. 121–125.
6. Вахно Н. Теоретичні засади шкільного вивчення топонімів у літературному тексті: система компетенцій. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип 28, том 2. С. 99–103.
7. Ільченко І. Відапелятивні годоніми м. Запоріжжя. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2016. Вип. 21. С. 223–225.
8. Колоїз Ж. В., Титаренко А. А. Годоніми із глорифікаційною семантикою в урбанонімному просторі Кривого Рогу. *Український смисл*. 2015. С. 72–82.
9. Кутуза Н. В. Структурно-семантичні моделі ергонімів (на матеріалі ергонімікону м. Одеси) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова. Одеса, 2003. 19 с.
10. Лесовець Н. М. Ергонімія м. Луганська: структурно-семантичний і соціально-функціональний аспекти: автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова. Луганськ, 2007. 19 с.
11. Лучик В. В. Особливості становлення української урбанонімії. *Наукові записки: Серія «Філологічні науки (мовознавство)»*. Кіровоград, 2002. Вип. 44. С. 3–4.
12. Ляшенко Р. Урбаноніми міста Кіровограда за часів незалежності України та їх мотиваційна база. *Наукові записки. Серія:*

Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград, 2005. Випуск 59. С. 310–315.

13. Мельник О. Структурування ергонімів Вінниччини на позначення освітніх організацій. *Проблеми освіти*. Київ, 2015. № 85. С. 79–82.

14. Негер О. До питання про термінологічно-поняттєвий апарат урбаноніміки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2012. Вип. 27. С. 47–50.

15. Рішення позачергової шістнадцятої сесії № 22 від 28.04.2022 «Про внесення змін до Переліку площ, проспектів, вулиць, провулків, проїздів, скверів, бульварів, парків, розташованих на території міста Хмельницького». Сайт Хмельницької міської ради. URL : <http://surl.li/cjhnd> (дата звернення: 10.05.2022).

16. Романюк М.І. Соціально зумовлені інновації в ономастиконі Закарпаття кін. ХХ – поч. ХХІ ст. : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Ужгород, 2005. 247 с.

17. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. Москва, 1973. 366 с.

18. Титаренко А.А. Місце урбанонімів у загальній класифікації онімів. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. Вип. 9 (2). С. 171–180.

19. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький: Авіст, 2008. 548 с.

20. Фернос Ю.І. Вплив процесів декомунізації на систему урбанонімів м. Умані. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2018. № 2 (16). С. 299–304.

21. Цілина М. М. Ергоніми м. Києва: структура, семантика, функціонування : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова. Київ, 2006. 23 с.

22. Янчишина Я. В. Лексико-семантичні та структурно-словотвірні особливості урбанонімії міста Хмельницького. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Хмельницький. 2013. Вип. 6 (2). С. 281–287.

23. Янчишина Я. В. Мікротопонімія Центральної Хмельниччини : дис. ... канд. філол. наук; 10.02.01 – українська мова. Хмельницький. 2021. 296 с.

Наталія Попик,
магістрантка 1 курсу ОП «Польська філологія.
Медіакомунікації»,
Люблінський католицький університет
імені Іоана Павла II, Польща;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. **Л. Л. Станіславова**

ЛАТИНСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

У статті аналізується вплив латині на формування польської мови. Запозичення – це перехід елементів однієї мови в іншу як результат взаємодії мов. Запозичені слова відображають факти етнічних контактів, соціальні, економічні і культурні зв'язки між мовними групами. При запозиченні значення слова часто змінюється, деколи слово набуває навіть нової семантики, що не зафіксоване або маловживане в мові-носії. Латинські лексичні запозичення складають найбільшу групу запозичених слів у польській мові. Розглядаються особливості функціонування латинізмів у лексичній системі сучасної польської мови; аналізується вплив латинських запозичень на польську граматичну систему.

Ключові слова: латинізми, польська мова, латинські запозичення, лексика, граматики.

The article analyzes the influence of Latin on the formation of the Polish language. Borrowing is the transition of elements from one language to another as a result of the interaction of languages. Borrowed words reflect the facts of ethnic contacts, social, economic and cultural ties between language groups. When borrowing, the meaning of the word often changes, sometimes the word even acquires a new meaning that is not fixed or underused in the native language. Latin lexical borrowings are the largest group of borrowed words in the Polish language. Peculiarities of the functioning of Latinisms in the lexical system of the modern Polish language are considered. The influence of Latin borrowings on the Polish grammatical system is analyzed.

Key words: *latinisms, polish language, latin borrowings, vocabulary, grammar.*

Протягом століть латина була мовою еліти, а сьогодні її основи – елемент всебічної освіти. Латинська мова як спадщина античності стала частиною мистецтва і культури, використовувалася попередниками природничих, хімічних, математичних і медичних наук. Гасла родин і організацій, розміщені під гербом, були сформульовані латиною.

Латинізми дуже численні в польській, а також і в інших європейських мовах, зокрема й в українській. Найчастіше вони використовуються в міжнародній науково-технічній термінології. Перші латинські запозичення походять із церковної лексики. У XIV–XV століттях цю групу почали доповнювати терміни, пов'язані з медициною, ботанікою та освітою.

Латинські лексичні запозичення становлять найбільшу групу запозичених слів у польській мові. Нечисленні роботи, присвячені цій темі, характеризуються зверненням до лексичного матеріалу переважно минулих століть і обмеженням тематики окремих досліджень вузьким колом розглянутих питань. Проблема запозичень та інтернаціоналізмів у термінології, зокрема латинізми у складі терміносистем, досліджували О. А. Войцева [1], А. С. Д'яков [3], Ю. Лукшин і В. Змажер [6] та ін. Вплив латинської мови на граматику сучасної польської вивчали У. Вуйцік [8] та Я. Сафаревич [7]. Запозичення середньопольської доби розглядала В. В. Губич [2].

Метою нашої статті є дослідження впливу латинізмів на граматику та лексику польської мови.

Мовні запозичення – це явище проникнення елементів однієї мови в іншу. Запозиченням може бути не тільки слово, а й ціле словосполучення, вираз, словозмінна форма, фразеологічні одиниці чи синтаксична структура. За типом іншомовного елемента, що ввійшов у мовлення, мовні запозичення можна поділити на власні, структурні (мовні кальки; можуть бути

фразеологічними або словотвірними), семантичні, фонетичні, штучні та граматичні запозичення і мовні гібриди.

Лексичні запозичення збагатили польську мову, переважно задовольняючи її номінативні, меншою мірою експресивні потреби. Переймання лексичних запозичень завжди мали обмежений характер із соціального, екологічного та функціонального погляду. Найдавнішими і найчисельнішими в польській мові є латинські лексичні запозичення. Перші латинізми з'явилися у середньовічній польській мові, вони були пов'язані переважно з релігійною лексикою. Від XVI ст. до 2-ї пол. XVIII ст. їхня кількість збільшувалася, пізніше їхня уживаність зменшилася, що, ймовірно, пов'язано з використанням французької мови. Багато латинізмів часто через їхню етимологію називають латино-грецькими запозиченими словами. Латина панувала в наукових, церковних і освітніх колах, особливо в єзуїтських школах. Треба підкреслити, що знання мови в Речі Посполитій обмежувалися представниками вищих верств знаті. Латинські запозичення збільшили абстрактний, спеціалізований та переважно термінологічний словниковий запас [8, с. 152].

Запозичення з латини найдавніші та одні з найчисленніших у польській мові. Вони наявні в юридичній, медичній, науковій, освітній, професійній, архітектурній і церковній термінології.

Латинські запозичення польською мовою дуже легко розпізнати. Часто це слова з суфіксами *-cja, -sja, -zja, -um, -us, -usz, -ius*: *demokracja, iniekcja, konstytucja, intubacja, dedykacja, impotencja, infekcja, inkorporacja, komisja, dymisja, procesja, misja, iluzja, dyfuzja, kolokwium, kworum, muzeum, centrum, akwarium, spirytus, sanitariusz, jubileusz* тощо. До латинських запозичень також належать такі слова, як *kopia, talent, profesor, rektor, polityk, adekwatny/a, asocjować, ekstrement, ekstensywny, fluid* [5].

Вплив латинської мови на польську також пов'язаний із низкою виразів, прийнятих у незмінному вигляді та значенні. Це відомі фрази, які часто мають характер речень. Вони пов'язані з

конкретними професійними групами – юридичними, академічними та медичними. До таких висловів належать, наприклад: *ad acta – do akt* (до файлів), *Alma Mater – uczelnia macierzysta* (навчальний заклад, дослівно мати-годувальниця), *a priori – z góry, z założenia* (з попереднього, відомого), *alter ego – drugi ja* (друге «я»), *nihil novi – nic nowego* (нічого нового), *pro et contra – za i przeciw* (за і проти), *status quo – istniejący obecnie stan rzeczy* (теперішнє становище), *terra incognita – ziemia nieznaną* (невідома земля), *tabula rasa – czysta karta* (чиста дошка), *sensu stricto – w ścisłym znaczeniu* (у вузькому значенні), *nolens volens – chcąc nie chcąc* (хоч-не-хоч), *pro publico bono – dla dobra publicznego, dla dobra ogółu* (для загального добра) [4].

У мовній системі вплив латинської мови на польську проявився на фонетичному рівні, у морфології та в синтаксисі.

У сфері словотворення це, по-перше, прийняття окремих суфіксів. Деякі з них зберегли свій іншомовний характер, хоча є частовживаними. До прикладу: 1. **-ika, -ik** (з особливим наголосом): *technika, grafika, fotografika; technik, mechanik, fizyk* і т. д. 2. **-cja**: *perturbacja, prowokacja*; **-encja, -ancja**: *eminencja, elegancja* тощо 3. **-ent, -ant**: *abstynent, elegant*. 4. **-jusz**: *nuncjusz; -ariusz: agrariusz, akcjonariusz* і т. д. 5. **-tor**: *lektor, rektor, redaktor*. 6. У прикметниках це суфікси **-yjny, -alny**: *redakcyjny, muzealny* тощо.

По-друге, існують також суфікси, які втратили забарвлення іншомовності до такого рівня, що їх також використовують для створення дериватів від польських коренів. Такими є: 1. **-ita, -ista**: *banita, organista, najmita, wróżbita, służbista* і т. д. 2. **-izm, -yzm** як у перейнятих безпосередньо *antagonizm, archaizm, attycyzm* тощо, або створених у польській мові, як *artyzm* з лат. *ars artis* «мистецтво», *arystotelizm* від імені *Аристотеля* тощо, але також у *towianism* від прізвища *Towiański*, *kacarpizm* від прізвиська *kacarp* та ін.

По-третє, деякі латинські елементи були прийняті та застосовані до польських слів способом уподібнення польських

слів до латинських. Наприклад: *lizus, pijus, biegun, oberwus, obdartus, zdzierus, garbus, slugus, wiarus, krakus* тощо.

На рівні флексій з'явився новий тип відмінювання запозичених латинських іменників на **-um**. Це нові запозичення, тому що старі, як нейтральні, увійшли до слів на **-o** (як *wino*). Іменники на **-um** відмінюються двома способами. Деякі, як *album*, увійшли до групи іменників на твердий приголосний чоловічого роду, і як *thum*, можуть відмінюватися відповідно до чоловічого роду (порівняно з латиною змінили рід): *ten album, tego albumi, te albumy* тощо. Але переважно ці іменники зберегли середній рід та стали незмінними в однині, наприклад, *to muzeum, tego muzeum*; так само *lektorium, liceum, mauzoleum* тощо. Але у множині з'являється флексія **-a**: *muzea, lektoria, licea*; *muzeów, lektoriów, liceów* тощо. Можна відзначити регулярне відмінювання середнього роду без **-um**, який притаманний однині. Цей незвичайний тип відмінювання, безумовно, відображає вплив латинської мови.

Латина також вплинула на польську систему акцентування. Відомо, що в польській мові наголос стоїть на передостанньому складі. Латинські слова, запозичені до польської, пристосовуються до того ж принципу, змінюючи за потребою місце наголосу. Наприклад, *abn'egat*, хоча латиною це було б *neg'atus*; так теж регулярно є у відмінюванні: *abneg'ata, abnegat'owi* тощо. Адаптація таких латинських слів до польської системи була спрощеною, тому що наголос у багатьох латинізмах стоїть також на другому складі від кінця. Але значна кількість латинських слів мала акцент на третьому складі від кінця (якщо передостанній склад був коротким: *f'abr'ica, f'ab'ula, d'om'itus* тощо). Ці слова в польській мові частково зберігають своє старе місце наголосу, тому польською – *f'ab'ula, f'abryka, f'orm'ula* тощо. Це приклад впливу латинської мови на польську у сфері акцентуації [7].

Як свідчать дослідження, латинська мова має значний вплив на лексику та граматику польської. Утворення термінів із латинських слів, особливо коли вони будуються на основі

коренів, яких не існує в польській мові, видається більш легким, порівняно зі створенням термінів з елементів рідної мови. У процесі творення нових слів часто відбуваються певні фонетичні зміни всередині похідного слова, що ще раз свідчить про те, що слова латинського походження або слова, утворені за допомогою латинських афіксів, адаптуються до вимог сучасної польської мови.

Перспективою подальших досліджень є аналіз використання латинізмів у різних сферах вживання.

Список використаної літератури

1. Войцева О. А. Деякі аспекти адаптації іншомовних термінів у польській мові (на матеріалі водогосподарської лексики). «*О сколько нам открытий чудных...*». Матеріали к 80-летию со дня рождения Д. С. Ищенко. Одесса : Одесский национальный университет, 2012. С. 18–22.

2. Губич В. В. Латинські запозичення у складі польської мовознавчої термінології середньопольської доби. *Слов'янський збірник*. Чернівці, 2016. Вип. 20. С. 176–194.

3. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичний та соціолінгвістичний аспекти. Київ : Вид. дім «КМ Academia», 2000. 218 с.

4. Латинські крилаті вислови. URL : <http://www.pinax.com.ua/krylati-vyslovy/latina/>.

5. Kulik J. Zapozyczenia w języku polskim. URL : <https://slowodaje.pl/zapozyczenia-w-jezyku-polskim-cz-1/>.

6. Lukszyn J., Zmarzer W. Podstawy teoretyczne terminologii. Warszawa : KJS, 2001. 189 s.

7. Safarewicz J. Wpływ łaciński na system gramatyczny polszczyzny. *Symbolae Polonicae in honorem Stanisłai Jodłowski*. Wrocław, 1972. 234 s.

8. Wójcik U. O neosemantyzacji zapożyczeń łacińskich we współczesnej polszczyźnie (na wybranych przykładach). *Acta Universitatis Lodziensis*. Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2020. S. 151–163.

Зоряна Провальна,

вчитель правознавства, історії та польської мови,
Чортківська ЗОШ I–III ступенів № 7, Тернопільська область;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. **І. В. Горячок**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ПІДЛІТКОВОЇ ПОВІСТІ ЙОАННИ ЯГЕЛЛО «КАВА З КАРДАМОНОМ»

У статті представлено методичні рекомендації щодо вивчення повісті Йоанни Ягелло «Кава з кардамоном» у 10 класі; запропоновано використати інноваційні методи та прийоми роботи з особливостями жанру, сюжетної колізії, образами, проблематикою.

Ключові слова: сучасна польська література, література для підлітків, Йоанна Ягелло, урок зарубіжної літератури, вивчення біографії, інноваційні методи, ментальні карти, робота в групах, фанфік.

The article presents guidelines for studying the story of Joanna Jagiello «Coffee with cardamom» in 10th grade. It is offered to use innovative methods and receptions of work with features of a genre, plot collision, images, problems.

Key words: modern Polish literature, literature for teenagers, Joanna Jagiello, lesson of foreign literature, study of biography, innovative methods, mental maps, group work, fan fiction.

Література для дітей та юнацтва у наш час становить значний пласт світового письменства. У когорті митців, що пишуть для підлітків і про них, – ім'я сучасної польської письменниці Йоанни Ягелло. Шлях у літературу Й. Ягелло розпочала як поетеса 1997 року, а згодом, у 2007 та 2008 рр., її вірші та короткі оповідання були опубліковані в антологіях. Повість «Кава з кардамоном» вийшла друком 2011 р. й одразу була номінована на декілька премій. Твір потрапив до «Списку

скарбів» Музею дитячої книжки. Згодом з'явилися продовження твору «Шоколад із чилі» (2013) і «Тирамісу з полуницями» (2016) [1].

Ці книги Йоанни Ягелло, присвячені підлітковим проблемам, складають тетралогію з цікавими і «смачними» назвами: «Кава з кардамоном» (2011), «Шоколад з чилі» (2013), «Тирамісу з полуницями» (2017), «Молоко з медом» (2019). Усі вони розповідають про життя дівчинки на ім'я Лінка (Халіна Барська). Позитивно, що перший із названих творів увійшов до української шкільної програми із зарубіжної літератури і вивчається у 10 класі закладів загальної середньої освіти.

Література для юнацтва та молоді порушує злободенні питання, які хвилюють і батьків, і дітей. Про це говорить сама Йоанна Ягелло в інтерв'ю про роман «Кава з кардамоном»: «Хотіла написати для неї (старшої дочки Юлі) такий молодіжний соціально-побутовий роман – про життя, про любов, про проблеми, з якими стикається сучасна молодь» [6]. Письменниця з гідною достовірністю розкриває внутрішній світ сучасного підлітка.

До аналізу історії, стану і перспектив розвитку польської дитячої літератури зверталися такі дослідники, як А. Балух, Х. Забава, Г. Ліщинський, М. Цацковська та ін. Методичні рекомендації щодо вивчення підліткової повісті польської письменниці Йоанни Ягелло досліджені недостатньо, що й зумовлює актуальність теми нашої наукової роботи.

Зазначений твір письменниці є своєрідним висвітленням психології дівчини-підлітка у різних життєвих ситуаціях. Крім цього, вивчення твору на уроках зарубіжної літератури дозволяє вчителю повною мірою реалізувати мету навчання літератури, яка вбачає не тільки підвищення загальної освіченості школяра, але й досягнення ним належного рівня сформованості вміння читати й усвідомлювати прочитаний художній твір, розуміти цінності життя й добрих родинних взаємин, набувати літературну освіченість та розвивати читацькі інтереси і гуманістичний світогляд.

Метою нашої статті є надати окремі методичні рекомендації щодо вивчення твору Йоанни Ягелло «Кава з кардамоном».

Педагог має обрати тип уроку, що може якнайкраще ознайомити учнів із феноменальним твором. Однак на етапі підготовки вчителю необхідно враховувати те, що потрібно цікаво подати інформацію про письменницю, її життєвий та творчий шлях, проаналізувати твір, порекомендувати прочитати інші книги Й. Ягелло, придумати творче домашнє завдання тощо. На нашу думку, урок має бути нестандартним, оригінальним і неповторним, як і сама авторка.

Необхідно зауважити, під час огляду життєвого і творчого шляху Йоанни Ягелло принагідно використовувати інтерактивні засоби навчання (відповідні інтернет-ресурси, мультимедіа, електронні книжки й бібліотеки, аудіозаписи) та інноваційні методи й прийоми літературного спрямування, що викликать інтерес учнів дізнатися про сучасну письменницю більше, а також сприятимуть осмисленому читанню. Так, для розуміння постаті польської письменниці пропонуємо використати інтерактивний прийом «Грування», у якому запропонувати завдання: «Якою людиною ви уявляєте Й. Ягелло?» або для кращого засвоєння учнями навчального матеріалу про письменницю, її творчість можна провести літературний аукціон «Цікаві факти із життя сучасної польської письменниці».

Можна запропонувати учням скласти паспорт художнього тексту – один із популярних видів роботи над змістом твору, форма узагальнення виучуваного матеріалу. Це корисна вправа й під час роботи над системою образів, із засобами художньої виразності, літературними тропами. Кількість та послідовність ознак та фактів, що підлягають опрацюванню, учитель може додавати й змінювати за потребою відповідно до поставленої мети та зростання рівня навченості учнів конкретного класу.

Паспорт повісті Й. Ягелло «Кава з кардамоном»:

1. Автор – Йоанна Ягелло.

2. Назва твору – «Кава з кардамоном».

3. Рік написання – 2011.

4. Жанр – повість (з елементами детективу).

5. Тема – життя й проблеми сучасного підлітка.

6. Ідея – протест дитини проти аморального й бездушного світу дорослих. Кожен повинен думати про наслідки власних вчинків.

7. Проблематика.

7.1. Прірва відчуження й незрозуміння між батьками та дітьми.

7.2. Пошуки підлітками свого місця й себе в непростому вирі життєвих проблем, у дружбі та коханні.

7.3. Проблема сімейних тасмниць, які руйнують родинний затишок.

7.4. Вибір у складних життєвих ситуаціях.

7.5. Відповідальність за власні вчинки.

7.6. Життя дитини з дитбудинку.

8. Герої: дівчинка Халіна Барська та її сім'я: мама, вітчим Адам, брат Казимеж (Кай), 3 бабусі (мамина – Стефа, батькова – Божена, вітчимова – Ружа); подруги Наталія та Кася Печериця, друг і коханий Адріан, фотографи Мацек і Конрад, класний керівник Яцек Шрон, однокласники, вчителі, батьки друзів і подруг, прийомні батьки Касі.

9. Місце дії – Варшава, Краків, Сероцьк

10. Сюжет: досі спокійне життя 15-річної гімназистки Лінки раптом змінюється. Її мама дедалі більше втомлюється, дратується, відгороджується від усіх. Вітчим Адам чимраз довше затримується на роботі. Лінці доводиться займатися молодшим братиком, хоча не за горами випускні іспити, і треба більше уваги приділяти навчанню... Дівчина відчуває себе залишеною, зрадженою, самотньою. Несподівано мама від'їжджає на невизначений час, і на Лінку лягають усі хатні обов'язки. Стосунки з кращою подругою Наталією зіпсувалися, з'явилася нова подруга Кася. Адріан, якого вона вважає лише другом, ставиться до неї якимось дивно. У школі суцільні

проблеми... Щоб відволіктися від проблем, Лінка вирішує відвідати свою бабусю Божену в Сероцьку, яку давно не бачила. У її хаті дівчина випадково знаходить дивну фотографію. Прагнучи з'ясувати пов'язані з нею подробиці, Лінка несподівано відкриває таємницю: її нібито померла немовлям сестра жива! Лінка разом з Адріаном починає довгі пошуки. Її сестрою виявилася Кася.

11.Композиція. Твір складається з окремих розділів, назвами яких є місяці навчального року, коли відбувалися події в житті 15-річної учениці гімназії Халіни Барської. Кожен розділ ділиться на підрозділи й має власну композицію. На початку розділу – дивні містичні сні Лінки про мамину таємницю.

12.Конфлікт. У творі кілька конфліктів: між батьками й дітьми; між вигаданим життям, брехнею, і реальним життям, правдою; між людиною «не такою, як усі» й навколишніми [2].

На наступному етапі аналізу художнього твору рекомендуємо використати ментальні карти або інтелект-карти. Це спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем, зручна техніка альтернативного запису. Використовуються для створення, візуалізації, структуризації і класифікації ідей, навчального матеріалу, як засіб для навчання, вирішення завдань, ухвалення рішень, при написанні статей. Учні можуть складати інтелект- карту як самостійно, так і за допомогою вчителя, заповнювати або доповнювати готову. Карту можна скласти вручну й за допомогою комп'ютерних програм: www.coggle.it, www.xmind.net, www.mindmeister.com. Під час обговорення створених учнями ментальних карт пропонуємо пошукове завдання: знайдіть слова, що найчастіше фіксуються у схемі, розтлумачте їх та поділіться вашими міркуваннями, чому так відбувається?

Корисним для продуктивного аналізу твору, на нашу думку, буде робота в групах за такими мікротемами:

1. Сім'я: «нестандартна родина», мати, Лінка, Кай, вітчим, бабусі, дідусі, батько, сестра; відчуженість, непорозуміння з матір'ю, зайнятість, хвороба матері, не

пам'ятає батька, піклування про брата Кая, спілкування з бабусями; сімейна таємниця, пошуки пояснень, пошуки сестри, відновлення родинних зв'язків.

Різні сім'ї :

Наталія – самотність у повній сім'ї.

Адріан – усвідомлення складності сімейних стосунків за наявності зради батька.

Каська – життя і розвиток у дитячому будинку, прийомна сім'я.

2. Друзі:

Наталія – одна подруга, сварка, відчуженість, «а чи знаєш ти, що таке дружба?», примирення;

Каська – нова подруга, спільні інтереси, знайдена сестра.

Адріан – знайомство і дружні стосунки з Адріаном, трансформація стосунків, закоханість.

3. Кохання: випадок із Мацеком, випадок на вечірці, на пленері; стосунки з Адріаном – знайомство, відносини між підлітками, спільна праця, допомога в складних обставинах, допомога в пошуках, відповідальність у стосунках, кава як прояв любові, закоханість; ставлення до природи, підприємницька діяльність.

4. Навчання: учителі, однокласники, дискримінація, ставлення до навчання, планування подальшого навчання; захоплення фотографією, участь у конкурсі.

5. Особиста відповідальність: Лінки (підлітків) – у стосунках з подругами, з братом, з Адріаном, у пошуках відповідей, у навчанні, у справі; матері – у стосунках з дітьми, чоловіками; подружжя [2].

На завершальному етапі уроку пропонуємо використати бесіду з учнями за проблемними запитаннями:

1)чому твір називається «Кава з кардамоном»?

2)чому головна героїня твору Лінка попри все намагається розкрити сімейну таємницю?

3)«Кава з кардамоном» – повість чи роман? (Автор називає романом).

4)чи відрізняються польські підлітки від тебе?

Відповідно до листа МОН України «Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін» вчителям-словесникам рекомендовано замість домашнього твору пропонувати учням «...обрати таку форму творчої роботи (наприклад, створення фанфіків тощо), щоб учні самостійно виконували творче домашнє завдання». Тому застосовуємо фанфік або фенфік (від англ.fan – шанувальник і fiction – художня література) – текст, у якому використано ідеї, сюжет або (та) персонажі оригінального твору (здебільшого літературного або кінематографічного).

Завдання для фанфіків за повістю Й. Ягелло «Кава з кардамоном»

1)придумати власну версію продовження твору «Життя Лінчиної сім'ї після розкриття родинної таємниці»;

2)написати листа з порадами Лінці Барській, як їй далі поводитися з Адріаном;

3)уявити особисту зустріч із Лінкою й записати уявну розмову з нею.

Підсумовуючи, зазначимо, що світ сучасної літератури надзвичайно багатий талановитими письменниками, тому творчий учитель обов'язково повинен скористається нагодою та запропонувати старшокласникам прочитати й цікаво обговорити на уроці твори, які відповідають їхньому вікові.

Список використаної літератури

1. Антоняк Б. Йоанна Ягелло: «Безпроблемний світ перестає бути цікавим». URL: <http://litakcent.com/2013/05/20/joanna-jagello-bezproblemnyj-svitperestaje-buty-sikavym/> (дата звернення: 01.02.2022).

2. Вивчення роману Йоганни Ягелло «Кава з кардамоном» в 10 класі. URL: <https://naurok.com.ua/vivchennya-romanu-yoanni-ya-ello-kava-z-kardamonom-v-10-klasi-109684.html> (дата звернення: 03.02.2022).

3. Журба С. Психологія підлітка у романі Йоанни Ягелло «Кава з кардамоном». *Література світу: поетика, ментальність і духовність*. 2018. Вип. 11. С. 37–48.

4. Содомора Х. Йоганна Ягелло: Я завжди на боці молоді. URL: <http://litakcent.com/2019/10/08/yoanna-yagello-ya-zavzhdi-na-botsi-molodi/> (дата звернення: 03.01.2022).

5. Ягелло Й. Кава з кардамоном: роман; пер. з пол. Б. Антоняк. Львів: Урбіно, 2013. 240 с.

6. Ягелло Й. Молодь має проблеми з читанням, оскільки є багато медіа. URL: [//zaxid.net/yoanna_yaello_molod_maye_problemi_z_chitanniam_oskilki_je_bagato_media_n1287404](http://zaxid.net/yoanna_yaello_molod_maye_problemi_z_chitanniam_oskilki_je_bagato_media_n1287404) (дата звернення: 13.02.2022).

Оксана Ранюк,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри слов'янської філології,
Світлана Войталюк,
викладач кафедри слов'янської філології,
Хмельницький національний університет

РОБОТА З ТЕКСТОМ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ «СУЧАСНА ПОЛЬСЬКА МОВА»

У статті проаналізовано текст як засіб навчання у процесі викладання польської мови; окреслено поняття «текст», визначено його типологію, структуру, складники, запропоновано вправи, які доцільно виконувати зі студентами на різних етапах заняття.

Ключові слова: *текст, заняття, польська мова, лексика, студент, вправа.*

The article analyzes the text as a means of learning in the process of teaching Polish. The concept of «text» is outlined, its typology, structure, components are defined, exercises which it is expedient to carry out with students at various stages of employment are offered.

Key words: *text, classes, Polish language, vocabulary, student, exercise.*

Важливим засобом навчання польської мови є текст, на основі якого вивчаємо фонетику, граматику, лексику тощо. Текст – це довший мовний вислів на конкретну тему або ситуацію. Щоб бути добре сприйнятим читачем чи слухачем, кожен текст повинен містити цікавий зміст [7]. Зважаючи на те, що текст є одним із найважливіших засобів під час вивчення іноземної, зокрема польської, мови тема нашої розвідки є *актуальною*.

Проблема роботи над текстом на заняттях польської мови цікавить багатьох лінгводидактів. Зокрема, це питання знайшло відображення у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців, їх-поміж яких У. Добеш, А. Домбровська,

Є. Ковалевський, Г. Коморовська, А. Кравчук, Е. Ліпінська, Ю. Гарнавський, М. Пашека, А. Серетни, Н. Склярєнко.

Метою статті є аналіз методичних можливостей тексту на заняттях польської мови у ЗВО.

Робота з текстами на заняттях із польської мови в основному проводиться під час вивчення лексики. Наприклад, читаючи польські тексти та аналізуючи їхній зміст, студенти пізнають нові слова та перевіряють їхнє значення у словниках. Цей процес стає ефективнішим, коли теми текстів зацікавили студентів, адже це сприяє активності під час аналізу. Працюючи з текстами, важливо ознайомити студентів з різними типами, наприклад, офіційним листом, науковою статтею, рецензією (на фільм чи книгу), при цьому зосереджуючи увагу на різних типах композиції тексту, поясненні відмінностей у підборі лексики та стилях. Аналіз різноманітних текстів дає змогу здобувачам розпізнавати композиційні особливості жанрів [4, с. 156]. Це особливо важливо для студентів-першокурсників, які розпочинають вивчення іноземної, зокрема польської, мови.

Навчання розуміти текст також сприяє розвитку навичок вільного спілкування та обговорення різних тем. Кожне заняття повинно містити короткий тест на перевірку вивченої лексики на попередньому занятті. Їхнє завдання полягатиме в тому, щоб пояснювати польські слова лише за допомогою визначення, наприклад, *cicho – mówić bardzo spokojnie; skrzyżowanie – przecięcie się w jednym poziomie dróg mających jezdnię; polecać – mówić komuś, co ma zrobić, wydawać komuś polecenie*. Таке пояснення дає можливість: 1) закріпити вивчені слова; 2) правильно використати слова у різних контекстах залежно від теми; 3) розвинути вміння формулювати власну думку, використовуючи нову лексику.

На кожному практичному занятті студенти, працюючи з текстом, формують та розвивають мовні навички: читання, аудіювання (слухання), письмо і говоріння. Під час роботи з текстом на заняттях польської мови не варто забувати про основні завдання текстів:

1. Збагачення й розширення знань студентів, наприклад, у процесі читання здобувачі отримують завдання знати певні слова чи словосполучення, виписати слова чи структури за якоюсь ознакою, назвати слова, які були використані в певній ситуації. Як приклад:

Po przeczytaniu wiersza Jana Brzechwy proszę wykonać zadania.

A. Proszę napisać jak najwięcej czasowników, które łączą się z wyrazem warzywa, przykład: gotować, smażyć.

B. Proszę odpowiedzieć na pytania.

Co się dzieje z pietruszką?

Jak się czuje rzepa?

Kogo bardzo lubi cebula?

Dlaczego burak nie chce być mężem cebuli?

Kto z kim się kłóci?

2. Перевірка знань лексико-граматичного матеріалу та використання певного мовного матеріалу у відповідях на запитання викладача у процесі вільного переказу змісту чи переказу, близькому до тексту. Наприклад:

Proszę uzupełnić tekst poprawnymi formami czasowników podanych w nawiasach.

Aniu, co robiłaś wczoraj wieczorem? Najpierw (robić) zadanie domowe, a potem (oglądać) telewizję.

3. Розвиток усного мовлення студентів на основі прочитаного тексту: бесіда за окремими проблемами, які розкриваються в тексті, придумування продовження тексту або його початку, драматизація окремих епізодів.

Proszę przeczytać tekst i wyrazić swoją opinię.

Lubimy centra handlowe – im młodszy klienci, tym bardziej. Zresztą nie tylko klienci, bo spora grupa to rezydenci centrów, którzy spędzają tam wolny czas i przyjmują znajomych. Próba wyobrażenia sobie dużych miast bez centrów handlowych musi skończyć się niepowodzeniem. Są już nie tylko miejscem, w którym można zrobić większość zakupów, ale też się spotkać. To punkt orientacyjny na planie miasta, schronienie, miejsce, w którym można coś zjeść i się

rozerwać. Jest tam gwarno, tłoczno, sporo się dzieje – tak jak w mieście.

4. Розвиток смислового сприйняття тексту – його розуміння.

Proszę przeczytać tekst a następnie na jego podstawie zaznaczyć które zdania są zgodne z tekstem – P (Prawda), a które niezgodne – N (Nieprawda).

Mateusz usłyszał po raz pierwszy o swoim wujku z Ameryki, kiedy miał siedem lat. Gdy chciał się dowiedzieć od swojej mamy, gdzie to jest, usłyszał tylko, że bardzo daleko. Mama pokazała mu wtedy widokówkę z wysokimi domami i fotografię pana z brodą, czyli wujka Kazimierza...

1. Mama wytłumaczyła Mateuszowi dokładnie, gdzie mieszka wujek. P N

2. Wujek Kazimierz przyjechał do Warszawy w dzień swoich urodzin. P N

Завдання такого зразка спрямовані на перевірку розуміння окремих епізодів, дають змогу долати труднощі, що виникають на шляху розуміння тексту.

Основні критерії вибору текстів, які забезпечують ефективність засвоєння польської мови:

1. Текст повинен містити важливі пізнавальні характеристики.

2. Обсяг текстів повинен відповідати рівню студентів.

3. Не варто перенасичувати текст незнайомими словами. Студент витрачає багато часу на опрацювання лексичного матеріалу, що послаблює зацікавлення й ускладнює засвоєння нових граматичних форм і конструкцій.

4. Кожен текст повинен бути основою для вивчення граматичних правил польської мови з певними констукціями, які необхідно засвоїти.

5. Текст повинен сприяти закріпленню та вдосконаленню фонетичних навичок.

6. Для кожного тексту необхідно розробляти систему лексико-граматичних вправ, які сприяють закріпленню слів і

граматики, підвищують рівень грамотності мови. Тому в тексті повинні бути слова, до яких потрібно підбирати синоніми, антоніми, однокореневі слова. Текст повинен забезпечувати можливість повторення відмінкових закінчень, видів дієслова, лексичних значень префіксів, дієслівного і прийменникового керування тощо. Лексико-граматичні завдання, такі як: визначення частини мови спільнокореневих слів; лексичного значення слів за допомогою тлумачного словника; вставлення пропущеного слова у правильній граматичній формі тощо, використовуються для засвоєння знань із граматики і повторення теоретичних відомостей із лексики, збагачення словника, розвитку мовлення студентів.

Важливою проблемою під час роботи з текстом є вибір відповідної методики проведення занять. Особливе значення тут має використання індуктивного методу, який зосереджується на сприйнятті й розкритті смислів і контекстів [3, с. 197]. Це важливо у процесі навчання польської мови, тому що викладач не повинен надавати групі одразу значення слів, із якими вони працюють, а тим більше перекладати їх разом із ними. Лектор також не повинен вказувати студентам, де в тексті вони знайдуть обґрунтування вибору відповіді. Завдання здобувачів – перевірити значення поданого слова за словником і пристосувати його до контексту вправи чи тексту, із яким вони працюють. У випадку, якщо слово має більше одного значення, завдання студентів полягає в тому, щоб вивчити інші можливі значення слова та поміркувати над його правильним використанням. Також варто звернути увагу на те, що перевірка призначених до кожного тексту вправ не повинна базуватися лише на схематичному прочитанні відповідей, обраних студентом. Потрібно уважно аналізувати кожен текст, щоб переконатися, що студенти правильно читають тексти і розуміють його; вміють говорити на теми, що висвітлюються в текстах; вони оволоділи лексикою прочитаних текстів.

Розуміння тексту є досить складним процесом на практичних заняттях із польської мови для студентів, адже

необхідно пам'ятати, що існують відповідні методи та прийоми для його вивчення. Варто мати на увазі, що здобувачам потрібно багато часу на засвоєння та закріплення нового словникового запасу, який дасть змогу ефективно працювати з різними типами текстів [3, с. 198]. Робота з текстами дає можливість закріпити і поглибити матеріал, поданий на заняттях із мовлення. Під час роботи з текстами студент може проаналізувати функціонування лексичних і граматичних одиниць у ширшому контексті, а також самостійно створити тексти з використанням засвоєного матеріалу.

Таким чином, робота з текстом дає змогу формувати та розвивати мовні навички (читання, аудіювання, говоріння, письмо), а також сприяє вивченню лексики й засвоєнню граматичних конструкцій. Важливо залучати студентів до спільної бесіди, що пов'язана з обговорюванням текстів та використанням вивчених слів тощо.

Список використаної література

1. Гапонова С. Сучасні методи викладання іноземних мов за рубежем. *Іноземні мови*. 1998. № 1. С. 24–31.
2. Склярєнко Н. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь. *Іноземні мови*. 1999. № 3. С. 3–7.
3. Dąbrowska A., Dobesz U., Pasięka M. Co warto wiedzieć. *Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie*. Ośrodek Rozwoju Edukacji: Warszawa. 2010. 238 s.
4. Komorowska H. *Metodyka nauczania języków obcych*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna. 2005. 272 s.
5. Kubiczek A. Fazy przetwarzania informacji językowych w nauce obcojęzycznego słownictwa. *Neofilolog*. 2012. № 39/1. S. 81–93.
6. Seretny A., Lipińska E. *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*. Kraków: Universitas, 2005. 329 s.
7. *Słownik języka polskiego PWN*. URL: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/tekst.html> (дата звернення: 12.05.2022).

Тамара Ротай,

вчитель іноземної мови Березнянського ліцею
Хмельницької міської ради, Вінницька область;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. **І. В. Горячок**

МЕТАФОРА В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ: СТРУКТУРА, КЛАСИФІКАЦІЯ, СПРИЙНЯТТЯ

У статті розглянуто метафоричність художнього тексту у її характерних особливостях; проаналізовано погляди науковців на функції метафори в художньому тексті; наголошується на тому, що метафоричні вирази образно передають сенс, який не піддається прямим номінаціям, відіграють важливу роль у сюжетній і композиційній побудові, виконують оцінну функцію і мають сугестивні характеристики. Водночас аналізується проблема розуміння та інтерпретації шляхом декодування метафор, уміння бачити вирази з переносними значеннями.

Ключові слова: художній текст, метафора, метафоричний вираз, класифікація метафор.

Artykuł omawia metaforyczność tekstu literackiego wraz z jego charakterystycznymi cechami. Analizowane są poglądy badaczy na funkcje metafory w tekście artystycznym. Akceptując tym, że wyrażenia metaforyczne w przenośni niosą znaczenie, które nie poddaje się bezpośrednim nominacjom, odgrywają ważną rolę w fabule i konstrukcji kompozycyjnej, pełnią funkcję wartościową i mają cechy sugestywne. Analizowany jest problem rozumienia i interpretacji poprzez dekodowanie metafor, umiejętność widzenia wyrażen o znaczeniu przenośnym.

Słowa kluczowe: tekst artystyczny, метафора, wypowiedź metaforyczna, klasyfikacja metafor.

У художньому тексті мова є не лише засобом передачі інформації та вирішення естетичного завдання, а й джерелом відомостей про культуру. Метафора – це художній засіб, що

полягає у переносному вживанні слова чи висловлювання з урахуванням аналогії, подібності чи порівняння, і навіть слово чи вираз, вжиті в такий спосіб. Метафора є одним із центральних понять сучасної наукової парадигми. Розуміння сутності метафори є предметом досліджень у галузі філософії, логіки, герменевтики, когнітивної психології, літературознавства, мовознавства [7, с. 105].

Питання метафоризації в сучасному українському та зарубіжному мовознавстві є одним із найбільш досліджуваних об'єктів. Проблему теорії метафори, співвіднесення метафори і дискурсу розглядали Н. Арутюнова, М. Блек, С. Єрмоленко, В. Телія, Ю. Шепель та інші. Праці А. Гаврилюк, Т. Єщенко, О. Лисенко, О. Німенко, Ю. Шепеля присвячено семантико-стилістичним типам метафор та їхній ролі в мові й мовленні. Таке зацікавлення до метафори сприяло взаємодії найрізноманітніших напрямів наукової думки та їх поєднанню [4, с. 139]. О. Лисенко доводить, що сучасний підхід до аналізу метафори базується на принциповому визнанні складності та багатоаспектності аналізованого явища. Складається враження, що дослідження метафори стає надзвичайно поширеним, проте у самому факті постійного звернення до цієї теми закладено визнання її невичерпності [4, с. 140].

Завдяки асоціативності мислення читач бачить збільшення значення слова в контексті художньої мови і водночас розуміє, що за несподіваним слововживанням стоїть синтез національної традиції та індивідуально-авторського способу сприймати й зображати світ.

Мета статті – дослідити метафору як засіб переносного вираження автором у художньому тексті, розглянути наукові дослідження мовознавців, виявити характерні особливості її функціонування.

Тяжіння художньої мови до метафоричності Н. Арутюнова пояснює тим, що «поет відштовхується від повсякденного погляду, не мислить у термінах широких класів», а в метафорі «укладено імпліцитне протиставлення повсякденного бачення

світу... незвичайному, розкриває індивідуальну сутність предмета» [1, с. 17]. Мотивом для метафоричного перенесення можуть бути відпрацьовані в мові логіко-синтаксичні схеми структурування класів подій або сполучення в структурі світу речових об'єктів – їх предметно-логічні зв'язки, що відображають мовний досвід тих, хто розмовляє. Н. Арутюнова, показуючи функціональні типи мовної метафори, виокремлює: номінативну метафору, образну, когнітивну (ознакову), генералізіруючу (як кінцевий результат когнітивної метафори) [3].

Поряд із різними класифікаціями дослідники виділяють два типи метафори – мовну та художню. Більшість авторів визнають відособленість мовної та художньої метафори як різних об'єктів семасіологічного та стилістичного досліджень. Протиставляючи мовну й художню метафори, можна допустити, що в мовній метафорі асоціативні зв'язки є об'єктивними і відображають мовний досвід мовця, відображають бачення світу індивіда, а отже, є «суб'єктивними та випадковими щодо загального знання». Відмінності між мовною та художньою метафорою також виявляються на рівні семантичної структури метафоричного значення – лексичне значення мовної метафори, незважаючи на її складність, піддається структуруванню та підведенню під типові схеми, в той час як кожна художня метафора унікальна [3].

Зарубіжні дослідники, наприклад Дж. Лакофф і М. Джонсон, виділяють два типи метафор, розглянутих щодо часу і простору: онтологічні, тобто метафори, що дозволяють бачити події, дії, емоції, ідеї і т. д. як якусь субстанцію, і орієнтовані, тобто метафори, які не визначають один концепт у термінах іншого, але організують усю систему концептів стосовно одне одного [6, с. 19]. За класифікацією Р. ван ден Брока, виділяють: лексичні метафори (образи яких стерлися), конвенційні (закріплені в літературному процесі) та індивідуальні (авторські метафори) [3].

Метафора може висловити те, що не піддається опису у вигляді прямих номінацій, наприклад, стан душі людини. Метафоричні висловлювання часто привертають увагу читача новизною та свіжістю, несподіванкою вживання мовних одиниць та зв'язків. Оскільки метафоричний виклад пов'язаний з асоціативним мисленням і здатністю розглядати «виявлення одного роду в термінах явищ іншого роду», поєднувати у слові дві речі, які не поєднуються насправді, але мають щось сполучуване, то сприйняття й осмислення метафоричних висловлювань завжди є ключем до розуміння особистості автора, його концепції.

В основі теорії концептуальної метафори лежить уявлення про метафору як мовне явище, що відображає процес пізнання світу. Метафоричні моделі закладені в концептуальну систему людини, що являє своєрідний шаблон, за яким людина мислить і діє. Концептуальна метафора тлумачиться як спосіб думати про одну галузь через призму іншої, в основі якої лежить процес взаємодії між структурами знань двох концептуальних доменів – сфери-джерела та сфери-мішені. Суть когнітивного потенціалу метафори полягає в тому, що сфера-джерело – це та основа, ознаки та характеристики якої проектуються на іншу сферу. Метафорична проекція відбувається не лише між окремими елементами обох структур знання, а й між цілими структурами концептуальних областей. Припущення вчених про часткове збереження структури вихідної сфери під час метафоричного проектування на цільову сферу називається гіпотезою інваріантності. Завдяки цій властивості стають можливими такі метафоричні наслідки, які не виражені експліцитно, однак виводяться в результаті фреймового аналізу [5, с. 139–140].

Метафора може відігравати помітну роль композиції художнього тексту. Іноді вона «розкриває» текст, одразу охоплюючи увагу читача та викликаючи естетизовану емоцію. В інших випадках метафоричний вираз може налаштувати читача на сприйняття кульмінаційного моменту або бути способом оформлення його в тексті. Метафора, що повторюється в

художньому тексті, може набувати символічного значення, стає маркером етапів розвитку сюжету, зміни стану героя [4, с. 140–142].

Дослідження метафоричності, алегоричності, прихованого сенсу обов'язково призводить до питання про шляхи розуміння й інтерпретації художніх текстів, пов'язаних із декодуванням метафор.

Як зазначає І. Стернін, коли читач інтерпретує експліцитно представлену інформацію, зокрема в метафоричних судженнях, він зіставляє сприйняті у вигляді органів чуття мовні знаки, збережені в його тезаурусі образами, і синтезує отриману інформацію в загальний сенс окремого висловлювання і тексту. Сприйняття й інтерпретація прихованого сенсу метафоричних виразів здійснюється шляхом аплікації рецептивних схем, тобто застосування до конкретної фрази, що властива даній культурі: «...Розуміння прихованого сенсу висловлювання у тексті здійснюється за ментальними рецептивними схемами мовної свідомості соціуму» [8].

М. Блек вказує, що розумінню метафори сприяє знання історичного фону, аналіз словесного оточення метафорично використаної одиниці та інтонація: «відокремлення та інтерпретація метафори може потребувати звернення до особливих обставин її вимовлення». Крім того, значення метафоричного висловлювання має реконструюватися з урахуванням намірів того, хто говорить, а це вже лежить у сфері комунікативної компетенції читача [2, с. 157].

Непряме повідомлення, відображене через спеціально підібрані лексико-граматичні метафоричні структури художнього тексту, інтерпретується читачем з опорою на асоціації, що виникають при читанні, низка яких сприяє побудові образно-символічної системи, пов'язаної з культурою суспільства, прийнятої в ньому символіки: «в художньому слові читається культурний підтекст, який створює загальний зміст твору» [2, с. 160].

Особливого значення знання контексту інформації набуває тоді, коли читач стикається з метафоричною загадкою, у якій автор не вказує підстави для перенесення властивостей одного об'єкта на інший.

Отже, метафора є одним із різновидів лексико-семантичного методу словотворення, тобто перенесення назви з одного предмета на інший на основі схожості: зовнішніх ознак, структури, функцій.

Для розуміння і сприйняття метафор у художньому тексті важливі такі фактори: 1) знання природи художнього тексту та метафори, її функцій, уміння розпізнати метафоричний вираз у тексті; 2) розуміння спектру прямих та переносних значень використаних лексем; 3) уявлення про можливі трансформації сенсу, що виникають під впливом контексту і системи загальноприйнятих асоціацій, що швидко активізуються у свідомості при сприйнятті концепту та пов'язані з особливостями менталітету народу, оскільки через культурно-історичні причини одні й ті самі метафори у представників різних культур можуть викликати різні асоціативні ряди; 4) знання історичного фону створення тексту; 5) знання символіки використаних лексем; 6) усвідомлення наміру та задуму автора, пов'язаних з наявністю у читача комунікативної компетенції; 7) наявність у когнітивній базі об'єкта рецептивних схем, що забезпечують сприйняття прихованих смислів, а також розвиненого асоціативного мислення.

Список використаної літератури

1. Арутюнова Н. Языковая метафора (синтаксис и семантика). *Языкознание и поэтика*. Москва: Наука, 1979. С. 143–173.

2. Блек М. Метафора. Теория метафоры. Сборник статей. Москва: Прогрес, 1990. 169 с.

3. Класифікація метафор. URL : <https://inyaz.bobrodobro.ru/9467> (дата звернення: 29.05.2022).

4. Колесникова Л. Теоретичні аспекти дослідження метафори. *Лінгвістика*. 2019. Вип. 2 (41). С. 138–149.

5.Кравець Л. Концептуальна метафора в мові української поезії ХХ ст. *Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*. 2018. Вип. 1 (13). С. 136–146.

6.Лакофф Дж. Метафори, якими ми живемо. Теорія метафори. Збірник статей перекладених з англ., фр., нім., ісп., пол. мов. Москва: Прогрес, 1990. С. 387–415.

7.Овсієнко А. Метафора в сучасному мовознавстві: тлумачення та класифікація. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологічна». 2018. Вип. 32 (3). С. 105–110.

8.Стернін І. А. URL: <http://sterninia.ru/index.php/izbrannye-publikatsii/item/118-izbrannye-stati-2006-2012> (дата звернення: 29.05.2022).

Артем Сафронов,
магістрант 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – ст. викл. **Ю. І. Серкова**

ПОЛЬСЬКА СПІЛЬНОТА КАНАДИ: ІСТОРІЯ МІГРАЦІЇ, ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРИ ТА МОВИ

Стаття присвячена одному з історичних періодів життя польського народу за межами Республіки Польща. Мета статті – це надати українському читачеві-філологу, полоністу або тому, хто цікавиться польською мовою та Польщею, інформаційну довідку про ситуацію минулих років міграції поляків до Канади і сьогоденне життя її громади у країні Північної Америки. Безумовно, через бурхливі події минулих часів, таких як війни та низький економічний розвиток, змушували польський народ шукати кращої долі за кордоном. Тому польська громада почала активно розселятися у провінціях Канади, будуючи нове товариство, життя й соціальне коло, яке допомагає зберегти культуру, мову і релігію. Незважаючи на те, що вплив державних мов Канади на польське покоління сьогодні формує також їхній світогляд, це ставить польський народ перед особистим вибором – канадець чи поляк. Цей матеріал стане допоміжним джерелом із вивчення польської емігрантської історії та буде доречним ядром інформації, яке описує ситуацію польської мови та культури в Канаді в XXI ст.

Ключові слова: Польські іммігранти, покоління, перепис населення, дефіцит, поселенець, місцевість.

This article sheds light on one of the historical points of life of the Polish people outside the Republic of Poland. The main task of this work is to provide the Ukrainian reader-philologist, Polonist or anyone interested in the Polish language and Poland, with information about the past years of Polish migration to Canada and the current life of its community in North America. Of course, due to the turbulent events of the past, such as wars and low economic development, forced the Polish people to seek a better fate abroad. As a result, the Polish community began to actively settle in the provinces of Canada, building a new society, life and social

circle that helps preserve culture, language and religion. Despite the fact that the influence of the official languages of Canada on the Polish generation today also shapes their worldview, it puts the Polish people in front of a personal choice - Canadian or Polish. This material will be an auxiliary source for the study of Polish émigré history and will be an appropriate core of information describing the situation of the Polish language and culture in Canada in the 21st century.

Ключові слова: *Polish immigrants, generations, census, deficit, settler, area.*

З історичного погляду, першим поштовхом до міграції поляків був так званий «Перший поділ Речі Посполитої», який відбувся 5 серпня 1772 року, коли представники таких країн, як Пруссія, Російська Імперія та Австрія підписали Петербурзький договір, за допомогою якого ці держави забирали собі так звані санітарні смуги на свою користь, тобто ті території, які проходили по периметру Речі Посполитої. Це були землі Помор'я, Куяви, частини Великопольщі, Малопольщі, Галичини, а також Східну Білорусь. Цей розподіл був спричинений неспроможністю Польщі того часу здійснити реформи, які могли б посилити військову силу країни, що й призвело до початку процесів першої міграції. До інших факторів впливу на еміграцію тих років можемо віднести як релігійні переслідування, відсутність економічних можливостей у великих містах і важкі умови праці в польських селах. Багато сімей покинули Батьківщину в пошуках кращого життя. Канада здавалася чудовим порятунком від важких умов, які вони переживали на рідній землі.

Відомо з офіційних джерел історії Канади, що першим польським поселенцем, який прибув до Монреалю провінції Квебек 1753 року, був Домінік Барч (Dominik Barcz), про що зазначено в ранніх записах канадського перепису населення. Він займався продажем хутра та був родом із міста Гданськ, де проживала найбільша кількість кашубського населення. Зауважимо, що через фінансову неспроможність польського населення та нестабільну політичну ситуацію в країні поляки не

активно іммігрували до Канади, а сам процес міграція був сповільнений аж до 1854 року, що вже демонструє великий розрив у часі.

Із 1854 до 1901 рр. почалася перша активна хвиля еміграції польського населення до Канади. Найбільша польська громада прибула 1858 року з регіону Кашуб на півночі Польщі. Багато з них поселилися в районі Ренфрью на сході Онтаріо, зокрема в місті Вільно, яке визнано найстарішим та найпершим польським поселенням у Канаді. Треба зазначити, що місто Вільно насамперед вважається осередком кашубської культури: вона мала свою мову, музику, танці, їжу, стиль меблів, вишивку та унікальні церкви. Звичайно, опанувати первинну місцевість міста Вільно було непросто, перші поселенці виявили, що їхні обіцяні сільськогосподарські угіддя були в основному заповнені скелями. Польські родини отримали від уряду Канади 100 акрів землі для ведення господарства. Очевидно, для них це було важким завданням. Завдання, наповнене багатогодинною напруженою роботою, яка здебільшого була зосереджена на тому, щоб перетворити кам'янисту місцевість на прибуткову сільськогосподарську землю.

До 1862 року вже інша група поляків вирушила до Канади й оселилася в Берліні (Кітченер) на південному заході Онтаріо. Перші польські іммігранти допомогли заселити прерії Манітоби, Саскачевану та Альберти і становили великий відсоток робочої сили в гірничодобувній, лісовій та громадських роботах. Багато польських іммігрантів вирішили оселитися в Манітобі поблизу Спрінгфілда, Сент-Клементса, Брокенхеда, Лак-дю-Бонна, Вайтмута, Гімлі, Біфроста, Гленелли, Роуздейла, МакКрі та Дофіна, оскільки ці райони часто були близькі людям із сусідніх українських сіл в Польщі.

У 1902–1915 рр. почалася друга хвиля еміграції, яка відбулася після Першої світової війни. Перші дві хвилі включали багато сімейних груп із окупованих австрійцями сіл і міст. Працьовиті, віддані фермери, багато хто отримав земельні гранти від уряду або купили землю в Манітобі, Саскачевані та

Альберті, де вони побудували свої ферми. Інші працюють на будівництві залізниць або вугільних шахт. Польські іммігранти другого покоління часто переїжджали до великих міст і міст, де відкривали невеликі підприємства.

Третя хвиля відбувалася протягом 1916–1939 рр. Поляки прибули з уже незалежної Польщі. Цю хвилю викликала відсутність роботи в Польщі та мрія про краще життя в Канаді.

Під час Великої депресії 1929–1941 рр. Канада відчувала дефіцит польських іммігрантів. Проте з 1945 до 1956 рр, після закінчення Другої світової війни, імміграція знову почала зростати, що призвело до четвертої хвилі. Хвиля іммігрантів після Другої світової війни складалася здебільшого з колишніх солдатів польських збройних сил, які воювали в Західній Європі, колишніх в'язнів нацистських концентраційних чи примусових таборів та політичних біженців із комуністичної Польщі. 50 відсотків цієї хвилі оселилися в Онтаріо. За цей період до Канади прибуло приблизно 64 000 польських іммігрантів. До 1951 року перепис населення Канади показав, що в Канаді проживало понад 200 000 польських іммігрантів. До 1971 року ця кількість зросла до понад 300 000 польських іммігрантів.

Наступна хвиля, яка пройшла між 1981-1993 роками, була викликана глибокою економічною та політичною кризою в Польщі. Знову ж таки, близько 50 відсотків цієї групи оселилися в провінції Онтаріо.

Безумовно рух Польщі до Європейського Союзу призвів по скорочення міграції поляків та навіть перезавантажив її курс на процес репатриації автохтонного населення. Але все-таки в Канаді залишились великі осередки польської культури. По-перше, є доволі багато інститутів та різноманітних організацій, які займаються безпосередньо вивченням усього польського. Таким яскравим прикладом може бути Польсько-канадський науково-дослідний інститут (The Polish Canadian Research Institute), який було засновано 1956 року, зараз він проводить дослідження життя поляків у Канаді. Має велику бібліотеку та архіви, публікуються наукові доробки з розвитку польської

історії, філології тощо. Також ще є Канадська академія польських мистецтв і наук (The Polish Institute of Arts and Sciences in Canada), заснована 1943 року зі штаб-квартирою в Монреалі. Вона пов'язана з польськими та канадськими академічними установами (разом з Університетом Макгілла) і пропагує інтелектуальну та культурну спадщину Польщі через діяльність і дослідження. По-друге, через релігійну римсько-католицьку спадщину збережені польські традиції та польська мова, якою проводяться богослужіння. Відкриті соціальні польські клуби, наприклад, як Федерація польських жінок Канади (The Federation of Polish Women in Canada). Видавалася газета польською мовою в Канаді, яка називалась «Czas», її власником став місцевий польський іммігрант Францішек Доачек (Franciszek Doacek), останній номер був надрукований 2004 року, зараз нових публікацій немає, хоча газета проіснувала доволі довго, з 1914 по 2004 рр, що становить 90 років.

Отже, пройшовши дуже довгий та непростий шлях до Канади, польський народ зберіг свою ідентичність, хоча не будемо відкидати того, що нове покоління поляків, народжених уже в Канаді, або вивчили мову від бабусь та дідусів, або вже майже не знають її, бо безпосередньо вплив державних мов не є винятковим, а навіть поширеним явищем, коли мова меншості стає менш використаною у суспільстві. Історія імміграції польського народу демонструє тяжкий і водночас драматичний показник тяги до кращого життя, для будування нової спільноти та зберігання своєї культури навіть на далекій відстані від Речі Посполитої. Автор статті має намір припускати, що Польща зможе ще більше розширити шляхи допомоги для своїх співвітчизників та підтримати розвиток польської мови та культури за межами її державних кордонів, запроваджуючи нові програми національного, патріотичного та освітнього напрямків.

Список використаної літератури

1.URL : [https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article /poles](https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/peoles) (дата звернення: 20.06.2022).

2.URL : <http://www.wilno.org/culture.html> (дата звернення: 19.06.2022).

3.URL : [https://digitalcollections.lib.umanitoba.ca/islandora/object /uofm%3A222254 5](https://digitalcollections.lib.umanitoba.ca/islandora/object/uofm%3A2222545) (дата звернення: 10.06.2022).

4.URL :<https://www.yoair.com/blog/a-brief-history-of-polish-immigration-to-canada/> (дата звернення: 05.06.2022).

5.Census of Population, Statistics Canada, 2001 Census. URL : <http://www40.statcan.ca/101/cst01/demo26a.htm> (дата звернення: 25.06.2022).

6.Lustanski J. The Polish minority group in Canada and its hierarchy of core values. *Linguistica Atlantica*. 2008 (29) .

Катерина Семенович, Світлана Гулько,
студентки 1 курсу ОП «Польська мова і літератури,
друга мова – англійська,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – викл. **С. В. Войталюк**

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ ПОБУТУВАННЯ СЛЕНГУ В ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У статті розглянуто поняття сленгу, його роль та використання в українській та польській мовах; подано класифікацію жаргонізмів за стилістичними та груповими ознаками; проаналізовано актуальність застосування цієї говірки суспільством; наведено приклади вживання сленгізмів у мовленні.

Ключові слова: сленг, арго, розмовна лексика, жаргон, порівняльний аспект.

The article considers the concept of slang, its role and using in Ukrainian and Polish. There are a classification of jargon by stylistic and group characteristics and an analysis of the relevance of the application of this speech by society. There are also examples of the using of slang in communication.

Key words: slang, argot, colloquial vocabulary, jargon, comparative aspect.

Лексичний склад української, польської та будь-якої іншої мови містить велику кількість умовних говірок, що відповідають певним соціальним та професійним групам людей. Серед них особливо поширеними є арго, жаргонізми та сленгізми. Ці терміни пов'язані між собою, оскільки мають суттєве соціальне маркування і використовуються суто в неформальній обстановці, на побутовому рівні. Актуальність теми дослідження визначається тим, що порівняльний аспект побутового сленгу в польській та українській мовах ще недостатньо вивчений.

Мета статті – висвітлення терміну «сленг» у сучасності та ознайомлення із теоретичним і порівняльним аспектами його

функціонування в українській та польській мовах. Проблема акомодатії сленгізмів в розмовній лексиці цікавить багатьох лінгвістів. Зокрема, ця тема порушена у дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, а саме: І. Арнольда, В. Вілюмана, І. Гальперіна, І. Гінзбурга, Дж. Грінога, Г. Кіттріджа, Г. Менкена, Е. Патріджа, С. Флекснера, В. Хомякова.

Сленг (англ. *slang*) – міський соціолект, який виник із говірок різних замкнених соціальних груп (правопорушників, крамарів, ремісників, в'язнів, вояків, інтернет-спільноти) як емоційно забарвлена лексика низького й фамільярного стилю (*odlot, крутяк, смінуха, setka*), поширена серед соціальних низів і певних вікових груп [3, с. 7]. Це невід'ємна частина будь-якої мови. Неофіційна, жива та вкрай динамічна емоційно забарвлена лексика, яку прийнято вживати на побутовому рівні. Ставлення до сленгу й жаргону висловлюють різне. Хтось відносить їх до паразитарних видів лексики, які засмічують мовлення. Інші наголошують на тому, що властиві сленгові та жаргонові образність та емоційність збагачують мову експресивними засобами, що в розвитку мови є позитивною тенденцією [1, с. 2]. Сленгізм є чудовим засобом спростити та водночас урізноманітнити наше повсякденне спілкування. Із кожним днем ці вирази стають настільки вживаними, що носії навіть не знають, що у своєму спілкуванні користуються саме сленгом. Не варто засуджувати сленг у мовленні. Це проста загальноживана лексика, яка допомагає різним групам людей порозумітися один з одним. Та слід пам'ятати, коли вживати ці слова та вислови доречно, а коли краще опиратися на літературну мову.

Значення терміну «сленг» близьке до понять «розмовна лексика» і «говірка», але, як вважає Х. Александер, «... характерною рисою сленгових утворень є гумористичність...». Сленгізми переважно вживаються в неформальній обстановці і можуть мати гумористичний характер з елементами згрублості. Ці слова підтверджує визначення Л. Ставицької: «Сленг – це

різновид розмовної мови, яка оцінюється суспільством як неофіційна («побутова», «фамільярна», «довірлива») [4, с. 40].

Опираючись на думку В. Орла, визначаємо такі основні методи утворення сленгової лексики:

1) калька (повне запозичення): *alarm* – *аларм*;

2) напівкалька (запозичення основи): *selfie* – *selfiak* – *селфак*;

3) переклад: *freshman* – *świeżak* – *першачок*;

4) використанням стандартної лексики в особливому значенні (*siano* – *бабло*) або використанням сленгу інших професійних груп;

5) телескопія: *алкоголік* + *космонавт* → *алконавт*;

6) зближення слів на основі звукової подібності, звукове перенесення: «*лимон*» замість *мільйон*, «*мило*» замість *e-mail*;

7) скорочення слів або цілих фраз: *VIP*, *Ok*, *nvm* (*nie wiem*), хз (у зн. «не знаю», дослівно «хто знає»).

Класифікувати сленг можна за різними ознаками.

За стилістичними ознаками слова сленг можна поділити на: звичайні, тобто нейтральні (*kumpel* (*друг*), *wrubit się* (*зрозуміти*)); згрубілі (нецензурна лексика): *blachara* (*утриманка*), *ботан* (*заучка*).

За груповими ознаками сленгізми класифікують на:

1) професійний: *ангрейд* (*поліпшення, модернізація*) *юзер* (*користувач*);

2) молодіжний: *hajs* (*гроші*), *рофл* (*жарт*);

3) школярський (підлітковий): *facetka* (*вчителька*), *шпора*;

4) студентський: *стінуха*, *odrabanка* (*відпрацювання*);

5) спортивний: *rakować* (*тренуватись*), *банка* (*гол*);

6) кримінальний: *дядя* (*начальник тюрми*), *кіс* (*арешт*).

Загалом, кожна група людей, об'єднана спільною діяльністю, має власний сленг. Це можуть бути спортсмени, книголюби, програмісти тощо. До того ж у кожній із названих груп можна виділити підгрупи. Наприклад, спортивний сленг поділяється на сленг боксерів, атлетів, футболістів та ін. В Україні в ХХ ст. арготизми стали стилем міських низів, молоді

та створили великоміський сленг [2, с. 524]. Існування різноманітних діалектизмів і сленгізмів доводить, що мова постійно живе і розвивається. І межа між живою, розмовною мовою та сленгом була і є дуже рухливою. Часто статус слова змінюється, і те, що, скажімо, у 60-х чи 80-х роках ХХ століття вважалося сленгом, тепер стало частиною повсякденного спілкування людей. Наприклад, *модель (манекенниця)* і *ziotek (земляк)* колись були виразами, які вживалися досить рідко. На сьогодні ці слова повністю ввійшли в щоденний ужиток. Натомість, деякі сленгові утворення можуть здаватися дивними сучасному соціуму, бо із часом їм знайшлися нові відповідники. Наприклад, говірка молоді 50–60-х рр. фактично не зрозуміла сучасному поколінню (*динамо (таксі), батон (звичайна дівчина)*). Загалом, сленгізми вживаються лише у конкретному середовищі. Але деякі слова стали вже загальноживаними (*dycha (10 zł), трабли, зелень* тощо).

Пропонуємо розглянути та порівняти приклади польського й українського сленгу. Розпочнімо зі студентського життя, адже ми всі маємо або мали з ним тісний зв'язок.

Слова *gastro* і *kumpelka* – мають пряме значення в українській мові – «голод» та «подруга», хоча в розмовній мові ще можуть використовуватися такі варіанти, як «голодний як пес» та суржикове «подружка».

Приклади використання цих слів у польській мові. *Cholera, mam gastro, a mamy jeszcze dwie pary. Nie słuchala, dziś mamy okienko, więc chodźmy jeść. Niestety nie mam dużo floty. Pusty, będą płacić. Jesteś moją kumpelką* [7].

Okienko – як у польській, так і в нашій мові воно вживається в переносному значені: не саме «вікно», а час між заняттями, який з'являється, коли одне з них скасовують. В обох мовах значення однакове. *Flota* – слово, до якого можна знайти ще безліч синонімів в обох мовах. Найбільш уживаним варіантом в нас є слово «бабки» або «бабосіки». Хтось використовує ці сленгізми, а комусь зручніше застосовувати загальноживане «гроші». *Kurka wodna* – це емоційно-

забарвлений вираз, який використовується для передання позитивних або негативних емоцій. В українській мові є безліч варіантів, які можуть бути еквівалентами до цього вислову. Наприклад, *хай йому грець, чорт, трясця* тощо. Приклад використання виразу в мовлені: ***Kurka wodna! Hej, dlaczego wołasz*** [7]? *Kapa* – в польській мові це слово означає саме негативну оцінку. В українській мові, на жаль, немає чіткого відповідника. Зазвичай використовується слово «оцінка» і до нього додаємо означення, негативне або позитивне. До прикладу, *Nauczyciel programowania dał mnie kapę, spójrz* [8]!

Слово «*kobyła*» в дослівному перекладі означає «*кобила*». Однак польські студенти використовують його в переносному значенні – багато інформації до вивчення. Вони порівнюють «велику кількість інформації» з розмірами звичайної кобили. На жаль, у нас немає аналога цього слова, але часто можна почути використання такого еквіваленту як «тонна інформації», хоча багато хто використовує нецензурний спосіб вираження. Приклад використання в розмовній мові: *Mam dość uczenia się tej kobyły. Jestem wyczerpana! Nie chcę się jutro iść na wykłady* [5].

Розглянемо ще три лексеми, що репрезентують студентський сленг: *stupa* – як польські, так і українські студенти слово «стипендія» звикли скорочувати. У нас досить часто можна почути такий варіант, як «стіпуха». Тож ці два слова є скороченнями від повноцінних слів, які співзвучні між собою, не залежно від їхньої форми написання. *Bawka* – це студентська вечірка, однак замість слова «вечірка» в українській мові і «*dyskoteka*» в польській використовуються студентські сленгізми. У нас це називають «туса» або «паті». Обидва слова є запозиченнями з англійської мови, які стали частиною розмовної української мови, яку зазвичай використовує молодь. Приклад використання слів у живій мові: *Yuhu! Świętujemy Nie rozumiem, co je? Już tam stype! A może pójdziemy na bawkę? Dlaczego nie. Pospiesz się* [8]!

Однак не лише студенти використовують сленгові слова та вирази, їх також активно вживають у своєму мовленні

викладачі. Одним із прикладів такої лексики є польське словосполучення «*wędrówka ludów*» – це термін, еквіваленту якого немає в українській мові, а отже, це власне польський вислів. Він має таке значення: «шнурочок людей, який бігає гуртом і здає борги перед іспитами». Хоч українською ми не можемо перекласти це словосполучення, аби воно мало такий самий зміст, тому в українській мові це *боржники*.

Аналізуючи студентський сленг, можна дійти висновку, що українська та польська лексика досить подібна між собою як написанням, так і звучанням. Проте в обох мовах є слова, які не мають аналогів в іншій.

Далі розглянемо деякі побутові сленгізми, які ми використовуємо щодня, хоча іноді можемо навіть не підозрювати, що це «сленг», наприклад, вираз «*wal śmiało*» – якщо перекладати дослівно українською мовою, то це означає «доповідай». Однак у нашій мові є свої розмовні відповідники, такі як *викладай все, кажи, не бійся, давай розповідай* тощо. Приклад використання в мовленні: *Tak, spoko, spoko. Co się stało? Chcą mnie wydać. Yo, wal śmiało* [7].

Наступним проаналізуємо такий вислів: *tu nie Afryka, drzwi się zamyka* [7] – його відносять до категорії «батьківські фрази», бо саме батьки найчастіше використовують поданий вираз. Проте його також застосовують у своєму мовленні й інші групи людей. В українській мові є такі розмовні аналоги: «*ти наче в ліфті / тролейбусі народився*». Різниця між виразами в тому, що поляки незачинені двері порівнюють з Африкою, а ми з речами, які зачинаються автоматично, наприклад, *Przepraszam za opóźnienie, czy mogę wejść? Tak, wejdź i usiądź! I zamknąć drzwi? Tu nie Afryka, drzwi się zamyka* [5].

Найуживанішими словами серед поляків у повсякденному мовленні є такі, як *git* – що означає «добре» або «чудово». В українській мові є багато своїх відповідників, проте найпоширенішим є – *все окей*.

Наступний прислівник – *bez kitu*, еквівалентами якого в нашій мові є слова *тю, звісно* та інші. Приклади вживання в

мові: *Cześć, co tam? Git, a ty? To samo. Czy możemy pójść do baru po pracy, masz ochotę? Chodź, bez kitu. Kiedy się spotkamy* [6]?

Перейдемо до деяких дієслів. Слово *kleić* у розмовній польській мові означає «розуміти», походить воно від «клеїти», тобто складати щось разом, щоб вийшло єдине ціле. В українській мові також є свої сленгові відповідники: *вдупляти, докумекати, в'їжджати* тощо. Зазвичай вони мають переносне значення, а не пряме. Приклад із життя: *Och, teraz kleję, dlaczego byleś taki szczęśliwy. O czym mówisz? Masz dziewczynę, tak?* [6].

Дієслово *fleksować się* – у нас є еквівалент до цього слова, такий як «вихвалитися», хоча в розмовному варіанті є ще варіант *випендрюватися*. Ці слова не співзвучні між собою, хоча в обох мовах є свої відповідники, які зберігатимуть це значення, наприклад, *Tak, on fleksuje się nowym mówcą, denerwuje on mnie!* [8].

Також побутовий сленг репрезентують іменник *trajtek* – це скорочена форма від слова «trolejbus». Відповідно і в нашій мові ми часто використовуємо скорочення, і слово «тролейбус» не стало винятком. Часто можна почути такий варіант як «тралік». Тож ці дві форми досить подібні між собою формою та звучанням. Приклад із розмовної мови: *Dziękuję za ofertę, ale pojadę trajtekiem, więc będzie szybszej* [5].

Zabić gwoździa – це власне польський вираз, якому немає аналогів в українській мові, означає «заснути». Ми маємо багато слів, щоб описати цю дію, наприклад «вирубитися», однак тут є своя специфіка. Цей вираз описує особливий метод засинання. Коли людина дуже втомлена, сидить на стільці за столом, руки кладе на нього і голову опускає між руками, а виглядає це так, наче вона забила цвяха головою. Звідси й походить назва такого способу сну, наприклад: *A co z nim? Zmęczony w ogrodzie i zabil gwoździa* [7].

Отже, ознайомившись та проаналізувавши теоретичний і порівняльний аспекти функціонування сленгу в польській та українській мовах, робимо висновок, що мова – динамічна система, яка не стоїть на місці, постійно розвивається,

трансформується й оновлюється. За таким принципом працює і сленг. Він модернізує мовлення, робить його доступнішим, надає словам нового емоційного забарвлення. Йому притаманна швидка асиміляція в літературну мову. Із кожним днем сленгізми набувають популярності не лише серед молоді, відповідно, все більше стають вживаними у світі. Відмінність полягає тільки в лексичному складі цих мов, однак часто до аргю належать інтернаціоналізми, які просто транслітеруються. Сленг вже давно є показником рівня культури, освіченості та розвитку суспільства і, навіть більше, поповнює лексичний склад мови.

Список використаної літератури

1. Глазова О. Жаргон і сленг: як ставитись до них словеснику? *Методичні діалоги*. 2013. № 9. С. 37–42.
2. Горбач О. Аргю в Україні. Львів, 2006. 688 с.
3. Нестерович В. Виборча кампанія. Словник сленгових термінів та виразів. Київ : Видавництво Ліра. 2020. 648 с.
4. Ставицька Л. Аргю, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ: Критика. 2005. 464 с.
5. Словник польського сленгу. URL : <https://in-poland.com/slovar-polskiego-slenga/> (дата звернення: 10.05.2022).
6. Slang studencki, czyli słownik gwary uczelnianej. URL : <https://www.wsb.pl/poznaj-wsb/dzielimy-sie-wiedza/nie-ma-zlych-pytan/slang-studencki-czyli-sloownik-gwary-uczelnianej> (дата звернення: 03.05.2022).
7. Słownik Słangu. URL : <https://www.slangu.pl/lista,a,0> (дата звернення: 10.05.2022).
8. Synonimy. URL : <https://www.synonimy.pl/szukaj/> (дата звернення: 12.05.2022).
9. Żargon studencki. URL : <http://surl.li/cjhne> (дата звернення: 10.05.2022).
10. <http://vsetutpl.com/batky-i-dity-batktivski-frazy-po-polsky> (дата звернення: 07.05.2022).

Валентина Співачук,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ КОМПОЗИЦІЇ ОПОВІДІ В ПОВІСТІ В. ОРКАНА «КОМОРНИЦЮ»

Стаття присвячена розбору композиції оповіді у повісті В. Оркана; розглянуто різні способи організації оповіді у творі письменника; проаналізовано характерні особливості використаних Орканом основних прийомів композиції оповіді; виявлено основні механізми і засоби втілення нарративних стратегій у творі В. Оркана; встановлено загальний характер взаємодії сюжету, композиції, персонажа і деталі в повісті письменника.

Ключові слова: композиція, оповідання, повість.

The article is devoted to the analysis of the composition of the narrative in the novel of V. Orkan. Various ways of organizing the narration in the writer's novel is considered. The characteristic features of the main methods of narrative composition used by Orkan are analyzed. The main mechanisms and means of implementing narrative strategies in the work of V. Orkan are revealed. The general nature of the interaction of the plot, composition, character and details in the writer's novel is established.

Key words: composition, narration, novel.

Розвиток сучасного літературознавства передбачає дбайливе осмислення літературного процесу. Актуальною проблемою залишається всебічне вивчення історії польського письменства, зацікавлення маловідомою художньою спадщиною, оскільки літературний процес потрібно розглядати системно, не оминаючи жодних його проявів. Тенденція до всебічного висвітлення польського культурологічного процесу зумовила необхідність дослідження особистості В. Оркана, його життя, громадської, наукової, мистецької діяльності, а твори письменника варті бути об'єктом літературознавчого аналізу як

новаторські за змістом, формою, своєрідністю поезики, стильовим спрямуванням. Значущість постаті В. Оркана не викликає сумнівів. Владислав Оркан (справж. ім'я та прізвище – Францішек Смерчинський) – молодий польський поет, письменник, перекладач та активіст порубіжжя ХІХ–ХХ століття – народився в с. Поремба-Велька на Підгаллі. Освіту отримав у Кракові, де розкрився його талант. Писати В. Оркан починає в юні роки. Творчість Оркана і його громадсько-політичні погляди виникли на ґрунті рідного Підгалля, живилися з народних джерел, але визріли вони під впливом селянського й робітничого руху в Галичині кінця 900-х років. На ранній період творчості письменника певний відбиток наклав його зв'язок із першою політичною селянською організацією – «Стронніцтво людове» («Народна партія»), що висувала помірковану програму боротьби за буржуазно-демократичні свободи для селян, народну освіту тощо, яка в тодішніх умовах звучала прогресивно. Водночас Оркан виступає з критикою поміщицько-клерикального табору. Тож і зрозуміло, чому саме з консервативно-католицьких кіл прозвучали голоси проти його творів: молодого письменника з тривогою називали бунтівником, суспільним противником, який мовляв, тим більш небезпечний, що з «великою силою» відображає «темні сторони життя народу».

Ступивши на тернистий письменницький шлях, В. Оркан залишався майже в усіх творах вірним селянській темі, тим більше, що він сам зростав у бідній селянській сім'ї.

Із-поміж науковців, що займаються дослідженням цього феномену, варто виокремити компаративне дослідження Г. Вервеса «Владислав Оркан і українська література», яке викликає великий інтерес насамперед тому, що в ньому вперше в українському літературознавстві здійснено аналіз нетипових питань польської та української літератури межі ХІХ–ХХ ст. Наступним суттєвим дослідженням у цьому напрямі стала кандидатська дисертація, монографія та низка наукових статей О. Царик, у яких дослідниця вперше в сучасному

літературознавстві зробила спробу поглянути на прозовий доробок В. Оркана шляхом порівняльно-типологічних зіставлень із творчістю В. Стефаника і Б. Лепкого. Письменницька самобутність і вагомі досягнення на літературній ниві стали спонукою неабиякої наукової цікавості до творчої постаті В. Оркана та його художнього доробку (переважно твори великих форм) як на батьківщині, так і за кордоном: J. Dużyk, V. Fagon, S. Pigoń, українських Ю. Ганущак, С. Дем'янової, Б. Лепкого, Л. Оляндер, С. Ямборко, Я. Яреми. Розвідки названих авторів засвідчують лише вибірковий розгляд змістових і формотворчих рівнів творчого доробку В. Оркана. Проте питання смислотворчої функції сюжету і композиції в повісті «Komornicy» не було вичерпно проаналізовано дослідниками.

Аналіз опрацьованої літератури, яка присвячена творчості письменника, дозволяє зробити висновок про те, що літературознавці, переважно, розглядають окремі аспекти поетики творів В. Оркана. Наразі немає комплексного дослідження, у якому було б схарактеризовано твори письменника як цілісну сюжетно-композиційну систему. Саме окреслені лакуни у вивченні спадщини В. Оркана визначили стратегію цього дослідження. Отже, актуальність зумовлена недостатньою вивченістю і суперечливою інтерпретацією творів В. Оркана, потребою в детальному аналізі сюжетно-композиційної організації матеріалу в малій прозі письменника. Головна мета дослідження полягає в простеженні особливостей сюжету і композиції на прикладі твору «Komornicy» В. Оркана.

В. Оркан (1875–1930) – своєю творчістю, переважно прозаїчною, став повноправним співучасником у справі творення національної культури, вносячи в неї своє розуміння «селянського». Найбільшу популярність здобули його повісті «Komornicy» (1900), «В розтоках» (1903). У них письменник показав ідеалізований образ польського села, яке загрузло в злиднях, із соціально-моральними наслідками, що звідси випливають.

Тема влади землі над свідомістю селянина в польській літературі проявляється у зображенні залежності особистості від устоїв суспільства, зокрема у нездатності героїв-селян зректися стереотипу «життя біля землі». У драматичних сценах (картинах) пасивність, бездієвість селян позначена авторською іронією, внаслідок чого конфлікт залишається невирішеним.

В. Оркан – майстер, який володіє мистецтвом композиції, точного штриха й деталі, енергійної й економної оповіді. Він уміє моментально підключити читача до живої сцени своєї розповіді і з перших рядків створює ілюзію дії, що зав'язується і протікає у нього на очах.

В. Реймонт писав, прочитавши «Коморнісу»: «Я трохи знаю село й селян, отож просто в захопленні від його селян і визнаю щиро, що кращого своєю внутрішньою правдою ніхто в нашій літературі нічого не створив». Ця «внутрішня правда» – велике досягнення Оркана, реаліста, співця польського села.

Глибокий реалізм промовляє зі сторінок його суворого твору, що його аж ніяк не стушовує прикінцеве, явно штучне, «переродження» старого багача Хиби, який після загибелі сина й після похорону померлої з голоду Маргоськи впадає в рефлексії, не властиві його хижачькій натурі, і в своїй, співчутливо намальованій автором «безмовній сповіді душі» доходить висновку, що «усі ми бездомні наймити на цьому світі...». Цілком справедливо пише сучасний польський літературознавець Я. З. Якубовський: «Ми дивуємось суспільній зрілості молодого письменника, який в долі невеличкого підгалянського села показав реалістично і стисло правду про суперечності всередині села».

У «Коморнісу» (надрукованих 1900 р.) на прикладі невеличкого відсталого села Конінки В. Оркан зміг показати всю глибину конфлікту між багатіями й селянською біднотою, вперше в польській літературі дати точний, всебічний аналіз класового розшарування, намалювати різючу картину визиску й борсання селян-бідняків у тенетах злиднів.

Розповідь про події в житті селян не виходить тут за межі Конінок, проте і в цих рамках письменник намалював ситуацію, досить типову для тогочасного польського села.

На перший план автор виводить своїх героїв-наймитів, протиставляючи їм багатіїв. Засіб протиставлення обумовлює й композицію твору, авторська увага переноситься з Маргоськи, Ягнески, Юзека, малої Зосі на Злидашика-Хибу, Собека, Сатрову та її синів. Справді, тяжкою в неписьменному, забобонному селі була наймитська доля. Змушений безнастанно гарувати в багатих газд Ягнесці взимку відмовляють у притулку, а бідна Маргоська «біля води» [1, с. 291] хоч і має свою халупу, але стоїть вона на землі багатого Хиби, який роками користався з виснажливої праці Маргосьчиного чоловіка, а тепер змушує жінку відпрацьовувати за це. Голод – постійний супутник бідноти, особливо страшний він узимку: «Наближалась холодна, морозяна зима, зима без надії для бідноти. Що хто мав, позвозив з поля і глибоко поховав. Безземельним не було чого ховати» [1, с. 317]. «Картоплю вони ще мали, дякувать богові, а що пісна – то нічого. Не все одразу господь бог дає, а то люди розбестяться.

Ще подумают, що в Ісуса Христа тільки й діла, що про них дбати, і перестануть молитись» [1, с. 322], – з іронією пише Оркан. Мала Зося вже тиждень їсть саму картоплю, більше нічого нема вдома, а Маргоська лежить тяжко хвора.

«– Може, картопельки з'їсте? – запитала ледь чутно.

– Ох, ні, ні!

– То що ж вам дати?

– З борошна... звари з молоком... Ой, правда! Молока ж нема... – Вона глянула на Зосю. – Ти чого плачеш, дочко?

– Борошна ж теж нема...

Смутне мовчання запало між ними» [1, с. 346].

Ніхто так і не дасть Зосі жодної краплини молока або жменьки борошна для хворої матері – ні заможні жителі Конінок, байдужі до чужих страждань, ні бідняки не поділяться з нею їжею. Якщо й хотів хтось допомогти, страшний забобон стримував душевний порух: «І ще дивувало її: коли який-небудь

м'якосердий селянин сварив свою жінку, що вона шкодує для бідних краплю молока, та сердито відповідала: «Ти ба, який мудрий! Дам я на той берег, і все в мене зіпсується...» [1, с. 349].

Бездушність і бездієвість призводить до того, що Маргоська замерзає у власній хаті. Лише моторошний холод гуляє по хаті, коли Юзек повертається з заробіток, і *«освітлені місяцем величезні осклілі очі»* [1, с. 369] його матері.

Своєрідним підсумком безсердечності людського середовища і людського існування у повісті виступає заупокійний псалом, *«гіркі, суворі слова»* [1, с. 369] якого *«впивалися в мозок»* [1, с. 369]:

«Чи убогий, чи багатий –

Смерть, однак, прийде до хати...

Хтозна, чий настане час?

Хай боїться кожне з нас...» [1, с. 369].

Зі смертю Маргоськи до старого Хиби приходиться усвідомлення того, що *«усі ми бездомні наймити на цьому світі»* [1, с. 371]. Він залишився сам, поряд *«ані живої душі»* [1, с. 369], лише *«всюди чигав на нього зачаєний неспокій»* [1, с. 369].

Фінал повісті відкритий і вимагає подальшого осмислення. У скрутні моменти і в момент смерті людина залишається наодинці з собою і своєю совістю і тоді приходиться усвідомлення неправильності своїх вчинків і плинності людського буття. Хиба зрозумів, що жив несправедливо і через свою заздрість і нестримність свого характеру залишився *«сам... сам-один...»* [1, с. 371].

Фінал повісті нерозв'язний, як саме життя. У повісті людина постає з усіма своїми потребами, бажаннями і моральними засадами, які нерідко ведуть до розчарування в житті і самотності. Повість письменника, як і більшість його творів, складні, як саме життя, і сповнені внутрішнього, невігаданого драматизму. Герої таких творів – це вже не фігури-символи, як в сатиричних мініатюрах, а складні, суперечливі образи, що проявляють у різних ситуаціях свою внутрішню суть, найпотаємніші риси.

«Коморнісу» вийшли з-під пера зрілого у своїй силі митця. У невеликій за обсягом, простій за сюжетом повісті лежить глибокий соціальний зміст. Це – розгорнуте полотно, що на

ньому вільно, широкими мазками Оркан намалював картину польського села кінця XIX століття, подав реалістичні образи представників різних соціальних прошарків і груп. Причому характеризує їх не стільки автор, як сама сільська громада. Письменник знайомить читача із своєрідною «громадською думкою» про Сатрову, про Хибу, про Ясека та інших героїв. Авторський коментар у «Коморнісу» більш стриманий, ніж у новелах. За письменника промовляють самі його герої й описані ним факти соціального й економічного життя.

Автор вдається до іронії, за допомогою якої змальовує обстановку і життя героїв. У хаті Сатрів, наприклад, «зі стелі звисає сажа, що назбирувалася роками, – павукам є до чого причепити павутину. Із щілин мох вилізає, тож мухи повсякчас мають свіже повітря» [1, с. 367]. Це ще один штрих до характеристики скнарості й нехлюйства Сатрової та її нежонатих синів, і він добре запам'ятовується.

Високу художність повісті визначає, крім усього іншого, майстерний своєю простотою стиль твору, близький до розмовної мови, вживання діалектних слів уміле, воно не затемнює сприйняття, хоча й складає своєрідні труднощі для перекладу іншою мовою. Порівняння і метафори, що трапляються у творі, сприяють більш виразному зображенню предметів, картин природи, рис характерів, вчинків.

Художня деталь відіграє важливу роль у творі В. Оркана. Аналіз художньої деталі дозволяє краще зрозуміти художній світ повісті письменника, усвідомлювати естетичну цінність мовних явищ у художньому тексті, чуйно й адекватно сприймати мову твору.

Художня деталь у повісті В. Оркана виконує певну роль: без неї неможливо було б ёмко і точно, декількома фразами дати індивідуальну характеристику персонажам, показати авторське ставлення до них, створити і охарактеризувати зображуваний світ.

Аналіз твору В. Оркана дозволяє виділити в структурі деталі-символи, деталі поведінки, колірні деталі, деталі

інтер'єру, мовні деталі. У повісті письменник часто використовує пейзажні описи. Пейзажні деталі створюють особливий психологічний фон, емоційний настрій героїв, малюють точний і своєрідний пейзаж, у якому спостерігається єдність природи, почуттів героїв і автора-оповідача, єдність у спустошенні персонажів твору зі спустошенням пори року. Опис природи відіграє важливу роль у творі.

Оркан зосередив увагу на філософії селянського життя за умов зменшення земельних володінь. Творений ним художній світ – то не відображення реального світу, а його образно-інтелектуальна модель узагальнює і становить сутність того світу, відображення в пам'яті старих людей, цілих поколінь.

Повість В. Оркана є результатом своєрідного симбіозу конкретних фактів об'єктивної дійсності (фабульно-дієвого початку) та їхньої сюжетно-композиційної реалізації. Однак всупереч можливим очікуванням образотворче, описове начало в його творі поступається місцем конфліктності сюжету.

Письменник звернувся до хронікального типу сюжету, який дозволив йому зосередити увагу на події в її безпосередньому розвитку. Саме подія, конфліктність ситуації насамперед цікавили письменника. Герої твору В. Оркана виступають як учасники події, а не як самодостатні моделі поведінки. Звичайно, письменника приваблювали гострі колізії між характерами й обставинами, а також усередині характеру. Але першорядне місце в його повісті відводиться конфлікту, що виникає в процесі соціальної активності людини. Зовнішні та внутрішні перманентні сутички інтересів перебувають на межі загальнолюдських правил і норм. Подібні протиставлення часто прямолінійні, у них важлива єдина нитка між моментами зародження й згасання. Швидше за все, виходячи з таких передумов, В. Оркан віддає перевагу хронікальному принципу організації сюжету.

Подію в її повноті й багатогранному розвитку він іноді прагнув пов'язати зі змістом повчального характеру, коли через призму певних обставин письменник розкриває справжню

сутність людини, показує її недосконалість, явну невідповідність зовнішнього вигляду внутрішньому змісту.

Використані ним прийоми сюжетобудови повинні були посилити увагу читача до основного змісту того, що відбувається. Звідси звернення письменника до ретроспекції і ретардації, до замовчування і впізнання, до посилення інтриги.

Використані прийоми і способи композиції оповідання дозволили В. Оркану сформувати особливий стиль, за допомогою якого письменник має можливість свіжо і психологічно глибоко передати перебіг життя. Аналізуючи розшарування в селі, В. Оркан створює новий образ селянської долі, користується як реалістичними засобами, так і прийомами модерністської поетики. Народні говори, селянська мова присутні не тільки в мові героїв, а й в авторській розповіді, стилізація стає важливим засобом виразності.

У повісті В. Оркана всі засоби організації сюжету і композиції підпорядковані розкриттю загального внутрішнього духу епохи й індивідуалізованого світу героїв. Прямий авторський коментар відсутній, письменник не визначає власного ставлення до зображуваного, не дає оцінки діям і вчинкам персонажів. Посилення напруження внутрішніх переживань проходить завдяки зваженому добору непомітних, але гранично точних деталей.

Як один із найвидатніших прозаїків, він сказав вагоме слово в польській літературі кінця XIX – початку XX століть, його твори суворі, щирі своєю правдою. Вони привертають увагу своєю соціальною загостреністю, критикою несправедливого ладу. Письменник-демократ, співець Підгалля, борець за краще майбутнє і щасливу долю свого народу – таким увійшов В. Оркан в історію польської літератури. Твори Владислава Оркана й сьогодні, коли минуло сто років від дня народження письменника, не втратили свого пізнавального значення й художньої привабливості.

Список використаної літератури

1. Оркан В. В розтоках. Київ: Дніпро, 1976. 444 с.

Людмила Станіславова,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології,
Людмила Терещенко,
старший викладач кафедри слов'янської філології,
Хмельницький національний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОТОЧНОГО ОПИТУВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ POWERPOINT У ВИКЛАДАННІ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті визначено особливості застосування програми PowerPoint у ході організації поточного контролю знань студентів при викладанні філологічних дисциплін; розглянуто можливості побудови опитувань за допомогою шаблонів із бібліотеки PowerPoint, авторських шаблонів, можливості проведення опитувань за допомогою вмонтовування у презентації завдань, створених у сервисі WEB 2.0, за допомогою надбудов до програми PowerPoint.

Ключові слова: *поточне опитування, програма PowerPoint, шаблони і надбудови для PowerPoint, сервисі WEB 2.0.*

The peculiarities of PowerPoint application in the organization of current control of students' knowledge in teaching philological disciplines are determined. Possibilities of building surveys using templates from the PowerPoint library, author's templates, the possibility of conducting surveys by embedding in the presentation of tasks created in WEB 2.0 services, using add-ons to PowerPoint.

Key words: *current survey, PowerPoint program, templates and add-ons for PowerPoint, WEB 2.0 services.*

Статтю присвячено проблемам поточного оцінювання знань у закладі вищої освіти (ЗВО). Як засвідчує аналіз спеціальної літератури, у педагогіці, методиці робилося багато спроб щодо вирішення проблеми організації контролю й оцінки знань умінь і навичок студентів. Науковці визначили зміст і завдання контролю, його функції у процесі навчання, класифікували контрольні завдання, сформулювали основні

вимоги до їх укладання, до процедури контролю; розробляють науково-практичні основи комп'ютерного контролю знань тощо [див. 2; 7; 4; 3; 1]. Але залишаються відкритими питання практичної організації опитування, зокрема й поточного, при викладанні філологічних дисциплін. Це зумовлює актуальність теми нашого дослідження.

Мета статті: визначити особливості застосування програми PowerPoint в організації поточного контролю та оцінювання знань, умінь і навичок студентів при викладанні філологічних дисциплін.

Сьогодні завданням викладача є не просто якісна перевірка набутих студентами знань і умінь шляхом підсумкового оцінювання, а, насамперед, коригування траєкторії навчання залежно від того, як успішно діють студенти під час навчання, наскільки готові вони до сприйняття, усвідомлення і засвоєння нових знань; вибудовування індивідуальної освітньої траєкторії, внесення певних змін в організаційні форми, методи навчання, оптимізація засобів навчання тощо. Оцінити і скоригувати процес навчання дає змогу поточне оцінювання, яке здійснюється під час навчання, як на лекційних, так і на практичних заняттях, і слугує засобом виявлення ступеня сприйняття (засвоєння) навчального матеріалу. Завдання поточного контролю покликані виявити обсяг, глибину і якість сприйняття (засвоєння) матеріалу, що вивчається; визначити недоліки у знаннях і накреслити шляхи їх усунення; виявити ступінь відповідальності студентів і ставлення їх до роботи, встановивши причини, які перешкоджають їхній роботі; виявити рівень опанування навиків самостійної роботи і намітити шляхи і засоби їх розвитку; стимулювати інтерес студентів до предмета і їх активність у пізнанні [8, с. 17]. Поточне оцінювання корисне і для студентів. Воно може показати, яким є прогрес у досягненні бажаних результатів; систематизувати, закріпити знання, уміння та навички. І. І. Рантюк, Т. А. Вакалюк підкреслюють, що поточне (формувальне) оцінювання сприяє розвиткові тих, хто навчається, тобто вміння аналізувати,

регулювати власну навчальну діяльність, визначати причини можливих труднощів, шляхи їхнього подолання. А це, у свою чергу, розвиває внутрішню мотивацію, зміщує фокус уваги учасників навчального процесу з підготовки до підсумкового оцінювання на оцінювання заради більш якісного навчання [5].

Якісні показники освітньої діяльності залежать від інтенсивності і систематичності роботи студентів, що, у свою чергу, зумовлюється частотою і систематичністю поточного контролю. Систематичність поточного контролю сприяє також тривалості збереження засвоєних знань у пам'яті студентів.

Вимогами до організації поточного контролю знань студентів є забезпечення всіх або більшості студентів контрольними завданнями; охоплення контрольними завданнями значної кількості вивченої інформації; об'єктивність і гласність контролю; ефективне використання аудиторного часу; оперативність одержання результатів контролю тощо.

Саме необхідність ефективного використання аудиторного часу і оперативність одержання результатів контролю при значній кількості студентів спонукають до активного впровадження в ході поточного контролю інформаційно-комп'ютерних технологій. Хоча, звичайно, це не виключає застосування й інших технологій.

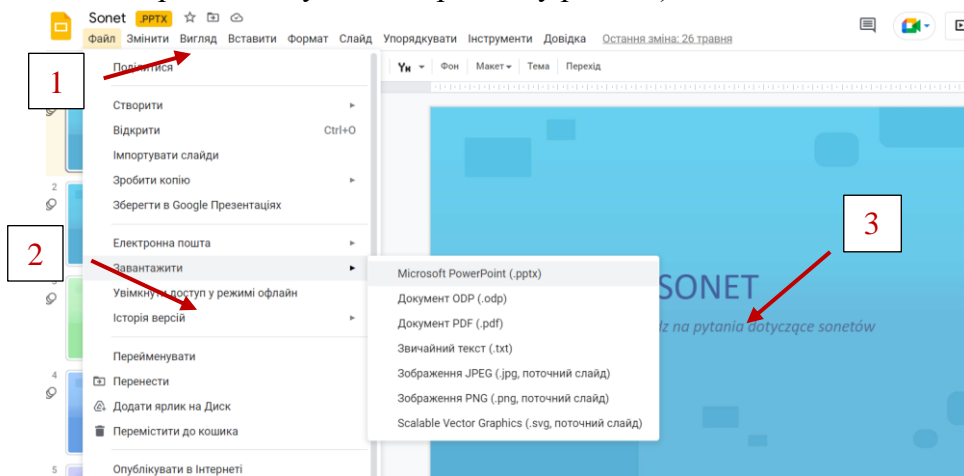
Розглянемо можливості використання програми PowerPoint в організації поточного оцінювання знань, умінь і навичок студентів під час вивчення філологічних дисциплін.

Згадану програму у викладацькій практиці найчастіше використовують для створення освітніх презентацій, орієнтованих на викладення певного навчального контенту. Але презентації можна досить ефективно використовувати і для поточного опитування студентів. Необхідне для цього обладнання – комп'ютер, проектор і екран або ж інтерактивна панель.

На сьогодні є досить велика кількість шаблонів PowerPoint, які дозволяють створювати презентації-опитування. Окрім з них містяться у бібліотеці PowerPoint, доступ до якої

відкривається через опцію *Створити* у програмі PowerPoint. Якщо завести у пошуковий рядок слово «тести», програма запропонує декілька шаблонів, які можна вільно використовувати, заповнюючи текстові поля потрібним текстовим контентом.

Приклад опитування за шаблоном із бібліотеки PowerPoint: вікторина [Sonet](#) (звертаємо увагу на те, що це і всі наступні посилання відкривають презентації у форматі Google Slides. У цьому форматі не всі ефекти РР-презентації будуть працювати. Для повноцінного відтворення потрібно завантажити презентацію у форматі Microsoft PowerPoint (.pptx) і далі переглядати у повноекранному режимі)

Існує також багато шаблонів, які пропонують окремі автори на своїх Internet-сторінках. Серед тих, які доцільно використовувати у викладанні філологічних дисциплін, шаблони «Своя гра», «Відгадати фразу за окремими словами», «Mind-n-Mittle», «Флеш-карта» тощо. Наведемо низку рекомендацій щодо застосування цих шаблонів і приклади їх використання.

Використання шаблону вікторини «Mind-n-Mittle»

Шаблон створено для організації вікторини, що передбачає вибір однієї правильної відповіді з декількох можливих.

На заголовному слайді можна замінити назву шаблону іншим зображенням із написом. Але оскільки напис Mind-n-Mittle є тригером, який включає опитування-вікторину, цей напис не можна видаляти. Заміну слід здійснювати через команду *Змінити рисунок* у випадному меню, яке з'являється після натискання правої клавіші миші. Назву вікторини вставляють як напис.

Питання чи завдання вікторини вставляють на місці напису *Вставте завдання...* Зображення вставляти не обов'язково, але якщо у цьому є потреба – вставляння також потрібно здійснювати через команду *Змінити рисунок*.

Правильні і неправильні відповіді потрібно записати у відповідні вікна. Вікно «дві відповіді» також містить неправильну відповідь. Але коли студенти вагаються у виборі правильної відповіді, натисканням на кнопку *Дві можливі відповіді* можна залишити тільки дві відповіді, одна з яких є правильною.

Натискання на кнопку із зображенням знака питання відкриває підказку у нижньому полі.

Натискання на кнопку із галочкою відкриває правильну відповідь.

За бажання викладач може увімкнути секундомір, натиснувши на поле із цифрами. Секундомір можна зупинити, якщо правильну відповідь буде знайдено раніше, ніж за 20 секунд.

Перехід до наступного або попереднього слайда здійснюється за допомогою відповідних стрілочок ліворуч або праворуч у верхньому полі.

Приклад опитування за шаблоном Mind-n-Mittle: вікторина [Wielkanoc. Wesolych Świat](#)

Використання шаблону опитування «Відгадати фразу за окремими словами»

Шаблон орієнтований на організацію командного змагання. Заголовний слайд містить кнопки із номерами команд і кнопки із номерами раундів, що є гіперпосиланнями на

відповідні слайди із завданнями вікторини. На заголовному слайді можна дати назви командам, збільшити чи зменшити їхню кількість. Можна також збільшити чи зменшити кількість раундів.

На кожному зі слайдів із завданнями потрібно на місці напису *Повний текст прислів'я або фрази* записати прислів'я або фразу (цитату, афоризм, відомий вислів тощо). На місці написів *Слово 1*, *Слово 2* і так далі – записати кожне слово прислів'я або фрази. Якщо у прислів'ї чи фразі слів менше, ніж слів у шаблоні, – зайві потрібно видалити. Якщо слів у прислів'ї або фразі більше – потрібно скопіювати значок цифри, змінивши її номер, а також скопіювати напис *Слово*, також змінивши його номер. Знаки пунктуації у перелік слів вставляти не потрібно.

Якщо є потреба збільшити кількість раундів і, відповідно, слайдів, потрібно продублювати останній слайд, змінити номер раунду, позначений на ньому у верхньому лівому кутку. На заголовному слайді потрібно скопіювати кнопку *Раунд*, змінити її номер і через вкладку *Вставка* додати гіперпосилання на доданий слайд. Варто додавати гіперпосилання саме на кнопку, а не на напис *Раунд*, тому що при додаванні гіперпосилання на напис з'явиться підкреслення, що не зовсім гарно.

Використовувати цю дидактичну гру можна таким чином. Студенти бачать слайд із номерами слів, які складають прислів'я або фразу. Вони можуть пропонувати відкрити одне, два або більше слів у будь-якій послідовності. Викладач може встановити певні правила – скажімо, чим менше слів вимагає відкрити команда, тим більше балів вона отримує за розгаданий текст.

Якщо команда розгадала текст, викладач натискає кнопку *Відгадка* і на слайді з'являється прислів'я або фраза. Якщо текст не відгадано, викладач натискає кнопку *Ні*.

Щоб зарахувати команді певну кількість балів, викладач має натиснути кнопку *Результат*. Відкриється заголовний слайд, і послідовним натисканням на потрібну кнопку *Команда*

викладач виведе на екран стільки балів, скільки та чи інша команда отримала.

Далі потрібно за допомогою кнопки *Раунд* під відповідним номером переходити до наступного слайду і продовжувати вікторину.

Кожен зі слайдів можна доповнити певним зображенням, якщо це буде підказкою для розгадування.

Приклад опитування за шаблоном «Відгадати фразу за окремими словами»: вікторина [Відгадай прислів'я](#)

Використання шаблону опитування «Флеш-карта»

Щоби використати цей шаблон, потрібно продублювати перший слайд стільки разів, скільки Вам потрібно флеш-карт.

Далі потрібно працювати з останнім (робочим) слайдом. Ліва картка – лицьова, права – зворотна. Третій прозорий прямокутник – прозорий тригер. На лицьову і зворотну картку потрібно вписати текст чи формулу. Далі – скопіювати через клавішу *Shift* усі три прямокутники і перенести їх на перший демонстраційний слайд зі збереженням форматування. Далі – клацнути лівою клавішею миші будь-де на полі слайда, щоби розгрупувати скопійовані прямокутники, і послідовно накласти на окреслений прямокутник лицьову, зворотну картку і прозорий тригер. У режимі повноекранного перегляду клацання по прямокутнику відкриватиме послідовно лицьову чи зворотну картки.

Якщо на лицьову чи зворотну картку потрібно вставити зображення, це треба робити, викликавши клацанням правої клавіші миші по прямокутнику команду *Заливка*. Далі у контекстному меню знайти *Рисунок* і завантажити зображення з комп'ютера чи через пошук в Інтернеті. Перемістити усі три прямокутники на один із дубльованих слайдів – аналогічно до того, як описано вище.

Перехід від слайду до слайду здійснюється за допомогою кнопки *Продовжити*. Останній демонстраційний слайд містить кнопку *Завершити*. Після налаштування презентації останній (робочий) слайд можна видалити.

На кожному слайді кнопка *Доповнення* може відкривати додаткові матеріали до самих флеш-карт. Це може бути рисунок, який можна вставити у синій прямокутник через команди *Заливка* і *Рисунок*. У жовтий прямокутник *Текст* можна додавати довідкову текстову інформацію. Синій і жовтий прямокутники можна збільшувати, але до розумних меж.

У *Доповненні* замість зображення можна вставити відео за темою флеш-картки. Для цього синій прямокутник потрібно зі слайду видалити, на його місце вставити відео з комп'ютера, зменшити розмір вікна відео. Далі потрібно налаштувати ефект анімації для появи відео. Для цього у вкладці *Анімація* через команду *Змінити порядок анімації* потрібно кнопкою *Перемістити назад* перемістити об'єкт анімації *Відео* під тригер *Доповнення*. Біля кнопки *Початок* вибрати режим *Із попереднім*.

Приклад опитування за шаблоном «Флеш-карта»:
[Przysłowia polskie](#)

Використання шаблону опитування «Своя гра»

Керує вікториною викладач, який на екрані відкриває студентам питання і після відповіді на них демонструє правильні відповіді. Вікторину також можна організувати у змагальному форматі. На першому слайді презентації розміщено таблицю, у якій представлено категорії питань і перелік питань до кожної категорії, а також кнопки із номерами команд. Вікторина передбачає, що учасники опитування, поділені на команди, можуть змагатися у кількості набраних балів за кожну відповідь. Команди можна розрізнити за номерами або ж замість написів *Команда 1* тощо записати на кнопках назви команд. Категорії можна перейменувати, якщо вони будуть різними за змістом. Учасники мають право обирати для себе ту чи іншу категорію. Перехід до кожного питання у всіх категоріях відбувається через клацання мишкою по кнопці з номером питання. Кнопки є тригерами, тому клацання на ній не тільки відкриває відповідне питання, змінюється колір кнопки, це дає можливість і викладачеві, і учасникам опитування бачити, які

питання уже використано. У шаблоні є лічильник балів. Кількість балів для кожної команди можна призначити клацанням мишки на кнопці із номером команди.

На другому слайді у верхньому полі потрібно записати питання. До нього на середньому полі слайда на місці синього прямокутника можна додати ілюстрацію або ж записати варіанти відповідей, якщо питання має тестовий характер. Біля слова *Відповідь*, праворуч, потрібно записати правильну відповідь. Вона буде з'являтися на екрані після клацання мишкою на слові *Відповідь*, що є тригером (його не можна видаляти). Для повернення на перший слайд потрібно клацнути на піктограмі *Додому*. Слайди не можна міняти місцями, не можна їх додавати або видаляти, оскільки до кожного слайда на відповідній кнопці закріплено гіперпосилання.

Приклад опитування за шаблоном «Своя гра»: вікторина [Pisarze polskie](http://Pisarze.polskie)

Використання шаблону опитування «Виділити потрібні слова»

Цей шаблон можна використовувати при створенні опитування, що передбачає, скажімо, завдання із виділенням окремих слів у реченні, чи виділенням окремих фрагментів зображення за принципом правильно / неправильно. У верхній частині слайда потрібно розмістити текст або зображення, із яким необхідно працювати, а також завдання. У шаблоні на слайді є кольорові і прозорі прямокутники, розподілені у групах неправильних і правильних відповідей, а також кнопка *Перевірити*. Якщо завдання передбачає роботу з текстом, потрібно закрити відповідні слова прямокутниками з першої або з другої групи. У режимі повноекранного перегляду після клацання на кнопці *Перевірити* на правильно обраних студентом словах з'являться поля зеленого кольору, на неправильно обраних – поля червоного кольору. Викладач має у процесі підготовки опитування покрити обрані слова прямокутниками неправильних або правильних відповідей. На слово, що буде неправильною відповіддю, потрібно накласти

спочатку кольоровий прямокутник, припасувати його розмір до розмірів слова і у вкладці *Формат* зняти контур (команда *Без контура*). Далі на кольоровий прямокутник потрібно накласти прозорий прямокутник, припасувати його розмір і зняти контур. Такі ж дії потрібно виконати і щодо слів, які будуть правильною відповіддю. Кольорові і прозорі прямокутники із кожної групи потрібно обирати послідовно. Після завершення накладання прямокутників зайві потрібно видалити.

Приклад опитування за шаблоном «Виділити потрібні слова»: завдання [Uzupelnij notatke](#)

Використання шаблонів опитувань – не єдино можливий шлях для проведення опитувань за допомогою PowerPoint. Використовуючи ефекти анімації та переходів, можна самостійно створювати у презентаціях опитування, які передбачають вибір одного чи декількох варіантів правильних відповідей, встановлення відповідностей тощо, можна створювати електронні флеш-картки. Інструкція щодо застосування анімаційних ефектів і переходів [тут](#).

[Робочий приклад](#) опитування, створеного із використанням різних ефектів анімації.

Усі описані вище опитування можна проводити в аудиторії, де немає стійкого підключення до мережі Internet. Якщо ж таке підключення є, можна розширити спектр інструментів поточного опитування. На слайдах презентації PowerPoint можна розміщувати гіперпосилання на Web-ресурси, призначені для автоматизованого опитування. Найефективнішими вважаємо сервіс GoogleForms, сервіс LearningApps.

Сервіс *GoogleForms* дозволяє створювати опитування з використанням низки шаблонів для одного опитування. В опитування можна додавати ілюстрації, модулі із теоретичним матеріалом, посилання на сайти Internet, на відео в YouTube. Взагалі запитання або відповідь може мати як текстовий, так і візуальний формат (ілюстрація, відео). Шаблони *З варіантами відповіді*, *Спадний список* у сполученні з інструментом *Додати*

розділ дозволяють організувати опитування у нелінійному порядку – залежно від відповідей опитуваного. Це означає, що у випадку неправильної відповіді при натисканні команди *Далі* сервіс буде повертати опитуваного до інформативного модуля або ж повторно до модуля з питанням, на яке відповідь виявилася неправильною. Якщо ж відповідь правильна – команда *Далі* дасть можливість перейти до наступного питання. Вкладка *Налаштування* дозволяє активувати прапорець *Увімкнути оцінки*. А далі можна передбачити можливість для опитуваних побачити автоматично підраховану кількість балів за правильні відповіді одразу після надсилання форми на перевірку. Таким чином студент одразу ж може дізнатися про правильність відповіді і, відповідно, про рівень засвоєння матеріалу. Викладач результати опитування кожного зі студентів може побачити, відкривши вкладку *Відповіді*.

Приклад опитування у GoogleForms: [Jan Kochanowski](#)

Онлайн-сервіс *LearningApps* дозволяє створювати інтерактивні електронні вправи за різноманітними шаблонами (вправи з вибором відповіді, встановлення відповідностей, доповнення пропущених фрагментів, кросворд тощо). Багато шаблонів *LearningApps* також дозволяють використовувати при створенні вправ ілюстрації, відео з YouTube, аудіофайли. Щоправда, тут відсутня можливість поєднання декількох шаблонів в одному опитуванні, але перехід від однієї вправи до іншої за допомогою URL-посилань, які автоматично генеруються під кожною вправою, здійснюється просто і швидко. До того ж, декілька вправ за однією темою можна поєднати у *Бібліотеку вправ*, тоді на слайді презентації достатньо розмістити URL-посилання для бібліотеки і послідовно чи в довільному порядку переходити у межах бібліотеки від однієї вправи до іншої. Перевірка правильності виконання вправ відбувається або автоматично при переході від одного завдання вправи до іншого або після завершення вправи шляхом натискання на піктограму перевірки. Як і при роботі з

GoogleForms студент одразу ж може дізнатися про правильність відповіді і, відповідно, про рівень засвоєння матеріалу.

Приклад опитування у LearningApps: [Biografia Wolkulskiego](#)

Приклад опитування у LearningApps: [Лексикографія. Типи словників](#)

Працювати із опитуваннями у *GoogleForms*, із вправами *LearningApps* студенти можуть або індивідуально – у межах виділеного викладачем часу, або у фронтальному форматі – коли викладач чи хтось зі студентів виконує завдання, орієнтуючись на відповіді учасників заняття. В останньому випадку завдання *GoogleForms* чи вправу *LearningApps* потрібно проєктувати на екран або ж використати інтерактивну панель. Такі можливості *GoogleForms* і *LearningApps* інтенсифікують процес опитування, викликають зацікавлення в аудиторії.

Якщо викладачеві потрібно у межах однієї презентації поєднати інформативний і опитувальний контент, у пригоді може стати *Slido*. Це сучасний інструмент для онлайн-опитування. *Slido* становить собою сервіс-надбудову до програми *PowerPoint*. Сучасна версія *Slido* дозволяє проводити тестування і опитування студентів у ході трансляції певної презентації, тобто інтегрувати свої опитування і виведення результатів безпосередньо у презентацію, а не відкривати його в новому вікні браузера. При цьому можна взаємодіяти з кожним студентом і отримувати моментальний зворотний зв'язок із аудиторією. Отже, це реальна можливість відстежити рівень та динаміку опанування навчального матеріалу усіма, хто присутній на занятті. *Slido* пропонує викладачеві використовувати такі типи питань, як питання з вибором одного або декількох варіантів; питання відкритого типу, що передбачає написання вільної відповіді; створення рейтингу; створення хмари слів [9]. У безкоштовній версії *Slido* для кожної презентації можна створювати 3 питання різного типу і запрошувати до 100 учасників. Можна створити скільки завгодно питань у форматі *Quiz* і ще два у інших форматах.

Якщо потрібно поставити студентам більшу кількість питань, можна створити декілька презентацій за однією темою, інтегрувати у кожен опитування, а потім об'єднати ці декілька презентацій в одну. Slido можна інтегрувати у PowerPoint версій 2010 і подальших. Використання надбудови передбачає створення свого акаунта, завантаження його на комп'ютер і установлення. Надалі надбудова буде відкриватися при кожному запускові PowerPoint. З боку студентів Slido привертає до себе увагу тим, що отримати доступ до опитування вони можуть, лише зайшовши на сайт *Slido.com* і вписавши код, який повідомить викладач, та свої прізвище або ім'я. Можна приєднатися до опитування за допомогою QR-коду.

Сервіс надзвичайно простий у використанні. Відеоінструкція [тут](#).

Починають створення опитування із натискання на верхній панелі на піктограму Slido, що відкриває вікно із кнопкою, яка містить команду *Create session*.

В опитуванні *Quiz* передбачено отримання однієї правильної відповіді на питання. Можна активувати функцію *Enable timer*, що обмежить час на відповідь до обраної викладачем кількості секунд. Функція *Show leaderboard after question* (Показувати таблицю лідерів за запитанням) передбачає можливість трансляції результатів опитування на екран – щоби перевірити, наскільки успішно студенти дали відповіді на питання. Інтегрування створеного опитування на слайд презентації здійснюють шляхом натискання на кнопку з командою *Add to presentation*.

Такий вигляд має опитування Quiz на екрані у студента (ліворуч). Результат опитування на екрані в аудиторії (праворуч)

The image shows a Slido quiz interface. On the left, a quiz titled "Quiz" asks "Jaki tytuł nosi dramat J.Kochanowskiego". There are four radio button options: "Odprowa posłów greckich" (selected), "Wojna trojańska", "Powrót posła", and "Helena i Parys". A green "Send" button is at the bottom. On the right, a "Live quiz" panel shows the same question and options with progress bars for each, all at 0%. A QR code and "Join at slido.com #1816 306" are also visible.

Формування кожного наступного опитування починають із натискання кнопки із написом *Create new iteration*.

В опитуванні *Multiple choice* можна передбачити декілька правильних відповідей на питання, за умови, якщо буде активізовано прапорець *Allow to select multiple options* (Дозволити вибрати кілька варіантів).

В опитуванні *Word cloud* можна поставити перед аудиторією питання, що передбачає відповідь шляхом введення певного слова або словосполучення (Скажімо, напишіть слово чи фразу, які показують Ваше ставлення до...). Результат такого опитування – хмаринка слів на екрані. Чим більшим за розміром є слово чи словосполучення, тим більше студентів ввели саме таку відповідь. Опитування дозволяє кожному студенту подавати як одну, так і декілька відповідей, за умови активації функції *Allow to submit multiple answers* (Дозволити подати кілька відповідей).

Active poll 1/8

Co ty wiesz o pisarzach? Jan Kochanowski

fraszki, np. "Na zdrowie"

15301584 pieśni

treny napisane po śmierci Urszulki

renesans/odrodzenie

Join at
slido.com
#1816 306

В опитуванні *Multiple choice* можна передбачити декілька правильних відповідей на питання, за умови, якщо буде активізовано прапорець *Allow to select multiple options* (Дозволити вибрати кілька варіантів).

В опитуванні *Open text* викладач може поставити перед аудиторією питання, що передбачає вільну відповідь. Відповідей може бути декілька, якщо активувати функцію *Allow to submit multiple answers* (Дозволити подати кілька відповідей). Можна обрати формат перегляду результатів: переглянути результати негайно (*Show results immediately* – Переглянути результати негайно), через натискання клавішею мишки (*Show results on click* – Показати результати при натисканні), не показувати результати (*Dont show results* – Не показувати результати).

Опитування *Rating* передбачає можливість голосування учасників опитування. Результат голосування з'явиться на екрані у вигляді графіка.

Опитування *Ranking* передбачає можливість ранжування об'єктів шляхом пересування рухомих прямокутників із написами від першого до наступних місць (у порядку зростання чи спадання). Функція *Set required number of options* (Встановить

необхідну кількість обраних для ранжування елементів) дає можливість обмежити кількість об'єктів, які можна ранжувати *Randomize options* (Вибір варіантів)

Запускає презентацію із імпортованим опитуванням Slido команда *Present with Slido*.

Для опанування функціоналу надбудови Slido можна також переглянути відеоінструкцію [тут](#).

Приклад презентації у PP, що включає опитування із застосуванням надбудови Slido: [Co ty wiesz o pisarzach](#)

Скористатися надбудовою Slido для опитування студентів можна не тільки в аудиторії, але й під час проведення онлайн-занять у синхронному режимі.

Використовувати Slido можна на різних етапах заняття. Передусім це дієвий інструмент поточного оцінювання. У ході пояснення нового матеріалу студенти можуть давати відповіді на запитання викладача, що дає змогу останньому перевірити рівень опанування матеріалу, пересвідчитися у тому, наскільки залучена аудиторія до навчального процесу, скоригувати свої подальші дії для ефективного опанування навчального матеріалу. Коли викладач перериває пояснення матеріалу і, вмикаючи Slido, ставить до аудиторії питання щодо почутого, які з'являються на слайді презентації, студенти друкують відповіді на питання у своїх гаджетах, відповіді усіх студентів з'являються на екрані. Таким чином учасники заняття можуть застосувати техніку самооцінювання та взаємного оцінювання – порівняти свої відповіді з відповідями інших, а це, за потреби, дає змогу організувати спільне обговорення матеріалу. Slido є також зручним інструментом для організації рефлексії як завершальної частини заняття. Саме рефлексія дає змогу з'ясувати, які труднощі виникли у студентів у ході опанування навчального матеріалу, які питання потребують додаткового опрацювання, про що вони ще хотіли б дізнатися тощо. Висловити своє ставлення до навчального матеріалу, до результатів його опанування студенти мають змогу в опитуванні *Open text*. Варто додати, що така форма рефлексії виховує і

здатність до грамотного, компактного формування думок у письмовій формі.

Отже, поточне оцінювання знань та умінь студентів при вивченні філологічних дисциплін – невід’ємний складник навчального процесу. Якість, інтенсивність поточного оцінювання зростає за умови використання при формуванні завдань опитування сучасних інформаційно-комп’ютерних технологій. Програму PowerPoint можна використовувати як зручний інструмент для проведення поточного опитування, створюючи завдання за допомогою анімаційних ефектів і переходів; із використанням різноманітних шаблонів опитувань; із використанням надбудов до PP. За умови наявності зв’язку з мережею Інтернет у презентацію PP можна вбудовувати посилання на завдання, створені за допомогою сервісів WEB 2.0. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у всебічному аналізові можливостей застосування програми PP при організації онлайн-навчання із використанням платформ конференц-зв’язку.

Список використаної літератури

1. Бурчак С., Бурчак Л. Використання персонального комп’ютера для контролю навчальних досягнень учнів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 7. С. 22–28.

2. Ільчишин Н. М. Загальні принципи і методології оцінювання. *Електронний науковий фаховий журнал «Імідж сучасного педагога»*. 2018. № 3 (180). С. 9–14.

3. Кучеренко І. І. Контроль успішності навчальних досягнень студентів медиків засобами комп’ютерного online тестування. *Актуальні питання сучасної інформатики: Матеріали доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасні інформаційні технології в освіті та науці» (08–09 листопада 2018 р.)*. Житомир: Вид-во О.О.Євенок, 2018. Вип. 6. С. 17–22.

4. Міщенко Т. Г. Комп’ютерні технології тестування і контролю навчання студентів економічних ВНЗ. *Фінансовий простір: міжнародний науково-практичний журнал*. 2012. № 3 (7). С. 79–83.

5. Підгорна О., Береговська Т. Що таке формувальне оцінювання, чому воно потрібне учням і які основні виклики. URL : <https://nus.org.ua/view/shho-take-formuvalne-otsinyuvannya-chomu-vono-potribne-uchnyam-i-yaki-osnovni-vyklyky/>

6. Рантюк І. І., Вакалюк Т. А. Використання хмарних сервісів для привернення уваги слухачів онлайн-лекцій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 3. С. 59–66.

7. Шілінг А.Ю. Модельовання процесу онлайн системи оцінювання знань споживачів освітніх послуг у закладах вищої освіти. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021/ № 1 (293). С. 67–72.

8. Янченко О.І. Форми і методи контролю знань в умовах сучасних навчальних технологій: методична розробка. Кривий Ріг, 2008. 29 с.

9. Nur M. An Effort to Improve Students' Activeness at Structure Class Using Slido App. *Journal of English Educators Society*. 2019.

Наталія Титаренко-Бугай

вчитель польської мови,
Чернечинська загальноосвітня школа I-III ступенів
ім. М. В. Пилипенка (опорний заклад освіти),
Охтирський район, Сумська обл.;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. **І. В. Горячок**

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО СВІТУ ВІСЛАВИ ШИМБОРСЬКОЇ

У статті проаналізовано особливості поетичного світу відомої польської поетеси Віслави Шимборської; вказано на філософічність, моральність та етичність проблематики її віршів; визначено, що поезія Шимборської – це насамперед інтелектуальна лірика.

Ключові слова: Віслава Шимборська, поетичний світ, проблематика, філософічність, інтелектуальна лірика.

Artykuł analizuje cechy świata poetyckiego słynnej polskiej poetki Wisławy Szymborskiej. Wskazuje na filozoficzne, moralne i etyczne problemy jej wierszy. Ustalono, że poezja Szymborskiej to przede wszystkim teksty intelektualne.

Słowa kluczowe: Wisława Szymborska, świat poetycki, problemy, filozoficzność, teksty intelektualne.

Віслава Шимборська – польська поетеса, есеїстка, критикиня, чия розумна й емпатична розробка філософських, моральних та етичних питань сприяла отриманню нею Нобелівської премії з літератури 1996 року. Своє творче кредо Віслава Шимборська висловила в лекції з нагоди вручення цієї визначної нагороди: «Натхнення, чим би воно не було, народжується з невтомного «не знаю»... Тому так високо ціную ці два малих слова... Вони розширюють наше життя до

просторів, які містяться в нас самих, і просторів пізнання нашої прекрасної Землі».

Неповторна творчість польської поетеси презентовано у дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких варто назвати роботи М. Барановської, С. Балбус, С. Баранчак, Т. Вуйціка, Є. Квятковського, Н. Пелех, Д. Реки, О. Сачок, В. Урбан, Л. Чередник та ін.

Мета нашої розвідки – відстежити особливості поетичного світу відомої польської поетеси Віслави Шимборської, вказати на своєрідність проблематики її творів.

Феномен Шимборської полягає в тому, що вона зуміла виразити найважливіші сутності, які проймають духовне життя сучасного світу, у мінімальній кількості поетичних текстів, до того ж невеликих за розміром. Поезія Шимборської – це насамперед інтелектуальна лірика проблем і запитань, котрі як були, так і залишаються без відповіді, продовжуючи приваблювати читача своєю нерозкритістю. В. Шимборська зосереджує свої мистецькі пошуки в колі конкретних реалій – повсякденних, цивілізаційних, побутових, природничих, політичних, а також відомих фактів та історичних, культурних і науково-популярних гіпотез. Вона піднімає проблеми людських стосунків, існування людини як індивідуальності [6, с. 45].

За своє творче життя вона опублікувала понад 220 віршів. Вимогливість і самокритичність змусили її відмовитися від майже 25 текстів із перших двох збірок, а також кільканадцяти віршів із пізніших книжок. Найбільш відомі такі поетичні збірки В. Шимборської: «Для того живемо» (1952), «Питання до себе» (1954), «Воляння до Єті» (1957), «Сіль» (1962), «Сто потіх» (1967), «Всяк випадок» (1972, 1975), «Велике число» (1976), «Люди на мості» (1986, 1988), «Кінець і початок» (1992), «Мить» (2002), «Забавлянки для великих дітей» (2003). Як бачимо, навіть назви збірок уже свідчать про розмаїття і глиbokість тем і проблем більшості її віршів, налаштовують читача на роздуми про сенс буття. Так, О. Нахлік у статті «Філософсько-поетичний дискурс Віслави Шимборської» стверджує, що «назви десяти

основних збірок Віслави Шимборської – «свідчать» про інтелектуально-метафізичний характер більшості її віршів» [1, с. 191] Але, як влучно зауважує польська дослідниця С. Балбус, питання про сенс людського існування у творах Шимборської не є «чимось окремим» [6, с. 42]. Вона визначає поезію своєї неординарної сучасниці як «інтегральну»: «одночасно філософічну, буденну, антропологічну і ліричну» [6, с. 134]. На думку іншого польського літературознавця С.Баланчак, лірика Шимборської є «спробою всебічного опису становища людини в різних перспективах – екзистенціальній (пошук сенсу життя, проблеми часу, змін і смерть), історіософічній (особистість у зв'язку з розвитком роду людського, історії, цивілізації), пізнавальної (розуміння суті природи, можливість і межі пізнання світу), онтологічній (структура буття, співвідношення суб'єкта й об'єкта, залежність випадку й необхідності), морально-етичній (риси людської вдачі, міжособистісні стосунки, в тому числі любовні)» [7, с. 65].

Уся її поезія пронизана філософськими мотивами та спробами пояснити світ і місце людини в ньому. Екзистенціальна лірика максимально точно використовує традиційні символи й архетипи. Синтез образу і сенсу в текстах Віслави Шимборської становить особливу формацію, що перетворює її поезію на особливий вид лірики. Широкий спектр відтінків гіркоти, невгамованої пристрасті й екзистенціальної тривоги за долю світу і призначення маленької людини в ньому – усе це становить добре вибудовану авторську світоглядну систему.

Поетеса говорить про те, що найважливіше для кожної особистості. Рядки її віршів містять у собі запитання і змушують шукати відповіді, котрі народжують чергові запитання. У поезії В. Шимборської піднімаються важливі питання буття, роздуми про минуле й сучасне, про моральні орієнтири людства. Цій темі присвячено вірш «Гортури», у якому поетеса висловлює свої роздуми про життя, місце людини в цьому світі:

...Нічого не змінилося.

*Крім течії рік, лінії лісів, узбереж, пустель і льодовиків.
Поміж тими пейзажами душечка блукає,
зникає, повертається, наближається, віддаляється,
сама для себе чужа, невловима, раз певна,
раз непевна свого існування,
тоді коли тіло є і є і є і немає куди подітися [5, с. 27].*

Творчу манеру В. Шимборської визначає, за словами А. Савенець , «уміння зобразити світ крізь призму метафізичного здивування – того, що лежить в основі філософічного роздуму над існуванням» [2, с. 57]. А це значною мірою визначає особливість світосприймання поетеси – у звичайному, буденному вбачати чудесне. Підтвердженням цього є рядки з вірша «Ярмарок див»: *«Диво, тільки розглянутися: довколишній світ»* [5, с. 43]. Варто зауважити, що поетеса не оминає проблеми неоднозначності внутрішнього світу людини, роздвоєння особистості, задумується над органічністю і неорганічністю ролей, які їй випадають у житті, над невтішним становищем «я» відчуженого:

*Моя тінь, як блазень за королевою.
Коли королева з крісла встане,
блазень настобурчиться на стіні
і стукне в стелю дурною головою.
Королева вихилиться з вікна,
а блазень з вікна скочить додолю.
Так поділили кожну діяльність,
Але то не є пів на пів.
Той простак узяв на себе жести,
пафос і всю його безсоромність все те,
на що не маю сил, – корону, жезл, плац королівський [5,
с. 56].*

Варто підкреслити, що поезія Шимборської – це насамперед інтелектуальна лірика проблем і запитань, котрі як були, так і залишаються без відповіді, продовжуючи магнетизувати читача своєю нерозкритістю, спонукаючи знов і знов повертатися до них. У верлібрах В. Шимборської

відчувається повсякчасне глибоке зацікавлення душевним світом людей, небайдужість до їхньої земної долі. «*Послухай, Як мені швидко б'ється твоє серце*» (переклад С. Йовенко), – пропонує поетеса у вірші «Усякий випадок» свій оригінальний варіант опрацювання традиційного образу серця. Перед читачем постає трішки драматизоване, трішки інтимізоване, уявне душевне злиття героїні з іншою людиною. Описуючи звичайний візит до лікаря у вірші «Одяг», В. Шимборська за допомогою гри слів, використовуючи одразу три особових форми дієслова, констатує тотожність усіх людей (і себе в тому числі), яким призначено нести один спільний, повний нелегких випробувань, тягар земного буття: «*Знімаєш, знімаємо, знімаєте плащі, жакети, піджаки, блузки...*» [5, с. 78].

На думку літературознавців, для поезії В. Шимборської характерними є екзистенціалістичні медитації, предметом яких стає людське життя у всій його повноті: земне й небесне, індивідуальне й загальне, бажане і реальне. Головний герой лірики польської поетеси – узагальнена людина у проявах своєї індивідуальності, тобто один із, за словами самої авторки, «великої лічби» землян. Шимборська неповторно концентрує ціле в одиничному, загальне в окремому, об'єктивне в суб'єктивному. Часто поетеса з боєм констатує складність людського існування. Зокрема, такі мотиви лунають у поезії «Кінець століття»: «*Хто хотів тішитися світом, стає перед завданням не до виконання*» (переклад С. Йовенко). Та водночас вірші В. Шимборської позбавлені відчуття фатальності життя. Для себе вона знайшла вихід у творчості, оскільки вірить у велику магію Слова, його вплив на душі людей: «*Радість писання. Змога утвердження. Помста руки смертної*» [2, с. 19] (переклад С. Йовенко). Саме завдяки «радісті писання» й народжуються дивовижні верлібри польської поетеси, що знаходять відгомін у серцях мільйонів читачів як у Польщі, так і в Україні.

Українська дослідниця О. Сачок назвала В. Шимборську «класиком не лише польської, а й європейської літератури. І ці

слова є найкращим свідченням її внеску в розвиток світової літератури [3, с. 145]. Однак поетична манера В. Шимборської є надзвичайно самобутньою. В українській рецепції В. Шимборська відома з 90-х років ХХ століття завдяки чудовим перекладам В. Грабовського, С. Йовенко, Г. Кочура, Д. Павличка, Л. Череватенка.

Список використаної літератури

1.Нахлік О. Філософсько-поетичний дискурс Віслави Шимборської. Львів : вид-я Ін-ту літ. ім. Т. Г. Шевченка , 1999. С. 190–199.

2.Савенець А. Поезія у перекладі: «українська» Шимборська. Люблін – Житомир : Європейський колегіум польських і українських університетів, 2006. С. 50–78.

3.Сачок О. Українська Віслава Шимборська: ретроспектива та перспективи рецепції творчості. *Проблеми слов'янознавства*. 2008. Вип. 57. С. 145–152.

4.Сидяченко Н. Образ часу у творчості В. Шимборської. *Всесвіт*. 1998. № 4. С. 114–116.

5.Шимборська В. Вибрані поезії та есеї. Львів : Літопис, 2001. 224 с.

6.Balbus S. O Wisławie Szymborskiej Świat ze wszystkich stron świata. Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1996. 249 s.

7.Barańczak S. Użycie języka w poezji: zwięzłość i wieloznaczność Współczesny język polski. Lublin, 2001. 298 s.

Яна Токар,

спеціаліст відділу зв'язків з громадськістю,
Хмельницький національний університет;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.

Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. **Н. М. Торчинська**

ПОЛЬСЬКІ ТА УКРАЇНСЬКІ ФЛОРОЛЕКСЕМИ ІЗ ЧИСЛОВИМ ЕЛЕМЕНТОМ ПЕРШОГО ДЕСЯТКА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті аналізуються українські та польські назви рослин, пов'язані з числівниками, визначається їх семантична мотивація (ознаки будови, вегетативні особливості або лікарські властивості). Числівники неодноразово ставали об'єктом різноаспектних лінгвістичних досліджень. Будучи досить складною частиною мови, числівники відіграють важливу роль у нашому житті, зокрема й у тому, що пов'язане з мовленнєво-мисленнєвою діяльністю і процесами номінації. З огляду на це флоролексеми, які у своєму складі мають числовий елемент, теж заслуговують уваги.

Ключові слова: *ономастика, номінація, флоронімація, флоролексема, фітонім.*

The article analyzes the Ukrainian and Polish names of plants associated with numerals, determines their semantic motivation (structural features, vegetative features or medicinal properties). Numerals have repeatedly been the subject of various linguistic studies. As a very complex part of speech, numerals play an important role in our lives, including those related to speech and thought activities and nomination processes. In view of this, florolexemes, which contain a numerical element, also deserve attention.

Key words: *onomastics, nomination, floronomination, florolexeme, phytonym.*

Назви рослин (флоролексеми, флоризми, ботанізми, дендролексеми), є вагомою і дуже цікавою для дослідження

ланкою, оскільки вони охоплюють величезний лексичний пласт будь-якої мови та відображають національну і мовну картину світу, спосіб мислення і знання попередніх поколінь, їхні естетичні, моральні цінності, звичаї і вірування, уподобання тощо.

Номінації рослинного світу неодноразово ставали предметом різноаспектного вивчення українських лінгвістів, із-поміж яких І. В. Гороф'янюк, Я. В. Закревська, І. І. Коломієць, В. А. Меркулова, Л. А. Москаленко, О. І. Потапенко, Л. О. Симоненко, Л. Д. Фроляк, А. В. Чернявська та ін. Щодо польських науковців, то на природу найменування і символіку флоролексем найбільше звертали увагу В. Адамчикова, Є. Бартмінський, Я. Ванякова, С. Дубіш, М. Карплюк, А. Непоп-Айдачич, А. Спутьнік.

У польській ономастиці значне місце посідає флорономінація. Перші спроби записати та згрупувати назви рослин фіксуються вже у середньовіччі (рукопис Яна Станка, праця Юзефа Ростафінського), проте дотепер немає праці, яку б можна було назвати вичерпною. Результатами більш сучасних досліджень стали, наприклад, словник Адама Фішера (І пол. ХХ ст.) та атлас біблійних рослин В. Щепановича (2003 р.).

Водночас у сучасному мовознавстві майже відсутні дослідження фітонімної лексики із числовим компонентом, зокрема зіставного характеру, що дозволило б схарактеризувати процес номінації та зробити порівняльний аналіз функціонування таких назв рослин в українській та польській мовах. Ці та низка інших аспектів і зумовлює *актуальність* теми статті.

Метою статті є дослідити флоролексеми із числовим компонентом в українській та польській мовах із погляду мотивації, варіативності та структурної організації.

Джерелом дослідження стали 1085 польських та українських флоролексем із числовим компонентом, наявних у словниках Ю. Й. Кобова («Словник українських наукових і народних назв судинних рослин»), Е. Маєвського «Słownik

nazwisk zoologicznych i botanicznych polskich») та у праці Я. Ванякової («Polskie gwarowe nazwy dziko rosnących roślin zielnych na tle słowiańskim») (із-поміж яких українських фітонімів із числовим елементом – 752, польських – 333 одиниці).

Зупинимося детальніше на числовому елементі. Коли мова йде про числовий елемент, дотичний до рослин, зазвичай мається на увазі кількість окремих екземплярів. Відомо, що збирання трав по три, дев'ять або по дванадцять посилювало їхні магічні або цілювальні властивості. Наприклад, певну кількість рослин – зазвичай дванадцять – збирали на Івана Купала; в Білорусі від гарячки рекомендувалося поїти і омивати хворого відваром із дев'яти колючих рослин, у Герцеговині народ вірить, що є дев'ять видів трав від змії, і якби людина збрала всі дев'ять, це були б надійні ліки від будь-якої змії [2, с. 124]. У Польщі існує переконання, що спалювання дев'яти зерен зранку скошеного ячменю, загорнутих у тканину або одяг людини, яку вважають відьмою, може позбавити цю людину відьомської сили на дев'ять років [5, с. 176].

Ми ж розглянемо терміни на позначення рослин за критерієм наявності в них числового елемента, що дозволить виявити й проаналізувати різні мотивами за числовим складником.

Числівник **ОДИН** у структурі назв може функціонувати у таких варіантах:

українська мова:

–одно- (*Однозірка* 'Scabiosa ochroleuca', *Одноягідник* 'Paris quadrifolia', *Одногубка* 'Ajuga genevensis')

–єдно- (*Єдностеблиця* 'Holcus lanatus', 'Phleum alpinum');

–їдно- (*Їдностеблиця* 'Holcus lanatus');

–один- (*Одинарник* 'Trientalis', 'Trientalis europaea');

польська мова:

–pier- (*Pierwiosnek*; 'Primula officinalis', *Pierwiosnek wuniosły* 'Primula elatior'), котра означає час цвітіння

–jedno- (*Jednolist* ‘Monophyllum’, *Jednooczek* ‘Monoculus’), яка стосується зовнішнього вигляду рослини.

Найбільш поширеною у цій групі лексики є числівникова форма **одно-**, яка в **українській** мові вказує на:

– особливості вегетації (*Настінниця однорічна* ‘*Parietaria lusitanica*’, *Сипанка однолітка* ‘*Poa annua*’, *Ясень однолітний* ‘*Fraxinus excelsior*’);

– зовнішній вигляд (*Ахірофорус одноквітковий* ‘*Hypochaeris uniflora*’, *Бровник однобульбовий* ‘*Herminium monorchis*’, *Гіпокрепіс одностручковий* ‘*Hippocrepis unisiliquosa*’, *Папороть одностебла* ‘*Dryopteris filix mas*’);

– колір (*Ялиця одноколірна* ‘*Abies concolor*’).

У **польській** мові числовий компонент переважно вказує на зовнішні ознаки: *Jednoróżec* ‘*Ceratodon*’, *Pierwobłon* ‘*Protoderma*’, *Jednojagoda* ‘*Paris*’.

Числівник **ДВА** при творенні назв рослин існує у таких формах:

українська мова:

–(по)двій- (*Нечуйвітер подвійний* ‘*Hieracium × duplex*’, *Двійник* ‘*Hordeum distichon*’)

–роздво- (*Нечуйвітер несправжньороздвоєний* ‘*Hieracium pseudobifidum*’)

–двоїсто- (*Вика двоїстоплода* ‘*Vicia amphicarpa*’)

–двоє-/двой- (*Двоєлисник* ‘*Petasites hybridus*’, *Двойлист* ‘*Listera ovata*’)

–дву- (*Конятина двуголовкова* ‘*Trifolium alpestre*’, *Люлочник двулітний* ‘*Oenothera biennis*’, *Двулистник* ‘*Listera ovata*, *Zygophyllum fabago*’)

–дво- (*Калачики двозначні* ‘*Malva ambigua*’, *Жабрії двонадрізній* ‘*Galeopsis bifida*’)

польська мова:

–dwój- (*Dwójlist* ‘*Ophrys*’, *Dwójlist ptasze gniazdo* ‘*Neottia nidus avis*’, *Dwójlistnik* ‘*Ophrys*’)

–dwoi- (*Dwoikwiat* ‘*Dimorphanthus*’)

–*dwu-* (*Dwuogonnik* ‘*Diuris*’, *Dwuczub* ‘*Alstonia*’ *Dwuurogowiec* ‘*Dichondra*’).

Найбільш поширеною у досліджуваному сегменті лексики в **українській** мові є числовий елемент **дво-**, який вказує на такі лексичні значення:

–особливості вегетації (*Льон дворічний* ‘*Linum bienne*’, *Веслин дволітний* ‘*Oenothera biennis*’)

–біологічних особливостей (*Котячі лапки дводомні* ‘*Antennaria dioica*’, *Виринниця двостатева* ‘*Callitriche hermaphroditica*’)

–кольору (*Верба двоколірна* ‘*Salix bicolor*’)

–зовнішнього вигляду (*Проліска дволиста* ‘*Scilla bifolia*’, *Двоелісник* ‘*Petasites hybridus*’, *Ставчак двоколосий* ‘*Ephedra distachya*’)

–розміру (*Егілопс дводюймовий* ‘*Aegilops biuncialis*’).

Найбільш поширеним у цьому пласті флороназв у **польській** мові є числовий компонент **dwu-**, який вказує на зовнішній вигляд, проте може стосуватися також вегетативних особливостей: *Voimka dwurzędowa* ‘*Oreochloa disticha*’, *Syprys dwudzielny* ‘*Taxodium distichum*’.

Число «два» у народній традиції може сприйматися як позитивне, так і як негативне. Так, наприклад, при підготовці до весілля, коли мотив парності відіграє важливу роль, на Буковині наречена збирала барвінок для вінка, зриваючи по два листочки одночасно.

Подвоєння може служити символом достатку, багатства: так подвоєний колос носили за пазухою на щастя, зберігали за іконою і згодовували худобі для підвищення плодовитості. І навпаки, вагітній жінці не дозволялося їсти плоди, котрі зрослися, щоб не було близнюків [2, с. 125].

Числовий елемент **ТРИ** у дослідженій групі лексики представлений у таких варіантах:

українська мова:

–трий-/трий- (*Барвінок трийчатий* ‘*Vinca minor*’, *Перстач потрійний* ‘*Potentilla tergemina*’, *Трійзілля* ‘*Trifolium pratense*’, *Трійця Божя* ‘*Hypericum montanum*, *Hypericum perforatum*’)

–трое- (*Троєзілля* ‘*Trifolium pratense*’, *Троєцвітник* ‘*Geranium divaricatum*’)

–трой- (*Тройзілля* ‘*Levisticum officinale*, *Ocimum basilicum*, *Vinca minor*’, *Тройзілля* ‘*Menyanthes trifoliata*, *Trifolium arvense*, *Trifolium pratense*’, *Тройця* ‘*Veronica austriaca*, *Veronica prostrata*’)

–трюх- (*Трюхзілля* ‘*Trifolium pratense*’, *Трюхлистник* ‘*Menyanthes trifoliata*, *Trifolium pratense*’)

–три- (*Трицетинник лучний* ‘*Trisetum flavescens*’, *Тризілля* ‘*Trifolium pratense*’)

польська мова:

–trój- (*Bobrek trójlistkowy* ‘*Menyanthes trifoliata*’, *Fiołek trójbarwny* ‘*Viola tricolor*’)

–tro- (*Trojan wodny* ‘*Menyanthes trifoliata*’, *Trojanka* ‘*Menyanthes trifoliata*’)

–trzy- (*Trzylistnik* ‘*Menyanthes trifoliata*’, *Trzylisty* ‘*Menyanthes trifoliata*’)

Частка **три-** серед назв рослин в *українській* мові поширена найбільше і представлена у лексичних значеннях:

–кольору (*Фіалка триколірна* ‘*Viola tricolor*’, *Повійка трибарв(н)а* ‘*Ipomoea tricolor*’)

–особливостей вегетації (*Лаватера тримісячна* ‘*Lavatera trimestris*’)

–розміру рослини (*Оводник тридюймовий* ‘*Aegilops triuncialis*’)

–біологічних особливостей (*Тридільник* ‘*Juncus trifidus*’, *Прангос трироздільний* ‘*Prangos trifida*’)

–зовнішнього вигляду (*Птелея трилиста* ‘*Ptelea trifoliata*’, *Одонтолофус трижилковий* ‘*Centaurea trinervia*’, *Куга тригранна* ‘*Scirpus triqueter*’)

–місця існування (*Тризубець болотяний* ‘*Triglochin palustris*’, *Трилистник сибірський* ‘*Trifolium lupinaster*’, *Трищетинник альпійський* ‘*Trisetum alpestre*’)

Усі фітолексеми цієї групи з **польської** мови у нашій вибірці мають мотивацію за зовнішньою ознакою.

У нашій вибірці фітолексем, які у своїй назві мають числовий елемент «3», найбільше. Це може пояснюватися тим, що числу «три» приписували досить сильні магичні властивості і сакральний зміст.

Числівник **ЧОТИРИ** у структурі назв може існувати у таких варіантах:

українська мова:

–чотири- (*Вика чотиризерна* ‘*Vicia tetrasperma*’, *Чередник чотириостюковий* ‘*Rindera tetraspis*’, *Чотирилист* ‘*Paris quadrifolia*’)

–четвер- (*Четверушка чотирилиста* ‘*Marsilea quadrifolia*’, *Діробой четвертастий* ‘*Hypericum maculatum*’, *Ячмінь четверняк* ‘*Hordeum vulgare subsp. Tetrastichum*’)

–чотири- (*Ячмінь чотирогранний* ‘*Hordeum vulgare subsp. Tetrastichum*’, *Лядник чотирозерний* ‘*Vicia tetrasperma*’)

–чотири- (*Чотирегранник* ‘*Angelica archangelica*’, *Волок(он)ник чотирелистий* ‘*Paris quadrifolia*’)

польська мова:

–cztero- (*Czteroliść* ‘*Paris*’, *Czteroząb* ‘*Tetraphis*’, *Czterolist* ‘*Paris*’)

–czworo- (*Czworolist* ‘*Paris quadrifolia*’, *Czworoząb* ‘*Tetraphis*’)

За лексичним значенням групі **українських** флороназв маємо лише мотивацію за зовнішнім виглядом: *Тамариск чотиритичинковий* ‘*Tamarix tetrandra*’, *Чотирилист* ‘*Paris quadrifolia*’.

Серед **польських** назв рослин, вилучених зі словника Маєвського методом суцільної вибірки, також виокремлюємо фітолексеми, у яких числовий елемент стосується лише особливостей будови рослини та її зовнішнього вигляду:

Czteroząb ‘Tetraphis’, *Czworolist* ‘Paris’. Фіксуємо мотивацію за лікувальними ознаками у фітонімі *Czterosil* ‘Tetrapanax’.

Числівник **П’ЯТЬ** як елемент назв рослин існує у таких варіантах:

українська мова:

–п’яти- (*Дикий виноград п’ятилистий* ‘*Parthenocissus quinquefolia*’, *П’ятипалочник* ‘*Peucedanum cervaria*’)

–п’ят- (*П’ятак* ‘*Leucanthemum vulgare*’, *П’ятерник* ‘*Potentilla reptans*’)

–п’ят- (*П’ять пальців* ‘*Geranium collinum*, *Potentilla alba*’, *П’ять-трава* ‘*Chenopodium vulvaria*’)

–п’ято- (*П’ятопал* ‘*Potentilla argentea*’, ‘*Trifolium montanum*’, *П’ятолиственник* ‘*Potentilla alba*’)

–пяти- (*Пятилисток* ‘*Alchemilla vulgaris*’)

польська мова:

–pięć- (*Pięć żyłków* ‘*Plantago maior*’, *Pięćpaluszki* ‘*Plantago maior*’)

–pięcio- (*Pięciornik gęsi* ‘*Potentilla anserina*’, *Pięciornik kurze ziele* ‘*Potentilla tormentilla*’)

Українським флороназвам цієї групи притаманна мотивація за зовнішньою ознакою (а точніше, за наявністю у будові рослини п’яти якихось частин): *Глід п’ятистовпчиковий* ‘*Crataegus pentagyna*’, *Зубниця п’ятилиста* ‘*Dentaria quinquefolia*’.

Засвідчено й мотивацію назви рослини за її лікувальними властивостями – *П’ятисильник* ‘*Anthyllis vulneraria*’, ‘*Potentilla alba*’, ‘*Succisa pratensis*’.

Найближча асоціація числа в **польських** назвах рослин – з п’ятьма пальцями: *Pięć palców* ‘*Pentaphilon*’, *Pięćperst* ‘*Pentaphyllum*’, тобто за зовнішньою ознакою. Про зв’язок числа з пальцями руки доречно згадати, коли беремо до уваги форму кореня рослини.

Числовий елемент **ШІСТЬ** у дослідженій групі лексики представлений у таких формах:

українська мова:

- шести- (*Очиток шестирядний* ‘*Sedum sexangulare*’, *Ячмінь шестистрічний* ‘*Hordeum vulgare* subsp. *Hexastichum*’)
- шістьо- (*Очиток шістьорядний* ‘*Sedum sexangulare*’)
- шіст- (*Ячмінь шістерняк* ‘*Hordeum vulgare* subsp. *Hexastichum*’)

польська мова:

Серед флоріоназв, вилучених із польськомовних джерел, не було знайдено лексем із мотивом «б».

Щодо структури найменувань, то семантична модель мотивації **українських** назв рослин за їхніми особливостями будови найактивніша: *Гадючник шестипелюстковий* ‘*Filipendula vulgaris*’.

Числівник **СІМ** в найменуваннях рослин існує у таких варіантах:

українська мова:

- семи- (*Семисильник* ‘*Centaureum erythraea*’, ‘*Coronilla varia*’, ‘*Potentilla alba*’, ‘*Scrophularia nodosa*’, *Семибратна трава* ‘*Equisetum ramosissimum*’)
- сім- (*Сім паличок* ‘*Comarum palustre*’)

польська мова:

- siedm- (*Siedmiornik* ‘*Trientalis*’, *Siedmpalecznik* ‘*Comarum*’)

Зафіксовані **українські** назви рослин, пов’язані з числівником сім, мотивовані характерними ознаками:

- будови рослини *Перстач семилисточковий* ‘*Potentilla heptaphylla*’, *Семижилник* ‘*Astragalus glycyphyllos*’, ‘*Plantago major*’

- вегетації рослини *Цибуля семилітка* ‘*Allium fistulosum*’

Назви рослин у **польській** мові мають такі лексичні значення:

- особливості вегетації (*Siedmiolatka* ‘*Allium fistulosum*’, *Siedmioletka* ‘*Allium schoenoprasum*’)
- зовнішня ознака (*Siedmliet* ‘*Tormentilla*’, *Siedmpaluszniak* ‘*Comarum*’).

Числівник **ВІСІМ** у структурі назв функціонує у таких варіантах:

українська мова:

–восьми- (*Гіркокаштан восьмитичинковий* ‘Aesculus octandra’, *Дриада восьмипелюсткова* ‘Dryas octopetala’)

польська мова:

–ośmio- (*Ośmiorzecz* ‘Octoblepharum’)

Подані флоролексеми в **українській** мові мотивовані за:

–ознаками будови рослини. (*Підмаренник восьмилистковий* ‘Galium octonarium’)

–вегетативними особливостями (*Гіркокаштан восьмитичинковий* ‘Aesculus octandra’)

У **польських** назвах рослин представлено лексичне значення за зовнішньою ознакою: *Ośmiorzecz* ‘Octoblepharum’.

Числовий елемент **ДЕВ’ЯТЬ** у дослідженій групі лексики представлений у таких варіантах:

українська мова:

–дев- (*Девіцар* ‘Carlina acaulis’)

–деве-/дев’є- (*Дев’єтосилник* ‘Carlina acaulis’, *Девесил* ‘Betonica officinalis, Inula helenium’)

–дев’я- (*Дев’ядосилник* ‘Carlina acaulis’, *Дев’ячень* ‘Achillea millefolium, Inula helenium’)

–дев’ят- (*Дев’ятерник* ‘Lilium martagon’)

–дев’ять- (*Дев’ять-осінник* ‘Carlina acaulis’, *Дев’ятьсил* ‘Inula helenium’)

–дев’яти- (*Дев’ятисил звичайний середній* ‘Carlina vulgaris subsp. Intermedia’)

–дев’ято- (*Дев’ятосил* ‘Corydalis cava, Echium vulgare, Inula helenium, Ononis arvensis’)

польська мова:

–dziewięć- (*Dziewięćsił bezłodygowy* ‘Carlina acaulis’)

–dziewięć- (*Dziewięćsił* ‘Carlina acaulis’)

Виділяємо такі лексичні значення серед **польських** варіантів назв рослин:

–за зовнішнім виглядом (*Дев’ятижильник* ‘Astragalus glycyphyllos, Polygonatum odoratum’)

–за вегетативними ознаками (*Дев'ятилітник* ‘*Astragalus glycyphyllos*’)

–за лікувальними властивостями (*Сила дев'ята* ‘*Inula helenium*’, *Дев'ясила* ‘*Inula helenium*’)

Усі флоролексеми з цим числовим елементом у *польській* мові містять у собі лексичне значення за лікувальними властивостями. Окрім того, фіксуємо флороназву *Dziewięćlistnik* ‘*Enneaphyllon*’, яка містить у собі лексичне значення за зовнішньою ознакою.

Закономірно, що цей числівник опосередковано реалізує модель мотивації флороназв за лікувальними властивостями рослин, адже саме число 9 часто фігурує в магічних лікувальній ритуалах українців: настанови пити дощову воду з листя чортополоху протягом 9 діб від переляку, використовувати суміш із 9 сортів дерев чоловічого чи жіночого роду у практиці дитячого купання, водити 9 сухими трісочками по хворому місцю і промовляти замовляння, рекомендація скупати 9 разів кволу дитину у відварі *дев'ясила* – вовчуга тощо. Т. Б. Лукінова, досліджуючи тексти замовлянь східних слов'ян, називає «унікальним за кількістю повторень числової назви є замовляння саме з числівником «дев'ять»» і пояснює це тим, що число «дев'ять» – потроєна, отже, й посилена у своїй магічній дії трійка [1, с. 92].

Отже, як засвідчило дослідження, переважна більшість назв рослин, пов'язаних із числівниками, семантично прозора. Мотиваційні ознаки флоролексем виразно простежуються в описових назвах та композитах при комплексному аналізі двох і більше словотвірних основ.

Іноді одна і та ж флороназва може означати дві й більше різні рослини в межах однієї локальної традиції. Це пояснюється тим, що одна і та ж кількість пелюсток, квіток або листя може зустрітися у різних, абсолютно не споріднених між собою рослин.

Найбільш поширеними мотивами виявилися «1», «2», «3», що переважно вказують на зовнішній вигляд або

вегетативні особливості і є досить конкретними та однозначними. Особливою продуктивністю вирізняються найменування, до структури яких входить три.

Водночас мотивами «1», «2», «3», «5», «9» зафіксовані в обох мовах, причому в українській, наприклад, переважають «1», «2», «3» «9», а в польській – «5».

Крім того, у досліджуваному польському словнику ми не виявили найменувань із числовим елементом «б».

Аналіз семантичної мотивації назв рослин, пов'язаних із числівниками, дозволив виділити такі мотиваційні риси, які в різних випадках стали підставою для найменування рослин: характерні ознаки будови рослини, розмір рослини чи її частини, особливості вегетації, забарвлення, лікарські властивості рослини.

Перспективу дослідження вбачаємо у виявленні ролі, особливостей побутування й частотності польських флоролексем з іншими числовими елементами у польському фольклорі.

Список використаної літератури

1.Гороф'янюк І. В. Зілля од 99 хвороб: семантична мотивація українських назв рослин, похідних від числівників. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. 2017. Випуск 44. С. 90–95.

2.Колосова В. Б. Лексика и символика славянской народной ботаники. Этнолингвистический аспект. Москва, 2009. 352 с.

3.Словник українських наукових і народних назв судинних рослин. Уклад. Ю. Кобів. Київ, 2004. 800 с.

4.Majewski E. Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych polskich (...). Warszawa, 1889–1898. Т. I–II.

5.Rośliny w wierzeniach i zwyczajach ludowych: słownik Adama Fischera. [Opracowanie] Monika Kujawska, Łukasz Łuczaj, Joanna Sosnowska, Piotr Klepacki. Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 2016. 518 s.

6.Waniakowa J. Polskie gwarowe nazwy dziko rosnących roślin zielnych na tle słowiańskim. Kraków, 2012. 283 s.

Віта Тонкошура

магістрантка 1 курсу ОП «Польська філологія.

Глотодидактика»,

Люблінський католицький університет

імені Іоана Павла II, Польща;

магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та

літератури (переклад включно), перша – польська»,

Хмельницький національний університет.

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. **Н. В. Подлевська**

СЛЕНГ У ПОЛЬСЬКИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ

У статті представлена схожість між мовою підлітків і мовою в рекламі, наведені приклади сленгу в рекламних текстах, описані культурні контексти цього явища. Найчастішим у рекламному мовному просторі є використання молодіжного сленгу, завдяки якому реклама промовляє до споживача його /її рідною мовою та передає його /її специфіку сприйняття світу. Тому й мова польської реклами включає загальноживаний молодіжний сленг (тобто широко використовувану мову у повсякденному спілкуванні).

Ключові слова: мова реклами, молодіжна мова, молодіжний сленг, реклама, рекламні тексти.

The article presents the similarities between the language of adolescents and the language in advertising, gives examples of slang in advertising texts, describes the cultural contexts of this phenomenon. The most frequent in the advertising language space is the use of youth slang, due to which the advertisement speaks to the consumer in his/her own language and transmits his/her specificity of the perception of the world. So the language of Polish advertisements includes commonly used youth slang (that is widespread in everyday communication).

Key words: language of advertising, adolescent language, adolescent slang, advertising, language of advertising.

У сучасних реаліях молодіжний сленг потрапляє до широкого вжитку не лише в певних соціальних групах. Раніше він побутував винятково в неформальних контактах між однолітками, сьогодні сленг використовується у спілкуванні

молоді з дорослими, також у службових ситуаціях. Він присутній навіть у публічному дискурсі, наприклад, у рекламних текстах. Уведення в публічний дискурс молодіжної лексики та фразеології викликає зростання соціального схвалення використання цього соціолекту в інших комунікативних ситуаціях, що сприяє змінам у сучасній мовній та культурній поведінці.

Крім того, сленг, як і будь-який соціально зумовлений мовний різновид, є ознакою групової ідентичності, тобто містить специфічний погляд на реальність, який стає популярним разом із розширенням діапазону використання такого способу спілкування.

Дослідженням сленгової лексики в засобах масової інформації займалися такі зарубіжні й вітчизняні науковці, як Т. Гарлицька, Т. Дештова, З. Ковачова, Л. Кралчак, О. Мітчук, З. Седлачкова, О. Таран, Л. Хавкіна, Л. Хода та інші. Ці розвідки здійснено на матеріалі різних мов. Проте в польському мовознавстві на сьогодні малодослідженим залишається питання використання та функціонування сленгової лексики в рекламі.

Метою статті є дослідити особливості функціонування сленгової лексики в рекламних текстах польської мови, зокрема визначити вплив молодіжного сленгу на реципієнта та проаналізувати використання сленгізмів у мові реклами.

За твердженням Н. Шульжук, «сленг сприймається як лінгвістична категорія, що спирається на цілий комплекс психічних, соціальних і внутрішньомовних факторів та зумовлюється емотивною й естетичною функціями мови» [2, с. 104].

Молодіжний сленг, названий О. Вільконом студентською мовою, відповідає 5 ознакам соціолекту, а отже – як і будь-який із цього типу різновид – виконує зазначену соціальну функцію. За словами О. Вількона, носії цього соціолекту:

- пов'язані міцними внутрішньогруповими зв'язками,
- формують відносно стабільну групу,

- підкреслюють свою індивідуальність,
- усвідомлюють наступність традицій,
- контактують один з одним також у позашкільних ситуаціях [7, с. 87].

Реклама – це публічне оголошення, призначене для надання інформації, пробудження інтересу та конкретної реакції одержувача. Це повідомлення функціональне. Якщо воно не виконує свою головну роль інформування та переконання, воно марне. Мова в рекламі – це товар, і з цього погляду слід враховувати особливості рекламного повідомлення.

Характерним для польської мови є використання сленгу в рекламних текстах, предметом яких є магазини побутової техніки, мобільні оператори, засоби мобільного зв'язку, інтернет-послуги, косметичні товари й товари побутового вжитку тощо. Мова йде про рекламу, велика кількість товарів якої призначена саме молоді. Тому найчастотнішим у рекламному мовному просторі є використання молодіжного сленгу, завдяки якому реклама промовляє до споживача його ж мовою та передає його специфіку сприйняття світу [1, с. 139].

Сленг, який молодь створює і використовує у певній спільноті, називають сленгом первинним, але той, що виходить за межі цієї спільноти і побуває в інших соціально-професійних групах, називають вторинним сленгом. Саме він використовується в рекламних повідомленнях, які впроваджують специфічні елементи молодіжної мови для маркетингових цілей.

Між сленгом та мовою реклами можна виокремити певні подібності. До рис, притаманних і молодіжній мові, і мові реклами, належить скорочення слів шляхом відкидання закінчення, наприклад, *Wielka wyprz* від *'wyprzedaż'*. Стислість речення також досягається за допомогою еліпса, наприклад, *Na każde zgrupowanie Warka*. Відмова від присудка в наведеному прикладі дає також більше можливостей для інтерпретації – *Na każde zgrupowanie (najlepsze jest?, niezbędne? koniecznie trzeba zabrać? piwo Warka)*.

Сленг характеризується емоційністю. Явища, описані в цьому соціалекті, часто перебільшені та емоційно виражені. *Koszmar, masakra* – слова, які часто вживає молодь, підкреслюють масштаб й емоційну інтенсивність явищ, із якими вони стикаються. Також варто згадати про популярність суфікса *mega-* у мові підлітків [3, с. 90].

Гра слів, що містить елементи гумору, підсилює вплив повідомлення. Як у рекламі, так і під час неформальних контактів підлітків важливою метою є зацікавленість і завоювання прихильності. Рекламне повідомлення, у якому наявна гра слів, змушує реципієнта зчитувати переконливий зміст слогану, наприклад, *Morze Żywca* (реклама пива Żywiec), *Leetwo, ojczyzna moja...* (реклама джинсів Lee).

Підлітковий сленг містить багато неологізмів, які є результатом гри слів, а нові слова виправдовують своє значення, наприклад, *niepełnosprytny* – «хтось, хто не настільки швидкий, спритний».

З одного боку, рекламні слогани входять до узусу, стаючи елементом молодіжного спілкування, наприклад, *No to frugo!* (реклама фруктових напоїв), а з іншого боку, автори рекламних текстів запозичують слова з молодіжної лексики, стилізуючи її під мову підлітків у маркетингових цілях.

У результаті в рекламі все частіше з'являються слова, що походять із молодіжного сленгу та призначені для неформальних контактів із підлітками. Елементи молодіжної фразеології наявні в рекламі McDonalds. Наприклад, *Ty? Król melanżu?* хлопець звертається до друга (реклама роботи в McDonalds). *Melanż* – це «розвага, вечірка, переважно з алкоголем», слово належить до молодіжного сленгу [6].

У наступному слогані вміщено назву ресторану, яким користується молодь, і поєднано її з терміном, популярним серед підлітків *mieć smaka*. Цей вираз зареєстровано в словнику «Slang UG. Słownik slangu studentów Uniwersytetu Gdańskiego», згідно з яким означає 'хотіти щось з'їсти'. У результаті злиття

створюється слоган, стилізований під молодіжний сленг *Mam smaka na maka* [5].

Coca-Cola у своїй рекламі також відсилається до молодіжного сленгу, прикладом можуть бути слогани: *Mama dała Ci hajs. Baluj!, Spróbuj, jak smakuje ciacho!* *Hajs* – 'гроші', *ciacho* – 'приваблива людина, гарний хлопець'.

Сленгові слова: *laska* 'гарна дівчина', *impreza* 'приватна вечірка', *lecieć w kulki* 'нехтувати, ставитись легковажно' вжито в рекламах інших споживчих продуктів, наприклад, чіпсів – *Jest Crunchips, jest impreza!* У рекламі M&M's мова йде про те, як познайомитися з дівчиною. *Podchodzisz do laski, siadasz obok i mówisz: Cześć, mała! Czekoladowe M&M's lecą w kulki.*

Серед реклами, стилізованої під мову підлітків, з'являються слогани з використанням молодіжної лексики, надруковані на різних речах. На морських курортах можна купити футболку або листівку з написом: *Zbieram na bałtyckie foczki* чи *Bałtyk rządzi. Foczki* – це «гарні дівчата», тоді як дієслово *rządzić*, хоч і не належить до сленгу, але молодь часто вживає його в значенні 'бути найкращим, найпопулярнішим' [4]. У випадку різних аксесуарів із подібними написами покупець, придбавши та використавши їх, визначає свою ідентичність як члена молодіжної спільноти.

Використання молодіжної стилістики в рекламі з маркетинговою метою є однією з ознак пришвидшеного процесу поширення підліткового сленгу, а частково також пропаганди молодіжного способу життя та культу молоді. Поява в засобах масової інформації елементів підліткової лексики – це входження в мову різноманіття, яке вважалося досі, навіть самими користувачами, недоречним в офіційному спілкуванні. Виразність і поширення мови молодших поколінь стала рисою сучасної польської мови. У ЗМІ використовується молодіжний сленг як символ певної легкості та свободи. Нинішня домінуюча культура реципієнта і мовна адаптація повідомлення до нього, особливо помітна в стилізованих рекламних повідомленнях, є

соціальним сигналом для підлітків, де висловлюється схвалення їх способу спілкування та стосунків із дорослими.

Список використаної літератури

1. Хода Л. Сленгова лексика в рекламних текстах (на матеріалах словацької та української мов). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. № 24. С. 138–142.

2. Шульжук Н. Сленг як нелітературний пласт сучасної української лексики. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2011. № 21. С. 102–112.

3. Dąbrowska A. Slang na salonach. O ekspansji języka młodzieży na przykładzie komunikatów reklamowych. *Kwartalnik pedagogiczny*. 2016. № 2. С. 77–99.

4. Miejski słownik slangu i mowy potocznej. URL : <https://www.miejski.pl/>

5. Slang UG. Słownik slangu studentów Uniwersytetu Gdańskiego. Red. Widawski M. Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2010. 348 s.

6. Słownik języka polskiego PWN. URL : <https://sjp.pwn.pl/>

7. Wilkoń A. Typologia socjolektów. *Socjolingwistyka*. 1988. № 8. S. 83–94.

Наталія Торчинська,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології,
Хмельницький національний університет

ПОРУШЕННЯ ПУНКТУАЦІЙНИХ НОРМ У ПОСТМОДЕРНОМУ ДИСКУРСІ (НА ПРИКЛАДІ КОНСТРУКЦІЙ ІЗ ЧУЖИМ МОВЛЕННЯМ)

Стаття присвячена питанням порушення пунктуаційних норм у постмодерному дискурсі, зокрема на прикладі конструкцій із чужим мовленням висвітлено особливості дотримання / недотримання правил пунктуації в романі С. Андрухович «Фелікс Австрія»; зроблено висновки, що порушення пунктуації є ознакою постмодерністських жанрів, а у досліджуваному творі воно здебільшого простежується при репрезентації прямої мови. Крім того, у статті запропоновано характеристику принципів пунктуації української мови.

Ключові слова: пунктуація, принципи пунктуації, чуже мовлення, пряма мова, постмодерний дискурс.

Artykuł jest poświęcony charakterystyce interpunkcji w dyskursie ponowoczesnym, w szczególności na przykładzie konstrukcji z mową obcą uwydatniono zachowanie / nieprzestrzeganie interpunkcji w powieści S. Andruchowycz «Felix Austria»; doszliśmy do wniosku, że zaburzenia interpunkcji są cechą gatunków postmodernistycznych, a w badanej pracy najczęściej możemy to zaobserwować w reprezentacji mowy bezpośredniej. Ponadto w artykule opisano zasady interpunkcji języka ukraińskiego.

Słowa kluczowe: interpunkcja, zasady interpunkcji, mowa obca, mowa bezpośrednia, dyskurs postmodernistyczny.

Питання мовної освіти і грамотності будь-якої спільноти завжди актуальне, оскільки поряд з іншими чинниками це певною мірою визначає рівень розвитку суспільства загалом. «Зміна пріоритетів у сфері освіти і надання українській мові статусу державної, а також мовна політика в Україні – це чинники, які зумовлюють якісно нові вимоги до вивчення української мови в школі» [6, с. 32]. Проте якщо вивчення

різних пунктуаційних та орфографічних правил у закладах освіти відбувається систематично, згідно з правописними нормами, то поза освітнім простором виникає низка проблем у питаннях засвоєння й реалізації відповідних знань. Крім безпосереднього незнання певних правил, до причин безграмотності суспільства відносимо: 1) сучасні тенденції до так званого «вільного спілкування» в інтернет-просторі, коли задля того, аби пришвидшити процес написання, люди скорочують слова, частково або повністю пропускають розділові знаки, пишуть без розрізнення великої і малої літери, використовують уподобайки замість літер, слів, пунктуаційних знаків тощо; 2) відсутність будь-яких розділових знаків у текстах відомих письменників, зокрема постмодерністів, або ж використання пунктуації всупереч правилам. Оскільки пунктуація членує текст на певні логіко-граматичні відрізки мовлення, сприяє розумінню прочитаного чи почутого, то «порушення встановлених відношень між мовними одиницями породжує незвичні, контекстуально зумовлені значення» [8, с. 245].

Мета статті – висвітлити особливості дотримання / недотримання пунктуаційних норм у постмодерному дискурсі на прикладі конструкцій із чужим мовленням, виокремлених із роману С. Андрухович «Фелікс Австрія».

Різноаспектними питаннями порушення пунктуаційних норм у сучасній українській літературній мові цікавилися як лінгводидакти (О. М. Гончарук, О. Л. Доценко, Н. П. Ковальчук, В. Я. Мельничайко, М. І. Пентлюк, А. Руденко), так і мовознавці (Н. І. Гуйванюк, І. С. Савченко, А. І. Тепшич).

Отже, пунктуація – це «1) історично сформована в мові система правил вживання розділових знаків, яка разом з орфографією становить правопис мови; 2) розставлення в тексті розділових знаків; 3) розділові знаки» [9, с. 540].

За традиційним ученням (див., н-д, 4, с. 119–120; 10, с. 378–380), пунктуація базується на трьох принципах, які тісно взаємодіють між собою:

– **синтаксичному**, або **структурному** (А. А. Бурячок – граматичний, або синтаксичний [9, с. 540]; П. С. Дудик – структурно-синтаксичний [3, с. 453]; І. С. Савченко – структурно-семантичний [7, с. 153]), суть якого полягає в тому, що певна група розділових знаків вживаються залежно від структури речення і тексту загалом і є показниками граматичного членування речення. «Цей принцип забезпечує сучасній пунктуації стійкість, загальноприйнятність і загальнообов'язковість» [4, с. 120], тобто за цим принципом «ставлять нормативні безваріантні знаки (кому при звертанні, вставних конструкціях, однорідних членах речення, відокремлених обставинах, уточнювальних членах, частинах складнопідрядного речення тощо)» [7, с. 153];

– **смисловому** (А. А. Бурячок – логічний, або синтаксичний [9, с. 540]; П. С. Дудик – семантичний (смисловий) [3, с. 453]; І. С. Савченко – семантико-структурний [7, с. 153]), відповідно до якого розділові знаки передають потрібне значення усього речення, смислові відношення між членами речення і предикативними частинами та можуть набувати ознак варіантності, а подекуди й факультативності. Здебільшого за цим принципом ставимо тире між підметом і присудком; коми і тире при відокремлених постпозиційних одиничних означеннях і прикладках; коми у простих реченнях, ускладнених відокремленими означеннями або прикладками з додатковою обставинною семантикою; розділові знаки у безсполучникових реченнях із різнотипними частинами; крапки тощо;

– **інтонаційному** (С. П. Бевзенко – ритмомелодійний, або інтонаційний [2, с. 261]; А. П. Загнітко – ритмо-мелодійний [4, с. 120]), який за допомогою низки розділових знаків передає ритмомелодику мовлення, його інтонаційні модифікації. Останній принцип тісно переплітається зі смисловим, що, наприклад, зумовлює зміну розділового знаку після звертання (*Україно, ти вистойи!*; *Україно! Ти вистойи!*) або в конструкціях на зразок: *Впевнена, Україна переможе* (вставне

слово) і *Впевнена: Україна переможе* (складне безсполучникове речення із пояснювальними відношеннями).

Зауважимо, що є й інші підходи до принципів пунктуації. Так, у посібнику С. П. Бевзенка, Л. П. Литвин і Г. В. Семеренко визначено внутрішній (синтаксично-семантичний, або логікограматичний) та зовнішній (ритмомелодійний, або інтонаційний) принципи [2, с. 261]. І. С. Савченко виокремлює структурно-семантичний, семантико-структурний та функціонально-стилістичний [7, с. 153].

У контексті нашого дослідження зосередимося на специфіці саме функціонально-стилістичного принципу пунктуації, який, на думку І. С. Савченко, вмотивовує індивідуально-авторські розділові знаки, що надають реченню чи тексту певного стилістичного забарвлення, підкреслюють оказіональність ідіостилу, та «дозволяє майстру слова вийти за рамки регламентованого вживання графічних знаків письма, використати для створення стилістичного ефекту та увиразнення думки не нормативні знаки, а стилістичні» [7, с. 154].

Оскільки для досягнення художнього задуму письменники використовують різноманітні художньо-стилістичні прийоми, то не стають винятком і пунктуаційні засоби. Звісно, тут не йдеться про розділові знаки, які необхідно ставити відповідно до структурно-синтаксичного та смислового принципів, а саме зосереджуємо увагу на авторських знаках, які «не перешкоджають комунікації між автором та читачем, а навпаки, допомагають глибокому розумінню художнього задуму. Якщо відхилення від правил вживання розділових знаків слугує для увиразнення авторської думки, то його не можна вважати помилкою, у таких випадках йдеться про авторську пунктуацію» [8, с. 245]. Отже, можемо говорити, про різні порушення пунктуаційних норм, із-поміж яких наявність або відсутність розділового знака, заміна одного знака іншим, переважання якогось розділового знака в ідіостилі автора тощо. До прикладу, спробу детальної характеристики авторської пунктуації прозових творів Ю. Іздрика, Ю. Андруховича, Т. Прохаська,

В. Єшкілева зробила А. І. Тепшич (див. [8]), дійшовши висновку, що «багатофункційність авторської пунктуації полягає не просто в порушенні пунктуаційної системи мови, а в підсиленні значень розділових знаків, розширенні меж їх використання та в збагаченні образотворчих можливостей мови для досягнення художньої виразності» [8, с. 248].

У нашому дослідженні зосередимо увагу на конструкціях із чужим мовленням, які, здавалося б, мають чітко сформульовані пунктуаційні правила, зумовлені лексико-синтаксичними засобами і способами передачі чужого мовлення (пряма і непряма мова, невласне пряма мова, діалог, монолог, полілог, цитата). Проте аналіз сучасного художнього дискурсу дозволяє робити висновки, що часто автори порушують усталені норми не тільки пунктуації, а й побудови тексту, що, зрештою, і формує неповторний ідіостиль письменника.

Роману С. Андрухович «Фелікс Австрія» притаманні нестандартні форми побудови тексту, в основі яких розлогі синтаксичні конструкції, вкладені в уста оповідачки Стефанії Чорненько, від імені якої письменниця подає психологічну історію родини Аделі Ангер.

«Відсутність чітких меж між автором і персонажем, автором та оповідачем, своєрідна мовна гра, у якій автор використовує прийом «маски», ототожнюючи себе з різними персонажами або оповідачем, характеризує вираження чинника мовця в постмодерністському тексті», – зазначає Н. В. Кондратенко і пропонує розрізняти два способи репрезентації позицій мовленнєвого суб'єкта – наратор і метаавтора [5, с. 144–145].

Саме через наратора (у нашому випадку – через мовлення оповідача) і відбувається ознайомлення читача із сюжетом роману, де переважають конструкції із підметом, вираженим особовими займенниками *Я*, *Ми*, а оповідач описує події, демонструючи певну суб'єктивність.

Зрозуміло, що такий своєрідний спосіб реалізації авторської ідеї і спонукав до оригінального відтворення і чужих

думок у тексті (тут і далі приклади подаємо за електронним джерелом без сторінок [1]).

Із-поміж конструкцій, у яких не витримано пунктуаційне оформлення, найбільшу кількість у романі становлять речення із прямою мовою, де слова автора стоять у середині або після неї:

1. *То було схоже на голубів у дзвіниці, **розповідав Бенедикт**, тільки розміри птахів мусили б дорівнювати людським.*

2. *Тобі є чого в мене повчитись, пане-добродію, **подумала я задоволено.***

3. *Треба буде купити піску і засипати двір, **думаю я.** Інакше, коли нарешті стане тепло, ці багна засмокчуть нас під землю одним довгим палким цілунком.*

4. *У такому разі, **кажу я**, це не підводний палац, а затонулий корабель.*

5. *У його матері вдача не найсолодша, **щиро визнали мої подруги.***

Яскраво репрезентують порушення пунктуації при прямій мові і складні ускладнені речення або й складне синтаксичне ціле:

*Рабе Давид Моше, засновник Товариства вивчення Тори у Чорткові, повідомив про зникнення з таємних сховків Старої синагоги срібної цукернички на гнутих ніжках та прикрашеної рослинним орнаментом для зберігання плоду етрог. Щоправда, лежало в ній щось зовсім інше – але це, **мовив рабе**, таємниця, яку не можна розголошувати за жодних обставин.*

Виходячи зі змісту, в останньому реченні вміщено пряму мову зі словами автора в середині неї, яку тут передано без дотримання відповідних пунктуаційних правил, тоді як її, насамперед, треба було оформити як окрему синтаксичну одиницю, а слова автора виділити комою і тире («Але це, – мовив рабе, – таємниця, яку не можна розголошувати за жодних обставин»).

Крім того, фіксуємо поєднання різних форм передачі чужого мовлення в межах одного речення. Після слів автора

пряму мову треба було б оформити у лапках і з великої літери або ж трансформувати у непряму: *Доктор знайшов Петра Сколика на двадцятьу річницю смерті дружини. **Хтось розповів: є молодий майстер, що недавно повернувся до міста після навчання в Академії мистецтв у Відні** – «кажу вам, докторе, він творить чудеса!»*. Остання синтаксична одиниця є яскравим зразком прямої мови, проте не виокремлена зі структури попереднього речення. За відсутності прямої вказівки на автора цієї фрази все-одно простежуємо наратора.

Через пунктуацію неоднозначне трактування типу чужого мовлення маємо і в наступному прикладі: ***Петро каже, це карта зоряного неба: усі відтінки синього, розмежовані мідними перетинками, золотисті та прозорі скельця між ними, які вкладаються в сузір'я***. Хоча тут і важко однозначно стверджувати, яка конструкція мала би бути, оскільки і вставлення сполучника, і використання лапок суттєво не змінює зміст повідомлюваного, проте наявність двокрапки схиляє до думки, що це таки варіант прямої мови, позаяк у непрямій конструкції замість безсполучникового зв'язку доцільніше було б використати сполучник причини **бо**.

Поєднання внутрішнього мовлення оповідачки із пунктуаційно неформованою прямою мовою спостерігаємо і в реченні: *Аделя штурхає його в плече і ласкаво блискає на мене очима. **Мовляв: Стефцю, не зважай. Ти ж його знаєш***.

У запропонованій нижче монологічній оповіді наратора фіксуємо два зразки непрямої мови (1 і 2) і пряму мову (3), оформлену без дотримання відповідної пунктуації:

*Ось тому, коли Петро сказав (1), що запросив до нас на обід отця Йосифа з їмостю (бідолашка страждає від падучої), і Аделя по-дитячому радісно засміялась (бо їй від життя тільки те й потрібно, що гостини й балюнки) і запитала в мене (2), що я приготую шиного й спеціального, я на якусь мить замислилась, а тоді пообіцяла їм запекти лінів, начинених по-французьки: по-перше, **сказала я** (3), мені добре відомо, як шанують рибні страви слуги Господа, а по-друге – завдяки*

повені тепер повсюди стільки свіжої риби, що гріх цим не скористатись; хоча якби ми були достатньо ощадливі, то все ж зачекали б іще трохи, аж поки лини не почнуть запливати нам у вікна.

У конструкціях із непрямим мовленням автор переважно дотримується норм пунктуації (1), проте не завжди витримує правила побудови таких речень, зокрема використовує безсполучниковий зв'язок (2), що водночас дозволяє трактувати таку синтаксичну одиницю як пряму мову, оформлену пунктуаційно неправильно: *А ще розказував (1), що працівники пошити, знудившись від бездіяльності, розважаються тим, що перечитують один одному вголос чужі листи і ставлять штемпелі на листівках із краєвидами. Казав (2), розгорілась ціла афера і навіть у газеті про це написали.*

Усі вищенаведені приклади не відносимо до невластне прямої мови, під якою розуміють поєднання непрямой мови з елементами прямої, де певною мірою зберігається порядок слів, інтонація, дослівні вислови, емоційність персонажів, а письменник наче перевтілюється у свого героя [2, с. 245], бо здебільшого наратор, передаючи власний монолог-оповідь або висловлювання інших дійових осіб, у структуру прямого мовлення вводить слова автора, яких не повинно бути у невластне прямій мові, водночас слова автора не виділяються згідно з правилами пунктуації. Наприклад: *Яким буде той отець Йосиф, гадала вона – очевидно, він не старий, бо має молоду дружину. Чи виявиться він суворим і мовчазним, як наш парох із катедр, чи веселим, лагідним і жартівливим, як отець із Княгинина. Все, що відомо, – до Станиславова священик приїхав зовсім недавно, до того мав парохію в якомусь селі поблизу Коломиї. Петро казав, люди не хотіли його відпускати; казав, отець мудрий і світлий, що біля нього чуєш особливе якесь, високе повітря.*

Отже, крім тенденції щодо довільного використання розділових знаків у постмодерних текстах, вважаємо, що дотримання С. Андрухович у багатьох випадках функціонально-

стилістичного принципу пунктуації зумовлене формою подачі інформації від оповідача, тобто використанням нарративного способу репрезентації, коли оповідач (Стефанія Чорненко) одночасно є і персонажем, що й стало причиною поєднання різних способів передачі авторських думок шляхом поєднання внутрішнього і зовнішнього мовлення. Із синтаксичного погляду, позаяк якихось правил побудови розмовного мовлення не існує (воно довільне, симптоматичне, ситуативне, із переважанням неповних, усічених речень, синтаксично нечленовних конструкцій, переважанням інверсії тощо), часто важко розмежувати, яка саме форма чужого мовлення репрезентована – пряма / непряма мова, невласне пряме мовлення, діалог, монолог, діалогічний монолог. Таким чином, підтверджується думка Н. В. Кондратенко, що «відтворення способу міркування героя-оповідача передбачає фрагментацію, що синтаксично виражається в контекстуально неповних реченнях, семантичних лакунах, порушенні пунктуаційних норм» [5, с. 146]. Отже, недотримання пунктуаційних правил в оформленні репрезентації різних форм чужого мовлення стало своєрідним символом постмодерністського дискурсу.

У перспективі плануємо схарактеризувати специфіку реалізації різних форм чужого мовлення в ораторському стилі.

Список використаної літератури

1. Андрухович С. Фелікс Австрія. Львів : Видавництво Старого Лева, 2014. URL : https://royallib.com/read/andruhovich_sofya/felks_avstrya.html#0 (дата звернення: 1.12.2021).
2. Бевзенко С. П., Литвин Л. П., Семеренко Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посібник. Київ : Вища школа, 2005. 270 с.
3. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 384 с.
4. Загнітко А. П. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с.

5. Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського дискурсу : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 328 с.

6. Руденко А. Формування мовної особистості засобами пунктуації в школі: ретроспективи та перспективи. *Методичний пошук*: Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури. Житомир: Вид-во: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. Випуск дванадцятий. Частина II. С. 32-35.

7. Савченко І. С. Способи реалізації функціонально-стилістичного принципу української пунктуації. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови. 2012. Вип. 9. С. 152–157.

8. Тепшич А. І. Постмодерністська авторська пунктуація як один із прийомів мовної гри (на матеріалі прозових творів представників станіславського феномена). *Вісник Запорізького університету*. Філологічні науки. 2016. № 1. С. 244–250.

9. Українська мова. Енциклопедія. Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. Вид. друге, доп. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2004. 824 с.

10. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Вид. центр «Академія», 2004. 408 с.

Михайло Торчинський,
 доктор філологічних наук,
 професор кафедри української філології,
 Хмельницький національний університет

ВЛАСНІ НАЗВИ ОКЕАНІВ: ДЕНОТАТНО-ХАРАКТЕРИСТИЧНІ, ЕТИМОЛОГО-СЛОВОТВІРНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

У статті схарактеризовані власні назви океанів – 30 основних і варіантних форм. Встановлено, що такі оніми належать до онімного поля топоніми, підполя геотопоніми, сегменту гідроніми, підсегменту екстрагідроніми. Це абіоніми, реалоніми, індивідуальні макронайменування. Океаноніми – це переважно низькочастотні, загальновідомі, відмінювані назви, які побутують у мові й мовленні.

Ключові слова: *денотатно-характеристичні ознаки, етимолого-словотвірна характеристика, океанонім, функціональні особливості.*

W artykule scharakteryzowano nazwy oceanów – 30 form głównych i wariantowych. Ustalono, że takie nazwy znajdują się przed polem toponimicznym, podpolem geotoponimicznym, segmentem hydronimicznym i podsegmentem ekstrahydronimicznym. Ce abionimi, realonimi, poszczególne makronazwy. Oceanonimy – niskoczęstotliwościowe, głęboko zdominowane, ważne imiona, które są ważne dla ruchu, są regularnie identyfikowane jako potężne imiona.

Słowa kluczowe: *cechy denotacyjno-charakterystyczne, charakterystyka etymologo-słowotwórcza, cechy funkcjonalne, oceanonim.*

Комплексна схема аналізу власних назв складається із трьох блоків: **денотатно-характеристичного** (має два підблоки – **денотатно-номінативний**, тобто розмежування онімів за характером іменованих об'єктів, та **денотатно-квалітативний**, що ґрунтується на певних особливостях денотатів, таких як реальність їх існування, розміри, кількість тощо), **етимолого-словотвірного** (увага звертається на спосіб творення, семантику твірної основи, продуктивність словотвірного типу, час

виникнення назви, будову, мотиваційні відношення, етимологію тощо) та **функціонального** (враховуються стилістичні особливості найменувань, сфера і форма їх уживання, а також кодифікаційні ознаки, зокрема правопис та відмінювання) [11].

Переважно виконується опис однієї пропріальної одиниці, що дозволяє з'ясувати всі атрибути назви. Проте, зважаючи на величезний (багатомільйонний) обсяг онімів, проаналізувати навіть незначну частину ономастикону найближчим часом неможливо, тому й виникла потреба звернути увагу на характеристику окремих груп власних назв, насамперед кількісно невеликих. Зведення отриманих даних стосовно споріднених онімних розрядів дозволить сформувати досить цілісну картину їхніх визначальних особливостей, які стосуються місця в онімному просторі української мови, творення та функціонування.

До друку вже подані статті, присвячені описам власних назв планет і їхніх супутників. **Мета** цієї роботи – виконати комплексний аналіз найменувань океанів.

Інформація щодо походження таких пропріативів, описи їхніх денотатів досить широко представлені в науковій і науково-популярній літературі [1–3; 6; 12], а також в Інтернет-виданнях [7]. Однак комплексної характеристики таких власних назв немає, що й зумовлює **актуальність теми** нашої статті.

Серед 38 пунктів, за якими аналізуються власні назви океанів, першою є початкова форма, що включає дефініцію терміна і його етимологію.

1. **Океанонім** – власна назва океану, яким вважається «водний простір між материками» [10, с. 494]. Н. В. Подольська океаноніми трактувала як «назви будь-якого океану і його частини, зокрема моря (пелагонім), затоки, протоки, течії: *Тихий океан, Охотське море, Берингова протока, Гольфстрім*» [8, с. 90], із чим ми не погоджуємося, тому що для цих об'єктів (моря, затоки, протоки, течії тощо) є інші термінопозначення. Термін **океанонім** походить від грецького слова *ὠκεανός* –

«море, океан»; пор. також латинське *Oceanus* – «океан; море, яке обтікає всю Землю» [4, с. 531].

Інші складники **денотатно-номінативної** систематизації аналізованих пропріальних одиниць – це:

2) онімне поле – **топоніми**;

3) онімне підполе – **геотопоніми**;

4) онімний сектор – **гідроніми**;

5) онімний підсектор – **екстрагідроніми**;

6) онімний сегмент відсутній;

7) онімний підсегмент відсутній;

8) онімний елемент – **океаноніми**, що означає «найменування власних назв відкритих водойм (океанів) на Землі»;

9) онімний піделемент відсутній.

Елементами **денотатно-квалітативної** **типології** океанонімів є:

10) **абіоніми** (це найменування об'єктів неживої природи);

11) **реалоніми** (переважно назви реальних денотатів, проте як **гіпотетоніми** можемо кваліфікувати океаноніми, що існували в геологічні часи: *Панталасса* – у перекладі з давньогрецької «усе море» та *Тетіс* – «море Тетіс», від імені *Тетія*, яка була у грецькому пантеоні богинею моря);

12) усі пропріативи – **макрогідроніми**, тобто найменування найбільших водних об'єктів;

13) **індивідуальні** назви.

14. **Екстралінгвальна інформація** про об'єкт номінації повинна сприяти з'ясуванню походження оніма, що чітко простежується у випадку з океанонімами: назва *Атлантичний* походить від відомого у Стародавній Греції міфу про титана Атланта, або Атласа, який тримав на своїх плечах небесне склепіння у крайній західній точці Середземномор'я; *Тихий* Ф. Магеллан назвав океан, який він у 1520–1521 рр. разом із командою перетнув, не потрапивши в жодну бурю; *Індійський* океан омиває береги Індії, *Північний* і *Південний* розташовні у відповідних частинах Світового океану; означення *Льодовитий*

указує на наявність товстого шару криги. Варіантні форми океанонімів теж переважно пов'язані з місцезнаходженням денотатів.

Заслуговує на увагу інформація про певні географічні особливості океанів, зокрема такі, як площа басейну і середня глибина, що є підтвердженням віднесення їх до макрогідронімацій. Найбільшим є *Тихий* океан (169,2 млн. кв. км, середня глибина 4 280 м), другим за розмірами – *Атлантичний* (91,6 млн. кв. км, 3 600 м), третім – *Індійський* (73,55 млн. кв. км, 3 890 м), далі – *Південний* (20,3 млн. кв. км, 4 500 м) та *Північний Льодовитий* (14,75 млн. кв. км, 1 250 м) океани. Загалом *Світовий океан* займає близько 70,8 % поверхні земної кулі, а його середня глибина – 3 795 м.

З'ясуємо **етимолого-словотвірні** особливості океанонімів, що становить основу другого блоку їхньої комплексної характеристики.

15. У складених пропріальних одиницях зазвичай переважає комбінована мотивація, що підтверджено і стосовно власних назв океанів (86,7 %); це, зокрема, **квалітативно-сутнісні** (7: *Великий океан*, *Льодовите море*, *Тихий океан*), **локативно-сутнісні** (14: *Західний океан*, *Індійський океан*, *Північне море*) і **локативно-квалітативно-сутнісні** (5: *Південно-Тихий океан*, *Північний Льодовитий океан*, *Північно-Льодовитий океан*) оніми. Епізодично трапляються **сутнісні** (2: *Море-океян*, *Океян-море*), **локативні** (1: *Атлантика*) та **ідеологічні** (1: *Тетіс*) пропріативи.

16. Переважають **гібридні** найменування (70 %: *Південний океан*, *Північно-Тихий океан*, *Світовий океан*), оскільки слово «океан» кваліфікуємо як грецизм. Значно менше **питомих** (13,3 %: *Зовнішнє море*, *Льодовите море*, *Море Мороку*) і **запозичених** (16,7 %: *Антарктичний океан*, *Гіперборейський океан*, *Тетіс*) онімів.

17. Шлях виникнення значної частини найменувань океанів – **штучний** (36,7 %), оскільки відомі їхні автори

(наприклад, Геродот вперше назвав *Атлантичний океан*; Ф. Магеллан – *Тихий океан*; Ф. П. Літке – *Північний Льодовитий океан*). Однак загалом переважають оніми, які виникли **природним** шляхом (63,3 %: *Західний океан, Море-окіян, Північне море*).

18. Зважаючи на вагомість океанів для людства, зрозуміло, що більшість їхніх назв має тривалу історію. Розрізняються **архаїчні** (23,3 %: *Ефіопське море, Західний океан, Індійський океан*), **давні** (30 %: *Льодовитий океан, Північне море, Північний океан*) і **нові** (46,7 %: *Арктичний океан, Атлантийський океан, Панталасса*) пропріальні одиниці. Незважаючи на те, що *Південний океан* був офіційно визнаний Національним географічним товариством 2021 року, такий топонім фіксувався значно раніше, тому й віднесений до нових.

19. Загалом океаноніми мають **відому** і **прозору** етимологію (90 %: *Великий океан, Зовнішнє море, Північно-Атлантичний океан*), за винятком трьох пропріативів (*Гіперборейський океан, Панталасса, Тетіс*), походження яких відоме, але непрозоре. Хибна і народна гіпотези походження цих онімів не засвідчені.

20. 83,3 % океанонімів утворені синтаксичним різновидом лексико-семантичного способу деривації (*Великий океан, Південно-Атлантичний океан, Світовий океан*); решта (16,7 %) – морфологічним, зокрема шляхом складання (*Море-окіян, Окіян-море*), суфіксації (*Атлантика, Тетіс*) і зрощення (*Панталасса*).

21. Основною для океанонімів є модель «прикметник + іменник» (73,3 %: *Арктичний океан, Південний океан, Північний океан*); одиничними є конструкції «прикметник + прикметник + іменник» (*Північний Льодовитий океан*) та «іменник + іменник» (*Море Мороку*), а загалом **складених** конструкцій фіксуємо 25, **складних** – 3 (*Море-окіян, Окіян-море, Панталасса*), а **простих** – 2 (*Атлантика, Тетіс*).

22. Відповідно, *домінувальним* є синтаксичний різновид лексико-семантичного способу словотворення, а складання та суфіксація – *малопродуктивними*.

23. За семантикою твірної основи 63,3 % назв океанів – *відапелятивно-відонімні* (*Арктичний океан, Атлантійський океан, Ефіопське море*), 30 % – *відапелятивні* (*Великий океан, Зовнішнє море, Панталасса*), а 6,7 % – *відонімні* (*Атлантика, Тетіс*). Зазначимо, що стрижневий компонент таких найменувань («океан») ми відносимо до апелятивів, оскільки він зазвичай і побутує в мовленні як географічний термін, хоча усвідомлюємо, що етимологічно – це відтеонімний дериват (у грецькій міфології *Океан*, або *Ὠκεανός*, – титан, найстарший син Неба-Урана і Землі-Геї, володар усіх водних стихій, пізніше усунений від влади Зевсом). Загалом же в основі складених найменувань – два географічні терміни: *океан* (22 фіксації) – «Весь водний простір Землі або його частина між материками» [9, с. 680] та *море* (8 фіксацій) – «Частина Світового океану – великий водний простір з гірко-солонною водою, обмежений з одного або кількох боків суходолом» [9, с. 562]; як бачимо, у дефініціях простежується певна спільна семантика, що дозволяє використовувати ці термінопозначення паралельно.

Найбільш об'ємною є *функціональна* характеристика власних назв, хоча через незначну кількість аналізованих лексем важко зібрати багато інформації, зокрема, про стилістичні особливості найменувань океанів.

24. Як і решта пропріальних одиниць, океаноніми сприяють отриманню нових знань (*гносеологічна* функція мови), розрізненню однотипних денотатів (*ідентифікаційна*), відтворенню у свідомості людини певних відомостей про названий денотат (*інформативна*), формуванню і вираженню думок (*когнітивна*), спілкуванню між учасникам комунікативного акту (*комунікативна*), номінації всіх пізнаних людиною об'єктів (*номінативна*) тощо.

25. Такі пропріальні одиниці побутують насамперед у *науковому* стилі (в середовищі географів, моряків, мандрівників,

учителів географії, студентів і учнів), рідше – *художньому, розмовно-побутовому, публіцистичному* та інших.

26. Стилистично-виражальні можливості власних назв океанів у поезіях описані в дисертаційній роботі І. В. Хлистуна [13], і такі найменування кваліфікуємо як *океанопетоніми*: ... на *Тихий океан твоїх очей!* (В. Затулівітер). Фіксуються такі пропріативи і в так званих «дитячих» віршах, на кшталт: *Льодовитий океан, Криголама капітан...* (Ю. Моріц); *Перший – це найглибший і найбільший Тихий океан. Назву дав йому таку Мореплавець Магеллан... Далі другий – Атлантичний – Найсолоніший і цим незвичний. Греки так його назвали, Бо Атланта прославляли; Третій – це Індійський океан. Носить назву пишну, як султан; Четвертий – найсуворіший, найменший пан Північно-Льодовитий океан ...* (А. Захарчук).

У прозі такі оніми фіксуються частіше, особливо якщо сюжет пов'язаний із подіями, які відбуваються на воді (наприклад, у творах Ж. Верна «Двадцять тисяч лье під водою», «Діти капітана Гранта», «П'ятнадцятилітній капітан», «Таємничий острів» або Дж. Лондона «Морський вовк», «Оповідання Південних морів» тощо). Загалом петоніми фіксуємо переважно у складі порівнянь, метафор, метонімій, персоніфікацій, етимологізацій тощо, однак у белетристиці океаноніми функціонують без виразних тропеїчних нашарувань. Синтаксична роль таких онімів – переважно обставини місця та означення (адвербіальні локативні і вторинними ад'єктивні синтаксеми), рідше – підмети (субстанціальні суб'єктні синтаксеми).

27. *Конотативними* є насамперед додаткові семантичні навантаження стрижневих термінів: *море* – «Велика площа чогон. або велика кількість когось, чогось» [9, с. 562]; *океан* – «перен. Про що-н. велике, неосяжне» [9, с. 680]. Відповідно простежуються й *асоціації*: *Тихий океан* – «дуже далеко»; *Індійський океан* – «екзотика; тепло»; *Атлантичний океан* – «зв'язок між Старим і Новим світом»; *Південний і Північний океани* – «холодно, далеко»; *Світовий океан* – «безмежний

простір», на основі яких формуються такі ж **символічні** значення.

Концептуально найменування океанів належать до макроконцепту 'Простір' і мезоконспекту 'Земля' (разом із континентонімами, зононімами та іншими мікротопонімами), при цьому кожен пропріатив можна кваліфікувати як мікроконцепт.

У словнику-довіднику «Антологія знаків української етнокультури» В. В. Жайворонок не згадує про **етнокультурну знаковість** таких власних назв, однак зазначає, що її має лексема **окіян**: «у народній творчості – океан, море (звідси народнопоетичні *море-окіян, окіян-море*); атрибут народних замовлянь...; *Кит-риба в окіяні* (П. Чубинський); *Буйні вітри! Візьміть ви цю хмару на свої тонкі крила; занесіть її за окіян-море* (П. Чубинський); *Далі Верхні землі, Новгород і крижаний окіян* (С. Скляренко)» [5, с. 440].

28. Океаноніми – **емоційно нейтральні найменування**; можливо, на рівні підсвідомості можна розрізнити позитивне забарвлення онімів *Атлантичний, Індійський, Світовий і Тихий океани* та негативне – *Північний Льодовитий і Південний*.

29. Саме серед океанонімів часто фіксуються **додаткові лінгвостилістичні характеристики**.

Зокрема, незважаючи на практичну відсутність із-поміж онімів **антонімічних** структур, як бінарну опозицію реєструємо *Арктичний і Антарктичний, Південний і Північний, Південно-Атлантичний і Північно-Атлантичний, Південно-Тихий і Північно-Тихий океани*.

Епізодично трапляються конструкції **полісемічні** (наприклад, *Західний океан* у греків – це *Атлантичний*, а в китайців – *Індійський*) та **паронімічні** (*Арктичний і Антарктичний океани*).

Як **синоніми** можемо ідентифікувати одно- й різносистемні, синхронічні та діахронічні, рідко – народнопоетичні найменування океанів, як-от: *Атлантичний – Західний океан, Ефіопське море, Зовнішнє море; Тихий –*

Великий океан; Індійський – Західний океан; Північний Льодовитий – Гіперборейський океан, Море-океян, Північне море; Південний – Антарктичний океан.

Досить часто простежуємо й **омонімію**: зокрема, з назвами торгових об'єктів (магазини «Атлантика» (варіант – «Atlantis»), «Тихий океан»), поширена в радянські часи мережа магазинів «Океан»), готелів, ресторанів тощо; найменуваннями книг («Тихий океан» Ф. Конюхова), фільмів («Атлантика» режисера М. Дюпа, «Атлантичний океан. Сяйво моря» С. Бутцмюлена, «Тихий океан» Т. Ван Паттена, Д. Наттера, Дж. Подесва, Г. Йоста, К. Франкліна і Т. То); особливо – з поетонімами («Дагон» Г. Лавкрафта, «Одні в Океані» Й. Рена, «Подорож на «Кон-Тікі»» Т. Хейрдала) та артіфрагментонімами («Бермудський трикутник» К. Макінтайра; «Ідеальний шторм» і «Посейдон» В. Петерсена), тобто власними назвами океанів, засвідченими в художніх текстах та інших мистецьких жанрах, насамперед – у фільмах.

30. Офіційні власні назви океанів (і частина інших, на зразок: *Атлантика, Великий океан*) належать до **активного словникового запасу**; інші гідроніми – до **пасивного**; у загальномовній сфері це будуть відповідно **активне** і **пасивне** або навіть **потенційне** кола. В індивідуальній і територіально-корпоративній сферах океаноніми будуть складниками **домінувального** кола, якщо це пов'язано з професійною діяльністю мовців; для решти характерне таке ж розмежування, як і в загальномовній сфері.

31. Зважаючи на те, що ми аналізуємо лише 30 найменувань океанів, відносимо їх до **низькочастотних** (малопоширених).

32. Усі офіційні й невелика частина варіантних назв океанів є **загальновідомими**, а решта – **маловідомими**.

33. Аналогічно океаноніми розмежовуємо за особливостями реалізації: у **мові та мовленні** побутують сучасні офіційні форми, а варіантні – лише **в мові** (*Західний*

океан, *Море Мороку*) або лише **в мовленні** (наприклад, *Море-окіян, Окіян-море*).

34. **Офіційними** є основні найменування океанів (6 онімів), а **неофіційними** – їхні варіантні форми (24).

35. За формою розрізняємо **основні** назви океанів (*Атлантичний, Індійський, Південний, Північний Льодовитий, Світовий і Тихий*) і **варіантні**: як **діахронічні**, що можуть бути **одно-** (давньосхіднослов'янський період: *Море-окіян, Окіян-море*; XVII–XVIII ст.: *Льодовите* або *Північне море*; *Льодовитий* або *Північний океан*; початок XX ст.: *Атлантийський океан*) і **різносистемними** (античні часи: *Західний океан*; *Ефіопське, Зовнішнє* або *Північне море*; *Море Мороку* (Атлантичний океан); Середньовіччя: *Oceanus Septentrionalis* – «північний океан»; *Mare Glaciale* – «Льодовите море»; *Гіперборейський океан* – «океан на крайній півночі»; із XIX ст. – *Арктичний океан*), так і **синхронічні** (*Антарктичний* (Південний) *океан*; *Атлантика*; *Великий* (Тихий) *океан*; *Південно-Атлантичний, Південно-Тихий, Північно-Атлантичний, Північно-Льодовитий, Північно-Тихий океани*; *Західний океан* (Індійський у Китаї); гіпотетоніми *Панталасса* – у перекладі з давньогрецької «усе море» та *Тетіс* – «море Тетіс» (похідне від імені богині моря *Тетіди* у грецькому пантеоні)).

36. Складнощів у вимові та написанні океанонімів немає: родове найменування (*океан, море*) пишемо з малої літери, інші компоненти – з великої.

37. Такі пропріативи постійно ідентифікуються як власні назви (крім діахронічних варіантів *Море-окіян, Окіян-море*, які в сучасному мовленні можуть кваліфікуватися як апеліативи).

38. Усі планетоніми **відмінювані**: поєднані з географічним терміном *океан* – за зразком прикметників та іменників чоловічого роду однини, з терміном *море* – за зразком прикметників та іменників середнього роду однини. Іменниково-іменникова конструкція *Море Мороку* є відмінювано-незмінною; прості найменування *Атлантика* й

Панталасса відмінюються як іменники жіночого роду однини, а *Тетіс* – не відмінюється.

Завершивши комплексну характеристику власних назв океанів, можемо зробити короткі висновки про основні ознаки цього розряду пропріальних одиниць.

1. Океаноніми належать до онімного поля топоніми, підполя геотопоніми, сегменту гідроніми, підсегменту екстрагідроніми.

2. За денотатно-квалітативними критеріями такі пропріальні одиниці – абіоніми, реалоніми, індивідуальні макронайменування.

3. Основні функції океанонімів – такі ж, як апелятивів. Серед найменувань океанів фіксуються антонімія, паронімія, полісемія, синонімія й омонімія.

4. Конотативні, асоціативні та символічні особливості власних назв океанів виражені недостатньо чітко. Належать такі оніми до макроконцепту 'Простір' і мезоконцепту 'Земля'. Це емоційно нейтральні найменування, які в основному є складником активного словникового запасу.

5. Океаноніми – низькочастотні, загальновідомі, офіційні, основні, відмінювані найменування, які переважно побутують у мові й мовленні та регулярно ідентифікуються як власні назви. Відмінностей у вимові та написанні планетонімів не зафіксовано,

У перспективі плануємо аналіз за таким алгоритмом інших розрядів топонімної лексики (наприклад, континентонімів, пелагонімів, едитонімів, сквалентіонімів, суверенонімів), що дозволить сформувати цілісне бачення денотатно-характеристичних, етимолого-словотвірних та функціональних атрибутів українського топонімікону.

Список використаної літератури

1. Антонова Л. В. Дивовижна географія. Харків: Ранок, 2011. 208 с.

2. Географія за всією шкільною програмою: практичний довідник. Укладачі: Шматько О. Є., Байназаров А. М., Височин М. Ю. та ін. Харків : Весна, 2009. 426 с.

3. Губарев В. К. Географія світу: довідник школяра і студента. Донецьк : ТОВ ФКФ «БАО», 2004. 576 с.

4. Дворецкий И. Х Латинско-русский словарь. Москва : Русский язык, 1976. 1096 с.

5. Жайворонок В. В. Антологія знаків української культури : словник-довідник. Київ : Наукова думка, 2018. 758 с.

6. Новий довідник : Географія. Редактор Пасенко Л. В. Київ : Казка, 2008. 992 с.

7. Океан. *Вікіпедія*. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 09.06.2022).

8. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва : Наука, 1988. 192 с.

9. Словник української мови. Відповідальний редактор Жайворонок В. В. Київ : Просвіта, 2016. 1316 с.

10. Сучасний словник іншомовних слів. Уклали: Скопненко О. І., Цимбалюк Т. В. Київ : Довіра, 2006. 789 с.

11. Торчинський М. М. Онімна система і критерії її аналізу. *Наукові записки Тернопільського національного університету*. Серія: Мовознавство. Тернопіль, 2014. Вип. 11. С. 282–287.

12. Усі географічні назви (за шкільною програмою). Упорядник Петринка Л. В. Харків : Горсінг плюс, 2007. 288 с.

14. Хлистун І. В. Власна назва в українській поезії II пол. XX ст. (семантико-функціональний аспект) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова. Київ, 2006. 20 с.

Олена Удовенко,

вчитель суботньої школи товариства «ГО Старобільське районо товариство любителів польської мови та літератури «Міст надії», м. Старобільськ, Луганська область; магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська», Хмельницький національний університет. Науковий керівник – канд. пед. наук, ст. викл. **О. П. Ранюк**

ОСОБЛИВОСТІ ЛІТЕРАТУРНО-ЕСТЕТИЧНОГО РУХУ «МОЛОДА ПОЛЬЩА»

У статті проаналізовано особливості польської літератури на межі XIX XX ст.; окреслено та диференційовано основні напрями, стилі й поняття, що визначали дефініцію «польський модернізм»; названо ключових представників літературно-естетичного руху «Молода Польща».

Ключові слова: декаданс, модернізм, символізм, літературні напрями, імпресіонізм, натуралізм, експресіонізм.

Artykuł analizuje cechy literatury polskiej przełomu XIX-XX wieku. Przedstawia i wyróżnia główne kierunki, style i koncepcje, które zdefiniowały pojęcie «polskiego modernizmu». Wymieniono kluczowych przedstawicieli ruchu literacko-estetycznego «Młoda Polska».

Kluczowe słowa: dekadencja, modernizm, symbolika, prądy literackie, impresjonizm, naturalizm, ekspresjonizm.

Розчарування в життєвій реальності та художньо-реалістичному способі її відтворення зумовили інтерес до новітніх філософських теорій і появу нових художніх течій, які отримали назву декадентських, авангардистських та модерністських. Французьке слово «*декаданс*» означає занепад, «*авангард*» – бути попереду, а «*модерн*» – сучасний, новий [2]. Цими термінами почали позначати якісно нові явища в літературному процесі, що були на передових позиціях і пов'язані з занепадом та кризою суспільної думки й культури, із

пошуком позитивних ідеалів, зверненням у цих пошуках до Бога та віри, до містичного, ірраціонального.

Поява «новітнього» мистецтва було викликано цілою низкою факторів. Насамперед, це була своєрідна реакція на традиціоналізм, позитивізм і натуралізм. На тлі урбанізації та індустріалізації, де домінували прозові твори, література мала майже невиразний характер і втрачала художньо-мистецьку цінність. Представники позитивістського руху концентрували свою увагу переважно на еволюційному розвитку суспільства. Реакцією на такий стан речей був так званий «модерністський бунт» [2].

Важливим чинником, що сприяв підтриманню та розвитку нових тенденцій у мистецтві й декадентських настроїв у середовищі молодого покоління, як зазначає польська дослідниця Марія Квятковська, було переконання в неможливості здобути незалежність поневоленою Польщею без боротьби [5].

Літературно-естетичний рух «Молода Польща» – національний різновид культурної течії, відомої як модернізм. Модернізм виник у Франції наприкінці XIX ст. (Ш. Бодлер, П. Верлен, А. Рембо) і поширився в Європі [6]. Назва «Молода Польща» є дискусійною, оскільки вона представляє загальну тенденцію «молодого» покоління кінця XIX ст., не пояснюючи багатства мистецьких течій на межі XIX–XX ст. Поняття «Молода Польща» є досить суперечливим та потребує більш глибокого дослідження, тому обрана тема досі вважається *актуальною*.

Метою статті є опис особливостей епохи Молодої Польщі, що пов'язаний передусім із піднесенням індивідуалізму, відродженням метафізики, насиченням літературних стилів ліризмом і символізмом.

Масове зацікавлення новими тематичними й формальними здобутками західноєвропейської культури виникло приблизно 1890 року, коли розпочали творчу діяльність видатні поети «Молодої Польщі». Нова генерація безпосередньо відчула

наслідки кризи позитивістської філософії, громадської ідеології та естетики. 80-ті рр XIX ст – це поетичний старт багатьох молодопольських митців: Станіслава Пшибишевського, Казимира Пшерви-Тетмайера, Яна Каспровича, Леопольда Стаффа, Станіслава Виспянського, Владислава Реймонта, Стефана Жеромського, Габрієли Запольської, Марії Родзевичувної [2]. Новітність та відмінність лірики перших творів поетів полягає у протесті проти лояльності та політичної розсудливості старого покоління. Поетика й художні засоби були дуже близькі до позитивістських: стиль, який базувався на перифразах, контрастах, риторичних питаннях. Головним завданням було протиставлення «молодих» та «старих».

Термін «Молода Польща» з'явився ще 1898 року в краківському журналі «Życie» як назва циклу статей Артура Горського [4], що були ідейно-художнім маніфестом митців молодого покоління наприкінці XIX століття. Окрім назви «Молода Польща», найпоширенішими термінами епохи є неоромантизм та модернізм.

Неоромантизм мав би підкреслити сильний вплив романтизму на межі XIX–XX століть: повернення до ідеалістичних тенденцій, підкреслення індивідуалізму та суб'єктивного переживання, а головне – створення зусиль, які мали призвести до відновлення незалежності Польщі. Іншим терміном, який використовувався на позначення цього напрямку, був «модернізм», що вказував на сучасний характер епохи, підкреслюючи контраст із минулою епохою.

Це був період, коли формувалися нові програми, протиставлялися ідеології позитивізму. Деякі, однак, називали всю епоху модернізмом, тим самим підкреслюючи, що тенденція зіставляти «старе» з сучасним, модерністським, супроводжувала всі дії митців початку століття.

Люди того часу жили з почуттям постійної невизначеності та небезпеки. Інтенсивний економічний розвиток, численні наукові відкриття, посилення соціальної напруги стали причиною стрімких змін, наслідків яких ніхто не міг

передбачити. Під впливом соціальних змін і нових філософських теорій сформувалися нові течії та літературні напрями. Їхня множинність свідчить про складність і художню різноманітність цієї епохи.

Найхарактернішим явищем у житті та літературі кінця ХІХ століття був декаданс. *Декаданс* (фр. *decadence* – занепад, безсилля) – загальне найменування кризових, песимістичних, занепадницького настроїв і деструктивних тенденцій у мистецтві й культурі. Декаданс не є конкретним напрямом, течією або стилем, це загальний депресивний стан культури, дух епохи, що виражений у мистецтві [1]. Цей напрям базувався на поглядах Шопенгауера та Нітше, наголошуючи на страхові смерті, відчуженості особистості у світі, де домінують технології, криза цивілізації і культури, а також катастрофічні настрої. Декаданс – це передусім життєва установка, що виявляється у провокаційній формі. Заперечувалися такі священні цінності, як сім'я чи релігія, порушувалися конвенції, екстравагантна манера поведінки та одягу, зневажалися матеріальні блага та буржуазна ошадливість. До найвідоміших поетів-декадентів належить Казимир Пшерва-Тетмайер та Леопольд Стафф. Творчість К. Пшерви-Тетмайера як поета появилася 1891 р., його перший том поезії містив переважно програмні вірші початку нової епохи. Пізніші збірки містили вірші про кохання, навіть еротичні, вірші про Татри та кілька поетичних картин про легендарного розбійника Яносика і драму під назвою «*Zawisza Czarny*», присвячену знаменитому лицареві польсько-тевтонських воєн. Вірші Л. Стаффа дуже різняться від інших представників «Молодої Польщі», оскільки вони досить оптимістичні, насичені релігійними елементами і францисканською ідеєю єдності з природою, в них виникає культ простої людини, що є дуже рідкісним явищем у поезії Молодої Польщі [4].

Зовсім новим літературним напрямом в епоху «Молодої Польщі» був *символізм*. Він базувався насамперед на міметичній естетиці, тобто на спробі об'єктивно представити дійсність та

об'єктивно її відтворити. Згідно з новими припущеннями, робилися спроби виразити загальні та метафізичні істини про світ і психіку людини за допомогою символів. Із деякими філософськими припущеннями, явища, що сприймаються органами почуттів, є символами. Інтерпретація була спрямована на те, щоб побачити і прочитати ці приховані значення. У польській літературі часто траплялася синестезія, окрім опису світу, поет повинен змалювати й невловимі стани душі, людські відчуття й переживання. Представником літератури польського символізму вважається Станіслав Виспянський, який у творчості посилався на романтичні традиції, нагадував про національні проблеми і намагався звести рахунки з романтичною ідеологією. До його найвідоміших драм належать: *Wesele*, *Warszawianka*, *Noc listopadowa* і *Wyzwolenie*. Крім того, С. Виспянський як художник започаткував новий художній напрям у польському мистецтві, що поширився у Європі в 1890–1910 рр. – *сецесія*. До цієї ж епохи належить Ян Каспрович, твори якого набули розголосу в другий період творчості 1898–1911 рр. Поет тоді написав символічні, модерністські твори, новаторські за змістом і формою, такі як серія гімнів «*Ginącemu światu*» та цикл сонетів «*Krzak dzikiej róży*» [4].

Імпресіонізм був напрямом, який проник у літературу з живопису. Сформувався у Франції в другій половині XIX ст., назва походить від картини Оскара-Клода Моне «Враження. Схід сонця» (фр. *Impression, soleil levant*). Цей термін описує поезію романтичного характеру, яка показує світ крізь призму чутливості особистості, яка не повинна визначати свої погляди на світ, може залишатися інтелектуально пасивною і переживати невизначені відчуття. Найважливішим було зафіксувати миттєві враження, викликані короточасними моментами. В імпресіоністичній поезії зображений світ мав відігравати другорядну роль по відношенню до найважливіших вражень від ліричного суб'єкта й атмосфери поеми. Чуттєві враження, запахи, кольори, музика та психологічні переживання вторглися в поезію. Треба було вловити настрій моменту, адже мінливість

світу незмінна. Серед польських представників вважаються художники Юзеф Панкевич і Владислав Подковінський.

У другій половині XIX ст. у Франції появився напрям *натуралізму*, творцем, ім'я якого нерозривно асоціюється з натуралізмом, є Еміль Золя. Він побудував теоретичну концепцію, основним припущенням якої стала чисто біологічна мотивація. Основна ідея натуралізму було переконання, що людина, у якій панують інстинкти, не відрізняється своєю поведінкою від тварин. Його життя ознаменовано боротьбою за виживання. В епоху, де панував капітал, гроші набули статусу бога, і люди були здатні на все, щоб отримати їх. Натуралісти бачили світ того часу дуже песимістично. Вони описували його без зайвих прикрас, вказуючи на його патологічність і потворність. До найвідоміших польських представників належить Владислав Реймонт, творець повістей «*Komediantka*», «*Fermenty*», «*Ziemia obiecana*» і «*Chłopi*». 1924 року В. Реймонт отримав Нобелівську премію за повість «*Селяни*». До напряму натуралізму належить Габрієла Запольська, яка писала романи і п'єси, де сміливо розкривала куліси сімейного і подружнього життя, викривала фальшиву мораль, критикувала буржуазний спосіб життя. Особливої уваги заслуговує її комедія «*Moralność pani Dulskiej*» [4].

Іншим напрямом був *експресіонізм*, що сформувався в Німеччині до Першої світової війни, який став відповіддю на духовну кризу XX ст. Представником цієї течії в літературі та мистецтві був визначений 1918 р. журналом «*Zdrój*» Станіслав Пшибишевський [3]. Експресіонізм був відступом від реалізму, скерований до метафізики та ірраціоналізму. Теоретики та практики напряму – найчастіше надчутливі, ізольовані від навколишнього середовища, одержимі смертю, розпадом, огидою, захоплені підсвідомістю, мріями, логікою, імпровізацією, двозначністю, ставлять істину вище естетики, спотворення, жаху, дивацтва, перебільшення природних, об'єктивних форм предмета, нереального кольору, посилення контрастів. Для експресіоністів поет був пророком, йому

приписували пророчі функції, його емоції мали бути виражені драматично й чітко. Мистецтво було сферою, де поет міг висловити свої мистецькі дилеми та виразити своє внутрішнє «Я». Визначальним напрямом є також перебільшення, лексико-синтаксична деформація, поєднання мрійливих і фантастичних елементів.

Головним завданням усіх модерністських течій, під якими назвами та з якими б програмами вони не виступали, була «актуалізація» поетичного слова, відродження його позакомунікативних функцій, насамперед багатогранної функції символу. Оцінка естетичної дієвості художнього слова модерністами перебільшувалася, і, як це часто трапляється в історії літератури, спочатку вважали, що новий художній рух загалом оновить життя всього людства; і навіть, коли великі надії модерністів згодом не виправдалися, однак, незважаючи на це, ніхто не сумніватиметься, що їхня нова поезія після себе залишила в тій чи іншій національній культурі глибокий слід.

Літературно-мистецький доробок «Молодої Польщі» значний. Це був динамічний час розвитку польської писемності, мистецтва, період жвавого інтелектуального, театрального та літературного життя. Ця епоха, хоча й коротка, залишається надзвичайно багатою за змістом. Мабуть, тому Чеслав Мілош, шукаючи джерела сучасної польської літератури у своєму «Трактаті поезії», вказав на «Молоду Польщу».

Список використаної літератури

1. Декаданс і модернізм. Основні літературні явища декадансу і модернізму на рубежі століть. URL: <http://um.co.ua/9/9-19/9-192887.html>
2. Сухомлинов О. Особливості еволюції літературного процесу епохи «Молодої Польщі». *Українська полоністика*. 2007. Випуск 3–4. Філологічні дослідження.
3. Чижевський Д. Слов'янський модернізм. *Слово і час*. 2004. № 6. С. 53–65.
4. Omiotek A. Bronią języka-arcydzieła. Fundacja Pomocy Szkołom Polskim na Wschodzie. Warszawa, 2010. S. 301–308.

5. Podraza-Kwiatkowska M. Literatura Młodej Polski. Warszawa, 1992. 352 s.

6. Wyka K. Modernizm Polski, Kraków, 1959. 340 s.

Тетяна Храпак,

вчитель польської та української мов,
ГО «Центр слов'янських мов та культур», м. Хмельницький;
магістрантка 1 курсу ОП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. **Н. М. Торчинська**

СТРУКТУРНІ Й ДЕРИВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ТА ПОЛЬСЬКИХ ФАЛЕРОНІМІВ

У статті описано особливості будови і словотвору власних назв українських та польських нагород; з'ясовано, що переважають складені дво- і багатокomпонентні найменування, утворені синтаксичним способом.

Ключові слова: фалеронім, медаль, нагорода, орден, спосіб творення, структура.

Artykuł jest poświęcony opisowi specyfiki budowy i słowotwórstwa nazw własnych nagród ukraińskich i polskich. Stwierdzono, że przeważają nazwy złożone dwu- i wieloskładnikowe tworzone przez sposób syntaksyczny.

Słowa kluczowe: faleronim, medal, nagroda, order, sposób tworzenia, struktura.

Ордени, відзнаки та значки є предметом інтересу в галузі знань, відомій як фалеристика, що розглядається як допоміжна галузь історії. Достатньо велика кількість пам'яток історії зафіксована в інформації таких фалеристичних джерел, як ордени, пам'ятні, ювілейні, нагородні медалі та знаки, а також знаки вирізнення та знаки, або, як ще їх називають у побуті, – значки. Крім цього, термін «фалеристика» також використовують для окреслення таких хобі, як колекції орденів та відзнак [1].

Історія створення медалей, орденів, нагород, процес найменування постійно викликали інтерес як представників різних наукових напрямів, так і пересічних громадян, позаяк це

той елемент суспільного існування, який певною мірою впливає на статус людини, її уособлення, місце в суспільстві, на відчуття власної вагомості тощо. Не стали винятком тут і ономасти (Д. Бучко, Л. Гаранковська, Л. Куба, О. Суперанська, Н. Ткачова, М. Торчинський), які також звернули увагу на фалероніми як складники хрематонімів, що входять до складу прагматонімів.

Фалеронім – це власна назва символічного предмета у формі, визначеній традицією та нормативними актами, врученого конкретній особі на знак визнання її заслуг; такий, який можна носити на верхньому одязі, його приколюють або ж підвішують на стрічку [2, с. 140].

Варто зазначити, що в польській лінгвістиці у вжитку є дві форми: *faleronim* і *falaronim*. Термін *faleronim* походить від лат. *phalerae*, (іменник, що вживається лише у множині), і це назва кола, що висіло на грудях солдатських обладунків у Стародавньому Римі на знак відваги за хоробрість. Імовірно, римляни перейняли цей звичай від етрусків. Термін перейшов у латинську мову з грецької (пор. з грец. *Phálaron*), тож друга форма належить до цієї за фонетикою: *falaronim* [4].

Незважаючи на існування сьогодні великої кількості нагород різного гатунку, назви відзнак, медалей, нагород, плакатів, або ж фалероніми, є досить недослідженим об'єктом в ономастичному аспекті. В українській ономастиці фалеронім кваліфікується як власна назва «будь-якого ордена, медалі або ж відзнаки». На думку М. Торчинського, до фалеронімів близькими є преміоніми («власні назви премій та інших аналогічних відзнак») та політоніми («власні назви окремих атрибутів, емблем, символів держави, зокрема гербів, знамен, прапорів, гімнів» [3, с. 207–208]. Ці три класи онімів на основі «такої ознаки, як рельєфність і певна символічність зображення, які наявні на поверхні денотатів (або їхніх заміників)» можна кваліфікувати як емблемоніми [3, с. 263]. У польській лінгвістиці побутує подібне трактування терміна *фалеронім*.

При характеристиці будь-якого оніма науковці беруть до уваги різні типи класифікацій, найчастіше (за М. Торчинським)

– це денотатно-номінативна (власні назви поділяються на поля, сектори, сегменти і елементи), денотатно-квалітативна (характеристика за реальністю існування, біологічним ознаками, розміром і кількістю денотатів), етимолого-словотвірна (визначення способу творення, семантики твірної основи і мотивації, продуктивності словотвірного типу і часу створення назви) і функціональна (визначення належності до певного стилю, сфери вживання, поширеності, відмінювання, варіативності і написання) [див. 3].

Мета статті – порівняти особливості будови і творення власних найменувань українських та польських нагород.

При з'ясуванні структури онімів основну увагу звертаємо на кількість компонентів, які є складниками власної назви [3, с. 265]. Отже, аналіз найменувань різних типів орденів, медалей, нагород тощо дозволяє зробити певні висновки: простих фалеронімів не зафіксовано, а складні власні назви є малопродуктивними, виокремлюємо такі лише серед українських: орден «*Місто-герой*».

Найчисленнішу групу становлять фалероніми, репрезентовані складеними власними назвами. Серед польських власних назв нагород можна виокремити такі: *Krzyż Niepodległości*, *Odnaka «Wielkopolska Matkom Poległych»*, *Medal na Pamiątkę Oswobodzenia Krakowa od Zaborów*, *Medal 10-lecia Polski Ludowej*. Із-поміж українських найменувань це: орден святого князя Володимира, медаль «За доблесну працю у Великій Вітчизняній Війні», медаль «За військову службу Україні».

Крім поділу фалеронімів за будовою, зупинимось на аналізі дериваційних особливостей таких власних назв. Як відомо, у традиційному словотворі виділяють морфологічний (афіксальні способи, основоскладання, словоскладання, абрєвіація) та неморфологічний (морфолого-синтаксичний, лексико-синтаксичний і лексико-семантичний) способи деривації. Проте в ономастиці відбувається деталізація і розширення словотвірної бази. Так, у лексико-семантичному способі виділяють власне семантизацію, плюралізацію,

акцентуацію і синтаксичний спосіб. Чільне місце при творенні значної групи власних назв посідає синтаксичний спосіб творення.

Синтаксичний спосіб є одним з основних шляхів збагачення ономастикону. Введення його до лексико-семантичного типу зумовлене вживанням різних синтаксичних конструкцій (словосполук, словосполучень, речень або фраз) у функції окремої номінативної одиниці [3, с. 275]. Більшість досліджуваних нами українських і польських фалеронімів утворилися саме синтаксичним способом: *медаль «За відвагу», хрест Президії УНРади «60-ліття відродження Українських Збройних Сил»; medal za Odrę, Nyse i Bałtyk, medal «Za udział w walkach w obronie władzy ludowej», medal «Za Waszą Wolność i Naszą», medal «Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny»*. Зауважимо, що при синтаксичній деривації науковці виділяють стягнення, яке також продуктивне при використанні фалеронімів у живому мовленні, бо офіційна назва ордена, медалі згадується здебільшого інколи, на урочистостях, а в повсякденному житті люди послуговуються скороченими варіантами найменування, наприклад, *орден Володимира, medal «Za Wolność»* тощо. Причому переважно назва залишається словосполученням, але вже з меншою кількістю компонентів.

Отже, аналіз українських та польських фалеронімів дозволяє зробити висновок, що переважають складені дво- і багатокомпонентні власні назви, утворені синтаксичним способом. Складні найменування є поодинокими в обох мовах.

У перспективі плануємо зробити більш детальну етимолого-словотвірну характеристику українських та польських фалеронімів.

Список використаної літератури

- 1.Горохівський П. Спеціальні історичні дисципліни : навч. посіб. Умань : РВЦ «Софія», 2010. 268 с.
- 2.Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва : Наука, 1988. 192 с.

3.Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Хмельницький : Авіст, 2008. 550 с.

4.Przybylska R. Nazwy odznaczeń w Drugiej Rzeczpospolitej.
URL : https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/153510/przybylska_nazwy_odznaczen_w_drugiej_rzeczpospolitej_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 15.06.2022).

**За достовірність інформації і відсутність плагіату
відповідальність несуть автори наукових статей**

**Зауваження, побажання і пропозиції можна висловити в
електронних повідомленнях за адресою
*kafedrasf@khnmu.edu.ua***

**СЛАВІСТИЧНІ СТУДІЇ:
ЛІНГВІСТИКА, ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО, ДИДАКТИКА**

Збірник наукових праць

(електронний варіант)

Випуск одинадцятий

**Голова редколегії *Подлевська Н. В.*
Відповідальна за випуск *Торчинська Н. М.*
Технічний редактор *Торчинський М. М.***

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 13,02

